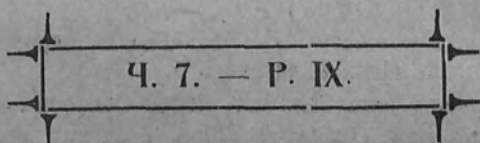

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 7.

З М І С Т:	
о. <i>Горчинський Омелян</i> : Дар сьвященства для о. Маркіяна Шашкевича.	217
<i>Іван Ших</i> : Сьв. Іван Новий Сучавський.	229
о. <i>Іван Сендецький</i> : Про церковні відносини в Америці.	234
Церковна літопись.	238
Всячина: (Кілька заміток до дописи о. Льва Сембратовича. — Відозва. — Невинні Ягнятка. — „Поступове“ учительство. — Просимо о докази.)	242
Нові книжки: Від Адміністрації.	246

Одинока руська робітня
різьбярсько-столярська і позолотнича
ДМИТРА СТАЩИШИНА
у Львові, ул. Рицерська ч. 18. — Телесфон 1707
порукає ся Всч. Духовенъству.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші, монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти, процес. олтарі і др.)

Порукає церквам певних і випробованих різьбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає замовлення на образи.

Позолоченя чаш і направи риз

просить вислати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6%,
уважаючи вкладчиків спільниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів пропуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Societe hygienique“ в Падуї (Італія) — зеднав собі уже світову славу своєю метою ділковитого усуваня пропуклин без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклинувилічив М. ФРАЙЛІХ ділковито, так, що вповні заслугоує на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Світіє ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженем з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандаж в пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконуванє тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарского Орла. Сотки листів з подякою та признаня не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частий світа, але і від багато лікарів потверджують ту опінію, що

бандажі М. Фрайліха

єуть безуспівно певним средством до ділковитого усуваня терпінь пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жаданє франко кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуспівно в заведеню М. Фрайліха в цілі збаданя, де мусить позістати через кілька днів.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 7.

Львів, 1. цвітня 1912.

Рік IX.

Дар сьвященства для о. Маркіяна Шашкевича.

Се справді потішаючий об'яв, що в нивісних так тяжких часах для доброї справи — бачить ся ентузіязм і одушевлене всеї суспільности для великого подвижника народнього.

Правда, з торжественними обходами, маніфестациями стрічаємо ся в нашій добі много частійше чим давнійше, — але на жаль дуже часто одушевлене то, розбуджене штучно, заблисне мов сьвічка лиш на хвилю, щоби зараз загаснути і лишити по собі дальше студінь буденности.

З другої сторони знова надibuємо обходи, торжества для звеличення людей, — які може в дійсности на те не заслужили — які може не то не помогли, але пошкодили справі тих, від яких збирають чолобитню.

Народня маса безкритична і тому одушевляє ся — або студенів і переходить в вороже успособлене часом для дрібних причин — того об'яву, що часом одушевляє ся в невластивім місци не можна їй брати за зло — об'яв се згідний з природою, й психологією народньою. —

То природне успособлене народа скермувати на властиві тори — виробити з него почуте сильне і стає гідности власної, виробити з него благородне признание для доброї справи, одушевлене для ідеалу, перемінити його в чувство безнастанної вдячности для правдивих добродіїв — се велика задача — тих, — яких Провидіне Боже установило провідниками народа. А хтож, як не сьвященник може назвати себе справді право-

сильно покликаним провідником народа? — Випосажений авторитетом самого Господа, став душпастир на чолі мас народних, щоби їх перевести через пустиню життя до вічного випочинку в живітні нескінченні Господі. —

З важніших хвиля в життю загальнім народнім користуємо нраз, щоби перевести свої пляни — які передає ся до оцінки оцінці загальної. —

Такою хвилею вважаю власне теперішній час — в яким сьвяткуємо сотні роковини уродин Маркіяна Шашкевича, — ві хочу ужити, щоби поділяти ся гадками, в який спосіб можна трівало на все звеличити пам'ять нашого великого борця о правду. —

Во я певний, що між читачами не буде одного, який би не був тої гадки, що пишучий в тій справі — Чувство вдячності — оно розпирає серце, яке вже не здичило, яке вже не заніміло для шляхтності. То чувство — оно пхає попросту до того, щоби за щирість, за жертву другого — приятельську, відплатити ся жертвою зі своєї сторони. —

Пару об'явів можемо вже вчислити: фонд стипендійний імени Маркіяна Шашкевича, пам'ятникові таблиці, обходи по цілїм краю, ювілейне виданє сьв. Письма — в то вже много — але не в то вже остаточна границя, поза яку не можна перейти.

Ми мусимо посунути ся дальше, — ми мусимо виставити Маркіянови величавий пам'ятник, але що більше, не оден — але многі — по цілїм краю — в кождім місті, в кождім селі. Ми мусимо постарати ся о те тому, бо нам повинно ходити о те, щоби о о. Маркіяні довідали ся найширші маси народні — і то не лиш в теперішнім поколінню, але і в будучих. —

За великі домагання від нашого бідного фінансово народа.

Але я і не маю на гадці мертвого, кам'яного пам'ятника. — Пам'ятник, о яким гадаю — коштував би дуже мало, лиш троха доброї волі і труду над собою, лиш троха заперечення ся свого „я“, а і план його готовий — зарис його се нич иньшого, як примір Маркіяна.

Маю на гадці його невтомиму працю, повне посьвятити життя для добра народа. — На се може здобути ся кождий з нас сьвящеників, кождий з кандидатів наших — і тим можемо взнести величавий, правдивий монументальний пам'ятник для о. Маркіяна — оригінальний, бо живий — промавляючий до душі народа.

Се булоби і сповненє мрій сего великого Христового діяча. Він мав прецінь на цілі положити фундамент, на яким наслідники мали будувати дальше будову щастя дочасного і вічного народнього. Він певно бажав собі того, щоби як найбільше його вслївбратів вступило в слїди його, щоби як найбільше сьвящеників станули тим, чим властиво повинні бути по волі Христа

і Церкви св., щоби станули правдивими добродіями, пастирями народа. —

Успіх праці залежить від доброти, досконалости пляну і методи її. — Успіхи праці Маркіяна вказують, що його метода була влучною, щож дивного, що цілею мовою буде тепер показати, якою була метода Маркіяна — або иньшими словами, якою методою має руководити ся добрий душпастир в своїй праці народній. Нашою задачею буде отже представити в коротці систематично зарис праці священної, яку так умітно і ідейно розвинув Маркіян.

Застерігаю ся наперед, що не маю на ціл ту менторства — або якої критики кого — мовою цілею передати пару гадок, які суть предметом мрій і стремлінь автора тих стрічок. —

В першій мірі маю на опі тих, — які доперва вступають на дорогу праці для справи Христової — для них нехай будуть ті гадки заохотою до плекани ідей, якими звичайно переповнене серце кожного молодця. Що все те не є лиш чистою утопією, на то вказує примір Маркіяна з одної, — а досвід многих старших вєвівбратів, які вже довше працюють в виноградї Христовім — з другої сторони. —

Гляньмо на обставини серед, яких мав Маркіян виконувати свою задачу, на терен його праці. Влучно зобразив її в ювілейній промові о. Др. Боцян словами: *) „Слабе здоровле, недостаток, тяжка праця, трудности і переслідування від своїх і чужих, чорним вороном над ним літали“ — а терен його праці се праця над народом „забутим, пониженням, недолею приспаним“. — Сумнійшого стану річей годї і знайти, а однак жите Маркіяна вказує, — що він перебув ті трудности щасливо — они не зуміли випровадити його з рівноваги — трунули його в обнятя зневіри. — Він памятаючи на зване, яке вложило на него Провидіє Боже через руки Єпископа — консеквентно перевів свій плян життя — і вийшов з борби побідником.

Як бачили ми висше, обставини, трудности, з якими мав бороти ся Маркіян, були ріжного рода — фізичні, духові, моральні, від своїх, від чужих — одним словом, змінючі ся в своїй ріжнородности як найбільше — та все о. Маркіян не дав ся поводити тим ріжним обставинам — але він був їх паном все в кождім положеню, в кождій і найприкрійшій обставині життя поступав він після певних сталих принципів і засад, він поступав все як правдивий характер. Се є точка вихідна діяльности кожного звани, а передовсім звани священничого — а іменно кождий повинен стреміти бути, жити, поступати як правдивий характер. —

Характер се задача виховання — се задача життя. Характе-

*) Нива VIII. (1911) ч. 21 ст. 647.

ром жити — характером умирати „з Христом для Христа“ се ідеал для кожного з нас священиків передовсім. —

Більша або менша скількість характерів в суспільности, в народі, є знаком моральної вартости даної нації — щож дивного, що цілею Маркіяна було виробити характер для себе — виробити як найбільше характерів в нашім народі. — Увага о. Сембратовича *) „...нас Русинів нич так не з'їдає, нич так не нищить, як в краю, так і поза его межами, як брак характерів“ є цілком слушна — лиш та обставина спричиняє, що наш народ стоїть так низко під многими взглядами, тому коли хочемо помочи народови, робім як о. Маркіян, стараймо ся о набуте характеру для себе, о виховане як найбільше характерів в народі. —

Характер полягає на силі волі, се свойство, прикмета людини, котра спонукує єї поступати в ріжних обставинах життя після певних, упорядкованих, ясних і сталих засад, принципів. — В ній була сила о. Маркіяна — і тому коли маємо вступити в його сліди, коли маємо підняти його кличі, його програму життя, мусимо вперед розглянути ся за фундаментом — за визідною точкою нашої діяльности — за сильним характером. —

На характер кожного індивідуа складають ся три чинники: а) вроджені свойства, прикмети, власности — б) виховане, окружене внішнє — а в кінці γ) самовиховане кожного з осібна. —

Відповідно до більше — або менше інтензивного вихіснування їх — повстає менше або більше сильний, шляхотний характер. —

Обсервация життя впевняє, що людей, яких природа не наділила ніякими добрими нахиломи дуже мало, однак з другої сторони стверджує она дійсно то, що знаємо з об'явлення. Господь Бог не розділяє рівномірно дарів своїх між жителів тої землі. —

Одні дістали більше талантів — другі менше, кождий має якісь таланти — людей без ніяких дарів нема на світі.

Сила впливу того чинника не лежить в нашій силі, тому і лишимо його в нашім рефераті на боці. —

Інакше річ має ся вже з двома дальшими чинниками. — Они, їх благородний, або шкідливий вплив на основане сильного, доброго характеру залежний від свободної волі людей і тому ужите їх в нашу користь або некористь лежить по більшій часті в наших руках. —

Не мою цілею звертати увагу на чинник другий — вплив окруженя і вихованя внішнього — вплив той скінчив ся вже для читачів тих стрічок — і тому обговорюване тої справи вийшло би подекуди поза рами того реферату. Ми собі взяли за ціль

*) Нива IX (1912) ч. 3, ст. 98.

виказати, як нам кандидатам стану духовного — або священникам вибудувати основу під нашу діяльність душпастирську. Відповідь на те питання дасть лише обговорене чинника третого — себго, як попровадити самообразование, щоби оно вплинуло корисно на уформоване доброго характеру.

Безперечно прикмети вроджені, окружені і виховані ввійшені, они богато впливають на збудоване характеру, виключно навіть в нашім молодечім віці. Але з хвилию уступлення молодечих літ — уступають они на другий плян, чоловік входить в жите — яко самостійний член суспільности і тепер доперва наступає час контролі вихованя попереднього — час переконання ся, чи є ся спосібним самостійно стреміти до ціли життя — чи є ся до того неспосібним. —

Як бачимо, до того, щоби сконтролювати себе, треба на першім місци пізнання себе самого. — Пізнане себе самого — свого нутра, мусить бути точкою вихідною нашого самовихованя. — Ми мусимо сказати собі правду в очи, чим єсьмо в дійсности — де наші хибі — де треба інгеренції нашої доброї волі — де треба реформи. —

Щоби можна себе сконтролювати, треба (цілком прородно) мати якусь сталу норму — і то одну, після якої ми себе образуємо. — Різнородність норми унеможливила би нам нашу працю над собою самими, бо характер полягає власне в однообразности засад і принципів, чого не можуть дати різні норми — лиш одна норма — досконала, — ідеальна, незмінна.

Ми християни — католики єсьмо в тім щасливім положеню, що маємо таку норму, а ві дає нам наша релігія, наша віра, наш християнський світогляд. —

Ціль будови цілого християнського світогляду се не є лиш щось зовсім абстрактного, але се річ найбільше актуальна, найпрактичніша. Она стремить до одної ціли, до осягнення слави Божої, а в ній і до осягнення ціли кожного чоловіка з осібна. Дорогою до сего се наше туземне жите, щож дивного, що ціль та головна, остаточна, сходиться з цілею иньшого, іменно ціль цілого світогляду християнського се принеровлене практичне засад релігії християнської в щоденнім житю.

Що хвилини ми находимо ся в иншій стадії життя, в иншім положеню, обставинах, що хвилі домагає ся від нас жите розвязаня якоїсь задачі — ціль нашої релігії мати в кождім такім положеню — на кождім місци, в кождім часі під рукою який сталий принцип, щоби, поступивши собі після него можна собі в душі сказати: я поступив собі в тім случаю яко чесна людина, яко характер. —

Релігія наша одна, правдива — принципи отже з неї виснуті можуть лиш бути одні (розуміє ся відповідні до різних станів) — сама отже та обставина, що ми визнаємо ту релігію,

домагає ся з неумолимою консеквенцією одного: сильного характеру.

Напрям, в яким маємо працювати над собою, в яким маємо стреміти формулований в словах: „Будите... совершені, якоже Отець вашъ небесный совершенъ єсть“ *), нашою цілею має бути отже образоване себе на людей з прикметами угрупованими в одну гармонійну цілість, — бо лиш тоді станемо ся хоть в далекім приближеню подібними до нескінченного совершенного Господа. —

Себи єще було за мало, коли би наша релігія обмежила ся лиш на поданю загальної норми, яка відносить ся до всіх без ввімку — слушно могли би ми її закинути, що она не дає того, чого властиво домагає ся чоловік від неї не дає практичних принципів для поодиноких случаїв житя, а в таким разі попалиби ми в суперечність з тим, щосьмо сказали о нашій релігії висше. Але релігія наша не даром цілком правно домагає ся своєї виключної правдивости. Она бо дає нам ті засади, які власне суть критеріями, по яких ми можемо контролювати, чи в нас є характер євхаристичний — чи де суть браки які — а дальше они подадуть і напрям, куда повести реформу себе самого, — щоби можна працювати так, яко о. Маркіян. — За тісні рами реферату, щоби розводити ся над подібними засадами для поодиноких обставин житя, потім і не можливо се навіть зі взгляду на величезну ріжнородність тих обставин у кожного з осібна. — Ми мусимо задоволити ся поданем одного спеціального принципу — з якого легко може сам собі кожний відповідно до потреби випровадити засаду, після якої має поступати в данім случаю.

Тим головним, основним принципом се єввідомість, що я маю над собою нескінчене Єство, Господа Бога, що отже все, ціла моя праця, ціле мєє житє з Богом — для Бога, з Христом — для Христа. —

Іншими словами, я мушу бути все і всюди мати засаду: приятель Божий, моїм приятелем, ворог Христа моїм ворогом. —

Сего основного принципу домагає ся Христос від кожного з своїх учеників — а такими суть розуміє ся всі християни а в першій мірі безперечно ми євхаристичники і кандидати стану євхаристичного. „Никтоже можетъ дѣлать господиномъ работати: лико единого козавитъ, а дрѣлаго козинакити: или единого держитъ, а дрѣзѣхъ же перадыти начнетъ: не можете Богъ работати и мамонѣ“ **).

Бо і дійсно, єсли чоловік любить над все „мамону“, єввіт, мусять ненавидіти єввіт инший, висший, царство Христа. Суть бо то два диметрально протівні табори, які тягнуть людину

*) Мат. 5, 48.

**) Мат. 6, 24.

в прост противні напрями, рішене ся в одну сторону потягає за собою зірване з другим табором — ненависть до него, в найліпшій разі цілковите з'обоятвіне. — Щож дивного, що Христос кладе таку вагу на рішучість для Ёго справи, на той принцип, засаду — „приятель Христа — мусить бути моїм приятелем“. — „Нже ікѣть со мнѣю, на ма єсть: и ѿже не совираєтъ со мнѣю, расгочаєтъ“*). Се є лиш консеквентне переведенє того, по що прийшов Христос на той свѣт; „Миніте ли, яко миръ прїйдѣхъ дати на зѣмлю; нї, глаголю камъ, но раздѣленїє“**) — одним словом, домаганє ся Христа є за ясне, щоби можна єще мати які сумніви в тій справі. —

Найбільшою небезпечкою спроневерити ся тій засаді се огляданє ся на опінію свѣта — якої репрезентантом звичайно модерна преса. —

Відношенє наше до того могутого чинника в житю публичнім вкаже нам, чи ми маємо в собі ту основну черту характеру християньского чи нї. — „Боязнѣ передъ свѣтомъ і фалшиве почутє чести се нинї головні вороги релігійного переконаня“ пише Апостольскій вікарій польскій Emmerich Bielick в своїм посланню пастирскимъ до членів австрійскої армії***).

Нинішня преса розпадає ся, як і взагалі ціле людство, на два табори: Христа і диявола — щож дивного, що прихильність для неї рівнає ся прихильности для справи Хр. або Ёго ворогів. Бо підчас коли добра преса впливає благородно на образованє одиниць, народа, впливає користно на моральність загальну — то з другої сторони зла преса ослабляє і нищить віру, викликає сумніви, вносить розстрій в душі читачів, нищить і руйнує взагалі ціле житє душевне. — І цілкомъ природно. — Преса не вдоволяє ся лиш збиранєм і реєстрованєм новинок, фактів дня, але она подає рівночасно і осуд їх відповідний до напруму — якого є речником. —

З початку толерує ся то, що написанє в часописи, з часом толеранція перемінює ся в призвичаєнє спускати ся на осуд єї — чоловік не огляне ся, а вже немає свого власного суду — але суд його на найвишій справі ідентифікує ся з судом преси даного напруму. —

На потвердженє тих теоретичних виводів нехай послужать факти з навішнього житя церковного в Галичині. —

Нині дійшло вже досить далеко — схизма вже зачинає входити дійсно в ряди нашого народа — кождий признаєть, що багато ту вини пеносить з одной сторони зла преса, з другої сторони брак добрих характерів. —

*) Лук. 11, 23.

**) Лука 12, 51.

****) Hirt, Brief und Fastenordnung f. das Jahr 1912 з дня 10. січня 1912.

Богато з тих, які завинили в тій справі, можуть собі сказати, що не мають ніякого характеру, неоден з них дійшов до того власне через читане газет. Бо вже самий характер вимагає витримати при засадах, яких ся є речником, вимагає рішучого протесту проти чинників, які ворожо відносять ся до тих засад. Бєди одиноким мотивом, який тримає єще таку дану одиницю при певних засадах є лиш користь власна, добро материяльне — то дійсно на більшу безхарактерність годї і здобути ся. Тому з того розважання можна вже виробити собі суд — як важною річю є характер для кожної людини — для євящеників єpecially — і як дійсно великим знаком характерности є читанє газет. —

Всі без виїмку, а єpecially євященики, які читають і підпирають газети, поборюючи справу Церкви і Христа явно, або тайно без взгляду на їх краску національну, єуть безхарактерними — бо спроневіряють ся головній засадї — приятель Христа нашим приятелем, ворог Єго нашим ворогом.

Тому, коли хочемо зарадити злу, коли дійсно єерийозно думаємо вступити в слїди характерного о. Маркіяна, мусимо єконтролювати себе, яке становище займаємо ми взглядом преси. — Обєятність в тій справі утруднить нам, зробить неможливим наше самообразование, нашу працю над характером власним — і характером нашого народа. — „Зла преса єє найнебезпечнійше підприємство нинїшньої доби, она є шкідником, єсли єї не знищить ся, погибель людства запечатана“ *). А коли принцип той загальний відносить ся до всіх націй без виїмку, то єpecially до нашої, яка, правду сказавши, так мало має вироблені переконання релїгійні, що зла преса для неї єще небезпечнійша, тому, бо скорше осягне то, чого би не могла осягнути де інде — скорше осягне своїх безкритичних найрєвнїйших прихильників і заштитників, —

Євященики, покликані на провідників народа, повинні самі дати примір консеквентного придержування ся засад християнських що до читання газет. — Доки єще зовсім не буде запізно, — треба нам активно стати до борби проти злої преси — лиш рішучим виступленєм окажемо з одної сторони саму характерність в службі Христовій, з другої сторони покажемо, що ми на добрій дорозї, бо на дорозї правди. —

Другим средством контролю власного характеру що до того основного принципу єє слїдити себе: як заховую ся я взглядом авторитету власти, взглядом єї приказів і розпоряджень. — Давне оно на око може неодному з читачів — як можна лучити одно з другим, та коли

*) Anton E. Schönbach: „Ueber Lesung und Bildung“, Graz 7 Aufl. 1905.

ближше приглянемо ся сему висказови, мусимо признати, що так є в дійсности. —

Приятьє Христа — має бути приятелем слуги Христо-вого — се є головний принцип нашого житя. — А чи суть на світі більші приятелі над тих, котрим Христос віддав свою власть, Свій авторитет над тих, до яких то висказав: „Бла-шай якх менє слышаєтх: и отметаай са какх, отметаєтх са мене: отметаайса же менє, отметаєт па послакшаго ма“^{*)}). Маємо словами Христа ствер-дженє того, що відношенє наше до властей, до єї заряджень є знаком, чи ми з Христом, чи проти Него. —

В нинішних часах кличів за неограниченою свободою під кождим взглядом, не трудно заразити ся тим духом. — Часом навіть робить ся неоднo лиш для людского ока, що не конче годить ся з нашими переконаннями, часом разом з иншими став-мо до осуджуваня і критикованя всего, що вийде зі сторони авторитету — замало рефлектуємо над нехарактерностию такого поведєня. — Через вступленє в ряди Христа ми зобовязуємо ся слухати заряджень авторитету — а не критикувати їх. — Отже річю вже нашої чести має бути дотримати тої обітницї все і всюди — не лиш для ока самого настоятеля — але для власного вдоволення, з почутя, що поступив собі в давім разі яко правдивий характер. —

Реасумуючи то, що до тепер сказалисьмо — то точкою вихідною нашої діяльности має бути добрий характер — чи ми його маємо, перекоуємо ся з того, чи належимо ми до рядів Христа, чи Його ворогів — яке то становище обявляє ся в житю через наше відношенє до загальної оцінці, репре-зентованої в пресї і до авторитету.

А тепер перейдїм до другої части сего реферату, до розва-женя, як виглядати має та праця характерного священника, як виглядати має сей памятник для Шашкевича, о яким ми згадали на самім вступі, як має працювати той, який дійсно совісно придержує ся принципу: приятель Христа нашим при-ятелем, ворог Хр. нашим ворогом.

Памятник мусить бути зображенєм того, кого хоче ся в нїм звеличити і тому цілком слушне мусить видати ся для кожного з читачів домаганє, — що если ми маємо живим памят-ником звеличити о. Маркіяна — то праця наша над доб-ром народа (памятник, який маю на гадці) мусить бути відбиткою праці о. Маркіяна — мусить отже мати на собі ту ціху, яку зазначила дійсно суспільність в памятнику у святаюрській Церкві при звеличеню діяльности о. Шашкевича, іменно разом з о. Маркіяном ми мусимо бути „подвижни-кам и“ народа. —

„Подвижник народа“ — короткий зворот, два лиш слова, а однак, як багато в них змісту. Они містять в собі програму цілого житя, зміст цілої діяльности о. Маркіяна. Аналіза того

*) Луки 10, 16.

слова „подвижник“ справдить то наше предположене, що трафний то висказ для характеристики діяльности в першій мірі о. Маркіяна — а по тім кожного характерного душпастиря. А если ми здобудемо собі то пересвідчене — тоді ведучи наше власне житє в стремління бути „подвижниками“ народа — ми будемо могли сказати, що ми дійсно будемо для о. Маркіяна великий, національний живий, довготривалий пам'ятник.

В яснійшій світлі стане та характеристична ціха Маркіяна, коли звернемо увагу нашу на чувство, яке його властиво зробило тим добродієм народним. Довго за ним шукати не треба, кождий скаже і самий, що тим одиноким мотором Ёго невтомимої діяльности не було нич иншого: лиш правдива любов його до народа. —

Бо і дійсно то, чого вимагає любов, все те робив о. Маркіян. Любов вимагає передовсім контакту, злуки підмету з предметом любленим. — А чи може хто ліпше зрозумів то домагане тої чесноти над о. Маркіяна? Історія подій — обставини, серед яких виступив о. Маркіян, аж занадто яскраво з'ображує той розлам — відчужене між пастирями — а народом. Народ поневолений, не міг навіть, пом'якши щирої волі, бути взлуді з речниками Слова Божого, він не розумів їх. —

І ото любов душпастирського серця Маркіяна знаходить средство на виповнене першого довгу любови — она отвирає уста Українській народній мові — мостить дорогу до злуки з народом, для якого мав він щиру, альтруїстичну, охочу на жертви любов.

Але любов неограничає ся лиш на простім контактї підмету і предмету — она спонукує, — она приневолює неначе до жертви. — Любов без жертви се лиш пуста фраза. Тому коли о. Маркіян мав правдиву любов до народу — тому то і тільки жертв переніс для неї. — Любов бажає передати любленому предметови все, що має найлучшого. — І в тім взгляді стає Маркіян нашим приміром. Щоби мати добре понятє, що є найлучше, мусить кождий до того приладити ся — та обставина поясняє нам, длячого Маркіян так горячо працював еще в часї своїх студий богословських. —

Він зрозумів тоді вже, що чинники надприродні се річ найважнійша, се річ найдорожша і тому то ёго першим старанем було: уможливити народови користанє з скарбів св. віри, користати з овочів проповіданя Слова Божого. Одним словом, що лише мав самий найліпшого все те хотів передати народови. Був чоловіком, католиком, Русиним — тим хотів він і зробити нарід.

І тому то дійсно, переглянувши навіть так лиш коротко і побіжно діяльність Маркіяна в тім однім напрямі, бачимо, що

справджує ся твердження: Любов до народа зробила Маркіяна „подвижником“ того народа.

Хочемо ми в нашій праці виставити пам'ятник для о. Маркіяна, тоді мусимо консеквентно, відповідно до тої цілі, взяти за средство, яке дає нам Маркіян і мусимо з любови до народа спрямувати свої зусилля в тім напрямі, щоби двигнути народ — і зробити з членів його: людей, католиків і Русинів. —

Плян подав нам о. Маркіян, средства і спосіб подасть нам любов. — За Маркіяна приміром мусимо стреміти виробити з себе сильні характери, працювати яко такі над двигненням народа, освідомленням його релігійним, національним, над піднесенням його економічним. — Средства, як кажу, подасть любов.

Недалеко міста Любляни знайшов одного разу князь — єпископ Zwerger в місцевості Veitsberg на надгробнім пам'ятнику помершого тамошнього пароха Jahn-а таку напись *):

Oves suas pavit Amore

more

ore

re

e (leemosyna).

Щасливий священник, який заслужив на таку згадку по собі. — Як ми бачили вище, на таке заслужив собі і Маркіян — а хотий слова в його надгробній написи на око инші, зміст їх оден і той самий. — Любов була і у него мотором його праці — она і йому піддала средства, як найуспішніше помочи народови. — Тому то та сама любов поможе і нам виконати той план: вибудувати живий трівалий пам'ятник для о. Маркіяна. —

Та напись латинська вказує наглядно, як діяльним робить любов: кілька букв в ній, тільки дає она сильних, могучих средств до рук працювати над пам'ятником о. Маркіяна. — Власне задля того, що душастир наповнений правдивою любовию до Хр., до его стада (amore) старає ся він о скільки лиш то в його силах: бути приміром в житю моральнім підчинених душ. — Він пасе свої вівці власним добрим приміром (more). — Але се еще не конець того, до чого спонукує любов — она вкладає в уста відповідні слова упізнання, перестороги, похвали, нагани, відповідні слова поучення — она робить священника правдивим примірним проповідником слова Божого, по думці Христа і Его святої Церкви. То що такий душастир дає своїм парафіянам „ore“ — се дійсно має велику вартість для народа

*) Dr. Joseph Walter „Der katholische Priester in seinem Leben und Wirken“, Brixen³ 1908 (Pressvereins-Buchhandlung) ст. 287. (Книжка поручення гідна, дуже практична, надає ся надзвичайно на читана духовне, управління в полотно коштує лиш 4 кор.).

— все те походить з правдивої любови, все те овіяне надприродним духом ласки Христової — все те має забезпечену Ёго поміч і благословенство.

Ёще дві букви лишають ся в слові „amore“ і они ёще дальше показують обширні зариси діяльности тої чесноти. „Re“ — „ділом“ съвщеник дбає о підвесенє економічне, материяльне народа, закладає читальню, касу, брацтва, товариства, „ге“ ділом показує, що любов Ёго правдивою любовию до народа. Але ёще не конець — до послідного віддиху неначе діяльна любов: ёще одна буква лишає ся і та пригадує на обовязок съвщеника спішити з помочию потребуємим запомогою, милостинею, „e(еlеmosyna)“. Послїдна буква пригадує на тої обовязок съвщеника: з дїбр церковних, яких в господарем в даній хвили, вспомагати і убогих.

Справді ідеальна, Христова програма, яку подає любов — справді відбитка она діяльности Христа, о яким каже съв. Письмо: *) „прійде владодїтелствє ѿ нєбєсє на нєбєсє кє...“ Але як кожде добре діло, так і то натрафляє на великі перешкоди. — Нашим обовязком постановити собі переходити над ними з помочию ласки Хр. до порядку днєвного. —

Головними ворогами опінія, іронїя сьвіта. Она висьмїває добрі засади і стремління, — не маючи доказів стійних, утїкає ся до того нечесного средства: кпин, називаня всего за-якофавем. Такі кличі дразнять наше самолюбство — до якого вже має нахил наша природа — ми мусимо рішучо виступити проти сего ворога — того вимагає наша честь вже, як то ми бачили висше. Сильним ворогом також гордість, яка відвертає від совісного послуху авторитетови — щож дивного, що конечним услівем нашої успішної праці се узнанє авторитету, послух Ёму з пересьвідчення, з віри. —

Улєкшить нам побїду над тими ворогами память на загальний принцип, що ми приятелями Хр. — а за тим ми мусимо всего уникати, що спрямованє проти него. Гадка, що ми приятелі Хр. — она розвяже нам проблем терпїня стану съвщеничого, се нєч иншого, а сповненє пророцтва Хр. **) „...иждѣте нечакѣдими кѣтми ѿмени моѣго ради...“ — она поможе нам серед бурї нападів ворожих сповнити нашу цїль і задачу: станути „подвижниками“ народа. Від съвщеників, які вірні висше наведеній програмі Христа — програмі о. Маркіяна не зможуть і вороги бїльше вимагати, саме переведенє вї замкне їм уста. —

Тому дійсно для добра Церкви, для продовженя діла Христа, для звеличання і памяти слуги Христоваго о. Маркіяна возьмім на себе всі разом, і кождий з осібна обовязок причинити ся

*) Дїян: 10, 38.

**) Мат. 10, 22.

до будівлі того величавого живого монументу для о. Пашкевича. — Зачнім субскрипцію на сей памятник від себе — через вірне поступенне переведене пляну о. Маркіяна „рассего оves cum a more“. — Скарбником нашим буде самий Христос, утаєний в Найсвятійшій Евхаристії. Він буде глядів на нашу добру волю, на наші зусилля, — а хотийби они були як малі — з його ласкою, з його благословеньством ми зможемо довести до того, що з нашого народу повстане збір правдивих людей католиків і Русинів. У стій Евхаристичного Христа черпаймо силу до праці, черпаймо любов до народу, працюймо з Христом, для Христа — тоді можемо мати надію на поборення і такого ворога, яким в теперішній добі — схизма.

о. Горчинский Омелии II/III 1912.

Іван IIIх
парох Жидачівський.

Свѣтій Іван Новий Сучавскій.

(Д а л ь ш е).

Сїѣ мѣнкоѣ дръзновѣнныѣмъ слѣбѣмъ глѣцѣ ѣ лица ѡбрадованїемъ лицѣ чѣсто ѣзлѣнѣашѣ мѣтѣлѣ, ѣже кѣ нѣтрь гнѣба распѣлѣмъ ѡгнемъ. ѣ немѣгѣ намнѡзѣ мѣжа тѣхпѣтѣ сѣпротивленїѣ. кѣ ѣгоже зѣнь хѣбѣашѣ поспѣдѣ тѣмѣ числѣнаго нѣрѡда. кѣ ѣстиннѣише рѣци. до концѣ низлѣгаемъ повелѣѣ вѣишѣмъ ѡт ѡдѣжда сѣвлѣци мѣнка ѣ семѡѣ нежѣ слѣба скѣрѣке вѣвшѡѣ, нагѣ поспѣдѣ стоѡше, ѣже кѣ хѣ зѣлѣченныѣ, таже ѣ жѣзлы мнѡжѣстѣко прѣстѣвѣкѣти повелѣѣ. ѣ кѣзрѣкѣ мѣнкоѣ рѣче. Бѣсносѣзѣтѣлѣ бытѣ намъ неѡвѣщѣсѣ, нѣжѣ неѡлѣзѣннѣжѣ своѣжѣ вѣѣры ѡтмѣтѣннѣкѣ, кѣ нашѣн жѣ свѣтѣлѣи ѡуспѣдно прѣйтѣи вѣѣрѣѣ, ѣ нашѣмѣи ѡуѣрасѣтѣсѣ зѣкънѣи ѡвѣщѣсѣ. ѣ спѣлѣннѣ, свѣтѣозѣрѣномѣѣ сѣнцѣ поклѣннѣсѣ. ѣщѣлѣи нѣѣ, тако мѣи бѣагѣнарѣчитѣѣ нашѣжѣ вѣѣры, неѣзѣкѣмѣ сѣмѣи жѣзлѣмѣи тѣѡжѣ сѣдѣрѣѡѣлѣ пѣлѣтѣи, нѣжѣ ѣнѣмѣи зѣлѣнѣишѣмѣи ѣ ѣстѣѣтѣкоѣ не сѣтѣхпѣишѣмѣи мѣжѣамѣи ѣскоѣшѣжѣ, ѣ концѣ горѣнѣишѣѣн сѣмѣртѣи прѣдѣамъ. ѣ мѣнѣкѣ,

небеснословникъ азъ ꙗкоже ты гл҃ши ѿ вѣсѣкожъ скверны исплачене,
нѣ истиннаго бѣ рабъ ѿ нѣнѣ проповѣдникъ. ѿже кѣ троици сла-
вимагоже ѿ покланѣмаго. ѿгоже ѿт прѣсвѣдѣлѣи же ѿ родѣтелѣи
набѣкохъ вѣровати ѿ томоу ѿдиномоу покланѣтисѣ. ѿ томоу жрѣтѣхъ
хвалѣнѣа приносѣти ѿ того кѣсѣмъ сзѣдѣтелѣ мѣдрѣствовати же ѿ
исповѣдовати ѿ того чѣхъ сѣдѣжъ живымъ ѿ мрѣтвымъ. ѿже прѣидетъ
взѣдѣа комѣждо по дѣлаомъ ѿго. ѿгда ѿ сѣе на слѣжѣхъ чѣквомъ
оустѣвлѣнное слнѣце, того повелѣнѣемъ помрѣкнетъ, тѣмъже прочее
чѣдъ таково слышати ѿт мене ѿли бѣдѣти ненадѣисѣ. ѿже бѣ
ѿ прѣвѣе рѣхъ. сѣе ѿ нѣнѣ рѣкѣ ꙗко никогдаже тѣвѣрѣ прѣдѣпочѣтъ
ѿт зѣндѣтелѣ, нѣже покланѣсѣа тѣвѣри пѣче сзѣдѣвшаго. дондѣже
моѿго ꙗнѣ ѿсѣмъ сѣмысла. прочее нехѣнѣи дѣлѣателю непраѣды, нѣ крѣж-
щѣисѣа вѣ тѣвѣе пѣи прѣкѣ ѿ безѣчѣнныи ѿвлѣны сѣтворѣи. ѿ сѣе
оубо ѿт попелѣнѣи мѣжъ свѣодѣи, менеже, како оубо хѣщѣшнѣемъ
сѣмрѣти ѿбразомъ желѣеомомъ мѣи кѣцѣ ѿ воу прѣдѣполѣи. да не на
мнѣоуѣ твоѣи нечѣстѣишнѣи гѣлы моѣ ѿглашѣтсѣа оушнѣ ѿ нѣхъже
рѣче прѣрокѣ ꙗдѣ аспѣдѣнѣ подѣ оустѣамнѣи хъ, ѿ кѣсѣ сквернѣное тѣ
лѣице да не надѣзго моѣма зрѣтсѣа ѿчѣма. сѣе тѣи пѣлѣти прѣдѣлѣжѣти
гѣтѣмъ ѿ ѿбнѣажены. вѣи жѣзлѣемъ. ѿгнѣемъ сѣжнѣзанъ водѣжъ дакѣи.
мѣемъ сѣдѣрѣблѣнѣи. ѿ ѿнаа аще кѣа ѿмѣши сѣхъ лѣотѣнѣша, нанѣ-
сѣнѣи мѣи неѣоблѣнѣисѣа. сѣѣа во кѣсѣ гѣтѣокѣ ѿсѣмъ слѣдѣцѣ подѣати зѣ
любѣвь хѣа моѿго.

аичаишемѡс хрѡна томленіѡс. Вѡ оутрѣшніиже на ѡбычнѡмъ мѣстѣ
 прѣдсѣдѣ зѣкровидныи ѡнъ томѡу прѣдстави мѣнка покелѣ-
 да ѡкоже прѣдстѣ свѣтлѡмъ лицемъ и радѡстнѡжѣ дѣшежѣ, вѡзрѣвъ
 нѡнъ сѡдѡи вѡ оуднелѣніе полагааше, свѣтлѡеже лице и ѡбладѡвѡн-
 нѡе. и кѡко вѡ толѡко сѡдрѡбленнѣмъ и разѣваннѣмъ тѣлесѣ, дѡша
 и ѣще ѡбрѣтаетѣсѣ. И гдѣ кѡ нѣмѡс. Зришили ѡлѡнне вѡ которѡе
 безчѣстїе твоимъ непѡкорѣтѡмъ привѣденъ быетѣ, ѡко слѡдѡкаго и лю-
 безнѣишаго вѡсѣмъ чѡкомъ безмѡла лишѣтѣсѣ живѡта. ѡбаче дѣше
 моѣмѡс рѡзѡмѡс повѣнѣшнѣсѣ, гѡтѡко и мѣн вѡ мѡлыхъ дѣехъ сѡдрѡ-
 бленнымъ ти пѡзтемъ здравїе. Сѡтъ бѡ оу насъ вѣрачеѣ мнѡго хѡдѡжнѣ,
 ѡтъ индѣеже и персїди пришѣдшѣ. дѣше ли и ѣще хрѣстїаннѣи ѣн
 кѣждѣ ѡко мнѡжаншаѣ тѣбе ѡжїдаѣтъ злѡа. И мѣнкѣ ѡ сѡдрѡ-
 бленнымъ пѡзтемъ ѡ сѡдѡи, нѣмѡло попечѣніѡ ѡзѣ тѡрѡмъ. по-
 ѣлѡко бѡ вѡнѣшнѣи нѡшъ чѡкъ расѣтѣветѣсѣ, потѡлѡко вѡнѡтрѣннѣи
 ѡбнѡвѡлетѣсѣ. велѡкыи рече чѡлъ „можеѣ попечѣніе не ѣно, рѡзѣ
 ѣже прѣтрѡпѣтѣ до концѡ нанѡнѣмаѣ ми ѡтъ тѣбе ѡ оукрѣплѣжѣ-
 щимъ мѡ хѣ. Сѡмъ бѡ рече. прѣтрѡпѣтѣмъ до концѡ тѣхъ сѡпѣтѣѡ. дѣше
 оубѡ что нѡкѣншѣе оумыслѡнѣ ѣнѣ тѡрѣи, прѡкѡмъ бѡ тѣранѣи нѣ вѡ
 чтоже мѣнѣ вѡмѣнѣшѡсѣ. Сѡмѣи прѣмѡждрѡмѣи гдѣ мѣнка безѡбѡмнѣи
 мѡжѣтѣлѣ погрѡмѣнѣнъ быѡжѣ, и сѡтрѡсѣсѣ гнѣѡмъ и ѡко зѣѣрѣ рѡкѣ-
 нѡжѣ, пакѣи прострѡтѣ пѡземѣи мѣнка, лѡтѣншѣе покелѣ бытѣ. и
 ѡвѣи оубѡ быѡхѣ прѣмѣнѣтѣвѡжѣе дрѡугѣ дрѡугѣ, ѡко ѡмѣтрѡмъ сѡ
 ѣными вѡнѡтрѣннѣими доѡлѡно кѡнѣтѣсѣ. ѡнѣже мѡтѣмъ шѡптѡнѣемъ
 оубѣтѣнѣи назнѡменѡваашѣ. да ѡко и кѡнѣи ѣзнѡмѡгошѣ вѣжѣе ѡдѡ-
 мѡнтѣкѣмъ ѡнѣи дѡшѣ оудѣ, и вѡсѣтѣ вѡзрастѣ пѡзѡрѣтѣѡжѣиѣнѣхъ вѡ-
 пѡшѣ на сѡвѣрѣннѡго сѡдѡи. тѡгѡ нѣмѡлѡстѣмъ оунѣнѣжѡжѣе и
 нѣравѣ и сѡдрѡвѣтѡ покелѣ привѣстѣи кѡнѣтѣ нѣѡѡмѡжѣнѣи и сѡвѣрѣпа.
 и нѡзѣтѣ мѣнка ѡ тѡгѡ ѡпѡшѣ крѣпѡко прѣкѡзѡтѣи. вѡсѣстѣи же нѡнѣ
 ѣдѣнѡмѡс ѡтъ кѡнѣи, и по стѡгнѡмъ грдѣ ѣлѡка сѣла тѣѣи кѡнѣю.
 И сѣмѡсъ вѡѡшѡсѣ, вѡлѡчнѡмъ вѣтѣ стѡи по вѡсѣмѡсъ грдѡсѣ. вѡдѣнѣе
 оумѣленѡ блѡгѡчѣстѣивнѣхъ ѡчѣмѡ да ѡкоже прѣхѡждѡашѣ иже сѣгѡ
 вѡлѡчѣи сѡвѡзѣтѣ ѡудѣнѣсѣмѡ жѣлѡнѣѡ. вѡпѡхѣ лиѡца рѡзѡбѡцѡжѣе ѣдѣе.
 и сѡ ѣже вѡ рѡкѣ ѡвѣрѣтѣшнѣсѣ мѣтѡхѣ на сѣгѡ. сѡмѣхѣи безѣнѣн-
 нѣмъ прѡнзѣнѡлѡжѣе и нѣлѣпѣмъ. ѣдѣнъ же ѡтъ нѣхъ вѡ хрѡмѣнѣ вѡтѣкѣ
 и мѣчѣ ѣзѡвѣтѣи пѡстѣиже сѡтѡго и ѡвѣе чѣтѣжѡ ѣгѡ глѡвѣи ѡтѣтѣе

и тако и прочее тѣло ѿтрькыше, на мѣстѣ ѿстаѣнша сѧ глаголю
лежаща небрегома никомоуже ѿт благочестивыхъเสมอ прикосн-
тисѧ смѣкашюхъ. Вѣ ноци же тѣмъ ламбады мнѡгы явишасѧ гв-
ращѣ, надъ мѡннчѣе тѣло. и трѣхъ нѣщѣи свѣтовидни мѡжѣ неизре-
ченна нѣкаа сщениослѡвествоужѣ и каждыѣа тѣворѣще. стѣлѣхъ
ѡгнь сѧ иже надъ тѣлѣемъ стѣго ѡутверждаашесѧ.

Се ѡубо мнѡзи видѣша еди́нже ѡ ѡденъเสมอже и хра́мѣна
близъ вѣше, идеже и много страда́ное лежаше тѣло, мнѣвѣ
ѡко сщеники хрѣстіанстѣи принѡша тѣхъ вѣжѣти и ѡбѣщѣ прѣдати
погребѣнѣ, взѣмѣ лѡжѣ сѧ стрѣлохъ и много приблѣжисѧ, хѡта
ѡутрѣлѣти еди́наго ѡ мнѡмыхъ ѡнѣхъ сщеникѣхъ. да ѡко ѡубо
прѡтѣжѣ еликаเสมอ сѣла вѣше, прѣвѣсть стрѣла ѡубо сѧ тѣтѣкохъ
прилѣпѣи кѣ деѣнохъ егѡ рѣкѣ прѣстоѣ. лѡжѣ же кѣ лѣвѡн. ниже кѣ
на намѣренѣе побѣтити мѡжаше стрѣлѣхъ, ниже пакѣ своѣ рѣцѣ ѡт
сѣхъ имѣти свѣдѣны. и сѣце лютое оно томленѣе прѣвѣхъ кѣхъ
нощѣ прѣтѣрѣхъ, иже ѣхидна́мъ ѡзвѣдѣ еѣренѣхъ, дѣеки же свѣтажюхъ
и чюдни ѡнѣ мѡжѣ невидѣмѣ быша, и свѣтѣхъ ѡнѣ подѡбно, и
прѣсто кѣхъ вѣзрѣсти сѧтѣкажѣсѧ зрѣхъ ѡка́ннаго ѡного
стрѣла. ѡнже пѡтенѡхъ кѣхъ скѣзѡкааше, таже ѡкѣ ѡубо свѣбѡдѣ
ка́зни приѣмлетѣ. мѡжѣтель же зѣла ѡубо сѧ ѡ прѣславиѣемъ бы-
шѣхъ хрѣстіанѡмъ повелѣваѣтъ побрѣсти тѣло, е́же кѣзѣмѣ и до-
стоѣно лѣпно почѣтѣше, кѣ чѣтѣмъ полѡжиша мѣстѣ. дѣеки же не
мнѡгимъ мѡмѡше́дѣшимъ сѣжѣ ѡнѣ иже стѣго на мѣнѣе прѣдѣстѣ
кѣхъ ѡтѣ егѡ ѡукрѣсти и кѣ своѣ ѡтнѣсти. и кѣ еди́нѣ ѡт ѡнѣ
благѡполоучѣно вѣрѣмѣ ѡвѣрѣтъ, и сѧ своѣмѣи прише́хъ кѣхъ копа́кааше
хѡта ѡзѣти мѡщѣи. кѣ тѣхъ же часъ ѡбѣтѣсѧ хѣзъ ко́нѣ прѣзѣбитѣрохъ
цѣрке ѡнохъ спѣшюхъ. кѣстаѣхъ гѣа кѣхъ ѡрѣтецѣи кѣ цѣрке сѣвѣ ѡукра-
сти ма хѡтѣтъ. ѡнже елика томѡхъ скорѡстѣ кѣстаѣхъ и на мѣстѣхъ
вѣхъ ѡвѣрѣте грѡвѣ разко́панѣ и тѣло безмѣла неѡтнѣсѣно. сѧзѣвѣхъ
ѡубо благочѣстѣвѣмъ лю́ди и бывѣше скѣзѣвѣхъ, прѣславиѣша бѣ стѣмъ
своѣ прѣславиѣжѣаго. чѣтѣмъ же ѡнѣ мѡщѣи ѡзѣмѣше, кѣ стѣмъ жѣхъ-
тѣвѣнѣцѣхъ полѡжиша близъ стѣхъ тра́пѣзы и тако прѣвѣсть ѡт и
мнѡжае нѣгдѣ лѣтъ

ѡтъ то́ли не прѣста́ша же вѣхътѣвѣа нѣкаа ѡка́ленѣа чѣсто ѡбѣтѣ-
тисѧ кѣ разлѣчѣнѣхъ нощѣхъ. ѡвѡгда ѡубо стѣлѣхъ ѡгнь зѡдѣмѣхъ

о. Іван Сендецький.

Про церковні відносини в Америці.

◀□□□▶

(Дальше).

І сего поминути не належить, хоч з болем се пишу: Між духовенством американським суть мужі великі, мужі ревности невинної і великої святости, мужі, що можуть бути гордостю свого стану і звання; суть вони одні більше, другі менше переважно всі такі; але бували і суть виїмки.

От приміром ех-отець Ардан. Загально симпатична особа. Воров ся з айрішами до послідного за рускі церкви, за руский обряд. Яко священник в Olyphant, Pa (я там душпастирював через 1½ року, отже знаю добре з оповідання людей) позіставив по собі славу примірного, милосерного і у всім доброго священника. Однак в борбі з Айрішами, хоч слухній, пійшов на манівці, хочаби заложити церкву руску — незалежну. Коли прийшов єпископ Ортиньський, а за ним в слід звісна „булля“, не могучи погодити ся з станом річий, з виконувана священства зрезигнував. І доси все булоби в порядку. Позістав би був на все одним з лучших наших мужів, народних наших діячів в „діаспорі“, а понеже осів яко фармер і у всім є діяльний і умний, міг би був взяти керму народну в свої руки. Але хоч з священства зрезигнував, почав вести в сполучі з баптистским „Союзом“ борбу проти Р. Н. Союза, зглядно проти его доселі християньского характеру, що вкінци довело до розпаду на два союзи. Сям утруднив і майже невиносимим зробив положене єпископа Ортиньского. Розвела ся там тепер борба на цілій лінії.

Він може сего не хотів впрост, але що він се започаткував, то певна річ. Коли приїхав Ексц. Митрополит до Америки, видав ех-отець Ардан посланіє, в своїм роді нечуване. Був се поклик не йно бойкотованя Митрополита, але показаня своєї неохоти ділом. За що? Оголосив в своїм поклику свідому лож, будьтоби Митрополит викляв Мирослава Січиньского. Сточив ся з діяча на народній ниві, на звичайного ворохобника проти мужа тої міри, що Ексц. Митр. Шептицький, не перебираючи в средствах, бо беручи в поміч звичайну, підлу лож. Нарід не пішов на приману. Витано Митрополита оваційно не з приказу, а з серця, з великою любовию, чоґо я в двох місяцях в Olyphant і Scranton сам був свідком. Всі йшли до него як до отця, як до старого знакомого В Scranton приміром прийшли і баптисти з своїм пастором, щоби диспутувати о вірі. Виходячи з ди-

спути були нею незвичайно вдоволені, а Ексселвнцією впрост заавімовані, прощали его оваційно. Наслідок сеї візити був той, що двох, коли не більше (бо собі не пригадую докладно) баптистів назад вернуло ся за о. Левинського до гр. кат. церкви, а знаємо добре, що єретики суть тяжкі дуже до навернення.

Инших випадків промахів деяких священників є повно. Люди приміром вкладають в уста одного священника річ нечувану, бо висказ: „вір, в що хочеш“.

Хоч би з сего, що люди говорять, була правдою бодай якась часть, хтож заперечить, що промахи многих священників если від віри не відвели, то таки в вірі ослабли.

*

*

*

Коли се все діяло ся і діє ся в Церкві і з Церквою нашою, урядова Росія пле зі схізмою своїх місіонарів. Єпископи схізматицкі роблять своє діло дуже справно і хитро.

Де повстане незадоволене в парохії з яких небудь причин, першою їх місієюною роботою єсть приєднати для себе „уніятського“ дяка. Дає ся ему спорі субсидія, щоби робив в парохії якнайбільшу колотнечу з тим, що наколи доведе до схізма що найменше 20 родин, стане батюшкою. Се є фактом неоспорним і таких батюшків, бувших дяків, є повно і з них то маємо вже навернених на католицизм оо. Тому Познанського і Паздрія. Такий батюшка крім платні від парохіяня має ще 40 доларів місячно з Синоду (з 100.000 місійного фонду!). Се суть не вісти схоплені з воздуха, але дійсні факта. І так починає ся робота в парохії не йно прямо в схізму, але „roue le Tsar“. Щоби однак дяк зістав батюшкою, мусить бути перше церква і все проче і то з записом на єпископа або синод або і амбасадора, або навіть як школа в Edvardville. Ра на „августійшого царевича“. Коли вже дяк-батюшка з'організує парохію, т. є. наших гр. кат. споро назбирає, їхній архієрей забирає его деінде, а на его місце дає корінно-руського. Повстає страшне незадоволене. Народ не розуміє мови, не зносить великорусского напіву, але мовчить — запис на церкву має архієрей..

Коли на єпископа Ортиньского деяка наша конгрегація дасть „діт“ (запис), то „Поступ“, „Світ“, „Правда“ і пр. кричать на всі заставки: пішов марно маеток чорнороба! Але коли нема жадної громади схізматицкої в Америці без „діту“ на вище сказаних, то все all right. Тепер недавно були спровадили собі схізмати аж зі Львова архієпостола православя — Луцика *), звісного тут, а там перейшовшого зеніт звісности із

*) Тепер є він співробітником „Русского Слова“ у Львові. — Ред.

звісних а єму властивих „сделок“. Посварив ся однак з архієрейом, бо і він не міг зладнати з Великоросами, та на спілку з ренегатом Крохмальним почав організувати фронду. Мав намір піддати ся з церквами царгородському патріархови або котрому иншому, післати когось на висвяченє на єпископа і сим робом заложити церкву автокефальну.

Коли архієп. Плятон о сїм довідав ся, справу придушено, уживши випрактикованого способу, щоб Луцик подав ся, а справа і тому притихла, бо, як сказано, народ в схізмі не є власником жадної церкви. Відтак Луцик вибрав ся до Почаєва.

Згадаю ще про єх-отця Крохмального.

Рукоположений пішов, давши сам собі юрисдикцію, в Канаду, а коли єпископ Ортинський зажадав від него приїзду до себе і піддання ся собі, відповів, що явити ся особисто не може, а реверсу піддання ся дати не хотів. Тоді єпископ Ортинський написав, що лишає єго „власній єго совість“, видячи єго опірність і легковаженє права канонічного. І щож подиктувала о Крохмальному єго совість? „Присовдіняєсь“ до схізми, переходить до Спол. Держав, дістаючи найлучшу парохію в Rosslie, N. Y., а розбивши „уніятів“ тим лекше, що яко вовк в овечій шкірі, спосібний бесідник, дістає lauprass від архієрея, а на єго місце приходить корінно-руський. Тоді шлють батюшку Крохмального в Філадельфію розбивати клятого „біскупа“ Ортинського з єго катедрою. Але се вже було не на єго зуби. Вмішав ся в бійку „невицну“ (!) о церков на 9-тій стріті (улиці), „невинну“, бо впало тільки кільканайцять стрілів бровнінгових, причім о. Воярчук мало що не впав застрілений, та вкінці добів ся injunction (інджонктен) т. є., колиби важив ся до сеї церкви вступати і сьвященнодійствовати, тим самим засуджує себе на 2 роки джелю (криміналу), а видалити ся з Філадельфії не вільно.

Так отже визискуючи наші ошибки і чужих переслідування, схізматицкі місіонарі загарбали споро наших гр. кат. душ в свою отару.

Чи чують ся хоч наші єх-католики в новій одежі щасливі? Ні і ще раз ні! Не йно моя се думка, але спитайте тих, що також самі їх виділи і знають; не суть вони щасливі. Колиб маєтки не були рекордовані на архієреїв і т. п. схізматиків, тоб вони вийі в католицизм вернули, але їм так голіруч єтидно.

*

*

*

Колиби не згадав я про спори партійні чи національні, тоб сьвідомо замовчав одну з причин відпаду деяких від гр. кат. віри і не давби повного образу. Русин без того добра, спору партійного чи національного, подумати не дасть ся. У нас

спорів повні уха, а в Америці переливає ся. Ось зразок того: Прийшов я до Оліфанту на „фару“ (парохію) та йдучи дорогою стрічаю „джентельмена“, що чемно зі мною витає ся. Видячи церков другу, ба і третю (в Olyphant-ї є церква гр. кат. під еп. Ортиньским, друга гр. кат. під еп. айрїшским Гобеном і третя схізматицка), питаю: „а то що за церков?“ показуючи на гр. кат. церкву з під еп. Гобена. — А, то „хруньска“. — А та друга? — і вказую на церкву схізматицку. — То кацапска“. — А та, де я є сьвящеником? — Е, то моя, то „радикальска“! — До чого довели спори наші?!

Вихованці Лемківщини, з заходу Галичини взагалі, ідуть, коли покидають гр. кат. віру, в схізму, а наші в „єресь“, коли не в схізму!! Таки то є правда, хочби як кому се не було мило. Наші „єретики“ рекрутують ся по найбільшій частині з повітів національно „усьвідомлених“ Д-р. Трильовским, майстром від роботи народної в кириненю. Се програма єго і єго приятелів політичних: киринити всюди, vide: два клуби доси, vide: З'їзд Соколів!...

*

*

*

А на кінець ще одно.

Пишуть і говорять много про велику причину знеохоченя людей до нашого обряду і переходу на іновірство і вказують на особу і діяльність Преосв. єпископа Ортиньского.

Я не беру ся судити сам, а прошу самих отців, щоби собі виробили суд.

Перед несповна 5 літами приходить єпископ С. Ортиньский до Америки і застає схізму в повнім розгарі, в такім самім, коли не більшим числі, як тепер, бо преці прийшли емігранти пові і таки корінно православні. А тепер він працею своєю і відданого собі сьвященства поставив ширеню схізма тверду запору Незвичайні суть заслуги такого, приміром, о. Кузьова, тепер мого наслідника в Olyphant, Pa. Він перед 2 роками був післаний до Wilkeshare, Pa на 60 гр. кат. родин. Нині в колишній єго парохії є 200 родин, а утворила ся зараз друга в Edwardsville, повстала за душпастарства о. Левиньского, тепер в краю, в Потуторах, парохія, що має понад 100 родин. Се в $\frac{2}{3}$ частях колишні схізматики.

Або Possaic, N. Y. Дяк Борух переводить цілу парохію в схізму. Іде там о. Кузів, пізнійше о. Пристай і знов в несповна одного року парохія в 200 родин. То суть тільки випадки за мого $1\frac{1}{2}$ річного побуту в Америці, а таких єсть досить багато і правда, тоді, коли єпископ має до розпорядимости не молодиків, але людей з розвагою, що мають пасторальну втопність і горяче, віруюче серце.

(Кінець буде).

Церковна літопись.

Відозва Комітету Евхаристійного конгресу у Відні. В році 1912 має в Австро-Угорщині відбутися торжество, якого монархія не святкувала ще від часу свого естования. Господеви неба і землі, котрий зійшов до нас в Божій любові, щоби в найсвятійшій Тайні Евхаристії все бути між нами, має весь католицький світ зложити глибокий поклін в старинний цісарський столиці наддунайській.

Богочоловікови, котрий бажав нас всіх зєдинити в найсвятійшій Евхаристії, сім пам'ятнику любові, присвятають ся однодушно всі народи Австрії від Карконопів аж по Адрію, від Боденського озера аж над Дністер і сподівають ся в днях радості слідующего вересня повитати учасників з усіх інших країн світа.

Згідна, одушевлена любов до Господа і Спасителя нашого і Єго обручниці св. Церкви, котра так велично виявила ся на світових конгресах в Кольонії і Лондоні, в Монреаль і в Мадриті, повинна також розгоріти ся в серцю Габсбурскої держави і убагати горячою, до неба сягающею молитвою благословення Всевишнього для всіх народів Австрії і для народів усього світа.

Єго Цісарско-королівське Апостольське Величесто, наш наймилостивіший Цісар, в котрого достойнім Домі особливе почитане найвисшого добра від благородного діла Рудольфа Габсбурского стало святим переказом, зволив обняти протекторат над Евхаристійним світовим конгресом у Відні. Нехай же єго взнеслий приклад буде одушевленою пригадкою, щоби найсвятійшій Тайні принести данину належної пошести і дитинної любові без боязни і вагання, з чисто католицькою щиростию.

З часів Рудольфа Габсбурского аж до нинішнього дня споглядають народи великої, многоязичної держави радісно на поучающий і ланеслий приклад своїх улюблених монархів, котрі з цісарскою величавостию щорічно обходили святій празник Евхаристії а тим способом одушевляли до достойного святкування сего найвисшого торжества Евхаристії в кожній волости, в кождім місті і селі. Слідующий вересень однакже повинен бачити, як всі ті народи вирушать до Відня, серця держави, щоби там згромаджені в побожності і мольбах, зєдинені з найдостойнішим цісарським Домом і представниками всего католицького світа в невиданій величавости, спільно зложили поклін Господеви неба і землі.

Хто лише може нехай приїде!

Селянин нехай лишить на сі дні плуг, ремісник варстат, міщанин свій дім, учений приют своїх дослідів, шляхта свої двори,

бо на тім торжестві почуваємо ся всі одно в свідомости, що ми всі є членами сего містичного тіла, котрого головою єсть Христос.

Відень з правіків осередок суспільної і ідеальної культури старинної Габсбурскої держави, буде із своїми скарбами штуки і пам'ятниками славної християнської минувшини творити поважні рами для тих торжеств.

Заразом 12-ий вересня, початок конгресу, нагадає сю славу лицарську подію, котра спасла 1683 року перед мурами нашого міста західно-європейську культуру. Св'ято імені Марії, підчас котрого великий євхаристійний похід буде посувати ся через боеві і побідні місця сего дня, пригадує нам щорічно церковне значінє сего пам'ятного дня патриотичного.

Замиловане в штуці і в самій основі набожне населенє Відня витає аж в найдальшу даль дорогих що до віри братів всіх народів і народностей.

Бажає Вам подати дві духовного підему, благородної науки на величнім торжестві і пересилає всім щиросердечний привіт.

Відень 15. марта 1912.

Слідують підписи членів Комітету.

Приготованя до Євхаристійного Конгресу у Відні. Дня 14. марта с. р. відбули ся у Відні збори „Товариства матерій“ при участі поверх 500 пань в справі євхаристійного конгресу. Дух-венство взяло громадну участь в зборах. О. д-р. Мілер пояснив ціль євхаристійного конгресу і повідомив збори, що до комітету приходять численні зголошеня із всіх сторін монархії; в послідних днях зголосило ся до комітету тисяч Хорватів. Для Мадярів визначено церкви Августинів і Капуцинів; двірську церков призначено для чужих обрядів, де відправить Богослуженє Є. Е. Преосв. Митрополит Андрей Шептицький. В церкві св. Стефана, двірській і школьській, відбудуть ся наради секцій, в церкві св. Стефана відправлять кардинали Богослуженя, єпископи будуть проповідувати, причім пороблено стараня над величавим ви-де-нєм церковної музики. Св'яточний вітвар буде вносити ся при двірській брамі диякого, щоби его бачили всі учасники. Торжествен у музику утворить десять злучених військових капелъ. В часі Богослуженя співати буде крім сего хор з катебри св. Стефана враз з 400 членів числячим хором з церкви св. Гавриїла. В городі Шварценберга плянує ся уділенє Найсв. Тайн для 20.000 дітей. Бєсідник відкликав ся горячо до женщин о енергічну підмогу в праці, передовсім в розпродуваню конгресових відзнак, видівок і карт учасництва.

Цісар прирік кардиналови Наглови, що возьме участь в величавій євхаристійній процесії, яка буде вершком, а заразом закінченєм конгресу. Процесія, яка вирушить з церкви св. Стефана в сторону ринку, а відси на замкову площу, уставиць ся на місци до соборної Служби Божої, яку відправить на замковій

платформі в приготуванні шатрі кардинал Д-р. Нагль. На замковій платформі займуть місця: цісар і члени цісарського дому, папський нунцій та австро-угорські і заграничні єпископи.

До історії євхаристійних конгресів. Почин до євхаристійних конгресів дала французка дівчина Тереса Темісіє Торжественною посвятою Франції Серцю Ісусовому в чудотворній каплиці в Paray de Monial в р. 1872 двома сотками французких депутатів сеї держави, дано почин до богослуження Серця Ісусового, а се наведено Тересу Темісіє на гадку устроювання євхаристійних паломництв, що почали ся у Франції в р. 1874. З часом крім французких католиків брали участь в тих паломництвах також католики з Бельгії, Голяндії і Іспанії. Першим більшим конгресом можна вважати євхаристійний похід паломників з Ліль до Дуе в р. 1875, в котрім взяло участь понад 50.000 осіб, а з тим злучив ся тоді перший євхаристійний конгрес. По довгих приготуваннях устроєно перший міжнародний світовий конгрес євхаристійний в р. 1881 в місті Ліль. За тим пішли рік річно по різних містах європейських устроювані конгреси, між котрими заслугоє на особливе значінє конгрес в Лондоні (р. 1908), в котрім взяло участь 16 кардиналів, 15 архієпископів, 80 єпископів і много тисячів вірних. Не менше світлий був конгрес в Монреаль в Канаді (р. 1910), а також послідний конгрес в Мадриті (1911 р.)

Приготування Русинів до євхаристійного віденського конгресу. На конгрес у Відні вибирає ся немале число Русинів. Доси завязав ся вже комітет в Станиславомі; у Львові, в палаті Є. Е. Преосв. Митрополита, відбулась з початком марта нарада пань в ціли основання комітету руских женщин. Зібрані заявили готовість взяти ся до сеї справи і в найблизнім часі має відбутися численне зібране пань, котрі утворють ширший комітет підготовний. — Народи священників (львівських) в справі конгресу відбудуть ся 10. цвітня о 4. год. в сали засідань консисторських.

Папський Інститут біблійний в Римі. Перед кількома літами основано в Римі біблійний папський Інститут. По перших літах організаційних переніє ся недавно сеї інститут до власного нового забудовання, котре є новим свідощтвом королівської щедрости Пія Х. в ціли иопирання студій. Побіч великої авлі, яка має служити для засідань, конференцій і викладів, знаходиться багатий музей, котрий містить все, що може послужити до ілюстрації тексту і історії біблїї. Бібльотека складає ся на разі з 20 000 томів; всі сі книжки відносять ся, річ природна, тільки до біблійних студій. Число питомців, що ходять тепер на виклади, виносить 135. Вони належать до 25 різних народностей. На чолі інституту стоїть відомий інсбруцкій професор Єзуїт Фонк.

Католицизм в Англії. В р. 1870 було в Англії католиків трохи менше як мільон, з того 750.000 Ірляндців і 50.000 чужо-

земців. В р. 1910 числом вже 1,500.000 католиків. В тім часі перейшло до католицької Церкви 23 жінки, 269 синів і 350 доньок англійських духовників. Із шляхти начислено 432, з офіцерського стану 306, з образованих верств 1418 і з поміж професорів гімназійних та університетських 425 конвертитів.

Усуненє вірмено-католицького патріярха з Царгороду.

Рада турецьких міністрів зарядила усуненє вірмено-католицького патріярха в Царгороді. Сего мала нібито домагати ся більшість членів вірмено-католицької Церкви. Розпорядженє міністрів вимагало еще потвердження султана і було би певно переведене, коли би не протест Ап. Столиці проти того незаконного і неслухного поступку Туреччини.

Президент Тафт про католицьку Церкву. Президент Сполучених Держав Тафт, оправдуючись перед кардиналом Фарлейном за неприсутність на бенкеті, уладженім в его честь, вислав до него лист, в яким читаємо такє: „Рішуче протиділанє, яке католицизм ставить проти ямагань анархістів і соціалістів, заслугоє на признанє також всіх некатоликів. Католицька Церков і наука є найліпшим сторожом ладу і права. Проте з радостію витаємо, що Рим відначив діяльність своїх єпископів і наш край збільшенєм американських кардиналів. Католицька Церква з огляду на свої стремління до ладу і законности може бути певна помочи і прихильности всіх некатоликів“.

Приверненє російського патріярхату. Волинський єпископ Антоній оголосив недавно в часописях статію про приверненє російського патріярхату. „Брак видимої голови — пише єп. Антоній — відчувають всі. Се не є тайною, що брак патріярха був причиною відорвання від церкви раскольників — завзятих ісповідників канонічних законів. Тепер задумують вони винести на престіл патріярха і приобіцюють возити его по Москві в золотій повозці“. — Далше говорить єпископ Антоній про власть оберпрокурора над Синодом. Ся власть є більша від власти єпархіяльного єпископа над своєю Консисторією. Автор попирає своє твердженє численними випадками, в котрих оберпрокурор самовільно зніс ухвали Синоду. Відтак читаємо: „Не многі навіть з посеред духовенства знають, що номінація митрополитів, назначенє членів Синоду, покликуванє тих, а усуванє інших, залежить виключно від оберпрокурора і що Синоду о те не питають, а коли питають, то тільки з чемности“. — Хто має вибирати патріярха? Церковний синод? Автор відкидає сей спосіб. Лише самий один патріярх може скликати канонічний собор православний. Перший патріярх може бути назначений через найвисший маніфест. В який спосіб? Після канонічних законів найвисший пастир не може бути усунений ані обмежений в повномочях, уділених ему Богом. Цар Петро I. лише звязав патріяршу власть, але знести її не може ніяка людська власть. Хоч фактично російський патріярхат полишено сило-

міць его прав, в очах однак Бога він не перестав існувати. Привернене патріярхату може наступити через винесене на престіл патріярха — петербурского або московского митрополита.

Всячина.

Ні кілька заміток до дописи о Льва Сембратовича в З. ч. „Ниви“ за 1912 рік. стор. 94—98. На мою думку гадка Вспр. о. Герасимовича прекрасна і о. Лев Сембратович indirecte годить ся на неї. Сю згоду добачую в сїм, що о. Л. Сембратович на стр. 96 згадує, що він мусїв доперва відшукувати наших людей. А се відшукуване було би прийшло лекше о. Л. Сембратовичу, наколиби інституція „пашпортів“ вийшла була в жите ще давнїйше.

Тут в Америці і так мають члени наших парохій книжочки, де вписує ся кождому з них сї жертви, які они складають на удержанє церкви. Отже колиби книжочки проекту Вспр. о. Герасимовича увійшли в жите, то се булоби з великою користию як для свьященників в старім краю, так і для нас тут в Америці. Бо хоч тут в Америці на думку о. Л. Сембратовича „не обмежена свобода“, то се еще не перешкаджає, щоби дотичний свьященник в Америці запитав ся: „Добродію, а маєте Ви парох. книжочку з старого краю?“ А найбільшим добром ся книжочка булаби для самих вірних. Знаю один слу-чай, де в справі спадковій треба було виказати ся слюбною метрикою. В книгах парохіальних не було записаного акту віччання даної особи, бо даний отець яко місіонар вписував піз-нїйше свої свьященодїйствія до книг. І було багато клопоту в сій справі, і треба було писати доперва до даного свьященника, щоби він прислав даний документ. Сего всего було би не треба, коли би даний акт віччання був вписаний до парохіальної кни-жочки.

В сих книжочках можнаб помістити поазбучний спис наших церковей з їх адресами і сих свьященників, що суть під юрис-дикцією Преосв. Сотера. Се було би дуже корисне, бо чесні люди не попали-би в сїти індепендентів або схїзмати-ків. І хоч би навіть половина людей не зголошувала би ся з сими книжочками до парохіальних урядів, то задля сих, що зголошували би ся, варто такі книжочки випечатати. Книжочка

повинна би мати кешеневий формат і можнаби там додати молитви повсякденні, іспит совісти і Божі заповіді. Хоч се збільшилоби її, то все було би се добре з'огляду на сих, що не мають молитвослова.

Адреси наших церковей і священників мусіли би бути конечно видруковані. Заки би сего рода книжочки випечатано, добре-би було післати концепт такої книжочки до одобрень Пресєв. Ординаріїв як в краю, так і тут в Америці нашому Пресєв. Сотерови. Чим шорше такі книжочки вийдуть, тим ліпше буде для всіх інтересованих.

о. В. Петрівский.

Відозва!

Комітет будови церкви на Гірці, передмістю Станиславова, має честь предложити В. П. Добродіям касовий звіт приходів і видатків від свого завязання по кінець року 1911.

Рівночасно складає Комітет найсердечнійшу подяку всім В. П. Добродіям за щедрі датки на будову згаданої церкви, яка стала ся нашою кріпостию серед винародовляючої ся служби желізничої і робітників варстатових. Они громадячесь в церкві, осьвідомлюють ся і звільна вертають до народних святощів, чого найлучшим доказом є заснованє читальні і вмурованє пропамятної таблиці в честь Маркіяна Шашкевича.

Праця і зобовязання Комітету не є однак покінчені, хоч при Божій помочи удало ся будову згаданої церкви так повести, що вже в ній відправляють ся правильно богослужєня. Як з касового звіту слїдує, Комітет має єще 12.907.82 Кор. довгу, а також потребує значнійшої квоти на внутрішнє урядженє церкви. Задля сего осьміляє ся Комітет звернути єще раз з уклінним прошенєм до В. П. Добродіїв, які своїми, хоч би найменшими жертвами зволять ласкаво допомогти єму виплатити перенятий на себе довг і довершити се діло на славу Божу і пожиток нашого народу. В Станиславові, в лютім 1912 року. *о. І. Гордєєвский*, покровитель. *о. І. Редкевич*, предсїдатель. *о. Й. Малицкий*, секретар.

Касовий звіт приходів і розходів Комітету будови церкви на Гірці на передмістю Станиславова за час від 1. падолиста 1907 до 31. грудня 1911.

І. Приходи:

Ч. п.	ПРЕДМЕТ	Кор.	сот.
1	Зібрано з пушок	795	66
2	„ з продажі бльочків	1644	84
3	„ на книжку в Гірці	2735	97
4	„ „ „ в місті	3105	41
5	„ „ „ в Кнїг. Кольонїї	462	80
6	„ з квест, паломництв, коляд і тп.	2074	88
7	Підмоги Інституцій і Товариств .	2945	51
8	Підмога їх Преосв. Кир Еп. Хо- мишина	5000	—
9	Одноразові жертви Добродїїв . .	2375	41
10	Датки членів Апостоль. молитви .	434	19
11	Зібрано в катедральній церкві . .	2348	32
12	„ в церкві на Гірці	1239	30
13	З розпродажи брошур	852	37
14	„ „ образців і брошур	751	58
15	Відсотки від капіталів	325	94
Разом		27082	18
ІІ. Розходи:			
1	Виплачено підприємчикови за бу- дову	25597	11
2	Видатки на бльочки, друки, порта, пляни і т. п.	1332	72
3	В касі Комітету на щадничих книж.	162	35
Разом		27092	18

Кошта будови виносять 40.000 Корон, без урядження, остає проте довг 12.907'82 Корон.

Станиславів, 31. грудня 1911.

о. І. Редкевич,
предсідатель.

Михайло Девосер,
касиєр.

Невинні ягнятка.

Русофільське фарисейство увійшло вже в пословицю. І слушно. Инакше, як фарисеями, годі й назвати русофілів. Хто бажає свіжих доказів — нехай прочитає послідний випуск „Церковного Востока“ (ІІ. випуск 1912 р). Цілий сей випуск — се сама полеміка з Товариством св. Ап. Павла і „Нивою“ в справі православної пропаганди. Ріжні більше і менше учені бесідники та автори забирають тут голос і всі однодушно заяв-

ляють (по рецепті Д-ра Н. Глібовицького), що причиною православної пропаганди в Галичині се „політиканство“ українського духовенства. Не винна тут ані русофільська преса, видавана за російські рублі, не винні тут ані платні російські шпioni, впливові члени русофільської партії, не винні тут ані русофільські бурси та інститути, в яких виховують молодіж в православнім дусі, не винне тут вкінці посередньо русофільське священство, що не реагує відповідно на роботу своїх співпартійників, а ще своїми ненавистними виступами проти СС. Василян, ОО. Василян і священників з иншого табору наче в їх очах апробує ту пропаганду — а винно тут українське духовенство. Предсідатель Общества ім Золотоустого посунув ся навіть так далеко, що взагалі цілу русофільську партію очистив від закидів схізмофільства... Се вже аж вояне злобним фарисейством, коли не свідчить про щось иншого... Та лишім сих наївних борців „єдинства руского народа“ з їх „поглядами“. Ми звернемо тут увагу лише на нову клевету кинену Впр. о. крил. Вачинським на українське духовенство. Вона звучить: „А кто ихъ (членів Товариства св. Ап. Павла) резолюції перечитає пересвідчиться, що не диктуваль їхъ духъ Христовъ, а лишъ шовинизмъ національно-партійний. Имъ не ходить о католическу Церковь, они хотятъ мати церковь національну українську, до которой належали бы лишъ самі украинцы“. За се безпідставне а в високім степені злобне оклеветанє Товариства св. Ап. Павла має, зачуваємо, Впр. о. прелат відповісти перед церковним судом, подібно, як за попередню клевету на те саме Товариство.

„Поступове“ учительство.

Котреж то учительство таке „поступове“? Авжеж наше. В „Прапорі“, органі українського народного учительства в Галичині, містять ся в ряди гади теплі згадки про якусь „поступову“ брошуру або часопис, як ось в ч. 6. про соціалістично комуністичний тижденьник „Sprawa Robotnicza“, або в ч. 8. про брошуру п. М. Лозинського „Духовенство а національна культура“. Про „Spraw-y Robotnicz-y“ повідомляє редакція „Прапора“, що її редагує „товариш“ (!) Д-р. А. Врублевский... Се слово „товариш“ говорить про весь... Про брошуру п. Лозинського пише між иншим „Прапор“ таке: „Брошура ця незвичайно цікава, бо прояснює в правдивом у (!) світлі... відношення нашого духовенства до Т. Шевченка. Вказує на клерикальну реакцію в нашій суспільности і на становище супроти неї наших правих і лівих партій. Поручаємо їй дуже горячо (!) нашим Вп. предплатникам...“

В такім дусі редагований орган руского учительства, в переважній частині християнського по переконанням. Сумно се дуже, коли наші учителі дають водити себе за ніс Баранам...

Просимо о докази. В 73 ч. „Руслана“ в статі: „Відповідь о. М. Щепанюкови“ пише п. Ал. Барвінський таке: „„Нива“ виступала з ріжкими безіменними статями не тільки проти крил. д-ра Щепковича, але навіть проти Преосв. Єпископа станіславівського..“ Поминаємо крил. о. Щепковича, проти котрого, не знаємо чому, не вільно нам, коли заходить потреба, „виступати“, а дивуємось, як міг так поважний чоловік, яким є п. радник Двору Ол. Барвінський, кинути нам в очи закидом, будім то ми коли „виступали“ проти Преосв. Єпископа Григорія! Коли п. Барвінський має на се докази, то просимо Ёго дуже подати нам їх, бо в протівнім разі такий закид вийшов би простою клеветою.

Нові книжки.

Ник Садовський. Нинішня молодіж або новіjšа культура а щастє людства. Львів, накладом автора, 1912, ст. 32.

Автор, звісний нашим читачам з неодної статі поміщеної в „Ниві“, доказує в послідній своїй публікації, що новітна культура, хоч є дуже великим добром людства, хоч усунула багато суспільного зла, хоч учинила чоловіка володарем цілої природи, словом, предметово одінюючи, хоч положила великі заслуги на полі матеріяльного добробиту, однак мимо сего та сама культура, з підметового становища, не принесла чоловікови добра для его душі (ст. 30), не переобразила душі чоловіка в доскональшу душу, не зробила его вдоволеним ані щасливим (ст. 31). Тільки культура оперта на християнській етиці може бути правдивим добрим щастєм і спасєнем людства. (ст. 32).

Розвідка написана тепло, живо, при тім ясно і популярно.

Іосифъ Кобылянский. Шевченко и публичныи торжества въ честь его. Съ додаткомъ замѣчанія що до „Діла“. Оттискъ изъ „Галичанина“. Львовъ, 1912 г. Накладомъ автора. Ст. 35.

В сій брошурі полямізує автор з „Основою“ про — розумів ся — Шевченка.. „Основа“ висказала думку, що Шевченка можна почитати публичними обходами, хоч він нераз „промахнув ся“ проти віри. Рівночасно уаргументувала своє твердження. Шан. автор всіх сих аргументів не узглядняє, а розводить ся тільки залюбки (часом над міру натягаючи) над нерелігійністю Шевченка. „Основа“ займаєсь Шевченком головню як поетом, генієм, півцем і пробудителем України, а шан. автор ви-

ключно лише як чоловіком. Через те не може бути ніколи згоди між обома спорядними сторонами. Нїпричїм тут покликуватись на повагу Лемкуля. В теорії порішить зачеплену kwestію дуже добре богослов з ІІІ. року, не треба аж на те Лемкуля; в практиці знов і Лемкуль нічого не втне, не розуміючи і невідчуваючи гаразд наших відносин, як не розумів і невідчував їх шан. автор, хоч живе між нами. Те саме треба сказати і про „Дїло“.

Шан. автори, як русофілови, радилиби ми скорше зайнятись культом апостата Наумовича, пропаґандою схізми і часописами русофільськими. Голос шан. автора в отсих послїдних справах далеко потрібнїйший і бїльше на мїсцї.

Михайло Лозинський. **Духовенство і національна культура.** Львів, 1912, ст. 44.

Більшу частину брошури займає полеміка автора з „Русланом“ на тему звїсних богохульних статей, поміщуваних автором в „Дїлі“. Після сего силує ся автор доказати, що ми живемо тепер під знаком клерикальної реакції, яка захоплює щораз ширші круги нашої суспільности, не знаходячи нїде належного відпору (ст. 38). Вкінці заявляє автор, що з'огляду на небезпеку, яка грозить нашій національній культурі зі сторони клерикалізму, він мовчати не буде і до Каносси не піде (ст. 44).

Що клерикалізм є небезпечний для всіх таких, як шан. автор, се річ зрозуміла. Та чи він „гірший“ від анархізму, про се можна сумнівати ся. В кождім разі годї добачувати небезпеку клерикалізму в тїм, що колись там, якийсь там руский архієрей виступав проти якихсь там народних діячів... Се виглядає на кпини з читачів... Взагалі ціла майже брошура се одні кпини з цілої рускої суспільности...

Дуже несмачна гордовитість шан. автора. Читаючи її, має ся вражїне, що се не пише п. М. Лозинський, а другий Толстой... „Я мовчати не буду, я до Каносси не піду“ і т. д. Добродію, а хтож вам наказує мовчанку, хтож Вас тягне до Каносси? Акція „Руслана“ і Станиславівського духовенства, запевняємо Вас рішучо, не була зовсім звернена проти Вашої особи, а тільки проти партії, в якій орґані Ви маєте честь працювати. По щож так окружатись нїмбом мучеництва?

3 Маркіянових днів. (Спомини), Зладив *Іван Брик*. (Видавництво Товариства „Просвіта“ у Львові). Львів, 1911, ст. 83.

Зміст отсеї брошурки такий: 1) До читачів слів кілька; 2) Михайло Тершаковець: Житє Маркіяна Шашкевича; 3) Іван Брик: Перевезене тлінних останків Маркіяна в 50-ті роковини смерті; К. і В.: Сьвято в Піддисю; Сьвята у Львові.

Брошура прикрашена кільканайцятьма ілюстраціями. Надаєсь до масового ширення між народ.

Дмитро Макогон. **Учительські гаразди.** Нариси. Коломия, 1911, ст. 70.

Зміст: Щаслива дорога, Шкільна власть, Депутація, Quod licet Jovi — non licet bovi, Вибагливий панич. В сьвіт за очі, Перша посада, Конскрипція, Діточий бунт і Брехня.

Нариси схоплені виключно з учительського життя; читають ся легко і викликають намірені автором рефлексії. Доля галицького народного учителя представлена вірно, може аж за вірно..

Від Адміністрації.

Просимо наших посліплатників о ласкаве а скоре вирівнанє всяких залеглостий. Не думаємо, щоби наші довжники бажали нам кривди: припускаємо, що тільки з неуваги не вислали нам еще доси посліплати. Та коли би ся неувага мала тревати дальше — ми мусли би хиба здержати їм висилку часописи.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефца.

Асекуруйте своє майно від огню

В „ДНІСТРІ”.

Кожний Русин повинен асекуровати ся від огню, щоби на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цілого народу.

Кожний Русин повинен асекуровати ся тільки в рускім товаристві взаїмних обезпечень

„ДНІСТЕР”

нема жадного иньшого Руского товариства асекураційного тільки один

„ДНІСТЕР”

„Дністер“

рачує найтаньші оплати за обезпечення селянських будинків.

„Дністер“

звертає кождорічний чистий зиск своїм членам; на рік 1911 виносить зворот 10%.

„Дністер“

оцінює та виплачує шкоди по огни скоро і ретельно, а до комісії запрошує все двох господарів на оцінителів.

„Дністер“

дає підмоги Руским школам і бурсам, де виховують ся селянські діти.

Люди асекуровані в „Дністрі“ можуть дістати пожичку у всіх великих банках і в Товаристві Взаїмного Кредиту „Дністер“.

Власні фонди „Дністра“ виносять з кінцем 1911 року

3,353.305 корон.

„Дністер“ приймає обезпечення на жите у всіх догідних комбінаціях (на жите, посмертві капітали, посаги, речти.)

В „Дністрі“ можна обезпечати від крадежи з вломом движимости всякого рода, а Товариства Кредитові готівку, цінні патери і векслі за дешевою оплатою премії

Адреса „Дністра“: Товариство взаїмних обезпечень „Дністер“ у Львові, у власнім домі ул. Руска ч. 20.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини, взагалі до всіх місцевостей північної і південної Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білеті залізничні до кожної місцевости північно, і південної Америки.

З Галичини і Буковини
найдешевше перевозить
ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского священника, котрий виконує душпастирські обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-карту до:

Генеральна Агентура Північно-Німецького LLoyd'a
у **Львові, Городецька 93.**

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцеленция митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатия” вибудована на найсоліднійших основах.
„Карпатия” приймає обезпечення на життє у всіх
найдогіднійших комбінаціях при найкористийні-
ших умовах: на дожиттє, посмертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатия” дає обезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки обезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатия” оснований на взаємности і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатия” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однієнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИІ”.

„Карпатия” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою аґентуру.

Блисші інфрмації що до обезпечень і агенцій уді-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановского
ч. 12. Дирекция приймає також зголошення внесків на
обезпечення на життє і ренти.

Антін Добрянський

кравець мужеський

Львів вул. Академічна ч. 8. II. п.

маю честь повідомити Всч. Духовенство, що я по довголітній практиці за границею отворив кравецьку роботу і виконую всі кравецькі роботи по цінах дуже доступних. Я практикував через 12. літ в слідуючих містах: Берліні, Липску, Дрездні, Вроцлаві, Цуриху і Варшаві.

РОБІТНЯ АРТ.-ПОЗОЛОТНИЧА і РІЗБЯРСКА

СТЕФАНА КУХАРСКОГО

у Львові ул. Пичаківська ч. 6.

Виконує всіякі роботи в слід арт.-позолотництва і різьбярства входячі і так:

Вівтари, Іконостаси, Рами в різних стилях до образів, портретів, фотографії і т. и. також відновлення антиків.

Замовленя з провінції виконую в як найскоршім часі.

Ціни умірновані.

Поручає ся ласкавим взглядам П. Т. Публики.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 8—9. — Р. IX.

(Видав Редакційний комітет)

ЛЬВІВ ⌘ З друкарні Ставропигійського Інститута ⌘ 1912.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 8 і 9.

З М І С Т:	о. М. Щепанюк: Ладьмо ся до евхаристийного Конгресу у Відни.	249
	Іван Ших: Сьв. Іван Новий Сучавський.	255
	о. Іван Сендецкий: Про церковні відносини в Америці.	258
	Юрій Шерер: Нільна правил для християньского проповідника.	
	о. М. Щепанюк: Впов. п. Радникови Ол. Барвіньскому під розвагу.	268
	о. Евстахій Цурковский: Відповідь на „Політичну Саламаху“.	273
Церковна літопись.		278
Всячина:	(Ernest Hello про сьвіт. — „Церковный Востокъ“ — і ще СС. Василиянки. — Москвофіли і схизма.)	282

Антін Добрянський

кравець мужаський

Львів вул. Академічна ч. 8. II. п.

маю честь повідомити Всч. Духовенство, що я по довголітній практиці за границею отворив кравецьку робітню і виконую всі кравецькі роботи по цінах дуже доступних. Я практикував через 12. літ в слідуючих містах: Берліні, Липску, Дрездні, Вроцлаві, Цуриху і Варшаві.

РОБІТНЯ АРТ.-ПОЗОЛОТНИЧА і РІЗБЯРСКА

СТЕФАНА КУХАРСКОГО

у Львові ул. Личаківська ч. 6.

Виконує всілякі роботи в спід арт.-позолотництва і різьбярства входячі і так:

Вівтари, Іконостаси, Рами в різних стилях до образів, портретів, фотографії і т. и. також відновлення антиків.

Замовлення з провінції виконую в як найскоршім часі.

Ціни умірковані.

Поручає ся ласкавим взглядам П. Т. Публики.

Асекуруйте своє майно від огню

В „ДНІСТРІ”

Кожний Русин повинен асекуровати ся від огню, щоби на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цілого народу.

Кожний Русин повинен асекуровати ся тільки в рускім товаристві взаїмних обезпечень

„ДНІСТЕР”

нема жадного иньшого Руского товариства асекураційного тільки один

„ДНІСТЕР”

„Дністер“

рачує найтаньші оплати за обезпеченя селянських будинків.

„Дністер“

звертає кождорічний чистий зиск своїм членам; на рік 1911 виносить зворот 10⁰/₀.

„Дністер“

оцінює та виплачує шкоди по огни скоро і ретельно, а до комісії запрошує все двох господарів на оцінителей.

„Дністер“

дає підмоги Руским школам і бурсам, де виховують ся селянські діти.

Люди асекуровані в „Дністрі“ можуть дістати позичку у всіх великих банках і в Товаристві Взаїмного Кредиту „Дністер“.

Власні фонди „Дністра“ виносять з кінцем 1911 року

3,353.305 корон.

„Дністер“ приймає обезпеченя на житє у всіх дорідних комбинациях (на житє, посмертві капітали, посаги, речти.)

В „Дністрі“ можна обезпечати від крадежі з вломом движимости всякого рода, а Товариства Кредитові готівку, цінні папери і векслі за дешевою оплатою премії.

Адреса „Дністра“: Товариство взаїмних обезпечень „Дністер“ у Львові, у власнім домі ул. Руска ч. 20.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 8—9.

Львів, 15. цвѣтня 1912.

Рік IX.

Ладьмо ся до евхаристийного Конгресу у Відни.

Від 12 до 15 вересня с. р. відбуде ся в столиці нашої держави 23. міжнародний евхаристийний Конгрес.

Після оголошень пресового комітету, що завязав ся в ціли спопуляризования ідеї Конгресу серед ширшого загалу, порядок Конгресу буде слідуєчий: В честь пресв Евхаристії будуть що дня в митрополитальній церкві сьв. Стефана правлені урочисті архиерейські Служби Божі і голошені проповіді через єпископів та сьвящеників а також будуть сьвяточні зібраня в тійже церкві. Ті самі урочистости будуть відбувати ся в сусідних церквах для поодиноких народностей. Дня 15-го вересня піде сьвяточна процесія через прикрашені улиці міста. В кожній церкві будуть виставлені Найсв. Тайни для прилюдного почитаня, рівночасно будуть уділювані сьв. Причастия. Для учасників конгресу постарав ся особний комітет о помешканє і провід по місті, а також о знижку ціни їзди желізницею і о особні поїзди. При нагоді конгресу буде отворена вистава предметів церковної штуки.

Видатки удержання на час конгресу є такі: 10 корон на урядження, відзнаки, провід по Відни і ілюстрований звіт з конгресу; 6 кор. за передньованє; 2 кор за один день після свободного вибору. Цілі групи учасників осягнуть на желізницях особливші улегченя.

Ідея таких міжнародних конгресів в честь Ісуса, утаєного в Пресв. Евхаристії, зродила ся в умах деяких поклонників блаженного пароха з Арс у Франції, Івана Крестителя Марії

Віанній (Viapney), що як раз через почитанє Пресв. Евхаристії дійшов до великої сьвятости. Гадка, повзята на могилі того сьвятого почитателя Пресв. Евхаристії, знайшла мировий відгомін з початку у Франції, а опісля по цілїм католицькім сьвіті. Як то євангельське гірчице зернятко розростає ся в могуче дерево, серед якого гілячок і листя тисячі небесних птиць знаходять захист і поживу, так ті маленькі в початках збори почитателів Ісуса в Евхаристії, обмежені з початку на саму Францію, стають ся з часом могутніми сьвітовими міжнародними конгресами, що з'єднують мільйони людських сердець в одну родину, в одно серце, горіюче любов'ю для Ісуса, утаєного в Найсв. Тайнах, і здібне до трудної і вимагаючої великих жертв боротьби з ворогами Ісуса Христа. Доказом сего є те, що помимо всяких перепон і труднощій в протягу послідних трицяти літ (перший евхаристийний міжнародний Конгрес відбув ся 28. червня 1881 р. в Лілль (Lille) в Бельгії) змогли відбутися 22 конгреси, які оказали ся величавою маніфестацією животности католицької Церкви і тої її, незрозумілої ворогами Церкви, сили, яка силує на Ню безпосередно від Ісуса Христа в Пресв. Евхаристії. На особлившу увагу заслуговують конгреси з послідних літ, як в Колонії, Лондоні, в Монреалі в Америці, а в кінці в Мадриті. Через ті евхаристийні обходи сьвяткувала католицька Церква правдиві триумфи, величаву побіду сьвітла над темнотою, правди над ложю, Христа над Вельяром.

В виду того якась безмежна радість, невисказана туга і бажанє огортає серце кожного щирого католика, що прийшла вже раз черга і на нашу державу зложити у стіп Ісуса всьо найкрасше і найблагороднїйше, що людське серце може відчутти, а філююча від любови груди леліяти. Попри те чувство радості, любови, бажаня і влячності, що найдорожшій Спаситель зволив нашу державу вибрати за престол свого прославлення, зроджуєть ся в нашій душі мимохіть якась неясна боязнь, чи ми, галицькі Українці, серед народів східних обрядів одинокі представителі єдності з тою Церквою, котрій Ісус Христос обіцяв, що буде з нею до кінця віків, з огляду на нашу бідність і на наші релігійні та національні відносини, зможемо зложити в дні так сьвятоточнім для всіх католицьких народів австрійської держави належну дань, достойну Ісуса, а лицюючи повазі нашого народу та церкви.

Згаданий пресовий комітет оголошуючи в часописах реченець евхаристийного сьвята пригадує, що на день 12 вересня припадає річниця оборони Відня від турецької навали через польського короля Яна Собєского в 1683 р. і в тім памятнім для кожного Віденця дні вирушив король з своїм військом після прийнятя сьв. Причастия на горі Каленберґ в сторону Відня, щоби його освободити від Турків. На 15 вересня, день закінчення конгресу, припадає сьвято імені Марії, сьвятковане як

раз на памятку освободження Відня. Дни конгресу є проте пам'ятними днями побіди хреста над півмісяцем. Єсли зважимо, що велику часть королівських військ творили полки української козащини, що навіть та славна польська гусария рекрутувала ся головно з дрібної української, тоді еще не спольщеної шляхти — то дні конгресу будуть і для нас Українців милими споминами колишньої слави і культурности нашого народу. Додаймо до того, що на случай невдачі Собеского під Віднем наш нарід, яко найблизший сусід турецької порти, мігби був на довгі віки стогнати під її кормигою, а в наслідок того під релігійним зглядом переживати долю народів балканського півострова, ба навіть цілковито відхристиянити ся, то до вдячності зглядом Ісуса Христа, подателя всякого добра, ми є не менше з'обовязані, як жителі Відня.

Се повинно нас переконати, що сьвято Віденців ізза тої причини мусить бути і нашим сьвятом, однак без згляду на те є многі причини, що особливо нас повинні спонукати до живої участі в конгресі.

Культ Пресьв. Євхаристії, що особливо в послідних часах так дуже змагаєть ся завдяки стремлінням та енергії теперішного сьвятійшого Вітця серед всіх католицьких народів, у нас чомусь не знаходить належного оцінення. Загал нашого, навіть українського духовенства, хоч правдиво і щиро католицького, відносить ся до таких корисних практик, як часте сьв. Причастіє, як братства Найсьв. Тайн або Найсьв. Серця Христового, єсли вже не ворожо, то на кождий случай рівнодушно. У нас іще досі покутує глуше і сьмішне пересьвідченє, що приміром часте сьв. Причастіє або сьвято в честь Пресьв. Євхаристії, се „латинщенє“ нашого обряду, а вже приміром відмовленє вервиці через вірного греко-католицького обряду, то в уяві не одного з наших пан-вітців такий злочин, що сам дідько з пекла чогось гіршого не зміг би видумати. Виходить так, якби обряд — а жите душі молитвою, жите Ісусом були однозначні поняття, або розважанє життя і терпінє Ісуса Христа, як се є при відмовленю вервиці, було щось противне обрядови нашої Церкви. Про суть і значінє Пресьв. Євхаристії в наших церквах не почувеш ні словечка; переглянь так на жарт збірники наук наших найчільвійших проповідників, а певно на лік не знайдеш науки про Пресьв. Євхаристию.

Звідси походить, що наші вірні, хоч є глибоко релігійні, хоч сповідь і сьв. Причастіє цїнять собі дуже високо, бо десятки миль нераз ідуть в голоді і холоді, аби висповідати ся і запричащати ся, є в сути річи материяльними ідолопоклонниками. Коли розпитую моїх каяників, що приходять з далеких сіл до нас сповідати ся, що розуміють під сьв. Причастієм, то дуже часто відповідають, що се „божа манна“ або таки по просту „хліб і вино“. Щойно коли скажу: По що ти сюди прийшов, було купити фляшку вина і бохонець хліба і дома уряди-

ти собі Причастя, каяльник починає рефлексувати ся і соромливо звиняти ся, що він „не ходив до школи“. Той зворот є також характеристичний для наших відносин. Наш вірний не має навіть понятя, що правд сьв. віри повинна його навчити в першій мірі церков, а не школа; довголітний досвід навчав його думати инакше.

Церков без Пресьв. Евхаристії се гейби мертвий труп без душі. Чувство тої мертвоти в протестанцких зборах спонукало протестанцкого ученого Альб. Рувілля, професора університету в Галль, до того, що повернув на лоно католицької церкви (гл. Dr. Alb. Ruville, Zurück zur heiligen Kirche, Erlebnisse u. Erkenntnisse eines Convertiten, Berlin 1910). За теж церков, в котрій нема почитання, належного Найсьв. Тайнам, робить вражінє тюрми. Кілько разів стріву на улицах Львова вязнів, що згортають з улиць сьміте і болото, так мимо волі зроджуєть ся в моїй душі прикре чувство аналогії між вязнем львівської тюрми, а Ісусом Христом, замкненим в брудних кивотах наших церков. Серед одвертих, покритих віковими пороками і павутинами, чотирох стін неодної нашої сільської а навіть міської церкви той божественний Вязень, вичікує враз цілими місяцями, аж поки не окажется ся потреба вивести Його на хвилю на божий сьвіт, щоби позгортав болото, усунув бруди якої хорої душі, розстаючої ся з тим сьвітом.

Поза тим ніхто о Нім і не думає; така побожна практика, як благальна молитва (суплікація) перед Найсьв. Тайнами в часі недільної вечірні належить у нас до рідкостей, а вже про цілоденну адорацію Найсьв. Тайн нема що і говорити.

В тім пониженю евхаристийного Ісуса в наших церквах є много спільного з російським православем. Можуть собі звальювати вину ширеня схізми в нашім народі Українці на русофілів, а русофіли на Українців, то більше як певне, що всі ми в більшій або меншій мірі тому винуваті через те, що не подбалисьмо о скріпленє і поширенє в нашім народі культу Пресьв. Евхаристії. Колиб наш вірний мав живу сьвідомість присутности Ісуса особливим способом в нашій церкві, колиб він мав нагоду і розумів у всіх потребах свого житя шукати потіхи і поради у Ісуса в Пресьв. Евхаристії, його ніяка сила у сьвіті не примусила би покидати свою церков. А так він не бачить ніякої різниці (принаймєнше на внї) між своєю а російською церквою і тому думає, що то „всеь одно“, чи він піде на прощу, приміром, до Почаєва чи до Зарваниці. Се гірка правда, але правда — і чим скорше скажемо собі її отверто в очи, тим лучше для нас і нашої церкви.

Пізнанє тої правди повинно нас спонукати взяти діяльну участь в віденськім Конгресі. Там у представителів католицьких народів Заходу навчимо ся, як високо повинні ми собі цінити наше становиско тих жреців, котрих є обовязок безустанно піддержувати і підзичувати огонь любови Ісуса Христа,

жевріючої в серцях наших вірних. Там навчимо ся, що культ реального і містичного Тіла Христового, культ Пресв. Євхаристії і католицької Церкви мусить стати ся осередком і основою нашого релігійного і народного житя, коли хочемо станути побіч інших культурних народів та дотримати їм кроку в їх поході в перед.

Іще одна причина повинна нас спонукати явити ся громадно на Конґресі, а тою причиною се наші невідрадні релігійні відносини до наших братів Поляків. Як ми, так і вони — се діти того самого Небесного Вітця і тої самої Матери, католицької Церкви, а однак чомуж живемо з собою вже не кажу під національним, але навіть під чисто релігійним зглядом, не як діти одних родичів, тільки як найбільші вороги. Причина тому хіба та, що наш Отець, хочаби любувати ся своїми діточками, справив одній дитині білу одєжу, а другій цвітїсту, коли всьо инше дав їм спільне. Діти замість спільно любити ся, замість себе вєспирати і подивляти красу своїх одягів, даліж собі закидати, що ось „тебе Тато меньше любить, бо справив тобі білу або цвітїсту одєжу“. Коби хоч на тїм скінчило ся, а то сильнійша дитина починає здирати насильно одєжу з слабшої, вмовляючи в ню, що Отець хотів, аби вони обі мали одєжу одної краски.

Такими спорами о одєжу між двома дітьми є по моїй думці обрядові непорозуміння між нами а Поляками. Спорячи між собою о обрядову приналежність наших вірних, перетягаючи їх всякими способами на рідний обряд, так вони як і ми навіть не бачуємо того, що на тїм терпить найбільше слава нашого спільного Вітця небесного і добро нашої Матери, католицької Церкви, а вже кілька душ позбавляємо через те вічного спасеня, то сам Господь сьвятий зможе почислити. Думаю, що спільна благальна молитва у стїп Спасителя, якої виразом має бути віденський Конґрес, усуне не одно непорозумінє серед католицьких народностей австрійської держави і загоїть не одну рану, завдану братови рукою брата, — а натомість роздмухає ту маленьку іскорку любови, тліючу може іще під попелами щоденної злоби і ненависти, в могучий вогонь. Думаю, що та спільна молитва виблагає у Христового Серця і для нас якоїсь лучшої долі, що заставить нас і наших братів подумати поважнійше над нашими обоюпільними національними та релігійними рахунками та навчить полагодити їх в змислі науки, голошеної нам щоденно через Ісуса Христа в Пресв. Євхаристії.

Коротке заключенє того, що сказалисьмо такє: Справа євхаристийного Конґресу у Відні повинна бути справою не тільки наших преосв. Єпископів, але житєвою справою загалу нашого духовенства і народу. Єпископи мусять явити ся на Конґресі не самі, а разом з Своїм Духовенством і вірними. На Конґресі повинна бути підво заступлена католицька Церков грецького обряду і то тим

величавійше, що ми є одинкові представителі церковної і культуральної єдності Сходу з Заходом. Ізза тої причини відповідна наша участь в Конгресі мусить стати ся конечним постулятом нашої народної чести. — Через те прийдець ся українському народови заявити перед цілим світом своє так часто оклеветуване привязанє до католицької Церкви і здати іспит зрілості своїх вищих потреб духового житя. Тому наша участь в Конгресі мусить мати не тільки церковну, але не менше народну закраску.

В виду того ладьмо ся до великого свѣята вже завчасу, щоби нас не заскочило неприготованих, щоби ми на стрічу жениха не вийшли мов ті євангельські перозумні дѣвиці без олію в лямпах. Без згляду на діяльність головного Комітету, що має тим заняти ся, повинні до тої так важної справи приложити рук в першій мірі наші церковні товариства і постарати ся втягнути в ту акцію всі наші свѣтські просвѣтні і инші товариства, а принайменше постарати ся о їх представителів на Конгресі. Наше духовенство не повинно чекати, аж може в тій справі вийде яке розпорядженє церковної Власти, тільки нехай би а власної ініціативи позавязувало деканальні комітети, що через організацію церковних брацтв та приєднюване поодиноких вірних приготавлювали би величаву маніфестацію в честь Ісуса Христа.

В той спосіб могло би воно хоч в тисячній часті напратити кривду, яку заподіяло Ісусу Христу в Пресв. Евхаристії через свою дотеперішню зглядом Него рівнодушність. До сеї маленької жертви для Ісуса Христа є духовенство обовязане тим більше, що се може вже послїдна для нас нагода „віддати Богови, що Воже“, що після невикористаня тої нагоди прийдець ся йому може сказати з псалмопівцем страшні слова самосуду.

„Оубажєнє вѣхъ ѡкоу трава, ѡ ѡзше сѣрдце моє, ѡко заковѣхъ сѣнєти хлѣба мой“.

о. М. Щепанюк.

Іван Ших
парох Жидачівскій.

Свѣтій Іван Новій Сучавскій.

(Д а л ь ш е).

Минея московска з р. 1889 під заг.: „Книга житій Свѣтыхъ“ на мѣсяць Юній стр. 26 подає на підставі старих жерел сліду-
ючий варіант про сьв Івана.

„Нѣкогдо време сѣдѣхъ емѣ (Іоанѣ) сѣ кѣплею своєю докольною
книги кѣ корабль мѣжа иностранна, нѣе баше родомъ фрѣгъ, кѣроу не
косточного исповѣданія, пракомъ скрѣпѣхъ немилостивѣхъ и безчеловѣчѣхъ.
Баше ѣбо междѣ нѣми на пѣти моретѣхъ многое о кѣрѣхъ словопрѣнѣ, и
кѣгда Іоанъ сѣ. іако добрѣ кѣ книжномъ ѣченіи нехѣхъ и премѣдрѣ, пре-
пираше того фрѣга, и пограбилаше непракоє его мѣдроканіє; гнѣбаше ѣбо
той на непреодоленнаго кониа хѣтѣа и іарѣшеа и ѣкоризнали многими
догаждаше емѣ, и краждѣа на него, зѣлѣ мыслаше ѡ немѣхъ. Такоѣй краждѣ
кѣ томѣхъ коспалишеишеа, пристаа кѣ вѣрѣ ѣ вѣаграда, нѣе кѣ коєфорѣ;
изшеа ѣбо зѣлий онѣй корабельникъ кѣ епархѣ града; вѣ же епархъ перѣа-
ннѣхъ родомъ и кѣроу“...

В тѣмъ варіанті нема згадки про вѣсьє латиньску, яку мав
визнавати після Григорія Мѣха згаданий корабельникъ, а за тѣ
виразно зазначено, що епархъ був перскаго роду і перскаї віри.

Третій документъ про сьв. Івана є его Тропаръ і Кондакъ
поміщений у всѣхъ літургіконахъ православнихъ такого змісту:

Тропаръ Гл: А

Житіє на землѣ доврѣ ѡкормѣа страдалѣче, милостынями и часты-
ми молитвами и слезами паки же кѣ страданію мѣжеки ѣстремѣшеа, перскає
овлачилѣа єси нечестіє, тѣмъ же цѣркѣ быѣа єси ѣтвержденіє и христѣанѣхъ по-
хвала, Іоанне приєпопамѣтне“.

Кондакъ Гл: той же.

Морєкѣю плакаа пѣчинѣ кѣплею, оѣхъ костѣа чѣзѣаа єси кѣ сѣверѣ;

но Богъ призвавшъ та такоже Матей митницъ, тыже кѣплю огтабъ, томъ поспѣдоказъ еси кровію мѣченіа, бременными исповнѣхъ непреходимаа и кѣнець прѣлазъ еси непобѣдимый.

То суть три найстарші і найважнійші жерела про житє і смерть св. Івана Сучавского. З бігом часу почала затемнювати ся первістна традиція про его смерть; слова „впархъ“, і „перска кѣра“, що їх ужив Григорій Мніх в своїй житєписи про святаго, стали ся для тогочасників незрозумілими, надто віддаленими — проте вифантазовали они, що святаго Івана засудив на смерть турецкий Каді і за поруганє магометанської віри. Таке пофалшованє оригінального тексту здавало ся їм і ближшим і правдоподібнійшим: ближшим, бо мали неустаючі зносини з Турками, а правдоподібнійшим для того, бо гадали, що в Акермані Перзи ніколи не панували, оджеж і не міг якийсь перський іпарх судити святаго.

Як дуже розповсюджена була тота пофалшована традиція доказує і тота гарна щиросрібна трумна, в якій тепер мощі св. Івана в церкві св. Георгія в Сучаві лочивають—на ній в пласкорізбі італійської мистецкої роботи представлений суд над св. Іваном. Судить его турецкий Каді в турбані і турецкім строю на очах других Турків по турецки повбираних!

І акафист св. Івана Суч. зложений на тлі тої фальзифікації — вистанє навести з між більшого числа, одно місце ікоєу П. того акафиста „Познавши треблаженне наносимъю на та еретика Рѣза клеветъ кз епархъ Епѣагограда махометскіа кѣры“ а в молитві поакафистній до св. великомученика Івана читає ся між иншими реченнями „того ради отъ некрѣпнаго Рѣса закистію преданъ еси и лєстію Епархъ Еманьскомъ (Еленьскому) по подовію Хрѣа оклеветанъ“... Сочинитель акафиста видумав навіть імя того денунціянта корабельника, назвавши его Рѣзом! (Житіє и страданія св. Іоанна Сучавского съ акаѣстомъ и пѣснями, Коломыя 1899). —

Крім згаданої, прибула в новійших часах еще і друга для церкви православної поважна і чутлива причина до петріфікації тої пофалшованої традиції. Розходило ся іменно о відповідь на питанє австрійским правительством поставлене: чи св. Іван Суч. жив в часах загальної унії церкви восточної з западною, значить ся, чи був він католиком, чи може час житя его належить покласти на пізнійші віки по наступившій розділі обох церков, і причислити его до святих православної церкви? В інтересі церкви восточної лежало доказати его приналежність до церкви православної, томуж то станув православно-волоским писателям новійшої доби той перекручений текст в пригоді, і першим з поважійших що до свого становища, який офіційально проголосив его, був Доситей Херескуль, православний епи-

скоп радовецький на Буковині, який р. 1783 предложив его в переводі німецьким урядови віденьському. В календарі „Bukowiner Nachrichten“ за р. 1897 репродукує Dr. Zieglaueг его в скороченню слідуєчими словами: „Іван, шляхотний і боговдохновенний Грек, що в ріднім своїм місті Трапезунті дослужив ся високого поважання, гандлював на морі. Коли він раз на кораблі одного франка з товаром до Акерману їхав, розявив супроти себе в диспуті боронячи грецку віру, капітана корабля, лихого і завзятого чолсвіка. По прибуттю до Акерману удав ся сей капітан до турецького Кадія з підступним доносом, що з ним приїхав багатий купець з Трапезунта, який хоче приймати віру магометанську, покинувши свою християнську, і зобразив Кадію вивисшене і надгороду, яка би его, себто Кадія, з боку свого володаря султана певно неминувла, скоро би ему повело ся, Івана на повернути. Чемно запрошує Каді Івана перед свій суд, і лестними словами намагає его, щоби покинув християнську а навернув ся до магометанської віри. Іван в справедливім обуренні відкидає тоту его вство ображаючу пропозицію, горячо боринить хр. віру і в діяльозі з Кадім приводить сего послідного до такої ярости, що каже его, Івана, через два дни немилосердно катувати а по смерті тіло его до хвоста дикого коня привязати і улицями Акерману волочити. При тілі і на гробі мученика вказують ся знаки і чудеса“..

З тої доби т. в. з кінця 18-го століття походять про святаго Івана цікаві офіціальні документи списані в німецьким язиці, іменно:

1) Просьба правос. єпископа радовецького Дозитея Херескуля і всего духовенства і народу буковинського до центрального Уряду у Відні о видачу мощей святаго з Жовкви до Сучави в р. 1780.

2) Відповідь найвисшої управи (Hofkriegsrath) на тую просьбу з р. 1781.

3) Письмо управителя галицької губернії графа Вріґідо до найвисшої управи у Відні з д. 24 Жовтня 1782.

4) Пропамятве письмо гр. к. єпископа львівського Петра Вілянського до найвисшої Управи з д. 21 Жовтня 1782.

5) Справозданє управителя Буковини єнерала Енценберга до найвисшої Управи у Відні з д. 13 Марта 1783.

6) Справозданє управителя Буковини єнерала Енценберга з всіми прилогами до найвисшої Управи у Відні з д. 31 Марта 1783.

7) Доклад цензора книг ілірійських Шекереса до найвисшої Управи з д. 12 го і 18-го Цвѣтня 1783.

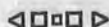
8) Письмо найвисшої Управи до галицької генеральної Команди з д. 15-го Цвѣтня і 11-го Червня 1783.

(Дальше буде).

о. Іван Сендецкий.

Про церковні відносини в Америці.

(К о н е ц ь).

Чиж з єпископа йде тут причина до схізму? Коли прийшов єпископ Ортиньський, застав священників дуже мало, котрі помімо двояся в праці не могли їй дати ради.

Его заходами число священників збільшило ся в п'ятеро. Повстали вправді нарікання на дроблене парохій, бо, правда, значно уменшило ся удержане священства, а таки чи єпископ завинив сим „дробленем“ парохій? Де є церква і парохія, там приходять наші люди як до свого осередка та не гинуть марно. Повстають товариства, убезпечують ся, скріпляють ся не йно в вірі католицькій, але і національно. Єпископ оснував катедру, освячену в р. 1909 Ексц. Митрополитом, купив дім для єпископа, оснував друкарню, заложив три газети з католицьким характером, а то „Душпастира“ і „Заокеанську Русь“, а для угорських Русинів „Русинь“. Чиж і тут вина єпископа? Правда однак, що єпископ не в силі сам бути і редактором і кореспондентом і коректором (а він по часті ще ним до нині є) та часто лучалось і нині на жаль за часто лучавсь, що не вироблені молоді сили впакують в котрусь з тих газет артикул, для котрого найліпшим місцем був би редакторський кіш. Єпископ всего доглянути не в силі, тож такі артикули приносять дійсно замість хісна шкоду. Єпископ сему не винен, але за се всі гайда на єпископа! Єпископ був у себе в катедрі довгий час і по часті є — сам своєю власною капітулою, парохом, сотрудником, капеляном, секретарем, ба є він також, чого вже по жаднім єпископі не можна сподіватись — слугою. Приїхав я одного разу до Філядельфії з орудкою. Єпископа дома нема, хоч в Філядельфії є. Знаю, де его шукати — йду до церкви. Гляджу, хтось замітає церкву. Приглядаю ся ліпше -- то сам єпископ. Чиж єпископ гордий, як верзуть деякі?

Коли я приїхав з Європи, заїхав до Філядельфії до єпископа і той прийняв мене в свій дім як до готелю, з тою різницею, що в готелю заплатив би я солено, а у єпископа був я довгий час за „Бог да прости“. В горячу ніч августову буджу ся і виджу — сьвітить ся з комнати єпископа. йду крадьком — чи не грабівник? А єпископ сидить аж чорний від умучення і пише (год. 3-та в ночі), не розбиравши ся зовсім. Я переконав ся, що він так день в день. Або пише артикул до газети,

або відповідь на листи або толкує ся на скарги внесені на него до Ап. Делегата нашими „превелебними панамі“ — угорськими священниками. Чи ж, питаю, єпископ скрия-скупец, що у Філадельфії священникови хліб подає на довший час?

„Булля“ видана в слід за приходом єпископа до Америки нам звісна. Кричать єпископи схізматицкі, угорські „превелебні панове“ та і наші деякі: „Єпископ буллю привіз і її заприсяг!“ О, що за підла лож! Ні! Єпископ Ортинський перед прекопізацією, ні сам Митрополит, о нічім не знали. Се все стало ся тайно і нагло без їх відома.

Щож робить єпископ Ортинський, заприсягнути (?) буллю? Буллі не оголошує, наше духовенство священодійствує зовсім як тут в краю, приновляючи ся йно до відносин правних американських, діти миропомазує, вінчає без питання нікого і т. д. А єпископ „закрисягший“ буллю робить невпинні старання о її знесення, хоч певно знає Столиця Апостольська, що буллі не виконує ся, то нічого не говорить на се, а то знов заходами єп. Ортинського

Чи ж єпископ ворог нашого гр. кат. обряду?

Ех-ріжнородний ех-батюшка Ольшевский, о котрім була згадка, обнимаючи парохію по о. Обушкевичу в Mayfield, Pa заповідає на другу неділю „мітінг“. Коли нарід зійшов ся, так він рече, більше менше: „Видите, панове газди, які кривди терпимо від айрішів біскупів (то було перед приходом єп. Ортинського, а церков була залежна від лат. єпископа в Scranton, Pa)! Зченчуймо (змівім)! Возьмім руского!“ — Пан „председа“ (предсідатель): „Хто за тим, най дигне руку гори!“ Є більшість! І ухвалено а хитрий Ольшевский з відданими собі одиницями сям робом записав на власність всі „проперти“ (власність) на єпископа Плятона. Так стала ся церковна парохія схізматицка, а нарід о сїм навіть не знав; так стало ся в Passaic і багато де инде.

Єпископ Ортинський проте напирас о „діти“ (записи) церков на себе, щоб запобічи переходови церков, коли трафить ся якийсь схізматицкий хитрець або коли ображена зістала чиясь majestas, в руки схізматицкі в спосіб „въ одинъ часъ“. Се річ конечна і вона наступити колись мусить. Чи ж се можна поставити в вину єпископа? Безуслівно ні!

І ще одна з кардинальних (?) вад єпископа, приписуваних ему газетами і вмовлювана в народ.

Зроблено проти єпископа компльот, бо инакше не розумію, як се могло стати ся, а се стало ся з приводу конвенції Р. Н. Союза в Cleveland. Єпископови дораджено, щоби в виду полеміки о. Понятишина з о. Арданом, розпочатій тим другим, котрого разив параграф, що до Союза можуть належати тільки гр. католики, хоч его зовсім не разить, що вступаючи до „Взаимопомощи“ присягають (!), що будуть до смерти православни-

ми, а як би віру змінили, то тратять ubezpieczone, надав ухвалою конвенції Союзови характер католицький насупротив домаганю о. Ардана, щоби могли належати Русини без ріжаниці віри. Мав слушність о. Ардан, що хотів всіх Русинів з'єднати в однім товаристві, мав більшу і повну слушність єпископ, видячи, що православні мають своє товариство *par excellence* схизматичке, що схотів товариству Р. Н. Союз дати марку католицьку, причім би на діловодство і взагалі на справи Р. Н. Союзу не міг мати жадного впливу абсолютно. Він бояв ся, щоби колись знов хтось не „навергував“ (вніс), другі би его „підпорували“ (підперли) і Р. Н. Союз міг би опинити ся під владою ворогів церкви. Я будучи в літі перед конвенцією у єпископа, перестерігав Преосвященного, щоби не дав ся сам змішати в ту справу особисто, щоби потім се не вийшло на шкоду Церкви і Преосвященного, але дорадники „перерадили“ инакше. На конвенції в Cleveland змінили статут, як єпископ вніс.

Що стало ся однак дальше?

Дорадники і помічники, коли стало ся по їхньому, ані в думці не мали зміни „чартеру“ (засадничого статута) перевести, т. є. надати характер католицький Р. Н. Союзови. Не вибраві до уряду дяки, приміром, Бабій з Olyphant, Раґ та Беля і инші, давай ревіти: „Єпископ записав Р. Н. Союз на себе, всі гроші то єпископа, зрабував Союз“. Заверуха страшна! Тому, щоб будім ратувати чорнороба, давай оснувати Новий Р. Н. Союз. Той вже ліпший, бо там не Ядловський або Лабовський урядують, а ось такі головачі, як Бабій і Беля!!

Чиж знов тут вина єпископа, що у всім довірчивий дав ся взяти хитрому компльотови і хочачи зробити якнайліпше, став ся предметом нових нападів?

Із сказаного мною виходить, що поминувши много инших, причини легкого розмірно переходу наших емігрантів на іновірство взагалі булиб отсі:

1) Недостаточне підготоване в квестіях релігійних, або зовсім брак такого підготованя у наших емігрантів;

2) Початково великий брак нашого священства;

3) Недовірчиве відношене до нас айрішского духовенства і єпископату, по причині нібито замалої нашої стійности при католицизмі;

4) Шовінізм мадарський переважної части угорско-руських священників;

5) Поведене деяких одиниць з нашого священства, ба навіть апостазії з посеред него і

6) Добре дотована і сильно з'організована місія з рамени російского Синоду.

Крики на буллію і на єпископа суть то тільки средства агітаційні ворогів а ніяк причинами зміни віри.

Золотники дня 31. октября 1911.

ЮРІЙ ШЕРЕР*).

Кілька правил для християньского проповідника.

1. Кождий порядний проповідник не повинен легковажити собі свого уряду проповідничого, але повинен его високо цінити. Той уряд так великий, високий і поважний, що давнійше він був виключним урядом єпископа. І тепер еще при сьвяченю єпископа і переданю ему євангелія кажуть: „Возьми се Євангеліє, іди і проповідай народови, котрий тобі повірений“.

Що проповідати євангеліє Ісуса Хр. було цитомим урядом єпископа, свідчить також собор тридентський.

Хто отже публично проповідає слово Боже, той в тім случаю заступає єпископа і сповняє акт єпископский. Се повинні мати на тямці особливо ті, котрі думають, що проповідати має лиш якийсь там монах або якийсь бідний сотруди́ник, але єпископам, пралатам і канонікам не пристойть проповідати, бо то низше їх гідности, бо виставили би ся на глум та на сьміх. А то як раз противно. Нічо їм так не личить як проповідальниця.

„Коль красни на горѣх нѣги благовѣстѣющих міръ, благовѣстѣющих влагѣа, — (Ісаія 52, 7.) каже пророк Ісаія; а сьв. Павло каже, що пильні сьвященники гідні суть подвійної чести, особливо ті, що трудять ся в слові і катехизації. Але що то богато говорити? Уряд проповідничий в урядом ангельским і сьв. письмо всіх проповідників називає ангелами (Малах 2, 7.); а сьв. Павло хвалить Галатів, що они его проповідаючого євангеліє, прийняли як

*) Юрій Шерер ур. 1539 р. в Швац в Тироли. В р. 1559, вступив він до Сауїтів і був ректором колегії в Відні і проповідником архикнязя Маттія. Більше як 40. літ проповідав він в Австрії, особливо в Лінцу, де дуже прославив ся. Умер 1605 року.

ангела (Галат 4. 19). Хто-ж би мав встидати ся ангельських діл і урядів?

2. Проповідники повинні пильно і старанно опрацьовувати свої проповіді, а не вступати на проповідницю без найменшого приготування. Буває так, що священник в неділю або в свято доперва підчас дзвонення до церкви зриває ся з ліжка, скоро вбирає ся і в поспіху доперва тепер нагадує собі кілька точок, які має сказати своїм парохіянам. Які ж користи може принести така на борзі зготовлена проповідь, який вплив може мати она на слухачів? Чи будуть мали слухачі чим накормити ся? Якже може смакувати страва, що її спорядить недбалый кухар, а ще і такому, що хорий на жолудок? — Неоден проповідник робить дуже прикре вражінє на проповідниці. Він так говорить і так плете без порядку і звязи, що слухачі можуть розхорувати ся. У пророка Єремії такий чоловік, що недбало сповняв діло Господнє був проклятий (Єрем : 48. 10).

Я проповідаю вже 41 літ і все добре приготуваю ся, але без скрупулів признаю ся, що я ще до того не дійшов, щобим важив ся йти на проповідницю просто з ліжка і щобим витрясав проповідь неначе з рукава. Я ніколи не уповав на свою славу і на довголітню практику, як то деякі роблять, хиба в дуже конечній потребі. При тім однак я не сумнівав ся ніколи, щоби Бог не допсвнив моїх браків і не навів мене, еслибим відступив від річи. На добре виготовлене проповіді звичайно не вистарчає мені цілого тижня. — Мимо того по всякім можливім приготуваню, спочатку як вступаю на проповідницю, бє ся мені серце живійше з чистої боязни о старанність. Той страх огортав мене не лиш тоді коли я проповідав перед князями, царями і цісарами, але також і перед міщанами і селянами. І так як страва не добре зварена є несмачна і нездорова, так само проповідь не добре і недбало оброблена і виголошена не може взбудити запалу у слухачів і не може осягнути бажаної користи.

3. Проповідник, що хоче з успіхом проповідати, мусить сам примірно жити і мусить сам се робити, що других учить. Мусить поступати так, як поступав взір проповідників Христос, котрий „начатх творити и зчїти“. (Дїян Ап. 1. 7). Вперед зачав сам робити а опісля других научав. До сего св. Павло так каже: „Проповѣдаа не кра́сти, кра́деш: глаголаа не премоуѣи творѣти, промоуѣи творѣши“. (Рим 2, 21, 22). — А через псалмопівця Бог так каже до грішника: „вскъже ти покѣдаеши ѿправдѣніа моя и коспрїемашини закѣтъ мой зчїти твоїми. Тиже козненавѣдѣлах еси наказанїе и ѿтвѣргах еси словеса моя впасть, ѡне кидѣлах еси тѣта, тѣках еси съ ними, и съ премоудѣлыми зчастїе твое полагѣлах еси“. (Пс. 49, 16, 18). Святий Павло напоминаючи Тимотея пише: „Вѣди окразомъ для вѣрнихъ словомъ, житїемъ, любовїю, дѣломъ, вѣрою и чистотою“ (1 Тимот. 4, 12). Святий Гієронїм о тїм говорить:

„Не безчести своєї проповіді ділами, щоби як говориш в церкві, не міг хтось сказати: а чому ти сам так не робиш?“ — А — Арістотель пише: „В річах, що відносять ся до карности і обичаїв, більше доказують діла вїж слова“. Два иньші зwoва поганські мужі так кажуть: „Се буде зовсім справедливо і приміром для других, если судія буде сам робив того, до чого других напoминає“ (Овід). Відтак: „Ганьбою є для учителя, що карає других за провини і похибки, які сам має“ (Като). Вправді слухачі не повинні дивити ся на житє проповідника, лиш на єго науки, як каже Іс. Хр. у Матея: „Всєм ѡбо, елика аще рекхте камїмъ бѣжити, соблюдайте и творите: по дѣлаомъ же ѡухъ не творите“ (Мат. 23, 3). З того однак не виходить, щоби проповідники інакше говорили а інакше робили. — Молодий рак, коли єго старий научав, як має йти вперед, відповів: татуню, йдїть ви вперед, а я піду за вами.

4. Если проповідник є праведний і чесний так в житю як і в науці, а мимо того не бачить овочів своєї праці у повіреного єму стада, то нехай не зражує ся і не упадає на душі. Він в кождім разі одержить свою нагороду і осягне свій вінець в небі. Св. Григорій Великий так потїшає архієпископа вірменського Доміціяна: „Хоч прикро мені, що цар перський не навернув ся, однак тішу ся, що ви так много наговорили єму о вірі Христовій; і хоч він не був гідний просьвічення, то ваша свѣтїсть осягне не меншу нагороду за вашу проповідь. Бо хоч мурин йде до купелі чорний і виходить чорний, то мимо того влѣстїтель купелі бере свої гроші“. Подібно пише св. Кирил Александрійский: „Хтось може думати, що шкода труду працювати над проповідями, если не може ними переконати слухачів. Так не є, бо той, що уділяє всім добрих рад і не перестає добре радити і працювати кїлько може, того єго нагорода не мине. Віра або невіра до него деналежить, лиш залежить від волі слухача. Длѣтого проповідник не повинен журити ся плодами виголошеного слова Божого, лише повинен поручити се самому Богови. Подібно як рїльники орють поле, справляють єго, засївають зерном і всьо роблять з своєї сторони, що треба, але плоди, які від них не залежать, поручають Богови. Так і проповідники повинні пильно сїяти слова Божї, а чи осягнуть сподівані плоди чи нї, нехай полишать се ласці Божій. Що більше, неурожай рїлі може принести шкоду рїльникови, але проповідник за свою працю і за добру волю ніколи не страчить належної єму нагороди“. Єще і тим повинен християнський проповідник потїшати ся, що жадна єго добра проповідь не лишить ся без овочів, бо Господь Бог так каже у пророка Ісаї: „Нїкоже во аще сїнадеѣхъ дождь или снѣгъ съхъ не несє, и не возвратитсѣ дождеже напоїтъ зѣмлю, и родїтъ, и прозѣвнєтъ, и даѣтъ сѣмѣю сїющємъ и хлѣбъ кѣ снѣгъ: такъ вѣдєтъ гл҃гобѣ моєй, иже аще изидєтъ изъ зєтѣхъ моїхъ, не возвратїтъ сѣ ко мнѣ тѣщє, дождеже сокєрїшѣтъ (кєсѣ), елика возхотѣхъ, и поспѣшѣ пѣти тѣмъ и запокѣди моѣ“ (Іс. 55, 10, 11).

Досвідчить, що деякому чоловікові засіяне раз в серці зерно слова Божого нераз кільчить ся доперва по 10, 20 або 30-ти літах і приносить плоди. Такі люди з милосердя Божого навернені, звичайно кажуть: перед тільки а тільки літами чувем се або се на проповіді і то було першим моїм товчком, що я зачав думати о моїм наверненю — Дятого нехай проповідник сьміло закидає сіти слова Божого і нехай не залишає ловлі риби, бо як не нині то завтра, як не сего року то на другий рік риба прийде до сіти.

5. Проповідники повинні бути ввічливі, лагідні і чемні, а не повинні поводити ся простакувато і ущипливо. Не повинні грозити вимахуючи руками, та обкидати слухачів різними лайками (розбійники, злодії, піяки, мочиморди і т. д.), лиш повинні судити похибки людий всіх станів лагідно і покірно, гідно і поважно. Також треба мати міру в накидуваню ся на безбожників і радше уживати влучних, переконуючих аргументів, ніж накидати ся на них з лайками і погрозами. Сьв. Архангел Михаїл, як каже сьв. Ап. Юда, навіть самого діавола не хотів образити (1, 9). Всьо має свою міру і границю. — Тої самої гадки був і сьв. Григорій Назіанзеньський. Він каже: „В проповіданю слова Божого не всьмо так незручними і недосвідченими, щоби ми нападали на противників з кпинами і образливими словами, як то многі з них роблять. Они свої слабонькі аргумента покривають криком; подібно як морске звірятко мутняк (Meerspinne), коли на него нападає риба, випускає чорну теч, щоби тим способом замутити воду і уйти перед напасником. Але ми, що боремо ся за Христа, доказуємо лагідно і смиренно, як поступав Христос, взір кротости і смиренности“. А на иньшій місци пишучи до пастирів і духовників, так каже: „Щодо тих річий всьм тої гадки, що з противниками треба поступати мірно. Анї за остро анї за лагідно, щоби они через завелику строгість не стали упертими, а через завелику лагідність не стали зухвалими. В річах віри треба поступати дуже осторожно і розумно, і ніколи не переступати границі уміренности“. З того бачимо, що Христовому проповідникови не лицює послугувати ся лайками, погрозами і обидливими словами. Се полишій проповідникам сектырским, бо они в тім суть добрими майстрами і в тій штуді они перевисшили самого діавола.

6. Подібного уміркованя і „благоразумія“ повинен проповідник придержуватись також там, де між єго слухачами суть невіруючі і сектары. Бо деякі з людий суть ще такі, що потребують молока а деякі твердої страви. „Ако младенцєм є Христѣ, — каже сьв. Павло — малєком ви напоуѣх, а не вращном: нєко не з можете, но нинѣ єще можете нинѣ: єще ко пластєтїн єсте“ (Коринт. I, 3, 2).

А Ісус Христос сказав до своїх учеників: „вѣще много имамєх глаголати вамѣх, но не можете носити нинѣ“. (Иоан 16, 12). Сьв. Григо-

рий Назіанзеньський пояснюючи той висказ пише, що роз'яснюванє правд Божих повинно йти поступенно, повинно мати якийсь порядок. То значить, щоби не виговорити нивї всьо, а на другий раз не мати вже що говорити. Тої самої гадки був і Ориген, що не повинно ся своїм слухачам відразу на початку говорити про високі, глибокі тайни, але зачипати з ними від виховани, поправи обичаїв, від елементарних річий духовного життя і віри. Дятого сьв. Апостол Павло каже: „Ѿ немже многое намъ слово и недовока сказаемое глаголати, понеже немощни есте слъхъ. Иво должны сѣче вити ѡчитати лѣтъ ради, пакы требуете ѡчитати, каа писмена начала словесъ Ножнхъ; и есте требующе млека, а не крѣпка пища. Икакъ ко причащайе сѣ млека, неискусенъ слока правди: младенецъ ко есть: Бокершенинхъ же есть ткердаа пища, пѣщнхъ чѣстѣѣѣ обѣчена догмѣхъ ѡченнѣхъ къ разсѣжденію добра же и зла“. До того додає Евзебій слова єпископа коринтійского Дионізія так: „Не повинно ся нарід цілий час годувати молоком, щоби їх як дітпй не захопив судний день, лиш повинно ся їх годувати і твердою стравою, щоби дозріли духом“.

7. Проповідники повинні горячо молити ся, бо молитва і проповіданє йдуть в парі. І сьв. Апостоли уважали молитву і проповіданє за нероздільні. „Ми-же къ молитвѣ и слъженію слока превѣдемъ“ — кажуть они. Тота гармонія молитви і проповіді в правдивою драбиною Якова, по якій ангели сходять і виходять. Через молитву вносить ся ангел-проповідник в гору до Бога, а через проповідь сходить він на долину до народу. Молитва додає проповіді великої сили. Проповідник, що молить ся, більше порушить слухачів пятьма словами, ніж той, що не молив ся „многоглаголанієм і пустомельством“. Читаємо, що сьв. Александер єпископ константинопольскій не міг поконати в диспуті архиретика Арія, але доконав сего в молитві. Перемовив єго на смерть. О тім свідчить також Григорій Назіанзеньський і иньші. А сьв. Августин наминає проповідників: „Братя мої, кажу вам, кличте людий лагідностею а не сварнею, кличте молитвою, кличте привадою, кличте постом і т. д. Христос цілий день проповідав а в ночи молив ся і то часто цілу ніч перебував на молитві. А єго Апостол сьв. Яков так много переводив часу на молитві на колінах, що дістав нарости як у верблюда. Одним словом, як страва без соли, так проповідь без молитви є несмачна.“

8. Проповідник повинен уважати, щоби через похвали не попав в гордість і щоби своїм таланом, який дістав від Бога, дуже не виносив ся. Чим більшими наділив єго Бог ласками і чим більше горне ся до него нарід, тим більше повинен він упокоряти ся перед Богом і людьми; бо через покору стає ся він що дня спосібнішим до висших даровань і ласк Божих. Бувають такі проповідники, що через свою гордість не знають, як мають ходити, стояти або говорити і в вишуканих словах

нічого иньшого не шукають як лиш пустої похвали і слави і все хочуть, щоби їх всі високо цїнили і славили. Проспер так каже о проповідниках: „Проповідник не повинен дивитись на блиск і велич слів, але на вражінє і силу слова Божого; не повинен тішити ся оказуванєм вдоволення і похвалами народу, лєстячими голосами і приплєскуванєм з радости в долонї, але повинен дивити ся на поважних людей, на їх лице, їх зітхнєня і яке вражінє на них зробила єго проповідь“.

Взагалї треба смиренности і покори. Таким зеркалом смиренности і покори представив ся всім проповідникам і людям Христос. Він каже: „Учіте ся отх мене яко кротокх єсмьх і смиренх серцемх“.

9. Проповідники не повинні кричати на проповідниці, бо то пристойть лиш крамарам, перекупкам і купцям, що криком захвалюють свої товари. Такий крикун і собі шкодить і слухачам. Людський змисл слуху є дуже ніжний і крик єго дратує. Такого, що вміє над своїм голосом панувати, лїпше нарід розумів, ніж такого, що занадто кричить. З того однак не виходить, щоби цілу проповідь говорити монотонно, одним наголосом і тоном, але треба відповідно до річи і предмету голос підносити і знизати, острійше щось замаркувати, то знов лагіднійше. І таке піднесенє або знизєнє голосу в відповідну хвилю дуже побудить до уваги і дуже порушить серця слухачів. —

Раз Христос проповідаючи перед великим здвигом народу, закликав: „Іміій уши слюшати, да слюшит“. З того бачимо, що Христос не говорив цілий час одним голосом, лиш піднесенєм голосом сказав слова: „Іміій слюш“.

Проповідники, що дуже кричать, довго не поживуть. Они самі собі шкодять, бо скорочують своє житє. А люди як привикнуть до такого крику, зовсім спокійно по кутах сплять. Они привикли так до крику, як пес коваля. Він спокійно спить під ковалом, хоч коваль кує на ковалї желїзо. А се всею не мало-би місця в церкві, если-б проповідник умів добре голосом оперувати і єго відповідно зміняти.

На спосіб говорєня, модероває голосу і на зверхнє захованє ся бесїдника звергали велику увагу і погане. Пр Айсхін, коли мешканці острова Родос подивляли написану бесїду Демостєна проти него, так сказав: „А що ви-би сказали, як-би ви почули, як тота бєстїя сама говорить?“ Велике отже має значінє вмієнє модероває і уживанє свого голосу.

10. Проповідники не повинні бути сьміхованцями, повістярями і байкарами, лиш повинні з цілою увагою, з намащенєм, поважно і маєстатично трактувати слово Боже. Часом можна умучених слухачів розвеселити і заохотити відповідним оповіданєм або приповідкою, але не старати ся сьмішними жартами і оповіданнями притягнути до себе людей і зв'єднати собі багато слухачів, бо се не пристойть на проповідницю, лиш на иньше

місце. Дятого сьв. Павло наминає Тита, щоби він був взором в поступованю і повазі, а слово яке проповідает, щоб було здорове і ненаганне, щоби противник не важив ся ему щось злого закинути (Тит 2, 7, 8).

11. Проповідники не повинні також довго говорити, особливо в часі спеки або зимна. Лучше є пустити слухачів зацікавлених і з охотою ще дальше слухати, ніж пустити їх так пересичених, що часто не можуть собі зі всього здати справи. Лучше є, щоби люди казали: я того чоловіка слухав-би ще зо три години, ніж-би мали сказати: Ой як він довго нині говорив! Треба отже умірковано говорити, щоби слухачів не звузити і не перетяжати, бо і страва переварена несмачна. Розумний моряк знає, коли має причалити до пристани, так і проповідник повинен знати, як довго має говорити і повинен на се пам'ятати, що не мусить нараз всьо виговорити, бо і на другий раз треба буде сказати якусь проповідь. „Глухий в гніві — каже письмо сьвяте — всьо виговорить, а мудрий задержує всьо на будуче“ (Прич. Сол. 29, 11).

Деякий проповідник то так любує ся в своїй бесіді і так радо себе слухає, як той бузюк, що любує ся своїм клекотанєм і доти невдоволений, доки до сита не наклекоче ся. Такому проповідникови нічо не бракує, як лиш троха чемности і троха рефлексії.

12. Проповідник не повинен — як то каже ся — садити ся на якісь високопарні слова, на якесь вишукуване субтельного і непотрібного предмету, але повинен приноровити ся до простого народу і учити на проповідниці лиш річі хосенні і зрозумілі. Як каже Господь Бог через пророка Ісаію: „Ізв'єсьмиз Господь Йогз твої, навчнх тє, еже обрїсти тєбѣ пѣть, по нємѣже пойдєши“ (48, 17).

Так само сьв. Павло єпископам Титови і Тимотєєви приписав, що они мають проповідати богачам, що старшим, що молодшим, що вдовицям, що слугам, що підданам і т. д. (Тит. 2), і кінчить словами: „Сквернихже тїцегласїї отметаї ся, найпаче бо прєспїють вѣ нечєстїє“. По більшій частині стрічаємо слухачів неучених, а десь не десь можна стрінути якогось ученого. Чомуж отже проповідник має руководити ся одним, а сотки иньших легковажить і ігнорує? Можна деколи і до учених дещо сказати, але зовсім не хвалать ся сего, если проповідник хоче імпонувати і много філософує. Звичайний простий чоловік нічо з тої проповіді не винесе, хіба можна почути від него, що парох нині дуже мудру проповідь говорив. Коли-ж спитати єго, що властиво говорив парох, то він каже: Я не знаю; тепер собі так не пригадую, але що мудро говорив, то знаю.

13. Проповідники, що постановили при помочи ласки Божої з'єднати много душ і запровадити їх до Христа, не повин-

ні також і на себе забувати. Бо що їм з того, як-би цілий світ з'єднали а на своїх душах потерпіли шкоду? Нехай не будуть подібні до тих будівничих і теслів, що то для Ноя збудували корабель, а підчас потоцу лиш він сам спас ся, они-ж потопили ся. Також нехай не будуть подібні до дзвонів, що до церкви екликують, а самі не можуть ввійти. Або до дорогосказів, що другим показують дорогу, а самі спокійно стоять. Памятати треба слова сьв. Апостола: „Внимај секѣ и ѹченію, и пребывай кѣ нишѣ. Сѣа во тѣорѣа и самѣх спасеш сѣа и погладшающіи тѣе“ (1. Тимот. 4, 16).

Отже виразно сказано: вперед себе самого спасти, а опісля других. Відтак в п. сьв. каже ся: „гладше же прїидѣтѣ радостію, вземающіи рѣкоати скола“. Не самі отже душі, які ти придбав, мають йти до неба, але ти сам проповіднику маєш разом з ними прийти і з радостію явити ся на страшнім суді; ти маєш сам особисто представити Богови ті корчі і хабазе, яке ти повиривав з душ людєких і почути любий голос Божий: „Добре раве благий і кѣрнийє кнїиди кѣ радость Господа тѣого“.

З пїмецкого перевів:

Гребенюк Семєн.

Впов. п. Радникови Ол. Барвіньському під розвагу з нагоди його „відповіді“, даної мені в 73, 74 і 75 чч. „Руслана“.

1) Приватний лист п. Радника, висланий до одного з львівських сотрудників—катехитів мене до нічого не зобов'язував; я-ж про него міг не знати. Закиди були зділані львівському Духовенству прилюдно, так само прилюдно мусіли бути відперті.

В виду того жаль до мене, що я тою „відповідію“ не задовольнив ся, є безпредметовий.

2) На вибілюване намірів Автора дописи з під Львова даремні з'усилля, бо не даром сказав народ: „Що зятягнеш пером, не витягнеш волом“. В цілій „дописи з під Львова“ нема ніде навіть згадки, що закиди недбалѣства відносять ся лиш до „деяких сотрудників або катехитів“, як вмовляє в нас п. Барвіньський. Навряд виразно там сказано: „Рускими катехитами у Львові іменовані самі сотрудники, котрі

сповняють катехитурю яко побічне заняття" і т. д., визно звучить закид, не допускаючий ніякого виїмку: „Сотрудники сьвященики замість працювати в хосен своїх парохіян і рускої Церкви, дуже часто не виконують ревно своїх обовязків" і т. д., або: оо. Василяни повинні у Львові в кожній (отже без виїмку) церкві в сьвята і в неділі з'організувати красні проповіді рано і вечір і т. д. Про те, що сталі катехити при школах св. Антонія і св. Мартина своїм поступованем польщать молодіж, ми довідуємося шойно з „відповіді" п. Радника. В „дописі" сказано іно, що дїтвора при тих школах польщить ся, а закид польщени знову здїланий загально, що катехити се „мас-титі рускій сьвященики" і тому „з дїтьми підчас науки катехизму говорять по польськи“.

На сїм місці осьмілюю ся запевнити, що так само польщать ся наші дїти в школі Марії Магдалини, Конарского, Сенкевича і всіх иньших, хоч там катехити Українці, а причина тому не катехит, тільки наші обставини, на які звернути увагу не дозволяє п. Радникови його русланівська чи там „християнсько-суспільна" політика.

3) Моя сьвященнича совість що до того осуду становиска Автора дописи зглядом висших українських шкіл є преспокійна, дарма, що п. Радник до неї апелює. В моїм рефераті гадок дописувателя я доповнив іно те, що він не схотів доповісти.

Послухаймо: „Тепер взяли ся головню до творення руских приватних гімназій, щоби сим способом витворити як найбільше рускої інтелігенції... але забувають о тім, що десятки лїт вже витворюють сю руску інтелігенцію, котра на жаль все десь пропадає, став байдужною або і винародовлює ся.

Чей же ми вже мали час переконатися, що подавляюча часть Русинів (дїтий) рускої інтелігенції се були перші відділи всяких московських і польських ренегатів. Тисячі рускої інтелігенції вихованої без народної рускої сьвідомости, без рускої Церкви, (чи в руских гімназіях?) винародовила ся“...

„Фактом, є що понад 50% патріотів і чільних українських діячів то становлять люди, котрі покінчили польські гімназії. З руских заведень і бурс виходять сотки ренегатів — сотки людей без енергії і охоти до праці народної, без любови до свого народа, до своєї рідної мови і рускої Церкви“.

Се ті „видумані" мною преміси, які автор дописи поставив говорячи про рідні висші школи, а яких правдивости ані не доказав, ані не подав ради, в який спосіб добачуване ним лихо усунути, тільки загально взиває зайняти ся радше народною школою.

Заключене з тих заложень виснуї собі, читачу, сам, а не-ресьвідчивши ся на основі загально принятих законів логіки, о

скільки я „перекручую“ і „накручую після своєї вподоби вирвані виїмки дописи з під Львова“, як се закидує мені п. Барвіньський.

4) Підпису автора дописи під його закидами против духовенства домагався я не тому, що я „так чутливий в тім случаю“, але тому, що се доказ безосновности тих закидів; звісна річ, що анонімні доноси кидають до коша.

Від сего обов'язку не звільнювало автора поміщення тих закидів в „політичний дневник“, яким є „Руслан“. Статі політичного змісту можуть бути невіддані, бо за них відповідає ціла партія, а також тому, що вони нікому лично не шкодять. Стаття того змісту, що „допис з під Львова“ повинна була бути підписана, бо вона витикає духовенству хиби, що приносять йому нечестя і підлягають карним законам церковного права; на основі тої дописи наша власть має право виточити против львівських сотрудників і катехитів канонічний процес.

5) „Русланови“ я не закидував ніяких „словних промахів“, тільки зовсім свідомо і з зимною кров'ю дійсну партійну нетерпимість, що не вмючи ушанувати особи противника проявляється у дописувателів „Руслана“ в цілій плеяді обидливих слів, а навіть особистих зачіпок, підозрінь і т. п.

Між „Русланом“, а „Нивою“ нема найменшої аналогії, бо що иньше накидати комусь насильно і некультурним способом свої політичні чи які там погляди, а що иньше витикати комусь його дійсні хиби в вірі або обичайности. В першім случаю я мушу поступати лагідно, обережно і з найбільшим опаджуванем особи противника, затеж в другім случаю можу унести ся найвисшим гнівом, если того потреба. Сам-же Спаситель, коли ходило о справу чисто політичної закраски, сказав: „козлади оубо кесарева кесареки, ѡ волѣ Ногоки“, колиж пятаував лукавство фарисеїв, Він закликав в гніві: „порождение ехидново“ або, „что ма искъшаете, лицемѣри“.

6) Мої виводи про съвятоюрські відносини є зовсім на місці, бо виказують безосновність закидів против сотрудників-катехитів. Треба ще і то зважити, що в св. Юрі обелугує парохію шістьох людей, щоя, сказати про стан тих львівських парохій, при яких є двох або найвисше трох съвящеників.

7) Я не брат ні сват русофілам, навпаки, я їм дуже противний, все-ж таки і до них примінюю засаду: *Pereat mundus, fiat iustitia*. Повторяю іще раз, що причина неладу в наших львівських церквах рішучо не є духовенство, а сего докази дав я в лихій обороні.

П. Радник закидає мені, що „загально виставлене свідощтво“, дане мною деяким катехитам-русофілам, „не може бути ніяким певним доказом“. — Імена тих катехитів, котрих вважаю за „здібних“ і „дуже ревних душпастирів своїх дітий“, промовчав я з певного рода дискретности. Колиж п. Радник робить з:

того квестию великої ваги, то вони є: оо. Алексевич, Гургулла і Яримович. Всі вони учили або учать в школах в обрубі нашої парохії і я сам лично мав нагоду пересвідчити ся про велику їх ревність і любов для своїх шкільних дітей. Діти при-міром, що вийшли з під руки о. Яримовича знають знаменито правди св. віри і як найревнїйше виконують релігійні обовязки; се говорю на основі того, що досвідчив учачи релігії в школах, обслуговуваних перед мною о. Яримовичем. О. Алексевич доводить свою ревність до того, що для своїх дітей уряджує що суботи сповідь в церкві св. Юра, а про о. Гургуллу знаю, що в мужескій школі Марії Магдалини домагав ся від учителів Поляків з нашими дітьми їх рідної молитви, хоч його попередник, а ним був я, на той крок не відважив ся, а так само він вніс подане о креоване сталої посади при тій школі, хоч знав, що через те може ту школу утратити. Тим не уймаю чести иньшим оо. катехитам, котрих не згадую, бо їх ближше яко катехитів не знаю.

П. Радник осуджуючи безуслівно катехитів русофілів визнає до співчутя з собою „всіх руских народ.-демократів, чи они незгодять ся на се, що висловив дописець з піді Львова про русофільских сотрудників-катехитів“.

Можливо, що наші націонал-демократи дивлячи ся через свої партійні очіці згодять ся під тим зглядом з п. Барвінським, однакя виступив в обороні катехитів не яко народ.-демократ, тільки яко священник, котрому повинно ходити о правду без згляду на те, кому треба би її признати.

Не хочу виступати „ментором проти політики „Руслана“ і христ. сусп. стор. ництва“ ні не чую ся в праві давати „поуки“ христ. суспільним дописувателям „Руслана“. Знаю тільки те, що яко священник маю обовязок стояти на сторожі ідеалів католицької Церкви і боронити їх до послідного віддиху против кожного, хто їх нарушував би або перекручував би, хочби се був навіть ангел з неба. По моїм поглядам політика рабської уляглости, аж до самопониження сягаючих уступств одного народу зглядом другого не є згідна з ідеалами кат. Церкви, котра все учила і учить, що всі народи мають однаке право до свого власного, собі питомого, розвитку і життя. Якраз „Руслан“, що причину всяких нещасть і невдач нашого народу добачує не там, звідки вони дійсно виходять, аби, мовляв, не образити ясне-вельможного пана, що лявірує як може, аби не стрінути ся з прикрою конечністю сказати тому панови правду в очи, що вважає за шкідливе свому народови те, що той пан узнає за шкідливе, а за добре, що йому бачить ся добрим, є тою політикою рабської уляглости, що немає нічого спільного з католицькою Церквою. А докази на то? Хто читає „Руслана“ той має їх аж за багато, вже одно безосновне виступлене против українських висших шкіл, якими

дорожить наш нарід, а які противникам нашої народної самосвідомости є сілпо в оці, є для мене таким доказом. Радше нехай п. Радник докаже, що я в моїм погляді на кат. Церков і його політику ошибаю ся. Що більше, я навіть не вагаю ся думати, що „Руслан“ є нашої Церкві більше шкідливий (не „ворожий“, бо може ділає в добрій вірі), чим усі наші антирелігійні часописи, бо приучує нарід глядіти на Церков як на інституцію, що стоїть по стороні могутих сего міра з кривдою слабших і тим неначе потверджує те, що на Ню клеветують її вороги. Нехай п. Барвіньський назве своє сторонництво „русланівським“ або як хоче, але не „християнсько-суспільним“, тоді ні до „Руслана“ ні до його політики не будемо мали найменшої претенсії або нехай його зділає дійсно християнсько-суспільним, тоді всі до него приступимо.

9) Р. Барвіньський опирає свою „відповідь“ против мене на софізмах, а вони є:

а) *Mutatio elenchī*. Автор дописи і я говоримо виключно про катехитів народних шкіл, п. Радник переходить в своїй „відповіді“ якимсь дивним давом на катехитів середніх шкіл і преспокійно доказує з них, що мої вискази про русофільських і сталих катехитів нар. шкіл не згідні з правдою. Так само говорю про теперішніх львівських катехитів, не про тих, що колись у Львові були, про парохіяльне і русофільське духовенство, не про „богате Єгавроц братство“, що не дбає про Усп. Церков, остаючи під його опікою. За мої „крепкі вислови“ не відповідають Настоятелі дух. Семиянара, ані крил. др. Щепкович ні Преосв. Станиславівський Єпископ, тільки я сам, на теж я під ними поклав мій підпис.

На згадку оо. Василян зовсім не „випадаю з рівновати“, ошнім все беру собі їх за взір до наслідування і високо їх ціню; в моїй статі я іно зазначив, що „наші проповіді не гірші від проповідей, голошених в церкві оо. Василян“, а за се вони певно не можуть гнівати ся.

Слова „війо-карій“ або „ґереґа“ подаю в моїй статі в знаку наведення і зазначую, що вони наведені — іно для характеристики даної обставини, проте нема причини заключувати, що моя „стилістика не може бути для нас взірцем“ і т. д., бо я сам се досить ясно зазначив, що не вважаю тих висловів за взорець „стилістики“.

Мое реченє: „Сї сотрудинники-катехити (себ то ті, що подали подана окреованє сталих посад при їх школах) певно не думали заняти новокреованих посад, бо двох з них, о скілько мені відомо, навіть не мають в гадці посвячувати ся виключно катехитичному званю — видно проте, що ними зовсім не руководила власна користюлюбивість, а більше добро повірених їм дітий“ — се у п. Барвіньського „докори проти деяких сьвященників“, що „не мають в гадці і т. д., хоч опинили ся у Львові і сповняють

катех. обов'язки". А чий злом є, що хтось волисть зайняти ся парохіяльною працею, а не катехитурою?

в) *Circulus vitiosus*. Для очищення автора дописи з того, що він сказав про гімназії, п. Барвіньський наводить його вискази про народні школи, затеж, щоби виказати, що мое пересвідчене про львівських народних катехитів є не вірне, бере до помочи гімназійальних катехитів.

г) *Fallacia ex silentio*. П. Барвіньський цитуючи те, що автор дописи сказав про наші середні школи, промовчує такі його речення, які оправдують мій осуд про нього. Крім того додає від себе до його виводів новий уступ, про який авторови дописи і не снило ся, а який злагоджує його острій виступ против середніх шкіл, а се *fallacia locutionis*.

Чи се річева і до ціли ведуча дискусія, кождий легко осудить.

Я з найбільшою почесністю до Вашої особи, п. Радник, Вашого становища і заслуг, однак се мусїв сказати, бо і мені „amicus Plato, amicus Cato, sed magis amica veritas". А вжеж amicissima мені моя совість, яку в цілій своїй „відповіді" кілька разів квестіонуєте, а без якої і veritas є немислима, а коли так, то що сказати про тих, що своєю совістю піддають під руководство моєї совісти. І се одинока причина, що я вважав за відповідне отєї мої уваги до Вашої „відповіді" піддати Вам під розвагу.

Якби не то, я на Вашу „відповідь" зовсім не реагувавби.

Страхане мене анонімним дописувателем з піді Львова є безпредметове, він може собі спокійно „висловити свої замітки про мою оборону", як се Ви мені грозите; я з гори заявляю, що на „замітки", если вони будуть так само безпредметові, як „відповідь", відзивати ся не буду.

о. М. Щепанюк.

О. Евстахій Цурковский.

Відповідь

на „Політичну Саламаху" п. Ол. Барвіньського

уміщену в „Руслані" Ч. 76—78 на мою статю в „Ниві" Ч 5 і 6.

Прочитавши рецензію п. Ол. Барвіньського на мою статю уміщену в „Ниві" Ч. 5 і 6 під з. „Вплив радикалів на нашу

політику і наші суспільні відносини", затитуловану рецензентом „Політична саламаха“, гадав я, що знайду дійсно щось, що моглоб сей заголовок оправдати, тимчасом взявши ся до читання, пізнав я лиш, що пан рецензент єсть майстром від „саламахи“ і видить її там, де її нема і препарує, щоби була.

Для пересвідчення ся прошу ласкаво приглянути ся зі мною рецензії п. Барвіньского.

Політичну свою саламаху починає п. Барвіньский від заміту против стилістики. Бе в очи п. Б. зараз перше реченє, котре висказане єсть в довгім періоді, але будові не має нічо закинути, говорячи лиш, що не годен єго прочитати не задихавшись. Віру в тоє, але авторови розходилося о те, щоби ту велику ріжнородність представити в цілости і діль ту гадав осягнути через період і осягнув. Роздробивши, не осягнувши був того вражіння. Стилістика се механізм, яким розпоряджає автор після своєї індивідуальности і приписів, кілько віршів яке реченє має обіймати, на те нема; впрочім не подав їх п. Б.

Дальше приступає п. Б. до річєвої оцінки статі і має до замічення мені, що я подаючи огляд національно історичного розвитку нашого народа, ділю історію на два періоди, а то: 1) від часу, як ми прийшли з під Польщі під Австрію до утворення народно демократичної організації і 2) від сеї організації до теперішних часів.

П. Б. каже, що не хоче розводити ся над оцінкою такого поділу, бо се вже свідчить, як автор важить значінє історичних подій.

Не знаємо, які то суть історичні події у п. рецензента, що служать за основу до поділу історії, я взяв собі за основу організацію яко той центр, коло котрого осередоточуєсь ціле житє без огляду на якісь спеціальні події і яко той чинник, котрий відповідає перед історією — отже тому уважав я за найвідповіднійше взяти єго за основу до такого поділу. Впрочім скажу словами п. рецензента: се вже свідчить, як він важить значінє історичних подій.

Дальше наводить п. рецензент баламудтва автора, котрі містять ся в тім, що рускі проводирі після Йосифа II розбудили нарід, освідомили, освітили... і каже, що на се треба буйної фантазії.

Колиб хто відносив все сказане до часів після цїсаря Йосифа II, то певно требаби на то буйної фантазії але хто читав, то єсьм певний, не відносив се виключно до часів по Йосифі II, але до цілого часу організації — а пишучи о розвою, не хотів я повторяти ся згідно вертати ся до порушеного предмету, тому написав відразу усе. Щоби хто хотів так розуміти, як зрозумів то п. Б. на те треба уже великої наївности, якої в нікім не допускаю.

Дальше ставить п. рецензент заміт до мене за висказ, що „висуненє церковного язика дало підставу до жаданя о призна-

не права для него, признане розвитку на тій мові і що то була причина, для чого Русини добили ся в тодішніх часах катедри на університеті і школах.

П. рецензент поставив се яко заміт до мене, але що не сформулював его і не знати, що мав до замічення, тож не могу інакше, як лишити его без відповіді.

Дальший заміт п. рецензента відносить ся до мого висказу, що въ 1848 р. всі як оден муж згорнулись коло народного прапора і що партій противонародних не було.

В заміті своїм каже п. Б.: „хоч о тім міг би із шкільного підручника (огляд історії укр. руськ. літератури і наводить ціну) перековати ся, що вже тоді заключула ся „Погодинская Галическо-русская колонія“ з Денисом Зубрицьким на чолі, що відтак приєднала Я. Головацького, В. А. Дідицького і інших, а противники народного язика на візді „руських учених“, що мешкали в духовній семінарії на дворах числа, в котрім був Рудольф Мох, приліпили ему на перекір великаньске Ъ.

Підручник шкільний відносить ся до історії укр. русь. літератури, а не історії, а я представив 1848 р. яко історичну подію, де межі представителями рускими не було різниці і всі висказали ся однодушно, що ми єсьмо самостійний, окремий народ від польского і російского. Інцидент, що хтось на дверох мешканця в семінарії Рудольфа Моха виписав великаньске Ъ, до подій історичних чейже вчислити не можна, хочби оно само було в розмірах не знать як ще великаньске.

Дальше робить п. рецензент ніби заміт до мого уступу, де я кажу о народній партії, котра була перед конституцією слабенька і без більшого значіння, з ударом години свободи, стала розвивати ся з силою елементарною.

До сего уступу робить п. рецензент одиноку замітку в скобках при словах з ударом години (вже друга!) свободи.

Що дійсно була се в р. 1861 друга година свободи, о тім нехай пересвідчить ся п. Б. з підручників шкільних або нехай кого послитаєсь. Що до змісту уступу нічо не простує; тож вискази такі, як „Вельми фантастично зображує о. Цурковський“, уступу сего ослабити не може.

Щоби же конець того уступу, де я кажу: „А найкрасше нехай зілюструє его обставина, що Русини до тодішнього сойму вибрали 46 своїх послів, повне число, яке могли вибрати“, називати аж молодечею школярскою фантазією, бо тих 46 послів руских в 1861 р. вибрали не Русини а старости, се чи не загато. Рецензент якого будь народа не посьмівби так цинічно поступити собі при осуджуваню фактів в одушевленій порі — впрочім годі припустити, щоби при загальнім одушевленю не захопив той дух і селян. Нехай п. Барвіньський нагадає собі, як селяне їздили тогди до нашого театру, як приїзджали на всілякі наші Богослуження, тож побачить, що не була се така без-

душна маса, щоби робила усе іно по висшому приказу старостів!

Тут цинізм посунений за далеко.

Дальше приходять під заміт мій уступ, де стр. 149 я кажу, що по Кеніґрецу прийшла р. 1867 інша конституція, котра принесла нам кислиці, віддала в зависимість Полякам, наслідком чого давнійші проводирі, котрі називалися тепер партією старою, видячись опущеними державою і засудженими на загибладу, проголосили: „Ми і Росіяни один народ“.

До сего уступу дає п. Барвіньський такий заміт: „Представляє отже о. Е Цурковский справу зовсім хибно, історично невірно, бо се що було prius він кладе posterius. По нещаснім бою під Кеніґрецом в 1866 р. оповістив Наумович в „Слові“ маніфест: „Ми не Рутени а Рускіє!“, а наслідком того державний канцлер тодішній гр. Байєт сказав: „sollen die Ruthe-nen Russen sein, so mögen sie lieber Polen werden!“ і з того часу, коли Поляки заявили свою лояльність Короні („Przy Tobie, Panie, stoimy i stać chcemy“), а Русини почали вести москвофільську політику, державна політика обернулася против давних „Тирольців Сходу“.

Бажав справу сю направити пок. віцемаршалок Лаврівський, однак і тут з одного боку москвофільські крамольники витворили в некритичних верствах рускої суспільности заслуженому для розвитку руского народа Лаврівському опінію „народного зрадника“ „польского прислужника“, а часть Поляків, що ішла в напрямі Лешка Борковского (Niema Rusi, jest tylko Polska i Moskwa) приложила також руки до ударемнення змагань розпочатих Лаврівським“.

Признаю, що дата сказаних слів в маніфесті єсть подана мною історично невірно, бо слова сі оповіщені були дійсно 1866 по нещасній війні під Кеніґрецом, як говорить п. Б., однак іно тільки єсть хибя, а не більше і як покаже ся, чи слова ті сказані posterius замість prius, річи зовсім не змінюють. Шаную дуже погляд п. рецензента, однак зволить мені вибачити, що на сей єго погляд, будьтоби мало змінити річ на вашу некористь і правительство наслідком того змінити мало політику супротив нас, годиться ані руш не могу.

Маніфест сей оповістили старі Русини 1866 р. по нещасній війні під Кеніґрецом і прускі войска стояли під Віднем і знайшов ся для постулятів сильних і могутних в державі народів пригожий час, з якими они виступили, в наслідок чого прийшло до пактів, а опісля до переустрою держави на Австро-Угорську і до зміни конституції в духу автономічно краєвім. Старі Русини знаючи, на що заносить ся і що слабі не завважать на важках державної керми, яко давнійші політики практики старалися для себе о плечі і проголосили: ми не Русини а Росіяне. А що міркували добре, видимо по тім, що Поляки уже по отриманю самоуправи дістали приказ зробити з Русинами угоду, що прийшло на порядок денний сойму 1868.

Щож до успіху акції, то я позволю собі в тім вигляді бути гадки відмінної від тої, яку подає п. радник В. Неудалисть акції я виджу як раз в становиську віцемаршалка Лавровского, що відділив ся від прочих послів. О се розходило ся. Що сойм міг робити собі з партії Лавровского в часах, де елемент демократичний не мав особливого значіння? А що так єсть, нехай пересвідчать п. Б. его власні слова, де він каже: а часть Поляків, що ішла в напрямі г-р. Лешка Борковского, приложила також руку до ударемненя змагань розпочатих Лавровским.

А щоби випровадити на чисто з блуду п. Барвіньского, що не „москвофіли крамольники“, як говорить він, утруднили нам справу, хочу п. Б. напровадити подію з пізнійших часів, яка зайшла при сприяючих уже обставинах. Нагадаю п. Барвіньскому часи президентури міністра бар. Бека. Русини не були тогди в організації з москвофілами, не мали з ними нічо спільного і мали приречене самого міністра президента в часі, коли парламент був вибраний на основі загального безпосередного права, отже здемократизований — а мимо того з приречень Русинам не прийшло нічо, іно диятого, що спротивились тому Поляки.

З того нехай п. Б. зрозумів ясно, що ситуація така витворилась еще в 1866, зреалізована 1867, де виданий остав на нас циркуграф, а Лавровский своїм відступством промостив ему дорогу.

В виду того наведене п. Барвіньским се іділя, в яку ніхто не повірить.

Дальше відносить ся заміт л. Барвіньского до мого уступу, де я кажу: Партія молода уважала таке становище (т. є. нахил до церковцями) старих чимсь природним, бо всюда так було, що давнійше річи наукові писано мовою церковною, тай хто знає літературу польску, знає добре, коли входило живе слово до літератури, то ті початкові твори суть перепопнені макаронізмами.

Ось як виглядає на се заміт п. Б.

Наперед пише стереотипно: Зовсім баламутно представляє о. Цурковский... а потому: „Тимчасом о. Цурковский зовсім помиляє ся, бо в Польщі писано спершу латинською мовою — а макаронічна доба є добою занепаду польского письменства“.

З того цілком не могу пізнати, в чім помиляю ся. Що сказав я, що давнійше річи наукові писано мовою церковною — се признає сам. п. Б. кажучи, що в Польщі писано спершу латинською мовою. Яж не сказав ніде, щоби в Польщі писали по старословянськи, а сказав по церковному, то розумів ся по латинськи, а сказавши, що твори були перепопнені макаронізмами, то розумів я під тим мішанину живого языка з латинським, що признає і п. Б. пишучи, що було се в XVIII століттю. Супротив таких виводів п. Б. я не годен ані раз пізнати, чому я баламутно представив і в чім помиляюсь.

Впрочім, як п. Б. повинно се бути відоме, і мова уживана в письмі старою партією не була чистою церковщиною, а макаронізмом, а відоме се повинно бути з учебника релігії уложеного о. Л. Цибиком, з котрого училисьмо ся разом.

(Конець буде).

Церковна літопись.

Напасти на руске духовенство. До гурту часописий, яких головною ціллю підкопувати і так надщерблену вже місцями повагу руского духовенства, прилучив ся в послідних часах, на жаль, також „Руслан“. Та коли інші часописи, ралікальні, соціялістичні, русофільські і польонофільські („Руский Селянин“) мають в нищеню руского духовенства підклад, скажім, засадничий, то „Руслан“ робить се тільки із чисто партійної рахуби, він мстить ся на руских съвящениках за те, що вони не вступають до его партії. Рекорд в напастованю нашого клиру взяв безперечно сам голова „християнско-супільної партії“ і головний шеф редакції „Руслана“ — п. А. Барвіньский. Ми з дива не сходимо: поважний, заслужений, старий чоловік, голова християнської партії і — напасник на своє духовенство! Як се з собою погодити? Чоловік на таким становищи, часопись з такою програмою — повинні радше боронити духовенство, а тут противно. Чи ж справа партії дорожша для них, як справа духовенства, Церкви? На се виходить. Се очевидно. Але чи в таким разі може та партія зватись християнською? Припустім, що серед львівського духовенства знаходять ся справді деякі хиби, що деякі съвященики не сповняють як слід своїх обовязків, то чи християнська часопись, коли ті хиби не суть надто разячі і згіршаючі, буде їх підносити і узагальнювати? Ми говоримо виразно: припустім, бо справді таких хиб у львівського духовенства, спеціально між львівськими катехитами — зовсім нема. Хто, як хто, а львівські катехити, майже без виїмку, гарують як чорні воли. Сего ніхто не сьміє заперечити, коли хоч трохи знає львівські відносини. Посуджувати їх о неробство може хиба той, що не любить правди. Коли перейдемо до спеціальних закидів, так насамперед аж бв в очи неможливість „факту“, щоб якийсь катехит аж через два місяці не ходив до школи, бо „ему не дали поділу годин“. Се чисті кпини з читачів „Руслана“. Преці п. Бар. знає добре, що над катехитом

стоїть і директор і комісар Ординаріятський і інспектор і сам Ординарій. Або закид, що один катехит, котрий має вже двацять і кілька літ служби і відзначає ся красноріччивістю, не приготував ся до екзорт... Або що в якійсь там школі инший катехит сбудував свого комісара, бо ученики не знали свого предмету.

І з такими закидами виступає не якийсь первак перед своїм товаришем, а Радник Двору перед читачами „Руслана“! Сором! Або такий закид, будьтоби деякі катехити займались банковими та купецькими заняттями і брали за се зовсім поважні платні. Се погана неправда. З поміж усіх львівських катехитів всяких шкіл всього один катехит побирає скромну винагороду за свою працю в сьвященничім товаристві „Доставі“. Отсе всьо. Отсе і правдомовність пана Барвіньського! Вкінці одна увага. Чи не краще булоби, наколиби п. Барв. полишив оклеветуване руського духовенства, котре стоїть поза его партією, безвусим редакторам „Громадского Голосу“, „Землі і Волі“, „Руському Селянинові“ та русофільским юргельтникам? Якось воно, ще раз повтаряємо, не лишое, щоби в одній особі був і голова християньскої партії і клеветник християньского клиру. —

Міжобрядові непорозуміння в східній Галичині. В ч. 2. „Ниви“ (ст. 53) написали ми таке: „Редакція „Gazet-i kość.“ просить о факти деморалізації учеників через обіцянки стипендій. В сій справі — за фактами — просимо редакцію „Gaz. kość.“ удати ся хочби до заведеня ОО. Воскресенців при ул. Пекарській, а саме до кс. ректора Нетчука. Він сам може достарчити безліч автентичних фактів, потрібних польській редакції. Просимо лише пригадати ему учеників, давніших або теперішніх, як Штойка, Бачиньского, Томашівського, Калиновича, братів Пришляків, Петрика і багато-багато инших“... У відповідь на се помістив Вп. кс. Нетчук в „Gaz. kość.“ (ч. 19) спростоване, в яким читаємо таке: „Перед р. 1904 не було ані одного випадку зміни обряду грецькою на латинський, хоч стипендистами були самі Русини. За те від р. 1904 мав я дійсно два випадки зміни обряду гр. на лат. через моїх вихованків, що походять з подружжя мішаних, а не руских, а сі два перед доконанем того акту були старанно поучені і уішнені мною, що при зміні обряду не вибирають нічо лішого для себе. Отже мої вихованки самі і добровільно, спонукані єдино множеством поважних зглядів приватної натури, дотеперішнім їх домашнім вихованем, родинними відносинами, як також здоровішою католицькою культурою, змінили за згодою і порозумінем з родичами обряд гр. на лат. Однакож ані Томашевський ані Бачинський ніколи стипендистами не були... За те ані Пришляки, ані Штойко, котрі справді були стипендистами, свого гр. обряду не змінили. Не змінили его рівнож ані Калинович ані Петрик... Отже правдою є тільки те, що від року 1904 до 1912 двох лише вихованків, в родиннім домі вихованих

не по руски, змінило свій гр. обряд, одіичений лише по батьках, а і сї два вихованки не були стипендистами нашого заведення. Закид отже „frumarczenia“ стипендіями і деморалізації вихованків через обіцянки стипендій в цілях намови до зміни обряду, є безпідставний і цілком незгідний з правдою“.

Не тикаємо слів католицького сьвященика, по якого думці сини мішаних подруж, спонукані приватними зглядами, оправдані змінити свій обряд. Не рухаємо також „здоровійшої“ католицької культури. Не маємо також заміру поучувати кс. ректора, що одинокою у нас найвисшою інстанцією в справі зміни обряду є Апостольська Столиця, а не львівський, хоч і чисто польський, магістрат. Ми займемося лише заквестіонованем правди наших слів, висказаних в 2. ч. „Ниви“. Отже вперед констатуємо, що ми не сказали, немовто всі наведені нами ученики змінили обряд. Ми лише написали, що їх деморалізовано обіцянками стипендій. Кс. Нетчук пише, що не всі наведені ученики були, єуть і будуть стипендистами. Се можливо. Нам годі знати докладно про всіх, хто є стипендистом, а хто ним не є. Досить, коли знаємо, що кс. Нетчук намовляє до зміни обряду, коли знаємо, що при намові бодай у двох — трех входить в гру надане, удержане або відобране стипендій, коли вкінці знаємо, що ті намови не лишаяються без успіху. Супроти сего можемо з цілою сьвідомістю і рішучістю повторити те, що ми сказали в 2. ч. „Ниви“. Кс. Нетчук всього того випираєся і наш закид зове „безпідставним“ та „незгідним з правдою“. Мусимо отже висказати ся трохи яснійше та дещо пригадати кс. ректорови, що він, як видно, вже забув. І так насамперед що до намови до зміни обряду. Чи кс. Нетчук може заперечити, що не намовляв до такої зміни Штойка, Кульчицького, Бачинського? Пригадаємо тільки те: Коли Штойкови і Кульчицькому грозило виключенє з інтернату, чи не намовляв їх обох кс. ректор до переходу на лат. обряд? Чи не посилав їх до лікаря Д-ра Сербеньського з тим, що він, сей лікар, переведе сам цілу справу переходу, нехай тільки до него зголосять ся? Забув про се кс. ректор? А Бачинського, чи не намовляв до переходу? Маємо на се сьвідків, та з огляду на те, що вони єще учениками, промовчуємо їх імена. Прийде однак час, коли будемо могли і се зробити. А Петрика, Пришляка, Літинського, Калиновича, чи не перерабляв на Поляків, аби їх відтак перетягнути на лат. обряд? Що до „frumarczenia“ стипендіями, то було се при згаданих вже учениках Штойку і Кульчицькім, обох стипендистах. І якраз через те, що вони не хотіли упідлитись і послухати кс. Нетчука, відобрано їм стипендія. А чи при намовах на лат. обряд або на польскість інших бідних учеників мігло обійтись без грози відобрання стипендії або без обітниці надання її, коли знаємо, що було із Штойком і Кульчицьким? Ані Томашевський не такий багатий (єго отець приватним офіціалістом у якогось властителя дібр), ані Бачинський,

син лікаря із Зборова. Ми знаємо ще багатших людей, котрі старалися всіма силами о стипендії у ОО. Воскресенців.

— Вкінці, що намови кс. Нетчука не полишилися без успіху, се признає він сам, бож двох его вихованків, а се Бачинський і Томашівський, справді перейшли, як то кажуть, на „магістрацку віру“. — Супроти того сироставна кс. Нетчука являє ся справді безпідставним і незгідним з правдою...

Чи учитель може бути соціалістом? На се відповідає пруский міністер просвіти так: „Розуміє ся само собою, що учитель не може бути соціалістом. Коли собі пригадаємо засади соціальної демократії і подумаємо, чого учитель, виконуючи свою задачу, має учити своїх учеників, то спостережмо, що ті дві річі цілковито собі спротивляють ся. Се річ зовсім неможлива, щоби соціаліст яко учитель сповнив своє покликане, як его повинен сповнити. Хто є соціалістом, а рівночасно учителем, сей мусить щодня лицемірити. А хочби лише внішно, алежав до соціальної демократії, повинен покинути учительський стан. Але соціальної демократії не вдасть ся позискати ґрунту між нашим учительством; вона може еще много трудити ся, але всякі зусилля розібють ся о здоровий ум нашого учительства“... Так говорить в кінцевім реченю пруский міністер просвіти про пруске учительство. Чи так само можна сказати і про наше учительство? На жаль ні! Давніший „Промінь“, а теперішній „Прапор“ (передовсім від часу, як редагує его и Баран) говорить нам про щось зовсім иншого. Пропаґанда „вільної школи“ та поручуване „Spraw i robotniczych“ Врублевського — ілюстрацією до сего.

Відносини церковні в Сполучених Державах. В „Gazet. Kość.“ (ч. 14) знаходимо інтересну нотатку про церковні відносини в Сполучених Державах, яку отсе передаємо в перекладі: „Як відомо, нема в 48 Державах жадної державної Церкви. В жадній школі, удержуваній державою, нема науки релігії (в многих однак Державах дозволяє ся в школі читати св. Письмо), університети не мають богословських виділів. Церкви і секти не мають жадної помочи від держави, але також тішать ся цілковитою свободою. А число їх доволі велике, одні числять їх 145, другі 170. Суть там англікани епіскопалісти (близко 3 мільйони), конгреґаціоналісти (близко 2 міль.), баптисти (19 міль.), квакери і пресвітеріани (7 міль.), методисти (20 міль.), між ними 10 міль. муринів, „ученики Христа“ (5 міль.) і т. д.. Найбільше росте з року на рік число католиків в наслідок еміграції Італійців, Ірландців, Поляків, (Русинів) і т. д. Число їх доходить до 15 міль. На науку релігії (надобовязкову) громадають ся ученики в неділю; сю науку уділяють переважно учительки, котрих в Чикаго пр. є 79%, а в інших державах навіть 93%. Деякі протестантські секти суть на стільки свободні від всякої виключности, що запрошують пр. в Нью-Йорку одного рабіна до голошення проповідий в часі свого богослуження! Місце богослужень займають в їх святинях проповіді і музикальні продукції. — Взагалі Америкачець шанує

духовників і релігію; є однак там 6—8 міл., передовсім між робітничою верствою, що не належать до жадної церкви і виховують свої діти без жадної релігії. Між іншими інтересна є секта „есцієнтистів“, або прихильників „християнської науки“, котрі кажуть, що своїми молитвами можуть привернути здоров'я; вони числять вже імовірно 542 церковей, хоч секта повстала доперва в році 1876“.

Греко-католицький єпископ в Царгороді. Свщ. Ісаія Пападопулос, гр. кат. священик, зівстав іменований через Апостольську Столицю титулярним єпископом граціанополітанським з юрисдикцією над гр. католиками, що замешкують вікаріят царгородський. Доси сї католики¹⁾ залежали від латинського апостольського делегата, що резидує в Царгороді.

Всячина.

Ernest Hello про сьвіт.^{*)} Що є сьвіт? Які вго ціхи? Чим відріжняєсь він від сьвіта, де панує дух Христовий?

Се суть питання, з якими ми на кожнім кроці стрічаємось а так мало увага на них звертаємо; густо часто переходимо попри них, не діткнувшись їх хочби і злегка. Питання ті здають ся бути або і суть для нас чужими, малозрозумілими.

Що означають ті страшні слова Христові: „не о міръ молю“²⁾ Безперочно мусять они означати щось дуже страшного; бо ті слова „не за сьвіт я молюсь“ — говорить Той, що умирає за грішників і молить ся за тих, котрі вго опльовують, по лиці бють, на хрест прибивають, словами: „Свѣ, ѿпастъ ѿ нас: неждати нѣ что творѣтъ.“³⁾ Чи грішники належать отже до сьвіта? Певно, що нї. Грішницею прецінь була сьв. Магдалина, Марія єгипетська, грішником були Мойсей мурян і сьв. Августин. — Чи сьвіт може гріх означає? І то нї. Однак без сумніву сьвіт лежить в границях гріха.

Щож отже є сьвіт?

Hello дефініює вго так: сьвіт — то коло зачеркнене в країнах гріха уміркованою літною теплотою — літеплом; — сьвіт

¹⁾ Сьвіт бере ся тут в знач. морально-духовім.

²⁾ Йоан 17, 9;

³⁾ Лука 23, 34.

то гріх, що злітнів через розум — став ні зимний ні горячий. Сягає він так далеко, як далеко сягає літна температура: унікає сфер занадто зимних і горячих. Оправдане свого етимологічного походження (*mundus* в лат. яз. означає чистий; *Κόσμος* в грецкім означає ладний, в значіню лад) знаходять сьвіт в сьвітлі власних очий, бо визначаєсь ладом серед великого неладу гріха (бо гріх се наглядний нелад, що все бурить) і позірною чистотою серед бруду гріховного.

В поступованю сини міра оглядають ся лише на себе і на опінію сьвіта, а не на правду і добро. Сьвіт має уподобанє в грісі, але не знає ні великої до него любови, ні великої ненависти⁴⁾. Грішником руководять налоги, сьвіт має лише уподобанє в злім, а не наліг; любить веселі і не дуже моральні забави, но незанадто разячі⁵⁾.

Опінія сьвіта⁶⁾ має ту особлившу прикмету, що не виключає опіній противних; они укладають ся радо побіч себе, хотїй би були до себе впрот противні. Завсїгди бо відповідають собі чимсь, а ненависть засаднича, літна лиш на позір, до вспільного ворога — правди — лучить їх. Опінії сьвіта навіть тоді, коли борять ся зі собою, суть получені якимсь тайним союзом проти правди⁷⁾. Всі боги знайшли місце в римскім Пантеоні крім Христа⁸⁾. Сьвіт то притуловище, де ріжні подорожні шукають приюту. Коли до дверей закупає блуд, то добрі товариші стиснуть ся і місце при столі найдесь — але ніколи не найдесь місця для правди; бо сьвіт хоч ограничений, то мимо того має чудний спосіб відчування, розпізнавання і відпихання не своїх

⁴⁾ Мораль сьвіта дасть ся замкнути в сих словах: „Tue das Böse, aber hüte dich vor den schlimmen Folgen deiner schlechten Handlung“ (Falsche Ideen G. E. Haas S. 157 olympische Moral).

⁵⁾ Сьвіт каже: „тільки чоловічого, як чоловік уживає собі сьвіта“. Але як то уживанє сьвіта вийде на вві, то сьвіт гіршить ся і остро осуджує. А добра мати Церков подає в сьв. Тайні Покаяня руку і каже: „грішнику встань. очисти свою душу“, і пестить і голубить упавшу овечку.

⁶⁾ Сьвіт переконань не має, лише опінії.

⁷⁾ Ту вистарчать кинути коротко оком на нашу ліберально-націоналістичну, соціялістично-радикальну і русофільську старокурсну і новокурсну пресу, а побачимо, як правдиві суть ті слова.

⁸⁾ Всякі системи філософічні, що нераз грішать проти здорового розуму; всякі віроісповідання приймає сьвіт на своє лоно, лише релігія Христа не має у него приюту „зані не єт ѡмѣ мѣста во ѡбїтанї“ (Лука 2. 7) говорять сьв. Дух — У нас все можна порушувати: справи національні, просьвітні, господарсько-економічні, тільки не Христові, бо на се кажуть у нас: се або не на часі, або противне наредній праці, може когось роздразнити, а нам треба злуки сил.

людей, а найважнішою его річю є утеча перед лицем сьв. Іоана⁹⁾.

Гріх не є так замаскований, як сьвіт, не скриваєсь так з тим, що робить; — сьвіт завсїгди лиш обріхує і ніколи не виявить того, о що єму ходить, на денне сьвітло. Чоловік сьвіта не боїть ся робити зло, він тільки лякає ся разити.

Сьвіт любить ненавидїти, але та ненависть мусить прибрати лїтну температуру сальонів, любить зло, але зло обмите, зачесане, убране після моди сьвіта, любить гріх, але гріх прикрашений.

Сьвіт не любить правди. Грішник може по неправді сказати — правду — сьвіт ні; він говорить неправду і тільки неправду, а навіть тоді, коли правду каже — лже¹⁰⁾. Правда стаєсь брехнею, скоро перейде через уста сьвіта; бо сьвіт говорячи правду, уважає єї за опівїю, так добру, як кожду иньшу, уміщує єї поміж брехнями і каже їй жити з ними в згодї. Колиж правда, котру сьвіт прийняв під свій покров, через добірне товариство брехви стане так брудною, що єї розпізнати вже не сподїб, тоді сьвіт вже узнає єї і зносить, дозволяє їй засїдати до спільного стола; сталась бо вже брехнею і то брехнею дорогоцінною, бо ослонює свою повагою давної правди иньші брехні, додає їм більшого права. Правда, що сталась брехнею через свій тон і ріжні додатки помагає до затертя границі межі добром і злом, — з чого сьвіт розумів ся дуже вдоволений¹¹⁾. — Чоловік сьвіта висказуючи правду прибирає тон єї протектора; в імені безсторонности дозволяє правді гостити в своїй мові, але то не задармо; вже зараз на місці каже собі за то платити і то цілою ціною своєї вартости ставляючи правду на рівні з брехнею. — Тому улуда безсторонности є найбільше небезпечною лапкою, якою сьвіт любить ся послугувати.

Мішанина правди і блуду, що пливе з уст сьвіта, є застрашаюча в своїх шкідливих наслідках; надає бо правді позори блуду, а блудам позір правди і уможливляє відбирати правді честь, яка їй належить ся. Правда в устах сьвіта знайшлась в так тісній сполуці з блудом, що їх вже трудно від себе відріжнити; дружба їх так приязна, що короткозорі беруть їх за одно.

Не думайте, що дух сьвіта ограничає своє панованє до сальонів і місць, котрі звичайно уважаємо за его уиривілейоване мешканє. Ні він може наповняти і наповняє дома самітні і обідрані стріхи. —

⁹⁾ Лице сьв. Іоана т. є. все то, що лише пахне правдивим духом Божим, духом Христовим.

¹⁰⁾ Кажуть наші люди: „сказав раз правду і то збрехав“.

¹¹⁾ Фраза: нема ні абсолютного добра, ні зла; все є лише виглядно-добре або зле.

Голос сего духа чути скрізь....

Такі гадки про сьвіт подав Hello в своїм творі „Чоловік“. Hello, родом Француз, боронив в минулім віці цілою силою свого незвичайного ума єдності Правди, Добра і Красоти проти цілої навали синів міра сего.

Генрик Lasserre каже про Hella: се найбільше ударяюча личність XIX. віка. — Ч. Т.

„Церковный Востокъ“ — і ще СС. Василянки.

Редакция „Церк. Востока“ в вип. за 1912. р. (стор. 12-44) одобрила вповні поступоване Совіта Нар. Дому в знаній справі викинення СС. Василянок з реальности при ул. Зибликевича. Се нікого не дивує, бо ред. „Церк. Востока“ — се люди „з тої самої парафії“, що й Совіт Нар. Дома. Но редакция „Церк. Востока“ викинула при тій нагоді на СС. Василянок стільки ложі і клевети, що просто годі зрозуміти, як она се може погодити з честію і совістію сьвященячою.

1) Закинула редакция СС. Василянкам, що они наміряли хитрим способом обманити Народний Дім, та на свою власність захопити власність Народного Дома. Імпує їм впрост — злодійські наміри. Ї се крайня лож і неімовірна клевета.

Редакция сама констатує, що СС. Василянки просили Совіт Н. Д. о продовжене контракту найму тоїж реальности, бодай ще на оден рік, доки би не побудували собі власної хати. Колиж просили о продовжене контракту найму, то тим самим дали достаточний доказ, що они право власности до тої реальности Народному Дому признавали і єго не оспорювали.

Се, чого СС. Василянки не признавали, і чого ніхто з чесних людей ніколи не признаєть сегочасним господарям Народного Дома і около чого головно обертав ся спір, се тичить ся иншого права, а то права: усуваня зі згаданої реальности СС. Василянок в такий спосіб і серед таких обставин, як се абуло ся. То дві річі цілком ріжні. А і сего права не оспорювано господарям „Народного Дома“ з точки державних законів (справу з сего боку Сестри зовсім не займали ся і коли в часописях, чи деінде зачіплювано діло і з сего боку, то за се СС. Василянки цілком не відвічають), а оспорювано єго з'огляду на права висші від державного закона, з'огляду на права християнсько-церковні і народні. Сї права Совіт Нар. Дому, маючи за собою нагу букву державного закона, нелюдски потоптав і з сеї ганьби не обмиє Совіта Народ. Дому редакция „Церк. Востока“.

Народний Дім — то не приватна особа і єго маєток — то не маєток приватної особи ані не маєток управляючого Совіта. Винайману СС. Василянкам реальність, віднаймав той Совіт зноваж не приватній особі, а інституції церковно-монашій. Ціль вкінці, на яку ту реальність віднаймано, се рівнож не

ціль приватна, а релігійно-народна. Права власности, при-
служуючого Народному Дому, інституція СС. Василянко не
нарушувала, і порушувати її не мала наміру во віки. Але за-
ховуючи формальности контракту найму і сповняючи ціль, ко-
тру Народний Дім і сам сповняти в обов'язаний, коли би через
сегочасних своїх господарів не став ся ренеґатом народних ідеа-
лів, інституція СС. Василянко мала право (хоч і не оперте на
букві державних законів) позіставати в умовлених з Совітом
Народного Дома відношеннях так довго, доки ту свою ціль цер-
ковно-народну сповняти могла, згідно так довго, доки яке
вище добро, або бодай рівне, однак з інтересами католич. Цер-
кви і нашого народу згідно Совітом Народного Дому замірене,
не віднялоб СС. Василянкам набутого ними права. Сим правом
— право захисту, яким католицька Церква оточує інституції
монаші в їх вєтвованю і сповнюваню прийнятих релігійно-цер-
ковних цілей; сим правом — то право захисту, яким народна
честь оточує свої виховуючі інституції в сповнюваню загаль-
ного добра народного.

Сих прав не узгляднив Народний Дім, а через се дійсно
інституцію церковну скривдив, загальне добро народне потоп-
тав і хоч не став винним перед буквою державних законів, став
однак тяжко винним перед Церквою і народом.

Вина в тим більшою, що Совіт Народ. Дому зовсім ясно
і виразними словами дав був в р. 1902. при нагоді відновлення
контракту найму СС. Василянкам запевнене, що се відновлене
контракту має на цілі лишень безпеку права власности На-
родному Дому до реальности, і докладнійше уложене відно-
син, які мають бути межі Нар. Домом а СС. ВВ., та що не
тільки о якімсь усуваню Василянко з реальности, але навіть
о розв'язаню контракту в будучности Совіт не думав і не думає
і не припускає, щоби до того дійшло. Се запевнене дане було
мені, підписаному, на засіданю комісії Совіта Нар. Дому до
уложєня пунктацій контрактних кілька разів скликуванім
в комнаті Нар. Дома. Дав его п. др. Кулачковский, тоді секре-
тар прокуратуриі скарбової і член згаданої комісії, в прису-
тності голови Совіта пок. о. д-ра Делькевича, о. совітника Па-
човського з Борщєва, п. Лаголи, секретаря і ще одного чи двох
членів комісії, котрих імен тепер вже не тямлю. Заперечуване
сего факту, як се ділає редакция „Церк. Востока“ (стор. 32.),
є вітам иншим, як до сповненої кривди докидати ще й лож.
Ціломуж сему ділу підсувати з боку СС. Василянко ще й намір
присвоїти на свою власність, власність Народного Дома, себ то
намір простого злодійства — се значить завершити кривду і лож
нечуваною клеветою.

Даремна робота редакції „Церк. Востока“ хотіти крутії-
ством вибілити се, що таке погане і неморальне. Ліпше булоб
смоли не доторкати ся, бо она тепер і до редакції прилипає.

2) Другою лежею і клеветою є твердження редакції „Церк. Востока“, що інокії „не исполнили приказа Високопреосв. Митрополита, повелѣвшаго отдать ключи отъ церкви и тѣхъ не отдали“. (ст. 38). Фактом є се, що Ексц. Митрополит абсолютно ніякого приказу ані навіть поручення не давав і не дав СС. Василянкам, щоби тіж передали ключі від церкви совітови Н. Д. чи кому будь з його рамени ділаючому або його сторону заступаючому.

Злоба закиду зділаного редакцією СС. Василянкам є в тім, що закид кидає пляму на обіт сьв. послуху, який тіж складають, а якого будьто не сповнили на розказ свого Єпископа. Сестри поступили вповні вірно і згідно з інструкцією, яку дотично ключів церковних отримали були від своєї влади церковної.

3) А вже найпоганійшого порушення і чести і совісти СС. Василянок допускає ся редакція „Церк. Востока“, обвиняючи їх о спрофанованні дому Божого і сьвятотатство. (39, 40). — Чи ж не складає ся редакція „Церк. Вост.“ з самих сьвящеників, що колись вчили ся моральної теології? Чи відвічальним редактором не є о. прлат Бачинський, що колись навіть печатав богословські книжки?! Чи проте годило ся сьвященикам, і то ще репрезентуючим духовно-церковне Общество, аж так падати, щоби перекручувати елементарні понятя моралі, і то в сій цілі, щоби опоганити Монахині закидом сьвятотатства і профанації церкви за діло, в котрім они абсолютно жадної вини не сповнили, а не то таких неімовірних?! — Чи ж бо не само Боже право, згідно з правами всіх народів дає повну власть льокаторови, що наймає для свого ужитку дім і церковний будинок, при окінченю найму забрати з собою все те, що було його власністю, чи оно служило ему в хаті до звичайних потреб, чи в церкві до потреб богослужбових?! Чи одні тільки Василянки мають бути виключені від того Божого і людського права? Коли Вам, отці редактори, се не вистарчило для розрізнення діла сьвятотатства і профанації церкви від діла, в котрім нема тіни тих злочинів, то зверніть ся з закидами вашими до Власти церковної, котра Василянкам приказала забрати з дому і церкви все те, що становило власність їх інституції.

І по тім всім ви маєте совість відпирати від себе закид, що з СС. Василянками не обійшли ся ви так, як францускі атеї і португальські масони з законницями свого народу? О так, бо темні забирали законницям лиш їх материяльний маєток, їх же чести і совісти не торгали і не поганили, а ви — не забрали вправді їх материяльного добра (хоч і з сего боку привели їх до величезних страт), але за те ви поганими ногами задумали потоптати їх невинну совість і душу, і змішали з болотом їх сьв. честь. Ви не обійшли ся зі своїми інокіями так, як португальські і французкі атеї зі своїми!

Будьтеж увірені, отді редактори і представники духовно-церковного общества ім. св. І. Златоустого, що з такої ганьби, якою ви себе вкриваєте, не вибілять вас навіть се, що ви підшиваєтеся під покровительство Експ. Митрополита.

Як не одобряв і ніколи не одобрить Експ. Митрополит поганого вчинку сегочасних господарів „Народного Дома“, сповненого на СС. Василянках, (в своїй благородности Експ. Митрополит до послідньої хвилі не припускав навіть, щоби Управа Н. Дому могла дійти до такої мерзості), так само Ёго Високе Покровительство дане обществу ім. св. І. Златоустого, ви, редактори „Церк. Востока“, компромітуєте, беручи в свою оборону се, що таке мерзке, та довершуючи его ще гіршим атентатом на наші монахиї. —

Плятонїд Філас, Ч. С. В. В.

Москвофіли і схизма.

Відповідь „каволическимъ Іереямъ“ з „Церковного Востока“.

Дня 22. січня с. р. відбуло ся у Львові „III. общее собрание Общ. ім. св. І. Златоустаго“¹⁾. На тім „собранію“ мав о. др. Дорожинський реферат про „Пропаганду т. зв. (!)²⁾ православія въ галицькій церковной провинці“. Реферат виголошений „язичієм“ мусів, розуміє ся, мати за тему „политиканство“ спеціально „українцевъ“. Се „собраніє“ можна сьміло назвати антивасилиянським, бо хто лиш з „доблестних“ учасників дірвав ся до слова, то мусів переїхати ся по Василянках (пр. оо. А. Кучма, Л. Воднарчук, др. Дорожинський, Дм. Яцев, І. Станчак і др.).

Особливше „впечатлініє“ зробив на учасниках „собранія“ саме реферат д-ра Дорожинського, де він „устреми ся аки левъ“ на Видавництво ОО. Василян а з окрема на „Місіонаря“ (1912. ч. I.), з котрого наводить оден цілий уступ „въ подлинномъ видѣ“.

Сей уступ „Місіонаря“ звучить ось так:

„Як ми маємо перед собою москвофіла, то вже маємо і схизму. Бо москвофіл а схизматик є тепер одно і то само. І се власне є дуже сумне і застрашаюче, бо москвофілами є переважно самі сьвященники, котрі називають себе „твердими“. Та віби в чім они „тверді“? Чи може в любові до руського народу? Де там! Они такі мягонькі аж страх! Як задзвонить „рубель“, то они аж розпливають ся і запродують руський нарід Москалеви. Чи може они тверді в вірі католіцкій? І то ні! Они ще м'якші в вірі, як в патріотизм“.

¹⁾ Се „общество“ засновали, як відомо, москвофіли проти „Тов. сьв. Апост. Павла“ — (Ц. В. ч. II. ст. 79. 1912. р.).

²⁾ Москвофіли дуже не люблять називати „вещей“ по імені і тому слово „схизма“ є у них „запрещенное цензурою“ а заступлене дуже „мелоточивим“ висказом: т. зв. православіє, щоби мовляв не уразити „Державной Росії“.

„Хто тепер в Галичині розширює впрост схизматичкі газети і книжки? Москвофільські священики! Они висьмивають католицьку Церкву, Св'ятійшого Отця, католицькі набоженства, католицьких Єпископів, Пресвяте Серце Ісусове, св. Йосафата і т. д. Чиж проте може в вірі катол. є москвофіли „твердимі“? Ні! А в чімже они тверді? Они є тверді в карку, котрого не хотять зігнути, ані перед наукою Ісуса Христа, ані католицької Церкви“...

В с'їм отже уступі „Місіонаря“ добачив д-р. Дорожницький „клевету на собратей священниківъ, підбурене стада проти пастирей, підриване у вірнихъ значення Церкви“ і т. и..

По так „глибоко наукомъ докладъ“ слідувала дискусія, в котрій о. Яцевъ пальнув „пламенную рѣчь“, предлагаючи „отнестись до ОО. Василиянъ, щоби откликали свои прямо не понятны инсинуації“¹⁾.

Коли так „искренно“ просять „отцы синода“, було би з нашої сторони нечемно, як би ми їм не відповіли. Цілий камінь преткновенія полягає на тім, що „Місіонарь“ ідентифікував москвофілів зі схизматиками, а сего погляду о. Яцевъ et Comp. „не восхотѣша разуміти“. Проте мусимо справу пояснити.

Ми є певні, що кожний щиро-католицький священик, коли прочитав нашу статтю, то не лиш не буде жадати відкликання наших висказів, але і сам скаже: „москвофіл є схизматиком“.

*

*

*

Щоби добре зрозуміти справу, треба її брати в конкретнім виді так, як она є в дійсности, а не так, як хтось собі її ви-фантазує. І проте, коли бесіда про москвофілів, то берім їх в тім виді, в яким они є **тут у нас в Галичині** а не н. пр. в Італії. Дивім ся на москвофілів так, як они є на полі особливо віри і католицької Церкви а не за таких, за яких они хотять уходити. Вож певно, що коли би ми мали діло з такими москвофілами, яких змалював на тімже собранію о. пралат Вачинський, то наша дефініція була би неправдива²⁾. А сказав о. пралат ось таку дефініцію москвофілів: „Мы всемо руссофилами; то значить мы любы мъ цѣлю Русь такъ тыхъ, що мешкають за кордономъ чи то въ глубокой Россіи, чи на Украинѣ, чи въ Америцѣ, чи въ Прусахъ, Соединяе насъ всехъ одинъ обрядъ и одинъ языкъ а стараньемъ

¹⁾ Шкода, що не затребував силки „іезуто-базилянъ“ в Сибір...

²⁾ Інша річ, що ми в означені москвофілів о. пралатом не віримо, бо сам Церк. Вост. показує щось зовсім інакше, себто стверджує лише те, що ми сказали.

нашимъ єсть, щоби ми з'єднали собѣ ихъ для нашої св. католической церкви и були з нами одно стадо Христове¹⁾.

Хоч ми не годимо ся з твердженням голови общества о. пралатом, що нас Русинів „соединяє“ з мешканцями глибокої Росії (Москалями) оден обряд і оден язик (бо ось і сам о. пралат не вмів того „свого“ язика і лиш язичить ні сьак, ні так), се однак не давало би ще достаточної підстави до посуджуваня о схизму москвофілів, коли би москвофіли були справді такими невинними „агнцями“, що нічо иншого не бажають, як лиш любити цілу Русь і стреміти до зєдиненя всіх в одно стадо Христове в **католицій вірі**. Коли такими москвофілами є о. пралат і прочі члени общества св. Зл., ба навіть і другі москвофіли, то річ ясна, що до таких наш висказ в „Місіонари“ не відносив ся.

І хоть хибним є друге твердження о. пралата, себто, що нас і Москалів лучить оден обряд, то однак і се ще не вистарчало би нам на те, щоб подавати в сумнів щирість католицьких почувань москвофілів.

Москвофіли, про котрих ми писали в „Місіонари“ і тут пишемо, се люди зовсім иншої душі і серця і переконань і роботи, як ті „невинні“ раби Божі, яких нам вивів на сьвіт о. пралат Бачинський. Се люди справді крайно небезпечні для нашої католицької віри і Церкви і тому наших висказів поміщених на їх адресу в І. ч. „Місіонаря“ і не думаємо відкликувати.

ОО. Дорожинський і тов. з „общества“ хіба не знають таких москвофілів або удають, що не знають, коли так дуже погнівали ся на нас за те, що ми таких москвофілів так нап'ятували, як нам веліла совість і любов до сьв. катол. Церкви. ОО. Дорожинський і тов. хотять видко знати лиш москвофілів типу о. пралата Бачинського і до них приложили вискази, поміщені в І. ч. „Місіонаря“. Хіба ви „отцы собранія“ у рака собі очий позичили, коли не видите сєгд, що коло вас діє ся, а крайна вже пора отворити і собі очі і нашому народови на сю підпольну роботу ворогів катол. Церкви та побачити, що крім москвофілів типу о. Бачинського є ще багато инших москвофілів з клеймом схизми на чолі.

Так є!

До сих отже послїдних відносять ся наші слова в І. ч. „Місіонаря“, що „як маємо москвофіла перед собою, то вже маємо і схизму“, бо такий „москвофіл а схизматик є тепер одно і те саме. І се власне є дуже сумне і застрашаюче, бо москвофілами (після нашої дефініції а не з типу о. пралата —

є переважно самі сьвященики, котрі називають себе „твердим“.

¹⁾ Церк. Вост. 912, вип. II., стор 57. і 58.

Як ми розуміємо сей висказ, що „москвофіл а схизматик є тепер одно і те саме“? Чи ми може кажемо, що кожда одиниця, яка попала в сіти тої фракції москвофілів, вже тим самим є формальним¹⁾ схизматиком, або що тяготить до формальної схизми? Ні! Недавно тому писали ми в IV. ч. „Місіонаря“, що переважна часть простих людей, хоч дала ся втягнути до москвофільської фракції є мало що не такі як „русофіли“ о. пралата. Кажемо „мало-що“, бо се звісно, що они „крещені“ — „прості“, „не священні“, та що до москвофілів причаляли не так по своєму „убѣждені“, як радше по вѣишньому „наваждені“.

Чи однак з тої причини розрішимо їх від всякої вини? Ні! Ми думаємо, що і они в дечім винуваті. Препінь є чимало християн, що належуть н. пр. до соціялістів або лібералів, а однак є віруючими католиками і проти релігії та Церкви не виступають. Чи проте они цілком без вини? Ні! І они винуваті. Бо через свою приналежність до антицерковної і антирелігійної організації тим самим є підпирають а себе виставляють на небезпеку зістати формальними соціялістами. Таке і тут. Через саму приналежність до фракції москвофільської, котра стоїть днесь під пятном схизми і ті прості та незрячі наші люди стають ся винними, що та фракція змагає ся і кріпшає, а самі наражають ся на небезпеку стати ся з часом і формальними відступниками від католицької Церкви.

Може в сій аргументації заперечуть нам Всесвітнійшій законоучителі *paritatem*? Здаєсь, що се буде тяжко. А коли так, коли наш висновок є льогічною конечністю, то чи може хто з католиків брати нам за зле, що ми остерігаємо нарід перед таким страшним небезпеченьством утрати віри? Чи сьміє хто з католиків осуджувати нас за се, що ми людям вказуємо, звідки загрожує їм ся небезпека?

*

*

*

А спитаєте може, де є тоті москвофіли ідентичні з схизмофілами? Де они є? — Ми мали би скорше право запитати о. „предсѣдателя общества св. Злат.“, де властиво є ті „русофіли“, що цілою сутію їх москвофільства має бути любов всеї Русі і змагане з'єдинити тую цілу Русь водно стадо Христове під крилами католицької Церкви? Але говорім „не обинуя ся“.

В згаданім числі „Місіонаря“ подали ми характеристику тих москвофілів, котрих змаганем є обединительная ідея себ то

¹⁾ „формальний“ не значить „pro forma“ — „мнимий“, але справдешний-дійсний.

злука з „державной Россією“, де панує „віра чистійша, твердша і ліпша“. Однак видно діло, що сеї характеристики „не восхотїша розумїти“ оо. Дорожинський, Яцев і тов. Тому повторимо її ще раз з точнішими поясненнями.

Отже першим знаменем таких москвофілів є їх назва: „тверді“, хоч на ділі є вони неімовірно податливими а той змінчивими як в почуваннях національних, так і переконаннях католицьких. Се люди продайні. За гроші продають свою рідну мову і кат. віру.

Чи, Всесвѣтлїйшій Отцъ, не чули случайно про яких отцовъ, що „хлопотали“ ся в „державной Россіі“ о „денежніи подержки“ на „русскіи організації и общества“? Чи не чули ви про яких там „отцовъ“, що вивозили чужі діти до „схизматических“ „воспиталищъ“? А може бодай чули ви про „отцовъ“, що свої рідні діти виховують в Росії або по крайній мірі сироваджують собі „русскіи учительниці“, щоб в їх домі вщипляли в їх „ребенковъ“ привязане до... католической Церкви? А може вам відомі деякі многолітствія, співані в католицьких церквах в честь гр. Бобрінського? Погані се душі, правда?

Отже ми остерігаємо нарід перед тими москвофілами, котрих першою чертою є фарисейство і продайність.

Другою чертою таких москвофілів, про котрих ми писали, є се, що они „висьмївають кат. Церкву, Свѣтїйшого Отця, католицькі набожнєства, католицьких Епископів і т. д. а величають російскій обряд, російскі храми, епископів, прокурорів і т. д.

Чи не читали ви, Всесвѣтлїйшій, панегірики в честь Саблера, Наумовича, Маркових і т. д.? А про Івана Кронштадського, про нового Серафима, про князя Михайла Черниговського і боярина его Феодора? Чи не читали ви случайно про паломництва до Почаєва, до Києва, до Сучави? Може ви читали декого якісь там „приглашенія“ на богослуженє до схизм. церкви у Львові або про „гоненія православныхъ“ в „конституціонной Австрії“?

А про „монахинѣ-анархистки“, про „украинскихъ“ „біскупів“ Хомишина і Ортинського, що лиш шкоду (!!) и ганьбу (!!) приносять нашой церкві“⁸⁾, про наб. до Пресв. Серця Ісусового, про наші василиянські видавництва. А може ви читали „Иллюстрированный русскій календарь на годъ простый 1910. Изданіе „Галичанина“ и „Русского Слова“?

Ет! Та бо ви нічо не читаете а хочете, щоби „Місіонар“ за вас всьо читав. Читайте собі самі!

⁸⁾ „Русское Слово“ — Львівъ 3. (16.) лютого 1912 стор. 2. Ст слова є доказом, що мав рацію о. д-р. Дорожинський, коли „превознесъ“ похвалами „Русское Слово“ за те, що оно „підняло високо прапоръ борьбы противъ православія (?) — Гл. II. вип. „Церк. Вост.“ 1912 р. ст. 85. — Я. Ф.

Третою чертою таких москвофілів є се, що они „тверді в карку“ і не хотять єго зігнути перед наукою катол. Церкви. Они мають „свою“ теологію і етику і право церковне і т. д.

Чи не чули ви, отпы, про таких людців, що називають рішення заможского Синоду, (апробованого in forma speciali Апостольским Престолом) відступством (!) від догматів восточної Церкви? А може ви чули про таких, що мимо заказу львівського Синоду, кажуть співати в церкві на Вечірні і Утрени: „утверди, Боже, віру православную?“ А може ви чули, що якесь там общество, зложене з самих ієреїв, поставило собі за програму свого поступовання таку девізу: „Мы будемъ взглядомъ Начальства (церковного) сдержанны и осмотрительны“?

Аж дивно нам дуже, що маючи стільки знаменних черт, не могли оо. соборанія пізнати з них таких москвофілів, (не тих „невинних“ о. пралата), про яких писав „Місіонар“.

Отже в москвофіли, про яких ми писали, і то о дуже знаменних чертах, по котрих легко буде їх відшукати. Они є дуже численні і „згуртовані навіть в одну фракцію“. І се власне дуже сумне, що до тої фракції належить чимало і сьвященників небачних на сю обставину, що тая фракція стоїть днесь під клеймом... **СХИЗМИ!!**

І до тої то фракції ми адресували слова, що „москвофіли є схизматиками“.

Оо. соборанія видять лишень кількох агентів схизматичких і що найбільше „русофілів“ типу о. пралата, себто людців невинненьких, що хотіли би любити цілу Русь з'єдинену в катол. Церкві.

Ми однак не встидаємо ся нашого погляду на сьвіт і на людий та їх діла і хоч наші погляди є відмінні від членів общества св. Зол., то однак ми бачимо крім агентів схизматичких і „русофілів“ о. пралата з їх універсальною любовою до „всеї Руси“ і з їх стремленем з'єдинення єї з катол. Церквою, ще й цілу велику фалангу москвофілів, котрим зовсім не ходить о з'єдиненє всеї Руси в катол. Церкві, але противно о відірванє від катол. Церкви тих Русинів, котрі належуть з давен давна до тої кат. Церкви.

Заявляємо ще раз, що ми не кажемо на кожного поодинокого москвофіла в силу самої єго приналежности до москвофілства, що він є формальним схизматиком, бо се було би для деяких членів кривдячим, однак ми є сего сьвідомі, що крім формальних схизматиків є ще і другі матеріальні або иншими словами: що крім скінчених апостатів є ще пів-апостати а ще инші кандидати на апостатів а ще инші подаючі себе в небезпеку апостазії. Надто знаючи, приповідку: „який пан, такий і крам“, мусимо судити о якійсь

партії не з її членів незрілих і несвідомих або напів свідомих, але з членів проводирів, що надають тон і напрям цілому товариству.

Видячи отже, що днесь тон і напрям в москвофільській фракції є вже то явно, вже то (і се найчастійше) скрито звернений до московського правава, ми мусимо осудити тую фракцію, яко таку, **підозрілою о схизму** а послідовно уважати всяку приналежність до неї яко небезпечну, недозволену і неморальну.

Хоч проте о всіх членах тої москвофільської фракції (говорячи *in individuo*) не кажемо, що X, Y, або Z є схизматиком (се сам Бог — серцевідець знає), однак про кожного кажемо, що належачи **днесь** до москвофільської громади такої, якою она є, а не за яку хоче її дехто мати, сповняє річ небезпечну для св. віри, недозволену для католика, неморальну для вірного сина катол. Церкви.

Говорячи ж загально о нинішнім москвофільстві, думаємо, що заключаємо логічно і стисло, коли кажемо: „маєш днесь москвофіла, то маєш вже і схизму, бо тепер москофіл а схизматик є одно і те саме“. Кажемо, що се заключене є логічне, бо в загальнім твердженю ми не є обов'язані специфікувати всіх поодиноких степенів москвофільства, але вільно нам скваліфікувати громаду на підставі її головного виду. З другої сторони — додаючи москвофілови взагалі загальний присудок „схизматик“, не висказуємо ще тим самим формальної і скінченої апостазії від катол. віри, але п'януємо схизмою навіть саме добровільне небезпеченство зараження схизмою через приналежність до такої громади зовсім аналогічно, як коли говоримо: „маєш соціяліста, то маєш вже і ворога св. Церкви“.

Справді ми не видимо, що сій нашій аргументації можна би логічно закинути.

Ми розуміємо се добре, що наш погляд висловлений в „Міسیونари“ мусить дуже болючо вразити неодного, що попав ся в ряди теперішніх москвофілів. Та через те правда не перестає бути правдою.

Нинішнє москвофільство се зовсім не те саме, що було ще літ тому 10 чи навіть 5 взад. Тимто нам і ясно, що люди навиклі глядіти на москвофільство очима з перед десяти літ, обурюють ся на наш погляд. Але дарма!

Є люди, що фізично зістарівши ся, не вміють вже сучасних подій оцінювати инакше, як оцінювали ще коли ся свої давні спостереження, а є і такі, що ще не постаріли ся фізично, але в деяких поглядах на сучасність волять бути консерватистами, хоч би і виділи, що такий їх погляд веде до погубних наслідків. Хоч проте нинішнє москвофільство дає нам найяснійші докази, до чого оно йде і до чого веде, то од-

нак в люди, що волять на се все мати сліпі очи, а сю свою сліпоту оправдують поглядом на москвофільство з перед 10 літ, або москвофільством вифантазованим на лад того, яке нічо иншого не бажає, як лиш любити всю Русь та соединяти її з катол. Церквою!

Берім річи конкретно! Дивім ся на факти! А факти говорять, що ціла москвофільська фракція, згуртована около своїх центрів як: „Прик. Руси“, „Голосу Народу“, а не менше як і коло „Галичанина“ і „Русского Слова“ і всяких инших обществ і „изданій“ навіть на зовсім схизматичним духом різної краси — і не вмів чи не хоче sentire cum cath. Ecclesia. Чи перед таким лихом не треба остерігати вірних?

А тепер ще слово о. д-р. Дорожинському.

О. Дорожинський називав статю „Місіонаря“ „низкими клеветами на собратей священників“ і „підбурюванемъ стада противъ пастырей“¹⁾. На се ему така відповідь:

Ми доказали фактами правдивість нашого твердження. Сї факти є списані в публичній пресі, котрі може о. Дорожинський переглянути. А деякі факти описав сам о. Дорожинський в „Церк. Вост.“ стор. 87. А звідси по чийй стороні клевета?

„Издатель „Місіонаря“ підбурюють стадо противъ пастырей“ — закидає о. Дорож. Або се правда? Ми зовсім ані не „підбурюємо“, ані проти „пастырей“, але ми остерігаємо стадо Хр. перед наємниками, що то не лиш „видить волка грядуща“ і продає ему „овцы и не радить о овцахъ, яко наемникъ есть“. Чи вивожене дітий католицьких до схизматичьких воспиталищ не є то продаване овець вовкови?

„Провинились чимъ священники руссконародной партіи — каже о. Дорож. — „такъ законъ евангельскій позволяє употребити братного упомненія“.

Згода! Колиж бо їх вже нераз упоминали! А посланія всіх трех Владик — то не упомнене? Я ще більше скажу. Се не лиш упомнене — се голос Церкви! А чи „русскіи священники“ послушали Церкви? Правда, що ні? А що каже на тім самім місці „законъ евангельскій“ про таких непослушних? Каже такє: „Аще же и церковь преслушаетъ, буди тебѣ якоже язычникъ и мытарь (Мт. 18, 17) Чи „язычникъ і мытарь“ ліпше від „схизматика“?

І се нехай на разі виставе для доказу, що погляд „Місіо-

¹⁾ „Церк. Вост.“ вип. II. з 1912 р. ст. 90.

наря" в справі схизми льогічний і що закид клевети звертає ся не проти „Місіонаря“.

Львів, 11. цвѣтня 1912 р

Яким Феицак Ч. С. В. В.
редактор „Місіонаря“.

Від Адміністрації.

Просимо наших посліплатників о ласкаве а скоре вирівнанє всяких залеглостий. Не думаємо, щоби наші довжники бажали нам кривди: припускаємо, що тільки з неуваги не вислали нам еще доси посліплати. Та коли би ся неувага мала тревати дальше — ми мусіли би хіба здержати їм висилку часописи.

ПОРУЧАЄ СЯ

Всечеснійшому руському Духовенъству до
ужитку свого і церковного

„НАПІВНИК ЦЕРКОВНИЙ“

(Ігн. Полотнюка)

поручений Всесвітл. Митропол. Ординария том.
Половина чистого доходу зі спродажи, призначена на
ціли Руского Товариства Педагогічного.

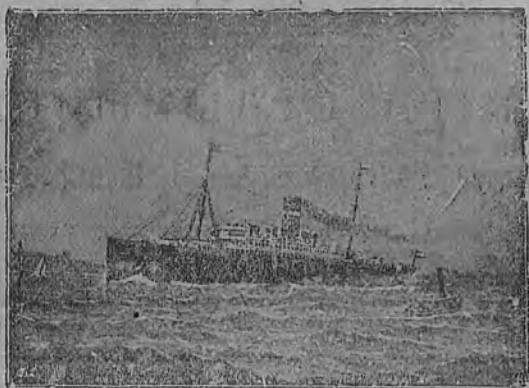
Ціна книжки К. 3. опрaвл. 4. К.

Замовленя слати до Канцелярії Руского То-
вариства Педагогічного

у Львові, Мохнацкого 12.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
свѣщ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефца.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини,
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білету залізничні до кожної місцевості північно,
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агентура Північно-Німецького LLoyd'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

Одинока руська робітня
різб'ярсько-столярська і позолотнича
ДМИТРА СТАЩИШИНА
у Львові, ул. Рицерська ч. 18 — Телефон 1707
поручає ся Всч. Духовенъству.

Церковна Торговля
„ДОСЯЖА“

спроводила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позолоченя чаш і направи риз
просить висилати до Львова, де є їх робітня.
За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/о,
уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Екссцеленция митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатия” вибудована на найсоліднійших основах.

„Карпатия” приймає обезпечення на життє у всіх
найдогіднійших комбінаціях при найкористній-
ших умовах: на дожиттє, помертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатия” дає обезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки обезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатия” оснований на взаємності і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатия” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однісінька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИІ”.

„Карпатия” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою агентуру.

Блисші інфрмациї що до обезпечень і агенций уді-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановского
ч. 12. Дирекция приймає також зголошеня внесків на
обезпечення на життя і ренти.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів пропуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багатих виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Société hygienique“ в Падуї (Італія) — здобув собі уже світову славу своєю методою цілковитого усуваня пропуклини без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклинувилічив М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслуговує на загальне признание та ім'я добродія терплячої людськості.

Світіле ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженням з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконувание тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарського Орла. Сотки листів з подякою та признання не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частин світа, але і від багатьох лікарів потверджують ту опінію, що

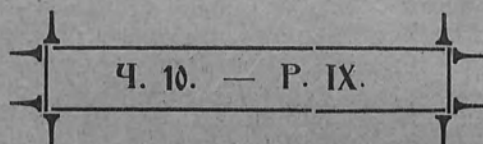
бандажі М. Фрайліха

суть безуслівно певним средством до цілковитого усуваня терпіння пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жадане франко кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуслівно в заведенню М. Фрайліха в ціли збадани, де мусить позістати через кілька днів.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 10.

З М І С Т:	<i>о. Евстахій Цурковский</i> : Відповідь на „Політичну Саламаху“.	297
	<i>Іван Шиж</i> : Сьв. Іван Новий Сучавский.	308
	<i>Проф. др Йоган Гшпан</i> : Багато бо званих, малож вибраних	313
Церковна літопись.		318
Всячина:	(„Умственна сдержаность“ русофільского духовенства. — „Здоровле“. — Конкурс).	324
Від Адміністрації:		328

Асекуруйте своє майно від огню

В „ДНІСТРІ”.

Кожний Русин повинен асекуровати ся від огню, щоби на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цілого народу.

Кожний Русин повинен асекуровати ся тільки в рускім товаристві взаїмних обезпечень

„ДНІСТЕР”

нема жадного иньшого Руского товариства асекураційного тільки один

„ДНІСТЕР”

„Дністер“

раховує найтаниші оплати за обезпечення селянських будинків.

„Дністер“

звертає кождорічний чистий зиск своїм членам; на рік 1911. виносить зворот 10⁰/о.

„Дністер“

оцінює та виплачує шкоди по огни скоро і ретельно, а до комісії запрошує все двоє господарів на оцінителів.

„Дністер“

дає підмоги Руским школам і бурсам, де виховують ся селянські діти.

Люди асекуровані в „Дністрі“ можуть дістати пожичку у всіх великих банках і в Товаристві Взаїмного Кредиту „Дністер“.

Власні фонди „Дністра“ виносять з кінцем 1911 року

3,353.305 корон.

„Дністер“ приймає обезпечення на житє у всіх догідних комбінациях (на житє, посмертні капітали, посаги, речти.)

В „Дністрі“ можна обезпечати від крадежи з вломом движимости всякого рода, а Товариства Кредитові готівку, цінні папери і векслі за дешевою оплатою премії.

Адреса „Дністра“: Товариство взаїмних обезпечень „Дністер“ у Львові, у власнім домі ул. Руска ч. 20.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини,
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білеті залізничні до кожної місцевости північно,
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить.

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агентаура Північно-Нїмецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецяна 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 10.

Львів, 1. мая 1912.

Рік IX.

О. Евстахій Цурковский.

Відповідь

на „Політичну Саламаху“ п. Ол. Барвіньского

уміщену в „Руслані“ Ч. 76—78 на мою статтю в „Ниві“ Ч 5 і 6

(К о н е ц ь).

Тепер приходить мій уступ про часи формальної консолідації, які назвав я порою нашої найбільшої слави і часи попереджаючі ту консолідацію, в якій припадає процес Ольги Грабар гесте Наумович-Добрянський і „нова ера“.

Уступ сей наводить в цілості від слів: „Голос тревоги досягав усіх“ — по „І дійсно пора та єсть в історії нашої порою найбільшої слави“.

Против сему уступови єсть звернений найголовніший заміт п. Б., бо сему уступови єсть присвячених два числа.

Тут знов починає п. Б. від свого: „Так само баламутно і зовсім невірно представляє о. Ц. часи т. з. „спільної політичної акції народовців з москвофілами в 80 і 90 роках XIX в., переплутуючи події так, що пізнійші події у него являють ся причинами, а давнійші наслідками“.

Що до „нової ери“,повідає п. Б., о. Ц. повторив загальники, які звичайно торочать наші вічевики... а також народно-демократичні часописи накручуванем дійсних подій і обставин.

Що до старої партії то каже: противоавстрійські і протикатолицькі змагавя галицьких москвичів вийшли наглядно на яву в процесі Ольги Грабар гесте Наумович і Адольф Добрянський.

А скільки лиха наробила „консолідація“, котра тревала від 1893 аж до 1898 р. включно, яка адеморалізувала нашу суспільність і широкі верстви народні, в яким світлі поставила народовців.... як сей кий нібито з підмогою москвичів приготований на Поляків, обернув ся відтак за гр. Півніньського і Потоцького против народовців і таке дальше перемішане з спорим рядом грубших їх провин.

З провин очищати старої партії не беру ся, позаяк заложеном моїм не було говорити о партії старій, а говорити іно о стілько, о скільки ішлисьмо в спільній роботі разом і в тім духу буду тепер і дальше говорити.

Відповідати на поодинокі точки також не буду, бо при історичних подіях, де вяже ся все до купи, такого порядку тримати ся годі і тому відповідати буду при нагоді обговорення історичних подій.

В навізаню до попередно описаних історичних подій підношу тепер, що 1867 р., то єсть „конституція“ в посліднім виданю, єсть для нас точкою вихідною, супротив якої наше становище може бути унормоване.

Конституція та, котра видала нас відразу на ласку і неласку Поляків, де ми у центральних властий о щось іно via Поляки можем добиватись, заакцентувала, чи то взяла в основу ягайлоньську ідею.

Рік 1868, де сойм мав приказане зробити угоду з Русинами, був роком пробним, чи і на скільки має устояти ся та конституція.

Виступити в опозиції для надання ваги і серйозности нашій акції, я не знаходжу лучшего плану, який уложила стара партія і який в даних обставинах для держави був зрозумілий і з яким держава конечно мусіла би числити ся.

Відступлене Лавровського від послів старої партії і п'ятноване старої партії московскою, що мало виправдувати відступлене, — не було актом політичним, значило се розбите опозиції, а з нею і убите національної автономії. Партія молода солідаризуючись з Лавровським, допустилась самохіть народної зради, згодившись за уступства на стан річи, кладучи дальші для себе уступства на вексель без дати платний Поляками — дала свою печать на Ягайлоньську ідею.

Давує мене дуже, що опінія публична випустила з пам'яті Юліана Лавровського, а представителем політики приноврюючої ся до ідеї Ягайлоньської знає одиноко лиш п. Олександра Барвіньського і того остатного лиш громалять.

Придивім ся тепер справі, чи справедливо.

По успіху соймовім 1868 р. лицалось дві альтернативи, або згодитись з Лавровским і пійти дорогою, яку обібрав пізнійше п. Барвіньский, або злучити ся назад з старою партією і провадити опозицію в найможливіший спосіб. Іншої дороги не було. Свідчать успіхи. Всі здобутки, які маєм, походять або з часів нашої опозиції з старими, або з доби т. зв. „нової ери“. По за тими організаціями маємо вже станиславівську гімназію, але та єсть більше за впливами Екцеленції нашого Митрополита, котрий взяв собі її за точку своєї чести.

Зваживши, що крок сов. Лавровского був публичним актом, тож опозиція самих народовців мусіла поборюватись і не могла мати поводження і поважнішого значіння, приносячи з собою виголодження.

Супротив того скаже п. Барвіньский: длячого назвав я акт его, актом соромним?

Актом соромним назвав я длятого, що пристаючи на ідею Ягайлоньску, значить то само, що добровільно зрікатись на рівноправність в конституційній державі і згодитись на давню панщину в іншій формі.

На се скаже п. Барвіньский: сему я не винуватий, що зложились так відносини і я приноровлюючись до того положення, яке витворив віцемаршалок Лаврівский, заінавгурував політику в тих рамах найможливішу, політику реальну чи то компромісову з міродатними кругами.

Зі згляду на тактику, не маю нічо до замічення, іно зі згляду на обставини, серед яких п. Барвіньский попровадив свою політику.

А. Барвіньский заініціював свою політику в пору, коли опозиція враз з старорусинами, хоч не в формальній консолідації, допровадила до тої стадії, де прийшов приказ звисше, що з Русинами мусить зробитись правовий лад, *modus vivendi*, не опертий на примхах, а на правових відносинах.

Тогди то актом в соймі повторило ся то само, що зробив 1868 р. Лавровский і тому то зі згляду на обставини і на досвід, назвав я сей акт соромним.

Русини побачивши, що крім концесій правові відносини в нічім не змінились, не могли такої „ери“ зрозуміти і до такої угоди належати і тому головна їх часть під проводом посла Романчука, котрий був тогди головою соймового клубу руского, від тої угоди відступила і получила ся назад з старою партією до дальшої опозиції, утворивши з ними тепер „консолідацію“ формальну.

Що назвав я ту пору порою нашої найбільшої слави, сего не запру ся і десять раз повторю. П. Барвіньскому чейже небуде се тайною, що на ту пору припадають перші кєржаві вибори, масові арештованія, де духовенство і селянство за сповнюване своїх обовязків ішли радо до вязниць, як войско не мо-

гло застрашити людей і як тоє войско було сьвідком, як за арештованими рвало ся все іти до в'язниці, як войско спинало і подивляло сей підєм духа. Єсть то пора, де нарід з найбільшим пожертвованем пильнував виборів, яких переведене переходило в помисловости найфантастичнійші казки. Описи тих виборів, які знаходять ся в наших часописах, запевняють нашому народови і перед найгіршими ворогами вічну славу і честь. Підєм духа і жертвоване ся для загальної справи суть то річи, котрі все і всіюди високо цїнили і цїнять ся і тому на осуд такий п. Б., що „консолідація“ здеморалізувала нашу суспільність і широкі верстви народні, пристати ніяк не могу.

Що до неприяня Цісарем нашої масової депутації будьто з причини, що виїхала в той день, коли нарід витав в столиці прибувшого свого князя церкви нововідзначеного достоїнством кардинала і що винна ту стара партія, подивляти треба наївність п. Б., що в туу казочку вірить. Одно другому нічо не перешкаджало, а агітації якоїсь проти прийняттю не було, прийняте випало дуже величаво, а на скілько пригадую собі, взяли участь в прийняттю і всі члени депутації, котрі якраз того дня по прийняттю до Відня всі виїзджали. За се не ручу, але так здає ся мені.

Що в таке вірити належить до наївности п. Б., наведу п. Б. для пересьвідчення другий такий сам факт без зайшого уже інциденту. Фактом таким єсть масова депутація Румунів угорських у Відні, яка з меморіялом хотіла р. 1892 явитись у стіп трону і цілком навіть припущена не була, та ще членів депутації Угри тягали навіть до судів і 14 з них засудили.

А чому не були прийняті? Во того не бажали собі Угри. З того внесене то саме, наших прийнято терпко, бо так бажали собі Поляки зглядно Бадені, котрий був гогди міністром президентом. П. Б. яко бувший посол і якби муж стану повинен на таких річах розуміти ся і не теревенити небелиці.

Тепер зверну ся до найдражливійшої точки, точки процесу Ольги Грабар гесте Наумович і Адольфа Добрянського, котра по думці п. Б. має бути тою, де вийшли наглядно на яву протиявстрійські і протикатолицкі змаганя галицких москвичів.

Щоби вийшли на яву протикатолицкі змаганя, сего ніяк не розумію, як міг п. Б., опираючи ся будьто на процесі, прийти до такого заклучення, бо на скільки процес має бути рішачим в тій справі, то той процес виказав як найнагляднійше, що в справі зголошення Гниличок на православє ніхто не був винен, як одиноко граф de la Scalla, дідич Гнилиць і Гниличок, котрий по походженю був Волох і мав цілу свою родину православну на Буковині. Процес виказав се як найнагляднійше і не можна посуджувати єго о якусь сторонничість на користь обжалованих, бо на ту обставину були покликані на сьвідків сусідні дідичі, як Каньський з Голоток, Мечковский з Терпилівки, з котрими він жив і перед котрими навіть хвапив ся з тим і они ті свої

свідомства під присягою зложили — впрочім найкрасше нехай посвідчить сам трибунал, котрий обжалованих від сеї вини увільнив, а засудив графа de la Scall-y. Трибунал о зсторонничість в користь обжалованих чейже посуджувати не можна.

А чи і противастрійські змагання вийшли на яву, сего також твердити не можна, щось позитивного не викрило ся нічо, а на скільки знаю тодішню опінію публичну з кругів юридичних, то німецькі часописи, особливо заграничні, які мали своїх репортерів при тім процесі, писали о тім процесі однодушно, що засуд був Justizmord — я тут свої гадки невисказую, бо не єсьм правником, а говорю, як лишило ся мені в памяти.

Процес сей єсть цікавий, але не з боку правничого, а з боку историчного, бо кидася дуже характеристичне світло на тодішні взаємини Поляків з Русинами. Час сей нагадує слова єв. Євангелія в місци, де для вираження загальної тревоги каже ся: „глас в Рамі слышан бисть“..., був се у нас час загальної паніки, перед якою никне теперішній ввіймовий стан Хорватів, здавалось, якбиємо стояли уже у порога страшного суду. Був се час трусів, арештовань, доносів, слідств, патрульовань, вештаппи тайної поліції, час, в яким не було Русина, щоби почувавочись Русином, чув ся певним в своїй хаті, що не спаде на него трус, або був спокійним о свою особу, що не буде ескортований до вязниці. В яким положеню находились тодішні Русини, найкрасше нехай свідчать самі власти, котрі виділись зневоленими накликати польську публику, щоби гамувала ся з доносами, бо се, що уже єсть, єсть матеріялом надмірним, на який не може старчити ні персонал, ні будинки. Здавалось, що патріотизм польський не бажав собі кращого свідомства, як заявити солідарність в бажаню і заходах, щоби кождий Русин повис на шибеници або дістав ся на все до тюрми. Хвиля була катастрофальна. Як затьміне сонця приходить серед ясного неба, так без ніякого пречутя спало затьміне на руский небосклін. Сусіди стали непізнавати себе, нація домінуюча перекинулась в Каїнів і Русини пізнали тогди в цілій повні, що то значить не мати над собою даху, бути відданими під чужу і противну собі власть.

І такі відносини не стягались іно до самої старорускої партії, обвиненої о державну зраду, але до всіх.

Для вілюстрованя наведу ось такі факта:

В тім часі приїжджаю до пок. о. Стефана Качали з Шельпак, який мав загально звісну марку яко головний представитель народовців, котрого Поляки вибрали свого часу послом на Мазурах і знали его добре з сеї сторони, що він з партією москвофільською не має нічо спільного. Застаю его заклопотаного і то не менше, але може еще гірше від інших. Причина: Боязнь перед ревізією і арештованем. Кажу: І Ви еще малиби чого бояти ся, така наша повага?! В таких разях нема доброго, перший лучший донос вівечить все. Якаж, кажу, причина, щоби

Ви мали боятись? То найгірше, що маю причину, маю в моїй бібліотекі російські книжки, яких потребую до моїх історичних студій, а нищити їх мені шкода, бо досить коштують мене. І то, кажу, малоб пошкодити Вам? Вистарчає, відповідає, в таких разях не перебирають, суть російські книжки, єсть наразі *corpus delicti*, щоби дістатись до слідчої вязниці — а се на старі мої літа та під зимову пору при моїм слабім здоровлю не було би мило мені.

Кажу тогди до него: тай я маю одну російську книжку ілюстровану історичну з описом послідної війни російсько-турецкої. На тоє повідає мені покійний: Знищити, безусловно знищити, страта невелика, а клопіт можете мати великий, Ви відай не знаєте, що то є нагінка.

І зійшлисьмо на причини. Покійний каже: Видите, сидимо під самими Гниличками, під жерелом лиха і не знаємо нічо, щоби творилось що, аві ніхто не видить нічо, а в краю такий огонь! І судячи по голосах преси, став покійний бити на Наумовича. Тимчасом я, сидячи під самими Гниличками, бо був тогди завідателем парохії Нового села, довідає ся, що причиною до зголошеня на православє Гниличок не був Наумович, а граф de la Scalla і оповів ему. Тогди покійний відітхнув лекше і каже до мене: А чи на случай потреби годні Ви свідками доказати того? За то ручу Вам. І тогди то покійний написав до „Діла“, представивши факт в властивім его освітленю. А що граф de la Scalla був резервовим офіцером, тож дістав наказ з коменди, щоби під загрозою деградації виточив процес против „Діла“ і підписаного дописуватели. З тої причини прийшло до процесу, котрий цілій справі надав інший оборот, бо як сказав я више, процес сей о. Качала і „Діло“ виграли, причім редактор его п. Володимир Барвіньский мав світлу мову, котра грубо компромітувала тих, що стали ся авторами того процесу.

Другий факт такий:

Зараз по арештованю людей з Гниличок появилась публікація в „Czas-i“ і „Gazet-i Narodowej“, що зголошенє людей з Гниличок на православє стало ся за намовою і пропагандою православя о. Наумовича, Качали і Цурковського. Приїжджаю з тими числами до о. Качали. Покійний прочитавши, був сильно огірчений. Питаю ся его, що буде робити, — чи буде простувати? Покійний каже: ні! — Коли не пізнали мене доси, то уже за пізно на мене, щоби я заслугував собі на їх довіре, нехай стоїть собі то до кінця процесу, а конець висвітить, як мені не вірять, то і мовє спростованє не допоможе мені, не знати, чи і помістили-б, впрочім не позволяє мені на то моя честь, щоби я по польских газетах оправдував ся, буду чекав кінця і зробить все час.

Ви, каже до мене, простуйте, Вам інакше, Ви єсьте в промоції, то Вам того конечно потреба, но і булоб з Вашої сторони зле, якбиьте не простували.

Я спростоване вислав, „Czas“ умістив, а „Gazeta Narodowa“ ні.

Як ті факта свідчать, обвиняли о зраду не іно так званих москвофілів, але і народовців, показала в тім наглядно іно система, яко монументальне memento для нас.

Нагінка та мала до себе то, що розмірами свого розгону отворила з одної сторони очі найвисших сфер на той modus vivendi, який вище виславлявся ідилічно, а як у властивім місці виглядає він, а з другої сторони звязала тісніше узні партій межі собою, мимо упізнання, яке дав редактор „Діла“, як згадує п. Б., в своїй статі п. з. „По процесі“, щоби народовці на будуче не входили з москвофілами в консолідацію. З того видно, як практика не все іде в парі з теорією. З становища теоретичного в засаді оно виглядає, що марка платить, тимчасом в практиці показалося, що як бють, то на марку не дивлять ся, а бють всіх, а питають за маркою, коли треба що дати, на то, щоби як найменше дати — тож мимо розумовань брав верх інстинкт самоутримання і тепер якраз до купи збилися дужше усі.

Памятна то для Руси хвиля, коли в тілах законодавчих не було на той час роздору, як усі послі знаходились в однім клубі під головством п. Романчука народовця, як уся робота ішла пляново і дисципліновано. Бесіди їх вливали духа і та одність і дисципліна послів переносились на всіх. Правда, не було тогди „Соколів“ і „Січей“, але була армія уоружена в дух патріотичний, що складала з інтелігенції і народа одну цілість, зрозумілу і повороту на кожний поклик, котрої паролею було не сигнал кошового, а сигнал вітчизни. Так проваджена опозиція показала свою силу, ішла до ціли і звертала на себе увагу рішачючих кругів.

Щоби поперти мною сказане, напроваджу, що помістив посол п. Будзиновский в св'яточнім „Ділі“ з 6. цв'ітня ч. 78. за тодішні часи. Дня 25 марта 1890 року відбула ся конференція руських політиків, скликаних соймовим клубом руським. Предметом ухвали сеї конференції була точка поділу Галичини. О тій ухвалі пише п. Будзиновский дальше таке: Ситуація міжнародна, котра все рішала о внутрішній політиці керманічів нашої держави, була тоді така, що Поляки не могли згаданої ухвали легковажити. В тій дописи пише п. Будзиновский, що центральне правительство і двірські круги інформувались поза плечима цивільних властей. Дальше пише п. Будз., ухвалами рускої конференції заняла ся вся австрійська преса і пише о тім так: Часописи прихильні Полякам атакували Русинів за домагане поділу Галичини, а ті, що польській буті хотіли троха підтяти крила, бачили в тім жаданю не тільки річ справедливу, але і корисну для Австрії. І наводить одну польонофільську часопись Wiener Allgemeine Zeitung, в якій оден дописуватель виступає дуже остро против поділу Галичини, мовлячи: „Haben

wir keine andere Sorgen?“ Але зараз другий писав в тій самій часописі: „Wäre dieser Umsturz nicht gleichbedeutend mit einem Umschwunge zum Besseren?“

Крім того появлялися в Münchener Allg. Ztg. постійно дописи з Відня про внутрішні справи австрійської держави з жерела близького двірським кругам, доносячи про ухвали рускої конференції з тим, що поважні круги у Відні уважають такий спосіб за найвідповідніший.

Колиж справа руска була на добрій дорозі і прийшов натиск до краевого правительства, щоби з Русинами зробити конечно лад, прийшло до пактів, в котрих п. Ол. Барвіньский грав головну роллю, в наслідок яких прийшло в соймі до проголошення так зв. „Нової ери“. „Нова ера“ містила ся хіба в тім, що спровадила нас на дорогу вчеплення ся воза ідеї Ягайлонської, і відвернула від дороги будовання над собою власного даху — давний дах полишав ся по старому без найменшої зміни, виставляючи нас на хуртовину, плюту і вихри. Щоби „ягайлонська ідея“ знайшла для себе ґрунт, потребувала конечно зміни організації у Русинів, зірваних з старою партією, яко тими робітниками, з котрими доходило ся найцвєтїйше до ціли. І сего Поляки при „новій ері“ осягали. І то єсть причина, для чого назвав я той акт соромним, що з ситуації не скористали ми, а Поляки і „новою ерою“ можуть похвалити ся хіба они самі.

Вудучи звич столїтя діяними Руси і шкодуючи, щоби їх вікова праця не ішла на дармо, не брала такий соромний кєнець, старорусини зважились з молодшою партією звїйти єще раз в союз і заключити з ними тепер консолїдацію формальну. А зробили се, коли сторонники Романчука, побачившись оманєними, відступили від проголошеної згоди.

Мимо утрудненої ситуації в поновїй сполучї прийшло знов до скрутного для міродайних сфер краєвих положєня.

Тим разом прийшли Полякам в поміч радикали, вибавляючи їх з клопоту, розбиваючи радикально бувшу організацію.

До якої прийшло зміни межі Русинами, се відомо і тут повторятись не буду.

Радикали розбивши давну організацію, утворивши нїби нову і непокинувши своєї, заняли становище супротив усіх партій вороже.

Усі партії, які доси були, кожда мала щось, що лучило її з другими і кожда на свій спосіб дбала о Русь і зводила борбу о неї і нехай називалаб ся, як хотїла, все була то партія, з якою противник не чув ся безпечним, яка противникам стояла на заваді.

Радикали висунувшись яко новий чинник і причисляючись до партії, поставились до усіх партій в сей спосіб:

Усі партії, які були, суть в очах їх дурні. Ідеали, яких ті партії тримались, не відповідають уже вимогам теперішньої науки. Націоналізм і церков суть то річи, котрі суть уже застарїлі, „пазадницькі“, „клерикальні“, „заскорузлі“.

В сей спосіб єсть то партія, котра утворилась на побиванє своїх і промощуванє приступу противникам. Які наслідки викликав уже у нас радикалізм, о тім висказав ся я уже переднійше. Додати тут єще маю важну річ, яку піднести залишив я попередно, а нею єсть противленє ся церковним шлюбам. Додаю се і підношу яко важну річ, бо єсть се мостик для жидови, щоби могла дістати ся до наших господарств і замінєня Галичини в Галилею. Хвиля та здає ся булаб для бувших працьовників „Діла“ вершком поступу, бож „Діло“ писало, що за панщини духовєнство руске було для народа гірше, як Жиди, хоч історія зовсім що іншого говорить.

Признака діяльности радикальної партії єсть уже доси не аби як замітна. Відпаданє від обряду нашого і перехід на обряд латинський, як не було сего єще ніколи, хоч пресія річ не нова, і єсть річю, котра приходить безумовно на користь Поляків. Виступаючи против знамени креста сьв., котрий учить нас відречєня і пожертвованя, допровадив до розлюзнєня обичаїв, як згадав я попередно і єсть річю, котра в переважній частині виходить і вийде на користь сьвіта промислового і гандлевого, се єсть на користь жидови.

Єсть се партія, котра дає найвисшу офєрту своїм членам в свободі, якій ніяка партія дорівнати не може. Приступаючи до розвязаня руского питання, розвязує в сей спосіб, щоби розлізло ся само і не робило каменя приткновєня нікому, розлізло ся межи елемент окружающий Поляків і Жидів. Єсть се партія дійстно поступу, котра уміє свою акцію так провадити, що виходить на пословицю, щоби і вовк був ситий і коза ціла, то єсть і задоволені єї члени і панували они і нагороджали їх противники, як бачимо се в наділеню концесією будови желізниці д-ра Трильовского.

Наша партія радикальна єсть тою бусолею, котра показує нам, як далеко ми відстунили від точки, при якій будуючи були і відбили ся від громади народів, котрі хотять самостійно утриматись.

А до сего, як сьвідчать ревелаяції п. Будзиновского, уміщені недавно в фейлетоні „Діла“, приложив камінчик п. Барвіньский в сей спосіб, що намовляв ту молодіж радикальну до розбитя консолідації.

Каже п. Барвіньский: Здає ся, що о. Е. Цурковский зовсім не бачить і не пам'ять, що посеред нас тепер діє ся, не чув нічого про джєнтельмена Дудикевича, про батюшок Гудиму, Сандовича, Ілевича, не бачив і не читав „Прикарпатської Руси“, „Голосу Народу“, „Лемка“...

Знаю се на жаль, і якраз то, що знаю, було поводом, для чого написав я мою статю, де на стр. 146 пишу як найвиразнійше: „єсть то плодом з нашого посіву, цілком природним процесом з тої організації, яку утворилисьмо покинувши давнійшу нашу організацію, яку малисьмо, так звану „консоліда-

цію". Чому тикає мені п. Б. згаданим уступом, сего не розумію. І се є якраз з боку п. Б. препарованем саламахи.

Як з мови „Відповіді“ виходить, заходить межи знанем моїм, а знанем п. Б. ріжниця, котра лежить в тім, що то, що видить п. Барвіньский, не виджу я, а що виджу я, не видить п. Барвіньский.

Віддаючи суд честним читачам, здає ся мені, що все, що я сказав, достаточнo умотивував і задивляв ся на справи без упередження, без стіснюваня ся, або якоїсь суггестії, а свобідно і об'єктивно.

Супротив сего виходилоб, що вся та фантазія, непорозумінє, баламутство, яке п. Б. приписує мені, не лишають ся по моїй стороні, а по стороні п. Барвіньського.

Беручись до пера, мав я власне на ціли не що іншого, як дивитись на факта в нашім розвою історичнім у властивім сьвітлі без засліплення партійного, щоби в сей спосіб звести нашу історію до гідної її цілості, віддати кождому з діячів, що собі заслужив і розкрити перед нами перспективу. Певно, що знайде ся щось, що не буде сходити ся з утертими у нас доси партійними поглядами, особливо що до старшої партії, але я виходив тут з засади, якої тримати ся приказав нам Христос, рекши: „істинна свободит ви“.

Кожда партія, яка завязувалась у нас, виходила з сего погляду, що з нею починає ся доперва початок, не кажу сьвіта, але історії, тому уважала все то, що її попереджало, за небуле, зглядно роблене нерозумно і партія касувала партію, мазала і обмазувала попередню і ставила початок історії від себе. Чи такий процедер міг корисно виходити для нас в очах других і для нас самих, а то загрівати і причиняти ся до нашого розвою, відповісти на се поlishаю кождому собі самому. Чи не значить то робити ся вічно молодим народом і давати засновок до пайдократії? Такої авальогії в історії других не подибаєм. Писали по церковному всюди, але за те не відсуджує їх від своїх віяка історія, ані ніхто їх не відрікає ся. А коли зважим, що наш церковний язык єсть старославянський, то ми маємо до сего еще менше причини від других.

Возьмім хочби якийсь невеличкий період з нашої історії, возьмім приміром роки 1870 по 1882, в яких припадають у нас місії в цілім краю, котрі причинили ся много до отвереження і уморальнення нашого народа. Головна заслуга в тім спадає на партію стару. А сиі вопо робилось се?

Чи се справа клерикальна, аристократична, чи не робилась она для нашого народа? І можнаж їх відтати з нашої історії? А річ се не іно, що не мала для нашого народа, але она гірко сплетена з долею тодішних діячів. Брав я сам участь в тій діяльності, знаю добре, чим оно пахло. Пропінація належала тогди до власности більших властителів, тож *karczma* називала

ся święta. В той спосіб виражались дідичі в соймі. Проповідати против п'яньства, значило тільки, що наступати на stan posiadania і рівняло ся провині гірше зради державної, з якою вязали ся всілякі річі, щоби зривати всі власти на уряджуючих, місіонерів і збираючих ся. То не були переливки, акція та єсть великою картиною з нашої мартирології і не аби якого героїства нашого духовенства.

І за се потомність малаб мати на них камінь, нпми помітати і віддавати їх на посм'іховиско, не знаходячи на них доброго слова?

Або возьмім, що узняли ся ставити над нами дах, допровадити до поділу Галичини або бодай якої такої національної автономії. Липарам свободи і поступу може видаватись се страшним, але на кождий случай не заслугуючим на їх поневірку.

Пан Барвіньський може правити много о деморалізації, але щоби були партії і взяли собі за своє ремесло ширити такі погляди, се належало би уже до великої знікчемності народа. Щоби навіть не належали до народу, але причинялись до добра того народу, то із того згляду яко добрі наші союзники заслуговували на пошану. Бачимо, як нині Франція обстав за Росією а Росія за Францією, хоч чужі собі, але союзні народи.

Порушивши наші справи партійні по мому найлучшому розуміню, хотів я з одної сторони дестроїтись до заповіді Божої, котра не на дармо в услишаніє всіх кличе: шануй отця... щоби ся довго жив на землі і добре тобі поводило ся, а з другої відвести від нашої партикулярности і спровадити на шлях, яким ідуть другі культурні народи, що не прикладають до себе методи убивання, а громадного о себе побивання. Відкинувши окуляри партійні уможливить ся нам до сего дорога, бо за роздорами іде розклад, від якого маєм уже партію. Впрочім якби не було, зробив я пробу до перевентельованя сего питання, уважаючи, що зможе оно нам придатись. І в тім як раз був би знак нашої свободолюбности, якби сьмо не дозволяли роздорови і розкладови робити межі нами торжественний похід, — а против роздорови і розкладови робили ми похід, бож дивім, до чого прийшло? Нищеве, якого вже ніколи ми не переживали. Маємо два огні розжарені рівночасно против нам. Один хоче знизити нас з нації, другий зробити з нас руїну моральну і знечулити на все, зробити з нас асиміляційний матеріал, погребати нас живцем. До такого кінця доводить партійність, котра вводить ідолопоклонство, де партія єсть божож, веде до заслїплення і зарозумілости, що лиш она одивока єсть спасаюча і вигріває ненависть і завзяте против другим і свою діяльність закладають головню на вбиваню ножа в себе, отже над власною руїною. Така практика водить ся в Індіях і єсть причиною, що горетка Англійців панує над тільки міліонами — але порівнюючи їх з нами, ми стоїмо не рівно гірше від них, позаяк они мають много княжеств, що дає поруку до утриманя їх, а іно тим, що

ті дуть ся межи собою, панувати не можуть. Звертати би нам до християнства, то одно уздоровить нас яко таке, котре проповідує любов і на любови основує царство своє. Як другі народи оперті на християнстві руководять ся любовию друг к другу і хоч інколи окремо маширують, але разом бють, нехай і у нас буде так. Поступом нехай називає ся не відступлене від сеї засади, а зближене, як було не так давно у нас. Не вершком клич: не прикасають ся Юдеї Самаряном, а питає, хто називає ся ближній, хто переходив по при Самарянина ледви живого лежачого і заняв ся ним.

На ту дорогу треба справити нам наші кроки і в тій цілі доложити нам молитви до Всевишнього Дателя усіх сил і уряджати місії, щоби ратуватись від огню, який обняв нас, і на який рівнодушно дивитись не можемо.

Іван ІІІих
парох Жидачівський.

Святий Іван Новий Сучавський.

(Д а л ь ш е).

Між тим появили ся писателі, які кляли жите і смерть св Івана на 8-ий або 9-ий вік по Христі; до тих належить в першій ряді гр.-к. єпископ львівський Петро Білянський, котрий в докладі з д. 21 жовтня 1782 до найвисшої управи на підставі Мінеї і Тропаря твердить, що св. Іван жив в часах загальної Унії церкви восточної із западною, а в другій ряді професор Wilhelm Schmidt, котрий в своїм ділі „Suczawas hist. Denkwürdigkeiten“, Czernowitz 1876 обстоює гадку, що святий Іван зістав замучений р. 850 по Христі.

І з сторони румунської появилася праця лучшего історика волоского Мельхіседека єпископа прав. з Романа, поміщена в „Revista pentru Istorie archeologie si filologie sub directura lui Grigoriu G. Tocilescu Anul II. Vol. II. Bucuresci 1884 під заголовком „Viata sf. Ioan cel Nou de la Suceva scrisa in limba slavóna de metropolitul Grigorie Tamblac si tradusa de pre Sf. Sea

Episcopus Melchisedec, в котрій автор силує ся доказати, що свв. Івана замучили не Турки, лиш Татари в 14-ім віці.

Подібного погляду, як єпископ Мельхіседек, суть і Боляндисти в „Acta Sanctorum Bollandiana. Acta Ss. Iunii die 2-a Tom. I pag. 264 Venetiis 1741, де сказано: „здає ся, що або Литовці або Татари, в 12-ім або 13-ім віці з Криму на Білгород (Акерман) напали і святаго Івана замучили“.

Дальші писателі про св. Івана слідують в таким порядку:

Bendella (пізнійший буков. митрополит) Bukowina im Königreiche Galizien Wien 1845.

Neubauer Erzählungen aus der Bukowina I.

Буковинський Календарь на рік 1885, Чернівці, „Житє св. Іоанна Нового Сучавского“ написав Михайль К...

Cf. Stefan Dinulescu Vieta si scrierile lui Dositeiu Metropolitul Moldovei, поміщена в „Candella“, Чернівці, 1885.

Simeon Marian: Santul Ioan Nou de la Suceava schita istorica Bucuresci 1895.

Professor Dr. Zieglauer, St. Johannes Novi v. Suczawa, Studie, Kalender Bukw. Nachrichten. Czernowitz, 1897.

Östr. ungar. Monarchie in Wort u. Bild: „Einige Berichte über den St. Johannes Novi aus Suczawa, Wien 1898.

Житіє и страданія св. Іоанна Сучавского съ акавістомъ и пѣснями, Коломыя, 1899.

Reimund Friedrich Kaendl, „Geschichte der Bukowina“, Czernowitz, 1903.

З польских писателів подав коротку згадку про свв. Івана Sadok Barącz: „Hist. pamiętniki z Łólkwi“, Lwów, 1852.

Maryjan Sokołowski написав не порушаючи життя і смерті свв. Івана цікаву і совісно опрацьовану монографію про долю его мощей п. з. Spadek po metropolacie Suczawskim Doziteuszu i jego losy, Kraków, 1899 і вкінці і ks. Władysław Chotkowski в своїм ділі: „Historia polityczna Kościoła w Galicyi za rządów Maryi Terezy“, згадав також о тім святім.

В брошурі п. з. Памятка з Жовкви (зібрав о. Ом. Козаневич Ч. свв. В. В., Жовква 1898) покликає ся автор на Баронія, котрий мав написати, що свв. Іван Суч. згинув 850 року. Я не можу поділити тої гадки, бо Бароній подає із писем Евлогія з Кордови (Cordubensis) сліднуючу вістку про смерть якогось мученика Івана: „Hunc (presbyterum Perfectum) secutus est ad certamen Ioannes, qui eadem ex causa (бо ворогував проти Морамеда) ad tribunal iudicis ductus, homo laicus, venalia exposita habens, plurimisque verberibus publice per civitatem flagellari iussus, in arctum detrusus est carcerem, quem Eulogius si invenisse testatur, adhuc plagis cruentum, cum ipse in eundem (postea ut dicitur) detrusus est carcerem. „Qui et in fine“ Horum igitur duorum et spontaneus et violentus ad passionem cursus, caeteros in unum eundem-

que consensum dimicandi ultro venire coegit... (Baronius Annales ecclesiastici Lucae 1743. Annus I. Chr. 850 Tom. XIV. pag. 378.). Проте подане місце Баронієм відносить ся до свв. Івана з Кордови, котрий в Кордові був замучений, а не до Івана Сучавського.

Заки подам розвідку про правдоподібний час смерти свв. Івана Суч., гадаю, що не від річи буде навести цікаву історію его мощей, позаяк і они відіграли в житю нашої Церкви визначну роль.

Мощі свв. Івана пролежали в Акермані до р. 1402. В сім році купив їх воевода землі молдавської Александер добрий від купців акерманських і велів їх привезти до Сучави. Підчас привозу до міста, виголосив Григорій Цамбляк, на той час архимандрит монастиря Пантократор, панегірик в честь святого, тіло его зложено спершу в старій митрополичій церкві миро-вещкій (biserica Mirautilor) недавно відновленої, а в р. 1522 перенесено его до новозбудованої більшої церкви свв. Георгія, де она і тепер в срібній трумні починає.

Григорій Цамбляк, родом з Волгарії, вихований в Царгороді прийшов в часи володіння воеводи Александра Доброго до Сучави, зістав там архимандритою і професором при свіжо założений академії сучавській, в р. 1407 вибрало его руске духовенство митрополитом київским. В р. 1420 повернув до Молдави, зрікши ся митроп. престола в Києві, перебув там короткий час, прийшов до Сербії, де був ігуменом в однім монастирі. Десь в р. 1431 або 1432 повернув знов до Молдави і зістав митрополитом сучавским аж до своєї в р. 1450 наступившої смерті. Імя его писали розлично: румунські історики писали Tamblacu, Timblacu, Samovlacu — а російські, як Устрялов (Русская История 1849) Цимвляхъ, а архієп. Филаретъ (Исторія русской церкви) Семивляхъ. Аж єпископи Мелхіседекови з Романоу удалось віднайти его власноручний підпис слідуєчого змісту: „Сіе ѡскащеніе цркви писахъ азъ рѣкою моею смиренный Григорій Цамбляка митрополитъ Кіевскій и Галицкій и ксеѣ рускіи (Revista-Totilescu Anul II. Vol. II. стор. 46).

Свв. Іван став ся патроном Молдавії; два дни в році: среда і четвер по Зелених святках були призначені его памяти. Всі воеводи навіть і найгіршої слави оточували его мощі почетом, відпустити змагали ся, від коли почали по призываню святого діяти ся розличні чуда, а в наслідок того взростало столичне місто Сучава в значіне і багатства. Під кінець 16-го віку перенесена зістала столиця воеводів із Сучави до Ясс, послідне місто почало підносити ся, а Сучава упадати. Митрополити забрали ся до Ясс, але хоть в Сучаві вже не резидували, писали ся завоігди „Сучавскими“; а що рівночасно перевезено і часть архіва митроп. і церковних дороговцінностей до Ясс, то дала тота обставина товчок до твердження, що і мощі святого Івана забрано до Ясс, і що Король Собєський взяв їх до Жовкви не

з Сучави, лиш з Ясс. (Димитрій Кантемір „*Historie de l'Agrandissement de la Decaduce de l' Empire Ottoman trad. Ionequieres Paris MDCCXLIII. Tom. II.*)

Р. 1686 прийшов король польський Ян Собеский, що вєлавив ся перед трема роками побідою над Турками під Віднем, з війском до Молдаві, щоби вибороти для свого старшого сина Якова престол вєводский, і хоть займив Сучаву і Ясси, однак з причини пожару Ясс, який волохи приписували війску польскому, не міг довше зіставати в Молдаві, бо і пізна осінь наближала ся і Волохи стали проти него ворогувати. Дня 7-го вересня 1686 завернув він своє військо домів і до него прилучив ся Митрополит Сучавський Дозофтей, просячи о дозвіл королівський, забрати моцї св. Івана враз з дорогоцінними ватами і дарунками з архівом і перевезти їх в яке безпечнійше місце в Польщі, бо побоював ся, може і слушно, щоби Турки і Татари, котрі на границях Молдавії ладили ся до війни з Собеским, займивши Молдаву, не розкопили дорогоцінностей, а може і моцїй святаго. Король згодив ся на тое і митрополит Дозитей забравши скарби церковні з Ясс, вступив по дорозі до Сучави і під охороною війска польского взяв моцї св. Івана і привіз їх до Стрия. Так подають хроністи молдавські, Мірон Костин в „*Cronica Romaniei edit Cogolniceanu 1872 i Mustea Cronica Romaniei ed. 1874 Neculeca Cron. Rom.*

Інакше передав про той факт висше згаданий Димитрій Кантемір, син вєводи Константина Кантеміра, який в р. 1686 сполучив ся з Турками і Татарами проти Собеского; задля того і его реляція що до тої події не може бути безсторонна. Після его реляції, спалив Собеский без причини Ясси, своєю рукою мав підпалити два монастирі, зрабував посуду церковні і взяв насильно моцї св. Івана, полонивши митрополита Дозитея, який не хотів по добрій волі видати моцї і скарби церк. Собеский хотів вще взяти і моцї св. Параскевії з церкви Трех Святителів, але ігумен тої церкви і монастиря мав ему відповісти, що лиш по его трупі зможе забрати моцї святаї. Доперва вислїди новїйших румунських істориків звели тоту Кантемірову реляцію на дорогу більшої правдоподібности.

Втогди було двоє людей визначних і становищем і просвітою, котрі сяльно вплинули на судьбу Молдавії, іменно великий логофет (по нашому канцлер) Молдавії Мірон Костин і митрополит Сучавський Дозитей, оба були щирими приятелями і прихильниками короля Собеского, і оба володіли добре польским і руским язиком — відай Дозитей походив з руского роду. Мірон Костин написав по польски „*Opisanie ziemi mōldawskiej i młtańskiej*“, присвятивши тую працю королеви Янови III., а Дозитей перевів після взору Кохановского псалтир на волоський язик в формі римованій. Оба ті мужі числили на побіду християнства над музулманьством і шукали помочи в Польщі; перший з них зістав за приязнь з Поляками в р. 1692 з розка-

зу воеводи Константина Кантеміра замордований, а другий т. є. Дозитей закінчив жите своє в Жовкві.

Дозитей перед вступом в монастир „Леонтій Варипла“, був зразу єромонахом в монастирі Побрата, потому єпископом в Гуши, Романю, а від р 1671 митрополитом Сучавским. Скоро по битві хотинській воевода молдавський Стефан Петричейко, що причинив ся до побіди Собеского, приневолений був утікати до Польщі і уступити престол фанаріотови Димитрію Кантакузено, утік і Дозитей, прихильник Поляків, до Польщі і перебував враз з Петричейком в Стрию, котре місто Собеский єму на прожиток був відступив (Zaluski: Epistolae hist. famil. Tom. I.). В Унівськїм монастири випечатав Дозитей в р. 1673 перевід румунської псалтири і писав жита святих. За помочию свого приятеля Мірона Костина, який лишив ся був в Молдаві, дістав Дозитей дозвіл від воеводи Димитрія Кантакузено вернути домів, де став в друге митрополитом. Єсли таке було відношене Дозитея до Польщі, то не дивниця, що коли Собеский в р. 1686 вступив до Молдави для сторонництва польского в краю, при котрім стояв Дозитей, виправа польска здавала ся бути одним ратунком перед хижими Турками. Перед приходом Собеского утік був воевода Константин Кантемір до Татарів над Прут, а Дозитей на чолі 200 євьящеників витав торжественно короля Яна III. в Яссах, а скоро війско польске по пожарі Ясс почало звертати домів, прилучив ся за дозволом королівским і Дозитей з моцями єєв. Івана і прибув з ними до Стрия, де вже давнійше перебував. Що Собеский не забрав насильно моцї єєв. Івана з Сучави і не полонив митрополита, виходить також і з просьби Молдавян, написаної до російської цариці Катерини в р. 1769 і з письма молдавского похарника Стефана Буянеску, де сказано, що митрополит Дозитей оглядаючи ся на тяжкі часи і обавляючи ся заглади Молдави, за дозволом упрощеного о тов короля польского, вивіз єєв. моцї до Польщі.

В Стрию перебув Дозитей з моцями єєв. Івана пять літ; в товаристві єромонахів сучавских Авріяна, Йони і Ілярїона, пізнійше прилучив ся до них і Николай архимандрит сучавський. В Стрию висвятив Дозитей Методія Раковецкого на єпископа Мукачівского (Peleş Geschichte der Union), був присутним при рукоположеню єпископа Атаназія Шептицького враз з єпископами Йосифом Шумлянським і другими в місті Жидачеві, а в р. 1691 перевїс ся з моцями єєв. Івана до Жовкви, правдоподобно за намовою короля Собеского і дав товчок до заснованя монастиря Василіян у Жовкві. Посьвідчають румунські хроністи, що Дозитей тішив ся великим поважанєм у короля.

(Дальше буде).

Проф. Др. Йоган Гшпан

Тов. сьв. Фльор.

Багато бо званих, мало ж вибраних.

Нераз беруть душпастирі тему на проповідь: Багато бо званих, мало ж вибраних. Як невластивою, непрактичною, навіть небезпечною є така тема і як єї з гомілетичної сторони многи не розуміють, вкінці, як повинно ся толкувати ті слова сьв. Письма, се виложив дуже старанно і знаменито в IV. зош. лінцкої Theol. prakt. Quartalschrift за р. 1911 ст. 779—789 проф. Др. Іван Гшпан. Сї стрічки для читачів „Ниви“ є перекладом праці проф. Гшпана, під кожним зглядом досконалої.

У Німців вже звертали на се увагу в названім кварталнику в 1. зошиті з р. 1884, де то опираючи ся на Юнгманні і Альбані Штольцови вияснено докладно значінє тих слів. У нас, о скільки знаю, вияснив се проф. Др. Комарницький і Антін Добрянський *).

*) Др. Іосиф Комарницький, Поясненє святого Евангелія отъ Матея, Львѡвъ 1896, Т. I. ч. II. ст. 202—203.

Антоній Добрянський, Науки церковныи на всѣ недѣль цѣлого року, Перемишль 1861 I. II. ст. 130.

У проф. Комарницького ор. сїт. вивід слїдуючий: Ті слова виражають відношенє покликаних до вибраних. Провідники Жидів не розрізняли одного від другого, Ісус же показує їм, що власне найперше покликани не належать до числа вибраних... (Schanz)... Жиди були найперше покликани, понеже они однакож по більшій части не слухали голосу Божого, длятого їх Бог не вибрав, но відкинув (але не всіх; мало ж вибраних) а вибрав поган. Ті слова відносять ся отже до Жидів і виражають, що многи з них а навіть всі покликани до Церкви, однак мало їх до неї вїйде. До поган відносять ся они о стїлько, о скільки притча учить, що також з тих, котрі до церкви вступають (т. є. поган) не всі будуть спасені. Однак не сказано тими словами, що більша часть членів церкви буде осудженою. Межи покликаними (в притчі) лиш оден оказав ся недостойним (Meschler). Без сумніву в тїм однім є для нас упізнєнє, що само вступленє до церкви не єсть достаточним; но як много з церкви земскої немає бути допущених до небесної, о тїм нич не говорить ся (Knabenbauer). — (Правопис перекладчика).

Добрянський в гомілії на 14. нед. ор. сїт. так поясняє: „Два рази читасмо въ евангелїю страшное тоє изречєніє Господа. Оба рази сказано оно въ тѡмъ смыслѣ: До неба, до щасливости вѣчнои покликаныи виправдѣ мно-

Роз'яснюючи висказ: Багато бо званих, малож вибраних, треба узгляднити 1) контекст 2) паралельні місця. В світлі контексту означають ті слова, які так часто наводить ся, що багато, бо всі¹⁾ Жиди покликані до віри в Ісуса Христа, але мало з них вступити до католицької церкви²⁾. Дальший вивід сего пояснення знаходиться вже в екзегетичних коментарях, особливо в Мальдона та і Кнабенбавера.

З паралельних місць використовують ті, що фалшиво пояснюють ті слова, слідує Мат. 7. 13 і 14: Входить вузкими дверима, бо широкі ті двері й розлога та дорога, що веде до погибели і багато таких, що ними входять. Вузкі бо ті двері й тісна та дорога, що веде до життя і мало таких, що їх знаходять! Але і сей текст дає ся цілком добре вияснити аналогічно до тамтого Мат. 22. 14. Ісус не говорить о цілій людськості ані о всіх грядучих віках, лишень о Жидях того часу, з яких так мало рішило ся йти вузкою дорогою заповідий і рад, о яких мова в попередніх стихах Мат. 7. 1—12.

Коли так викладає ся Мат. 7. 13 і 14 і Мат. 22. 14, тоді ті вискази не протирічають иньшим текстам (паралельним) сьв. Письма, в яких говорить ся також о царстві небеснім і *implicite* о числі вибраних.

Еслиж хто хоче вчитати з тих висказів безнадійну, сумну правду, що далеко більше число людей буде погублених, тоді приходить в конфлікт з паралельними текстами, які ясно і рішучо говорять о числі вибраних, однак в зовсім противнім зміслі. На прим. Апок. 7. 9.: Після сього поглянув я і ось пребагато людей, котрих ніхто не міг перелічити, з кожного народу і роду і людей і язиків. Що тут мова о царстві небеснім і о вибраних, сього не треба доказувати, вистане прочитати 7. главу тайного об'явлення. Сьв. Письмо ані не прибільшає ані не

гні и премногѣ, але мало зъ нихъ буде такъ щастливыхъ, тамъ достати ся. Многѣ, или лучше сказати, всѣ суть поклѣваны: всѣ, бо Господь Богъ всѣхъ щастливими аѣлати хоче. Но мало буде вибранихъ, бо мало есть такихъ, що званїя вѣрно слушають, волю Божу чинятъ и ведля вѣры жїють. Зъ того видимо, побожныи хрїстіяне, яко тоя, що званїи, поклѣваныи есѣмо, есть ино ласка, а щобъ сѣмо были выбранныи, при ласцѣ Божїей дѣтъ насъ самихъ залежатъ. Если же при томъ розважимо, якъ многїи суть лѣннѣвыми до набоженства, якъ лѣннѣвыми до правдивого покаянїя, якъ рѣдко где кто щиро поправится, то признаемо, що мало буде избранныхъ, котрыи припущенны будутъ до гостини въ царствѣ небеснѣмъ, якъ колись у Жидѣвъ, котрыи тысячами вышши зъ Египту а ино двоухъ достало ся до краю обѣцѣнаго.

¹⁾ Багато зн. в сьв. Письмі часто всі, пор. Дан. 12. 2. Рим. 5. 19.

²⁾ Tanquerey Ad. Synopsis theologiae dogmaticae specialis I¹ (Рим—Париж 1907) 168.

уменьшає, его слова треба брати в повнім значіню. Якаж протирічність була би між Мат. 22, 14 і Об'явл. 7. 9, на колиби слова першого треба було би розуміти о вибраню (спасеню) і о людскости! ¹⁾

Знане є порівнане з рілею, на якій посіяв ворог в ночі ку-кіль. О сім пише А. Штольц (в *Wilder Honig*): Хотяйби ворог засіяв дуже багато злого насіння, все таки буде властивого насіння, бодай тільки, що й злого!

Найважнійші порівняння царства небесного і їх означене о числі вибраних Божих збирає разом славний Ораторіянець Фридрих Вілліам Фабер і так говорить: Солідний і добре обзнакомлений дух не уляже сумнівним поглядам... Єсли притчі Євангелія мають служити за докази, то треба радше прийняти, що більша часть людей а не меньша буде спасених. Іс. Христос порівнує при страшнім суді розлуку добрих від злих з відділенем доброї пшениці від кукулю; та на добре справлений ріли завсїгди більше є пшениці, ніж кукулю. Ще порівнує їх з відділенем доброї риби від злої; який-же рибак зловив коли більше злої риби, ніж доброї? З десяти дівиць дістало ся пять до чертога весільного. В притчі о талантах нагороджено двох слуг і лише оден з них покараний а в притчі о весілї лише одного прогнано ²⁾.

Фабер подає перегляд богословів і аскетів ріжних народностей і їх становиско склонює в користь нашого проблему. Наконець ресумує: Дуже багато є авторитетів ³⁾, які обстоюють лагідний погляд а уживаючи біблійних доказів, побіда є цілковита по сторонї лагідній, коли противно ригористи навіть не можуть біблійних місць ужити для себе ⁴⁾.

Тепер пригляньмо ся поодиноким конфесиям і релігіям з точки практичного питаня: Кілько з них буде спасених? ⁵⁾ Щодо католиків, то є загальний погляд, що навіть з дослих більше буде спасених, ніж погублених. Закид, що майже всі дорослі католики тяжко грішать, не дасть ся утримати. На тяжкі гріхи є лік в сповіди а прецінь через сповідь більше поправляє ся. Навіть, хотяйби який католик в тяжких гріхах, дов-

1) Хотяй помілії бл. п. о. Добрянського у нас, Українців, мають велике значіне, однак треба піднести, що він ор. cit. Мат. 22, 14. фалшиво вложив, розуміючи ці слова о спасеню і о християнах католиках. — Прим. перекл.

2) Faber, Dr. F. W., *Der Schöpfer und das Geschöpf, oder die Wunder der göttlichen Liebe*. Aus dem englischen bearbeitet von I. A. Stelzig. Regensburg 1858, 370 (Mit Berufung auf Bergier, *Diet. Theol. au mot „Elus“*, *Traite de la vrai Religion* t. 10. p. 355 und Lacordair, *Conferences* IV. 168).

3) Faber a. a. O. 375.

4) Ebd.

5) До слїдуючого efr. Tanguerey a. a. O. 169.

гі літа не сповідав ся або відкладав поправу аж до смертної постели — то однак в католицьких сторонах лучає ся рідко, щоби хто перед смертю не хотів каяти ся гріхів і прийняти Тайни ¹⁾. Влучно замічає почитаний аскет Фабер: Треба старанно робити ріжницю, що однак часто забуває ся. Треба конечно розрізнити католиків, які тепер не живуть так, щ би зараз могли бути спасені, від католиків, які вкінці такими були би.. Є дуже багато людей, які мають в своїм життю дуже злі періоди, які часто десять, двацять і більше літ тривають, однак несподівано навертають ся, начеби порушені якою вульканічною матерією ²⁾.

Та чи се не виглядає для християнина-католика яось троха нужденно, доперва на старість змінити ся? Тоді звертати ся до Бога, коли не можна грішити? Сяк, чи так, але то певне, що таке відкладане навернення дуже небезпечне. Однак, еслиж найдобротливіший Бог ласкаво его приймає, то ми не маємо жадного права судити тої повної любови поблажливости, бо може ми сами коли того потребуємо.

Сьв. Леонардо а Порто Мавріціо каже в проповіді на 3. нед. поста, що много католиків длятого буде погублених, що їх сповіди є неважні для браку правдивого жалю ³⁾. Противно сьв. Альфонс з Лігуорі уважає певним, що ледво чи оден буде погублений з всіх тих, котрі слухаючи місійних проповідей, вмирають в протягу того року (!) ^{4*)}

На погляд сьв. Леонарда треба замітити, що неповинно ся знов пересаджувати зазиву до несовершенного жалю. Для несовершенного жалю вистарчає біль і обриджене до гріха з якого надприродного мотиву. В кождім разі несовершений жаль лекше взбудити, як совершенний. Алеж не так то знов надмірно тяжко взбудити совершенний жаль! Щоби се було нагляднішим, через пересадні твердження аскетів-ригористів, розважмо слідуєче: В Старім Завіті, перед Ісусом Христом був совершенний жаль тисячі літ єдиним способом для всіх людей, щоби доступити прощення гріхів і дістати ся до неба Але і нині жиє міліони поган і суевірців, які не мають тайни сповіди; ті з них, що будуть уратовані, стануть такими виключно і єдино через совершенний жаль. Тож годило ся кождому Богу зділати можливість відпущення гріхів зависимою від услівя доступного всім, а не від надмірно утяжливого, бо він не хоче смерти грішника ⁵⁾.

¹⁾ Suarez, Franciscus, De praedestinatione lib. VI. cap. 3.

²⁾ Faber, a. a. O. 378.

³⁾ Quaresimale pag. 195.

⁴⁾ „Difficilmente si dannà“ leff. 2. Instruzione ai predicatori.

*(!) Оклічник автора, зам. перекл.

⁵⁾ Pop. Drisch, I. von den, Die vollkommene Reue 167.

А тут, чи мало би піти на погибіль много католиків через неважні сповіди, через те, що їм бракувало при сповіді правдивого (несовершенного) жалю?

В користь нашого погляду промовляє ділане тайни єлеопомазаня і звісне усліве, що сповідь лише формально потрібна. Єлеопомазане стоїть по середині між тайною живих а мертвих. Хотяй Белярмин, Турнелі, Сен-Беф, Теп... ідуть за далеко твердженням, що єлеопомазанс *per se et directe* призначене до відпущеня смертних гріхів, все таки можливий случай, що єлеопомазане відпускає смертні гріхи: коли тяжко хорий не може висповідати ся своїх гріхів а має zarazом лише несовершений жаль. Если би він в тім стані умер, був би погублений. В полученю з таїнственным обрядом єлеопомазаня, будуть невисповідані смертні гріхи усунені *ex opere operato*¹⁾. „Отже єлеопомазане доповнює не лише тайну сповіди, але заступає її (*ersetzt es*) в певних случаях“²⁾. Як часто може так лучати ся! —

Сповіді вимагає ся, як відомо, лише формально. Для того може зайти случай, що хтось, не сповідаючи ся довгі літа, сповідає ся на смертній постелі з жалем принайменше несовершеним з того, що собі *hic et nunc cum debita et diligenti praemeditatione*³⁾ пригадає. Але як часто морально неможлива така *debita et diligens praemeditatio*; а *ad impossibilia autem nemo tenetur*.

Застановім ся еще побіжно над цілим християнством, католиками, протестантами всіх обрядів і схизматиками. Багато є того погляду, що більшість з них буде засуджена. Противний погляд є більше правдоподібний. Третя часть всіх людей вмирає, заким прийде до розуму. Але, позаяк далеко більша часть з них є охрещена, тож буде спасена; хто неохрещений, також не буде погублений, та о тім низше. Ті, що много зносили ся з протестантами і схизматиками, говорять, після зрілого досвіду, що много еретиків і схизматиків є ними в добрій вірі (*bona fide*). Для того можуть, хотяй би знов попали в тяжкі гріхи, наново з Богом помирити ся актом совершеного жалю. Що більше схизматики можуть навіть через сповідь (яка принайменше *in articulo mortis* є важною) увільнити ся від гріхів, бо церква доповнює юрисдикцію при заходячим небезпеченьстві смерти. Дальше не може бути сумніву, що Божа поміч зглядом ближних, коли заходить найбільша потреба, власне в послідних хвилях життя чоловіка, уділяє особливої ласки до жалю гріхів. Тож може бути і певно буде з $\frac{2}{3}$ частий дорослих всіх

1) Pop. Pohle, Dr. I. Lehrbuch der Dogmatik III² (Paderborn 1906) i Pesch, Chr., Praelectiones dogmaticae VII³ (Eriburgi 1909) 270 sqq, Kern, J., De sacramento extremae unctionis (Ratisbonae 1907) 168 sqq.

2) Oswald, Dr. J. H., Die dogmatische Lehre von den heiligen Sakramenten der katholischen Kirche II⁴ (Münster 1877) 282.

3) Trid. (Denzinger—Bannwart N. 917).

християн багато спасених. Хотяй деякі отці острійше відносять ся до єретиків, то се відносить ся до формальних єретиків, не матеріяльних.

Не бракне також вибраних з поміж нехристиянських релігій. Жиди вірують в одного Бога, який є надприродним нагородителем і заховали деякі фрагменти старозавітного об'явлення і Мойсеевого до наших часів. Магомедани є також монотеїстами і вірують в надприродну нагороду. Більше не вимагає Апостол народів: „вірувати мусить бо, хто приходить до Бога, що Він єсть і хто Його шукає, тих нагороджує“ (Евр. 11, 6). Щодо конечности віри в обі догми Н. З. Вовлечення і Тройці, дуже поділені погляди богословів а іменно, чи віра в них є конечна *necessitate medii*, чи ні.

(Конець буде).

Церковна літопись.

Міжобрядові непорозуміння в східній Галичині. Дня 6-го грудня 1910 р. явив ся кс. Відавський, експозит в Підмихайлю, до школи в Рипянці дек. Калуского, де були зібрані діти І-го степеня, між котрими була одна дитина лат. обр., та він поминає її, а приступає до дитини обр. гр. кат., Дмитра Артимоновича і з криком каже: „*żegnaj się po polsku*“! а коли дитина дрожаючи з плачем сказала: „я Русин“! тоді закричав кс. Відавський: „*nieprawda, ty polak, bo ksiądz ruski bresze, twój tato bresze i matka bresze*“. Дитина дрожала і плакала. Тоді виймив кс. експозит образок і цукорок, а даючи дрожачій дитині, сказав: „*na masz cukierki i obrazek, ale ty polak*“, та дитина се не прийняла. На се розлючений кс. Відавський з криком сказав: „ти не варта ходити ані до косцьола ані до церкви, але ходи до божниці“. Другого дня сї зізнання дітий списав я в школі в присутности місцевого учителя, на що маю его посвідчене. При списаню зізнань дітий каже до мене учитель: „отче совітнику! то еще дурняця, що він тут наговорив, але що він в кухні шк. говорив перед простою дівкою, се аж соромно мені казати“. — Тут розповів все то дословно, чого я опісля від дівки довідався, додаючи: — „Прошу спитати Мариню Мельник, а вона всьо розкаже“. Я так зробив. Другого дня прикликав я до канцелярії парох. Мариню Мельник, а вона під присягою так зізнала: „Я прала в кухні, в тім влі-

тає кс. польський і з криком каже: „я тобі кажу, кс. Петро Яцишин не є ксьондзом, бо він має жінку, з котрою лайдачить ся що ночі; я є ксьондз, бо я жінки немаю, скажи сестрі і швагрови, аби з Петром Яцишином ішли до божниці до Landestreu, я всюда то скажу, аби донесло ся до Петра Яцишина“. За нанесену обиду вніс я дня 10/12 1910 до Всесьв. Митр. Консисторії зажалене, та мимо одноголосної ухвали Соборчика дек. в р. 1911, якою просить ся Всесьв. Консисторію, щоби стала в обороні чести не тільки о. Яцишина, а більше цілого жонатого руского священства, я жадного рішення дотично мого зажаленя не отримав. Тимчасом кс. Відавський дальше голосив, що я не є ксьондзом, що моя жінка то проста dziewczka і то між дівтворою шкільною, як се мало місце в школі в Мислові. Управитель школи п. Михайло Красьніцький, Поляк, оповідає мені: „Оногда приходить мій хлопець з науки релігії тай каже: czy prawda tatku, że ksiądz ruski niema żony, tylko?... Я на се: Stasiu! kto ci to mówił? — „Ta nasz ks. Widawski! — „Nie prawda, to tobie się przysłyszało!“ — „Ale mówił, mówił“. Від тоді перестав управитель посылати свою дитину на науку релігії. Маркантійше в присутности многих громадян в Підмихайлю повторив повисшу обиду кс. Відавський при слідуєчій події, яка ілюструє шовінізм кс. Відавського і ему подібних. Дня 28/1 1911 приносить мені мій парохіянин Дмитро Капушак від кс. Відавського „ad proclamanda banna commendantur“ ч. 13., та я звертаю увагу, що він посвоячений в II. степ. зі своєю нареченою і що треба подавати о диспензу до Консисторії і Намістництва. На се він мені каже: „та ми се говорили ксєндзу польському. Він з початку нехотів по-зволити нам побратись, потім намовляв мене, щобим перейшов на польське, що шлюб дасть за дурно, що у Львові Русини переходять на польське тай їм добре. А коли я на се неспристав, тоді сказав: „Ну, то маєте письмо, ви не є крєвні, бо я шукав в метриках і нема ніде, щоби ви були крєвні“. Підозріваючи кс. Відавського о підступ, я в тиждень пізнійше закликав Дмитра Капушак і сказав ему, щоб єще раз пішов до польського ксьондза і заявив ему, що вони крєвні. Він послухав. Вернувши, так мені сказав: „Як я сказав ксьондзови, що єгомосьц мені говорили, що ми крєвні, тоді польський ксьондз зі злостію сказав: „Ваш Петро Яцишин дурень, він не є ксьондз, бо він з жінкою що ночі лайдачить ся, я є ксьондз, бо я жінки не маю“; — „тай казав польський ксьондз, що ми не посвоячені“. В два дни перед шлюбом присилає кс. Відавський лист до Капушак, що шлюбу не буде, бо вони крєвні. Що дальше діяло ся, годі тут описувати, кєнець кінцем, Анна Мельник, наречена Дмитра Капушак, перейшла на гр. к. обряд. З милосердия я вистарав ся у Властидух. і свіцкої о диспензу і дав шлюб, з чого скористав кс. Відавський і по часописях польських очернив мене, що я без диспензи дав шлюб єго парафіянці. Яких нападів допускав ся кс. Відавський на парохіян обр. гр. к. і на о. пароха в Підмихайлю,

о тім треба би томи писати, розправи судові і засуди (остатній засуд карі 10 місяців або 410 кор.) з'їлюстровалиб добре патріотизм лат. сьвящеників на Русі.

Повисшим подіями скривджений кс. Відавський, бо його Rusini prześladowają, зажадав комісії дух., до якої делегований зістав від Консисторії руск. Впр. о. декан долиньський Ник. Курбас, а зі сторони Консисторії польської ks. dziekan Zareba, парох Долини. Розправа комісії відбувалась дня 23/4 1912 о год. 8^{1/2}, рано в канцелярії громадській в Підмихайлю. Цікава вона. В терміні прибув Впр. о. делегат Курбас. Чекалисьмо кілька годин на кс. каноніка Zarebu, а не знаючи, чи він приїде, перевів на мою просьбу Впр. о. Курбас після всяких форм і по записанню переслухане моїх двох сьвідків — вони не могли довше чекати задля своїх обов'язків — які ще маркантніше повторили обиду кинену на мене кс. Відавским. Для характеристики примічаю, що кс. Відавський в неділю перед розправою оголосив в костелі, щоби всі, що знають о шизмі, явили ся перед комісією, бо его не буде і того дня порозсилав многим завізваня.

По полудни того дня дають знати, що кс. канонік приїхав, тож сейчас удали ся ми, се є: Впр. о. Курбас, Впр. о. Скородинський і секретар тойж розправи Всч. о. Вергун до канцелярії гром., де застали уже ks. Zarebu. По взаїмнім привитанню заявляє Впр. о. Курбас, що відобрав від двох сьвідків зізнане під присягою і їх перечитав. На се кс. канонік Zareba з іронією відповідає: „szkoda było przysięgi, my mamy załatwić spory co do przejścia z jednego na drugi obrządek, a tamto nas nie obchodzi“. На се звертає его увагу Впр. о. дек. Курбас, що его Консисторія поручила ему крім повисшого zbadać stosunki wzajemne i zażalenia obustronne, а в тім містить ся власне зажалене о. Петра Яцишина. Кс. кан. Zareba запитує мене, на якій підставі я приняв перехід через староство Михайла Стронціцького і дав шлюб? На підставі, відповідаю, душпастирського досьвіду, з якого пересьвідчив ся, що клир латинський від давних літ не заховує конкордії, що на тій самій підставі кс. Тржопінський приняв через староство і повинчав майже половину парохіян обр. гр. к. в Руді, що на тій самій підставі в сусідстві моєї парохії в Боднарові многих лат. сьвященик поприймав обр. гр. кат. перейшовших через староство на лат. обряд, що на тій підставі кс. Відавський перейшовших на лат. обряд через староство в Підмихайлю і в Бережници приняв, а навіть до переходу намавляв. Зі сторони моєї се тільки реакція. На се відповів мені кс. делегат, „że nas nie obchodzi gdzie indziej, a chodzi nam tutaj“. На тім скінчилась розправа першого дня. Другого дня урядоване розпочалося списуванем душ обосторонно забраних і показалась яскраво робота księży expositów в Підмихайлю. Кс. канонік побачив се, встав і каже: „Nu bez ks. Widawskiego nie możemy nic robić — jeszcze raz tu komisya będzie. Ja zawiadomiłem go na tydzień naprzód, ale go usprawiedliwiam — on pojechał z kazaniem“.

— „Та щож буде з моїм зажаленем, питаю, кс. Відавскі мені кривду зробив, я жадаю сатисфакції. Можеб мене бодай перепросив. — „On tego nie robi, відповідає кс. кан. Zaręba — on skończony warjat, zresztą to tu nie należy, ale ja odniosę się do swej władzy w tej sprawie“ і на тім розправа комісії скінчилась. Відай кс. кан. Заремба побачив, що хтось инший pokrzywdzony, відложив справу ad calendas graecas, а кс. Відавскі зістане винагороджений за деморалізацію, яку ширив в своїм патріотизмі. За такі поступки руский священик міг бути суспендований, а ксьондзу Відавському нич не станесь, бо він після гадки кс. кан. Заремби skończony warjat, яких зсилають в східну Галичину, щоби затроювали жите руским священикам очерненнями, їх тероризували і в той спосіб Польщу будували.

о. Петро Яцишин

парох в Ряпанці.

„Переслідуванє“ православя в Галичині. В ч. 7. „Додатку до Церковних Відомостей“, органу петербурского Синоду, читаємо на стр. 264—265 звістку про „переслідуванє“ православя в Галичині. Говорить ся тут про батюшку Івана Ілечка, бувшого дячка, та про розпорядженє Сокальського старости, зажауюче відправляти Ілечкови духовні функції, поки не викаже ся, що є справді священиком. Отсим „переслідуванєм“ Ілечка дуже гіршить ся орган російского Синоду, бо в Росії мабуть люди не при звичаєні до яких небудь переслідувань... Та вкінци потішає себе редакція тим, що помимо всього, православє в Галичині таки ширить ся, бо ось на иорданське свята „православна церква у Львові була переповнена (!) уніятскою молодіжю, в тім числі і вихованками духовних семинарій“... Більш скомпромітувати ся, як скомпромітував себе С. Троицкий, автор отсеї вістки, а враз з ним і редакція „Церковних Відомостей“, пишучи про участь в Богослуженю в православній церкві „вопитанниковъ духовныхъ семинарій“ (!), мабуть вже годї...

Терпимість православного святителя, „великого свѣтильника и непреклоннаго борца за православіє“, Гермогена († 1612), якого сего року почтила православна Росія 300 літним ювілеєм, показуєсь із отсих его власних слів, наведених в додатку до петербурских „Церков. Вѣдом.“ — „Приходское чтеніє“, (ч. 8. ст. 525—531): Коли самозванець Димитрій хотів оженити ся з Полькою, католичкою Мариною Мнїшек, Гермоген сказав: „Недостойно православному християнскому царю женить ся на некрещеной (sic!)... Такой бракъ будетъ незаконнымъ (!!)...“ — Другий доказ терпимости святителя російской церкви: Гермоген заявив боярам, що згодить ся тоді на призване Володислава, польского королевича, на російского цара, коли той між иншим „дасть клятву... казнить смертію тѣхъ, кто перейдетъ изъ православія въ латинство“...

Таким християнським духом відзначають ся „світила“ російської, православної церкви.

В справі Евхаристийного конгресу. Ві второк, 13. м. м. відбуло ся зібране львівських пань в салі школи Тов а педаг. при ул. Мохнацького. Іменем Комітету пань повитала присутних пані В. Литинська. В довшій краснорічивій, з серця пливучій промові вказала бесідниця на велике значінє і вагу Евхаристийного конгресу так для поодиноких людей, як і для людства під зглядом релігійним, моральним і народним; дальше познайомила присутних з ходом діла в справі теперішного конгресу згадуючи: 1) про головний плян торжества у Відни, 2) про завязанє комітету Пань у Львові, 3) про завязанє комітету загально львівського, до котрого війшли відпоручники всіх товариств. При другій точці подала п. Л. плян комітету Пань в справі обходу Евхаристийного як у Відни так і у Львові, а кінчаючи свою промову горячо загрівала присутні пані до популяризования ідеї конгресу серед суспільности та до як найчисленнішої участі в нїм і просила присутних, щоби прилучили ся до спільної акції з основаним комітетом. Відтак забрала голос голова комітету пані Студинська і на основі свіжо надісланого комунікату познайомила присутних з діяльністю Віденського комітету Пань та показувала переслані тимже комітетом переписні листки, марки, відозви і заохочувала до складання жертв на ціли сего торжества у Львові. В дискусії, що відтак наступила, виявила ся цювна єдність і однодушність зібраних пань як в почуваннях так і поглядах на се торжество і спосіб обходу його, а ся гармонія виявила ся навіть в справі одностроїв для пань та панночок. Висловлено однодушну гадку, що добре було би, якби могли наші пані і панночки виступити о оригінальних наших народних строях, та збільшити тим вражінє народної окремішности нашої національної групи. Взагалі цілий хід нарад вів ся в спосіб поважний та незвичайно миле на присутних зробив вражінє, чого найліпшим доказом се, що многі пані просили, щоби незадовго уладити знов таке зібране, та заявили готовість до співділання з основаним комітетом.

Учасники евхаристийного конгресу у Відни будуть могли користувати ся значними знижками ціни на австрійських державних залізницях, на деяких угорських залізницях і на кораблях тов-а плавби на Дунаю та австрійського „Льойда“. Знижки виносять: I. На залізницях. 1) Ізда I. і II. кл. на віддаль понад 50 клм.; а) звичайними поїздами за заплаатою половини ціни їзди поспішного поїзда; б) поспішними поїздами за заплаатою цілої ціни їзди звичайного поїзду. 2) Ізда III. кл. на віддаль понад 50 клм., чи то звичайними, чи то поспішними поїздами за заплаатою половини ціни звичайного, зглядно поспішного поїзду. До їзди експресовими і люксусовими поїздами нема ніякої знижки. Поодинокі комітети товариств повинні подбати о окремі поїзди, при чім будуть мати великі полекші. Зі знижок можуть користу-

ватись ті учасники, що викажуть ся відповідними остемпльованими легітимаціями, які дістануть при зголошеню в осередній канцелярії євхаристийного конгресу. II. Знижки на кораблях тов-а плавби на Дунаю: 1) Для учасників конгресу в гуртах що найменше 30 осіб дає тов-о плавби 50%, знижки там і з поворотом на всіх лініях дороги того тов-а; 2) менші гуртки, як також і поодинокі учасники конгресу мають такі знижки: а) для їзди I. кл. за запластою II. кл., б) для їзди II. кл. за запластою III. кл., в) для їзди III. кл. за запластою половини II. кл. Також і ту подорожні мусять виказати ся легітимаціями.

Приготованя Русинів до євхаристийного конгресу у Відні. На поклик віденьського осередного комітету XXIII. світового євхаристийного конгресу у Відні, що відбуде ся від 12 до 15 вересня с. р. відбули Русини за ініціативою Й. Е. Митрополита кир Андрея вже двічі с. є 10 і 18. цвітня в салі засідань Митрополичої Консисторії збори. В дотеперішних нарадах брало участь 57 товариств і редакцій, як і комітет наших пань, що видав поклик до українського жіноцтва в сій справі. На внесенє о. радн. Лежогубського війшли в склад організаційного комітету по 1 представникови запрошених на збори товариств, по 1 представникови капітули, дух. Семинарії, львівського парохіяльного духовенства та львівських катихитів. Референтами справи організації участі в конгресі вибрано о. ректора д-ра Боцяна, о. д-ра Яремка і д-ра Ковшевича. На засіданю з дня 18. цвітня проводив зборам в заступстві перешкодженого Митрополита Впр. о. мітрат Туркевич. По рефератах о. д-ра Боцяна і д-ра Ковшевича вибрав комітет комісією-матку, що по півгодинній нараді установила склад сімох секцій, які мали до 8 днів уконституувати ся. Склад поодиноких секцій слідуєчий: 1) Адміністративна секція: д-р. Гладишовський, радн. Лепкий, о. Лужницький, о. Залужний, д-р. Павенцький і д-р. Сушкевич. 2) Секція пропаганди: О. Лежогубський, о. Лопатинський, о. Стефанович, ред. Горук і д-р. Павенцький. 3) Інформаційна секція: о. Рудович, о. Лициняк, д-р. Ковшевич, дир. Хойнацький і Вол. Паславський. 4) Обрядова секція: о. Гузар, о. Будка, о. Давидяк, д-р. Федак і о. Давидович. 5) Рефератова секція: о. ректор д-р. Боцян, о. д-р. Яремко, о. Малицький, о. д-р. Богачевський і проф. д-р. Мишковський. 6) Шкільна секція: о. д-р. Дорожинський, о. Туркевич, о. Алеськевич, о. Яр. Левицький і о. Лиско Василь. 7) Кватурункова секція: дир. Грозик, о. Паньківський, о. Куницький, Ант. Павенцький і Пісецький. До комітету пань входять: Гальшка Гузарева, Леонтия Студинська, Варвара Літинська, Емілія Цеглинська і Клементина Марія Лужницька. В найближшій часі має завязати ся і комітет академічної молодіжи.

Всячина.

„Умственна сдержаность“ руссофільського духовенства. (Після рецепти „Церковного Востока“).

На посліднім надзвичайнім соборчику деканату мушиньського в справі схизматичних і радикальних агітацій були ми сьвідками дивних сцен: з одної сторони подано нам руки до згоди, до занехання підкопування нашої поваги у вірних, хоч і се не з чистих мотивів, а тому, щоби також дати добрий примір „горі“, т. є. вишій духовній власті, як виражав ся о. Гнатишак, а з другої знов сторони бачили ми щось, що нас всіх мусіло здивувати, та до крайности обурити.

Ото за горячу, правдиво архипастирську печальність нашого Преосвященного Епископа не почували ся зібрані на тім соборчику „русскіі“ сьвященники до виявленя свому Архипастиреви не то своєї синівської вірности, але навіть звичайної людської вдячности. Нам всім кров в жилах стинала ся, в нас росло обуренє. Та знаючи з досьвіду, до чого могло би довести хочби найменше наше словечко, сказане в обороні правди, ми з зимною кровю, з видимим поборюванем себе спокійно виждали до кінця, щоби бути сьвідками не лише повисшої чорної невдаки, та пньших нападів на нашу церковну власть, називану згїрдно „князями і сильними міра сего“, (на яких не треба надїятись, а зглядом котрих треба показати відвагу і сьміливість, як сьв. Отець Николай на соборі нікейскім, — сл. о. Гнат.), але і ва нашого сьв. сьвщм. Йосафата, о котрім виразив ся о. Гнатишак загадочно: „бо і він не без крови“, та заявив, що ми повинні почитати не лише сьв. Йосафата, але й сьвятих автокефальних церков; дальше, недорічного висьміваня назви „Українець“, а вкінці навіть заперечувань схизматичних агітацій в нашім деканаті. А деж вилетіли вам, Всч. Отці, з памяти всякі агітаційні брошури, газети, листи прислані тут з Америки, або й ті тут-краєві через вас самих розширювані календарі і популярні газетки, та всі другі „предтечі“ Сандовичів, Цимбалів, Ілечків? Чи вам отворять ся очі аж тоді, як у ваші села завітають самі істинні місіонарі схизми, і своїми довгими бородами та „твердими“ обрядами будуть баламутити і так уже баламучений нарід? Дивні з вас люди! Тай мало що не ухвалено, щоби в нашім деканаті не непокоїти вірних научуванем о католицькій церкві, о єдинстві стада Христового, о первенстві Папи римського!

Доперва, коли котрийсь сьвященник звернув увагу, що предінь годі зажмурювати очі на грозяче лихо, яке в сусіднім брицькім деканаті вже розпаносуєсь, зачали деакі йому призна-

вати рацію, а о. Гнатишак оповідав з власного досвіду, як він наунав повернувшись з Америки, а схизмою збаламучених людей, іменно: Папа, яко чоловік, може бути грішний, однак при нїм єсть свята власть найвища, верховна, і ту власть треба узнавати, бо она походить від Ісуса Христа.

В тих словах о. Гн. видно знов вплив рецепти „Церковного Востока“; „умствено“ власть узнавати, але зглядом неї заховатись „сдержано“ і „осмотрительно“. Та коби хоть тільки „осмотрительно“, а то буває, що під тую „сдержаність“ підкрадаєсь часами ще инше, не так дуже „сдержане“ чувство! Знаємо, що і злий дух „узнає“ Бога, але Його ненавидить! За мало „узнавати“; треба мати ще довіре, любов і послух до тої власти!

Ствердити однак мусимо, що на тім соборчику не запала ніяка конкретна ухвала що до спільного протиділяня агітаціям схизматичним. О. декан мовби нарочно і з видимим легковажем напровадив лише три способи утверджуваня народа в католицизмі, ухвалені між иншими на з'їзді ОО. деканів в Епископській палаті, а то: 1) ширене культу Пр. Серця Христового і 2) св. Йосафата, та 3) запроваджуване майських богослужень. О. декан, сказавши се, зробив великі очі, та заповів, що другі антисхизматичкі средства будуть подані в Епархіяльнім Вістнику.

Зауважати було можна, що декотрі „русскіі“ отці не мають належного понятя не лише о св. Йосафаті („бо й він не без крови“), але й о св. Причастію, і хто знає, чи тих мильних понятя не ширять межі вірними. Твердять они іменно, що св. Причаствє мусить бути уділюване під обома видами, бо таке лише причаствє установив Ісус Христос, коли сказав: „пийти з чаші всі“. То слово „всі“ має після них означати приказ Христовий, щоби всі причащали ся під обома видами.

Насуває ся мимоволі питанє, де ті отці набирають ся таких поглядів, незгідних з наукою нашої церкви. Відповідь на се така: науку з університетских часів забуває ся, а тепер читаючи ріжні богословські виданя російської церкви, мимоволі пересякають релігійними поглядами російської схизми, подібно як знов при читаню політичних „общерусских“ писем, набирають ся мильних поглядів на нашу народність.

Чи єсть яка шкода від таких отців для нашої церкви і народности? На жаль, треба відповісти, єсть, і то велика! Не маючи в своїм серцю крім „умственого узнанья“, ніякого синівського привязаня, синівської любови ні довіря до свого верховного духовного начальства, не можуть тоїж любови і довіря заціпити і в серця свого стада. А де нема довіря, нема любови, чи може там бути бесіда о належнім послуху хочби до як спасєнних заряджень тої власти? Де нема довіря, де нема любови,

там все найдешь якась вимівка, якийсь викрут, щоби лише не піддатись, не покоритись, не сповнити того, що вища власть уважав за потрібне і хосенне зарядити.

Знаменним приміром можуть тут послужити збори Тов. „Бурса им. Мейского“ в Н. Санчи, коли ходило о те, щоби площу, на котрій мала постройти ся гр. кат. церков, на туюж церков яко окреме гіпотечне тіло зайнтабульовати. По сварливій дискусії наші „руські“ отці заховаались „осмотрительно“, іменно, самі голосували за, а їмості і селяни голосували проти!

То з сторони церковної.

А з боку національного они тоже не суть апостолами любови. Бо не лише не поперестають на тім одним нечуванім насильстві, що заціплюють у нас „московско-руську“ літературну мову, у нас, 30-мільонового укр.-русского народа, який прецінь має в своїй власній народній мові стільки собі спільних, а від кожної иншої славянської мови відрубних знамен своєї власної незалежної самостійности, та своєї власної національної краси, що ніяка поважна наукова інституція нині їх не заперечує, они не поперестають на ширеню руссофільских радикальних популярних видавництв, тих гангірен нашого народного організму, але ще враз з тими газетками с'ють ворожнечу межи народом до тих, котрі в своїй праці мають на згляді найперше укр.-руську країну з її населенем, яке огортають любовю свого серця, та старають ся всякими способами здобувати, тай здобувають для нього як найбільше народного добра, народних прав, мимо того навіть, що стільки синів укр.-русского народа не лише в тій борбі о красшу долю не помагав, але ще ставить величезні перешкоди, нашим борцям колоди кидає.

Наслідки тої сліпої роботи руссофілів вже видно межи нашими людьми. Зауважати вже можна межи нашим населенем не лише брак довіря, але й явне вороговане на свою власть духовну (гляди: резолюції по руссофільских вічах!). Видно дальше не лише початкові суперечки, але й шалену ненависть, сліпу ненависть отця до сина, дітий до родичів, сусіда до сусіда, ближнього до ближнього.

Чи таких наслідків чекає Спаситель від праці своїх „ділатель“?

О, крайня пора, опам'ятатись і служити Богу, котрий — „любов єсть“. Так, Богу єдиному, Богу любови віддати в жертві своє жите, а не князеві псевдонаціональної політики. Крайня пора, Вожим слугам провадити політику Воєї любови, а не політику „сдержаности“ і „осмотрительности“!

„О. к. в.“

„Здоровле“, орган посвячений савітарно-гігієнічним справам українського народа. Виходить у Львові. Видає Руське Товариство лікарске. Предплата на рік 3 кор.

От такий місячник появил ся сего року. І маю в руках вже третє число, но що оно досить інтересне, то звертаю на сю часопись увагу Всєх. Собратів. Єсть се популярний поради́ник лікарський, дає розвідки дуже приступно зладжені про ріжні слабости і справи до гігієни і вихованя. У тім числі приміром маємо розвідку Д-ра Е. Озаркевича: Запалєне сліпої кишкы з ілюстрацією. Д-ра С. Дрималика, знаного автора дуже доброго популярного підручника слабостей дітей і других: — Про поцілуї. Петра Франка: про нову методу вихованя молодіжи в Англії „Пласт“, „Всячина“ і „Поради́ник“, в котрім розвідка „про гігієну зубів“, тай в кінци „Хроні́ка“ і „термінольо́гічний кути́к“, в котрім не оден з Отців міг би дещо подати цікавого для панів докторів.

Взагалі мене сей місячник заняв і займе не одного з отців — тож поручаю єго.

Р. В. В.

Конкурс.

Супроти недостатчі відповідної лектури для нашої молодєжи розписує отсим Виділ Руського товариства педагогічного у Львові (ул. Мохнадского ч. 12.) конкурс на оповіданя і повісти, поезиї, драми, комедийки, казки, описи подорожий, популярно-наукові розвідки і т. п. і просить їх присилати по змозі як найскорше або на адрес виділу або прямо на адрес голови видавничої Комісії товариства Д-ра Остапа Макарушки (ул. Мохнадского 12). Пожадані є передовсім оригінальні твори, що будуть ремунеровані по 60 корон (виїмково і више) від аркуша друку (мала вісімка), але будуть приймати ся й добрі переклади з європейських літератур — гонорар за них після умови Особливу увагу звертає ся на недостатчу у нас історичних оповідань і повістей, патріотичних поезій і єспіванок для молодєжи. Проте виділ товариства видав би радо збірник деклямацій і збірник пісень з нотами.

Свої твори можуть автори присилати колинебудь, не вжучись ніяким речинцем, однак добре би було випечатати деякі твори як найскорше, щоби вже сего року могли послужити на премії для шкільної молодєжи. Однак звертає ся увагу, що мірилом вартости творів не має бути питанє, чи який твір узи́скає одобрєнє Ради шк. кр. на премії для молодєжи, чи ні, тільки питанє, чи він справді буде цінним для неї духовим кормом. Обєм твору може бути довільний.

За Головний Виділ

о. Тит Войнаровський
голова.

Константина Малицька
секретарка.

Від Адміністрації.

Просимо наших посліплатників о ласкаве а скоре вирівнанє всяких залеглостий. Не думавмо, щоби наші довжники бажали нам кривди: припускаємо, що тільки з неуваги не вислали нам еще доси посліплати. Та коли би ся неувага мала тревати дальше — ми мусли би хйба здержати їм висилку часописи.

П О Р У Ч А Є С Я

Всечеснійшому руському Духовеньству до
ужитку свого і церковного

„НАШІВНИК ЦЕРКОВНИЙ”

(Ігн. Полотнюка)

поручений Всесвітл. Митропол. Ординариятм.

Половина чистого доходу зі спродажи, призначена на
цїли Руского Товариства Педагогічного.

Цїна книжки К. 3. опрaвл. 4. К.

Замовленя слати до Канцелярії Руского То-
вариства Педагогічного

у Львові, Мохнацкого 12.

Видає „Редакційний Комітет”. — Редагує і за редакцію відповідає
сввящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефца.

Одинока руська робітня
різьбярсько-столярська і позолотнича
ДМИТРА СТАЩИШИНА
у Львові, ул. Рицерська ч. 18 — Телефон 1707
поручає ся Всч. Духовенству.

Церковна Торговля
„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позолочення чаш і направи риз
просить висилати до Львова, де в їх робітня.
За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/₀,
уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцеленция митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатия” вибудована на найсоліднійших основах.
„Карпатия” приймає обезпечення на життє у всіх
найдогіднійших комбінаціях при найкористий-
ших условинах: на дожиттє, посмертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатия” дає обезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки обезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатия” оснований на взаємности і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатия” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однієїнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИІ”.

„Карпатия” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою агентуру.

Блисші інфрмации що до обезпечень і агенций уді-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановського
ч. 12. Дирекция приймає також зголошення внесків на
обезпечення на життє і ренти.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів пропуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Societe hygienique“ в Падуї (Італія) — здавав собі уже світову славу своєю методою цілковитого усуваня пропуклин без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклинувилічив М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслугує на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Світіме ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженням з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконуванє тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарского Орла. Сотки листів з подякою та признаня не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частий світа, але і від багато лікарів потверджують ту опінію, що

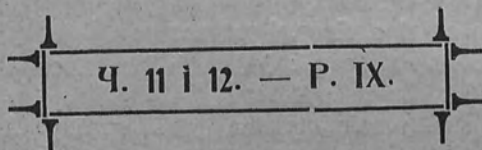
бандажі М. Фрайліха

суть беауспівно певним средством до цілковитого усуваня терпінь пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жаданє franko кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуспівно в заведеню М. Фрайліха в цілі збаданя, де мусить позістати через кілька днів.

Н И В А

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видав Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. II і 12.

З М І С Т:	
<i>Ю. Дуткевич</i> : 3 нагоди петицій нашого духовенства о дорожньий додаток.	329
<i>Антін Стельмах</i> : Синтеза світоглядів.	333
<i>Іван Ших</i> : Сьв. Іван Новий Сучавський.	345
<i>Проф. др Йоган Гшпан</i> : Багато бо званих, малож вибраних	350
До статі о. Евст. Цурковського.	354
<i>Ізид. Дольницький</i> : О Службі Сьв. Йосифа і Найсвят. Серця Ісусового.	360
Всячина:	
(Котрі віроісповідання суть пинї в Австрії признані яко стоваришеня релігійні. — Театрально-організаційна комісія Товариства „Просвіта“. — Малирство релігійне. — З головного виділу Товариства сьв. Ап. Павла. — Що каже статистика Галичини за послідне 10-літє? — Монашества у нас брак.)	366
Від Адміністрації:	376

Асекуруйте своє майно від огню

В „ДНІСТРІ”

Кожний Русин повинен асекуровати ся від огню, щоби на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цілого народу.

Кожний Русин повинен асекуровати ся тільки в рускім товаристві
взаїмних обезпечень

„ДНІСТЕР”

нема жадного иньшого Руского товариства асекураційного
тільки один

„ДНІСТЕР”

„Дністер“ рахує найтаньші оплати за обезпеченя селянських будинків.

„Дністер“ звертає кождорічний чистий зиск своїм членам; на рік 1911 виносять зворот 10%.

„Дністер“ оцінює та виплачує шкоди по огни скоро і ретельно, а до комісії запрошує все двох господарів на оцінителів.

„Дністер“ дав підмогу Руским школам і бурсам, де виховують ся селянські діти.

Люди асекуровані в „Дністрі“ можуть дістати позичку у всіх великих банках і в Товаристві Взаїмного Кредиту „Дністер“.

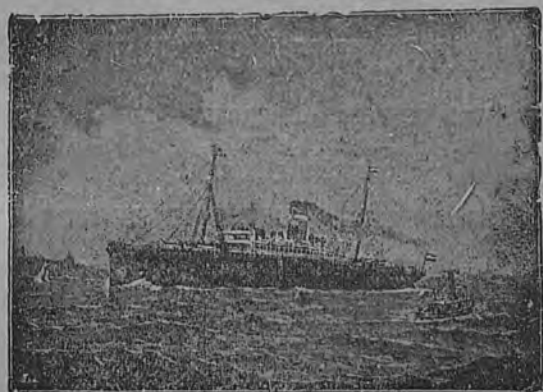
Власні фонди „Дністра“ виносять з кінцем 1911 року

3,353.305 корон.

„Дністер“ приймає обезпеченя на жите у всіх догідних комбінаціях (на жите, посмертні капітали, посаги, речти.)

В „Дністрі“ можна обезпечати від крадежи з вломом движимости всякого рода, а Товариства Кредитові готівку, цінні папери і векслі за дешевою оплатою премії.

Адреса „Дністра“: Товариство взаїмних обезпечень
„Дністер“ у Львові, у власнім домі ул. Руска ч. 20.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини,
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білеті залізничні до кожної місцевости північно,
і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агентура Північно-Німецького LLoyd'a
у Львові, Городецька 93.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 11 і 12.

Львів, 15. мая 1912.

Рік IX.

З нагоди петицій нашого духовенства о дорожняний додаток.

Нераз нарікаємо на наших селян, що вони „пізні Івани“, але коли ми глянемо в дбайливість про наші власні справи, побачимо, що ми невідродні сини того самого народу, до якого і наші Івани причисляють ся. Бо коли Іван будить ся пізно і бодай пізно за себе подбає, то ми ніколи не будимо ся, щоби про себе самих подбати, а спихаємо сю роботу на кого иншого.

Правда, що доля нас трохи обдарила за многими дарами, бо з одної сторони поставила нас на рівні з латинськими холостяками, через те, що ми католики, — а з другої сторони дала нам обовязки супружї і, — що за тим іде, обовязки вітцївські і зрівнала нас з православними Буковинцями і Дальматинцями. З першими лучить нас те, що з другими нас розлучає, і *vice versa* — коли в справах житєвих ми повинні йти лиш з православним духовенством, а саме з причини обовязків родинних.

Ми любимо здавати ся на правительство, уповаючи много на віроісповіданє Корони, але бо правительству все одно, ким буває обслуговуванє в духовних потребах населенє: чи латинськими холостяками, чи духовниками обтяженими обовязками зглядом громадкї дітий, або бодай зглядом жінки.

Тим то ми повинні шукати виходу з тої для нас досить не корисної конюнктури і старати ся о поправу нашої, а також і наших вдів і сиріт долї.

Тепер, коли ми рушаємо ся з петиціями о дорожняний додаток, не від річи буде пригадати собі, що є много инших рі-

чий, о котрі ми повинні упімнути ся, а не о дорожняний додаток, котрого ми не одержимо

В першій лїнії маю на думці заосмотрене наших вдів і сиріт. Думаю, що коли правительство бере в опіку родину кожного урядника і дбає не лиш про него, але і про заосмотрене его вдови і сиріт, то повинно би дбати і о діти та вдови по нас, що служимо і державі і населеню і наставляємо себе кожної години нашого житя нераз на певну смерть.

Нині ся справа має ся так, що вдовиця по сьвященику дістає 600 корон, а сироти по 80 к. Та і се не є з руки правительства, а лиш з ласки Найяснійшого Пана; се не є обезпечене ніяким законом, ніяким статутом, бо до сего самі інтересовані не причиняють ся ані сотиком.. Жебраниною жие наше духовенство ціле жите, жебраниною по своїй смерти годує свої вдови і сироти.

А правда! Є фонд запомоговий, дисцеазальний! Є, лиш ніхто не хоче до него докладати, а фонд той замість рости — маліє, а если часом о якихсь 1.000 корон зросте, то лиш кривдою тих вдовиць, котрим рікрічно обтягає ся яких 2.000 корон — на підставі дуже мудрого статута, котрий, щоби збільшити фонд желізний, каже теперішним вдовам босо ходити і потішає їх, що, як „ваші внучки повдовіють, тоді дістануть стільки, що і на лякерки їм вистане“.

Впрочім що говорити про таку запомогу: вдовиця дістає аж 100 корон річної запомоги. Еслиб не цісарска ласка, то подати ся їй хиба до дому убогих, або, если є еще трохи сил, продавати печиво. А прецінь мимо такої нужди вдовиць, мимо того, що ласка цісарска може часом зменшити ся, ніхто не думає про долю вдовиць та сиріт по сьвящениках.

Вже перед 15—16 літами справу ту порушувано. Еслиб не бл. п. О. Танякевич, (котрому приписують загально, хоч не зовсім слушно заслугу випрошення тої цісарської ласки), може справа та була би увійшла на добрі тори і рускі духовні були би приняті в статут пенсійний урядників, а їх вдови не брали „пенсій“, які хиба вдови по магістрацких стражаках побирають, але були би зрівнані з вдовами по урядниках що найменьше IX. і VIII. кл. ранги.

Та ласка цісарска, кидаюча з державного жолоба милостиню вдовам сьвященичим, так осліпила великих патріотів (принціпальних — тоді), що о. Танякевич зателеграфував Цезарівські слова: *veni — vidi — vici!*, а рускі послы вернули до краю, щоби тут збирати благословеньства вдів та подиви і компліменти від всього духовенства, котре, як правдиво руске, почало „распрю“ між собою на тему: чи сей здобуток руского народнього заступства приписати просьбам п. Барвіньского, чи грозьбам о. Танякевича.

В кождім случаю сьвята Русь вдоволена була з тодішньої каденції, а особливо духовні: бо вдови і сироти дістали „пен-

сію“, а дурні Німці навіть нічого не зажадали за се від Русинів, бо ані не казали сьвященикам нічого платити, ані не витягнули руки по зложені капітали вдовичо-сиротинського фонду, котрого — скажім се потихоньки, — не стало би на покритте тої „пенсії“ через три роки...

Що правда: сьвята Русь не мала ніколи „довіря“ до австрійського правительства, особливо в часах конституційних: тогди почало ся родити і довіре, а навіть, сказав бим, — вдячність. І многі „успоша в блаженстві“... вдоволені, що лишають свої вдови добре заосмотрені. За кілька літ показало ся, що того всього за мало і вдови почали стару біду, яка продовжає ся і з кожним днем високо росте.

Тож не занедбувати нам тої справи, бо вона тяжить на нас тяжким каменем і давить нас так, як ніякого иншого стану не тисне. Конечно треба нам старати ся вдови наші забезпечити і з інших зглядів. Днесь на богословє майже не йдуть сини сьвящеників. Коли давнійше сьвященики брали ся майже виключно з духовних родин, днесь навіть 10% семинарских питомців не є сьвященичими синами. Отже мати — вдовиця лекше давнійше примістила ся у сина-сьвященика, як днесь у сьвященика зятя.

Вдовиця по сьвященику мусить днесь помагати собі до житя еще і тяжкою працею — найчастійше держанєм „студентів на станції“, але сей хліб — се brodlose Kunst... Дає много занятя, еще більше журби, а найменше доходів і вигоди.

Тож если рускі послы хотять зробити що для народа — не цофаю слова сего, бо духовенство наще єсть важною частию нашого народа, то нехай зроблять крок до усуненя сеї жебрачої „пенсії“ — а подбають о належне заосмотренє наших вдів.

Вдовичо-сиротинський фонд, який находить ся по дієцезіях, може бути ужитий лише на надзвичайні запомоги тим родинам, котрим Бог нашле тяжші обовязки — тяжшу недолю. Если наші послы се зроблять — понесуть велику заслугу.

Друга річ, котрою наші послы повинні зайняти ся, є так званий: Sterbe Quartal. Всі урядиики — активні і на емеритурі мають забезпечене коштів похорону у виді 3 місячної платні, яку побирали за житя. Коли нас забирає Бог зі сьвіта, похорони відбувають ся Бог знає за що: Часто на кредит, котрий оплачує ся складками родини, а буває і таке, що якийсь добрий парохіянин „за ласку“ зробить трумну. Є що правда і случаї з мурованими гробівцями та металевими трумнами, але сей, на мою гадку, сьмішний люксус — буває дуже рідкий.

Доси сьвященики з засади господарили самі: лихо, лихо, але все самі. Днесь кажуть, що услівя господарки погіршили ся, а посесори всім властителям піднесли ціну посесії, і ґрунт в ціні пішов о 300% висше — тож що раз густійше видно по плебанїях „наших любих Зельманів“, до котрих наш народ має

історичну „симпатію“... Якжеж любо парохіянинови направляти будинки господарські для... Жиди! Та се інша квестія, про котру колись ширше поговорю...

Отжеж коли сьвященни сам господарив, то і мав якийсь інвентар, котрий „по хвостови“ випроваджував ся із стайні на доктора, ліки, а в кінці і на трумну.

Днесь „хвостів“ вже по многих ерекціях нема, а — почтивий Зельман не дасть і сотика на перед, бо хочби він був законтракований через Ординаріят і Намістництво — все буде оглядати ся: бо хто знає, який „кшендз“ прийде, і яково воно буде...!

Єдина надія на... *Sterbe Quartal*: коби був! Тож коли просити о щось правительство, то просити о се, а скорше се осягне ся, як дорожній додаток для „псевдо продукційної верстви, бо ми повинні належати до не псевдо — але до правдиво і то взірцево продукційної верстви. В кінці єсть еще одна аномалія, що діймаючо нас кривдить! Наша емеритура!

Коли будеш парохом через 40 літ — дістанеш емеритурю платну 2-го кожного місяця в квоті 167 К. 66 сот. Так є: і ся сума вистане тобі на спокійне безжурне жите в твоїй старости, немочи, коли ти з трудом будеш міг зробити 10 кроків... або і о власних силах не перевернеш ся на постелі на другий бік! „А — каже мені якийсь мудрий екс-радник — може собі правити Службу Божу і заробити 2—4 корони!“ — „Так єсть! Пан радца ма рехт. Лиш теба такому емеритови приставити олтар до ліжка і пошукати що-день стипендію на 2—4 корони! І от буде около 1.500 корон річно більше для емерита“. — Ну! не знаю, що пан „радца“ подумав собі дальше, бо я его по своїм висказі покинув, щоби міг роздумати ліпше над своїм влучним висказом о можливім „зарібку“ емеритованого пароха.

Але — коли всі стани урядничі мають запевнені свої побори, які брали в посліднім році своєї служби, то ми переходимо на перед на диету, опісля на голод.

Наперед коли парох постаріє ся, починають власти духовні розпитувати деканів, чи не ліпше було би сему „старикови“ спенсіонувати ся. Коли пійдуть реляції, що треба сотрудника єму додати, тоді виставляє ся о платню для тогож і дістає ся молодого сьвященника, що відбирає в пароха половину мешканя, опалу і доходів епитрахильних... Вкінці — пароха пенсіонують і дають єму сю славну емеритурю. Побирає чисту „пенсію“ по 40 вислужених літах в квоті 2.000 корон — без жадних інших додатків. Тратить помешканє без ніякої індемнізації за него. Тратить доходи епитрахильні — може собі вибирати мешканє хоч би на площі сьв. Юра — через день — бо в ночі і там не дадуть — і благословити тих, що єму зіслали таку благодать.

Що правда, нинішній склад Консистерій не такий то скорий до розсипуваня такими ласками — але може прийти час, що всяк, иже убієть — возмнися службу приносити Богу. Бог

то вість, чого еще можна діждати ся, бо змінюють ся люди, але змінюють ся і Консисторії...

Тож третій наш постулат: жадати ex offio сотрудника, коли мине сорок літ служби парохви, если він собі того бажає, а коли йде в емеритуру, додати ему се, що тратить через покиненє парохії: що найменше 60% своєї платні.

Отсе були би на мою думку дуже пожадані наші постуляти, а думаю, що вони вповні узасаднені. Тож если маємо почати яку акцію, то в кождім случаю не петиціями о дорожні додатки, бо ми є, а бодай повинні бути, продуцентами, і такими петиціями виставимо ся на різні докори, а жадаймо річий, які слушно узнані в інших станах і які слушно і нам належать ся.

Ю. Дуткевич з Дубя.

Антін Стельмах.

Синтеза світоглядів.

Модерний напрям нинішньої доби.

Наука се основа певности і правди, се святина, яку взнесла головнo новітня людскість, се святина днесь імпозантна і величнa.

Щож се наука?

Вона, як каже проф. Донат¹⁾; не є нічим иньшим, як впорядкованою сумою знаня і дослідів річий після їх основ.

Знанє те висувавсь днесь на перше місце, і все, що лиш дасть ся, оцінюють ся після його правил і преміс.

Зрозуміле тому, що в послідних літах або загально в посліднім віці, число умових робітників, як се зазначає Lamine²⁾, незмірно є більше, чим в якій небудь добі минувшини.

¹⁾ Dr. Joseph Donat S. J. Die Freiheit der Wissenschaft Innsbruck 1910. ст. 3.

²⁾ Jakób Lamine, Prof. Nauka kościoła wobec nowożytnej wiedzy (з франц.) Warszawa 1910. ст. 47.

Видний поступ ві всіх галузях знання, повстають нові відкриття, нові виринають системи, дуже часто ложні, й тим самим легко можуть вводити в блуд некритичні уми. Вік наш незвичайний, подібного йому історія не знає. Се вік електричності й еволюції.

Гордість умова — пише Моравський ¹⁾ — є вдаряючою його пихою. Толкує ся вона надзвичайними здобутками в науці і промислі, які завернули йому голову; також є вона причиною певного замотиличення в філософії, якого не знали попередні віки. Найтверезійший в дослідях наукових наш вік — річ дивна — є найшаленійший в філософічних спекуляціях. І ся сама гордість віка толкує його невірство посунене аж до атеїзму. Є се логічне наслідство, — і справедлива кара.

Свобода і воля безгранична в філософічних думках бере верх і перевертає здорові погляди, а сего доказує філософія. Філософія давніша уступила місця теоріям новим, а се тому, бо станула вона в опозиції до філософії теперішньої, що цілковито майже змінила свій напрям. Чому новітні погляди вступили на нові шляхи, се вяснює славний томіст Тільман Пеш ²⁾.

Філософія давніша — каже він — в тім стоїть в повній суперечности до новітньої, що вона клала найбільшу вагу на повну можливість доказання істновання Бога і то розумієсь на емпіричній основі. Виходило ся від річий спостережливих, через заключення доказувано істновання Бога, і через примінене аналогії до сотворінь, доходило ся до пізнання божого Бства. З видимих сотворених річий пізнавано невидимого Творця. Філософія минувшини є дорогою науки до Бога.

За те новітна філософія пішла зовсім противними шляхами. Вона не лиш що не є дорогою ведучою до Бога, але навіть великою перепоною. Бо, як каже справедливо згаданий учений, за зміслими йдучий чоловік охотно забувби звідки він, і де він йти мусить; тому в штравсовій мудрости вкладає він свою голову до піску, того зміслового світа.

Філософія новітна більше матеріалістична й утілітарна, так що метафізичним питанням нераз найважнішим не лишає місця, й їх не лиш що не розв'язує, але прямо негуючи зносить.

І так коли чоловік узнає лиш те, що зміслове, що матеріальне, те що підпадає під обсервацію, тоді тратить він те, що має в собі найдорозше й найвище, тратить лучшу частину своєї індивідуальности, а се тому, бо пояснює собі все після з гори уложених правил, які примінене мають лиш тоді, коли хо-

¹⁾ Гл. ks. Maryan Morawski T. J. Prof. Wieczory nad Lemanem 2. wyd. Kraków 1897. str. 66.

²⁾ Гл. Tillmann Pesch S. J. Die grossen Welträtsel, Philosophie der Natur, 3. Aufl. Bd. I. Freiburg 1907. str. 106—107.

дить о матерію і її чинности. Тоді зникають і неможливі добрі елементи, якими його природа обдарила.

Старинний Ціцero сказав до своїх Римлян, що мало в іскор правди і добра, якими нас природа збогатила, але й ті приглушуєм злими обичаями і блудами. В нашій серцю засіяне в зерно чесноти, але скоро лиш прийдемо на світ, зараз живемо в зіпсутю, між скривленими поглядами, і тоді правда уступає місця ложній opinіi, яка опановує цілий ум чоловіка.

Слова сі важні і в нашій добі, бо і тепер більше може, як колинебудь, правда укриваєсь, а індивідуальні opinіi і погляди беруть верх, і то в світі науковім, доходять до широкіх безкритичних мас, і лишают страшенні нераз наслідки. Недоказані нічим, навіть противні здоровій логіці філософічні теорії, находять послух у многих, а находять його тому, що схібляють людській немочи або гордості і дають кожному волю ділання після його дуже вигідних засад. Для нинішнього чоловіка головне, такі принципи в хосенні, бо днесь клич свободи гомонить на кождім поли. Се не зле, лихо лиш в тім, що зле сю свободу розумієсь.

Для модерного чоловіка — пояснює знаменито проф. Донат¹⁾ — в свобода, спеціально свобода духового життя тільки, що незалежність від всіх вишніх вязій, від всякого авторітета; або позитивно кажучи, безглядна розпорядимість самим собою, автономія. Він не признає жадних законів ні норм, яких собі сам не наложив.

Хоч гарні се фрази в теорії, то в практиці виглядають зовсім інакше.

Модерний чоловік хоче позбути ся того, що йому невідігдне, хочби воно було пожиточне й гарне, і тому ставсь ворогом навіть релігійних і моральних правд чи законів. Не узнавати декальoga, як закона надприродного, не узнавати навіть самого Бога, се нинішня автономія, се поступ. А щоби мати якусь основу, на якій можнаб проти святині Бога будувати мечет невірства, надуживають днесь сего найкрасшого, що людскість сотворила, се в „науки“, подають чисті лиш здогади за висліди науки позитивної, і на них нераз будують свої норми, після котрих мають вести життя.

Mazzini, славний італійський патріот, писав до Quinet'a²⁾: Теперішнє покоління має погляди, але не має віри, перечить існуваню Бога, безсмертності, ідеалів, всему, що в добре, красне і святе, від Прометей аж до Христа, від Сократа до Коперника і Кепплера — щоб влячати перед низким матерія-

¹⁾ Dr. Joseph Donat S. J. Die Freiheit der Wissenschaft, Innsbruck 1910. ст. 16.

²⁾ Гл. Prof. Dr. Maksymilian Perty: Osobliwości świata widzialnego i niewidzialnego. Kraków 1910. ст. 136.

лізмом і позитивізмом; студіює воно прояви, але не хоче знати причин, узнає закони природи, але не хоче знати законодавця, бачить лише форми без змісту, средства без ціли — тому затратило змисл моральний і почуте правди.

І на жаль се дійсність!

Нинішнє покоління затратило почуте правди, бо шукало її, але в намірі тім, щоб не знайти її. Впрочім осліплене блеском німецького монізму, не мало сил добитись до нутра правди, і тому лишилось на наукових здогадах, як на математичних аксіомах.

Ложні матеріялістичні теорії трапляють легко до переконання тим більше, що суть ослонені авреолею наукових вислідів. Многим, розумієсь лиш ділетантам, видаєсь, що наука дійшла вже днесь до кульмінаційної точки, коли тимчасом се лиш її початок.

За тим говорить свідощтво безсмертного Ньютона.

Всі єсьмо — каже він ¹⁾ — подібні до дітей, що стоячи на березі знання, підносять ту і там камінчики і мушлі, коли великий незнаний океан розливає ся перед нашими очима. То є певне, що доперва почалисьмо пізнавати деякі з чуд тої землі, на якій живемо.

Так отже неможна ві всім покликуватись на науку, бо вона сама єще всего не знає, а велике питанє, чи буде знати. Та на се днесь многі не уважають, головнo, коли ходить о питаня перші і принципіальні, і осуджують нераз найважнійші річи в імені науки, як нерозумні і неможливі.

В такий спосіб поступають звичайно популяризатори, а ніколи творці науки. Тому астроном Фляммаріон обурює ся і цілком справедливо на се, що днесь так над'уживаєсь того слова „наука“.

Ньютон говорив: „нам здає ся...“, Кепплер: „я подаю вам ті гіпотези...“, а ті панове — пише Фляммаріон ²⁾ — кажуть: „я тверджу, я перечу, те є, того нема, наука осудила, наука проголосила, наука опрокидує“, хоч в тім, що вони важним роблять, нема жадної тіни наукового доказу.

Бачимо проте, що навіть мужі крою Ньютона чи Кепплера, не popisувались словом „наука“, за те брошури низкого, а нераз й ложного змісту, щоб найти прихильність у читачів, ховають ся під плащик науки, а тоді суть певні успіхів, найдивачніших теорій і доктрин.

Тому кождий, що хоче об'єктивно глядіти на питанє, як заховуватись серед такого стану умів, мусить йти за вченим

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Гл. Camille Flammarion. Gott in der Natur (з франц.) Theodor Fr. Grigull. Halle a. d. S. (Hendel) ст. 17.

нашого столѣтя Фляммаріоном і признати йому слухність, коли він картає тих, що науку ставлять на так високий педесталь гордості, і коли до них в чотири очі говорить, що в питаннях найважніших і перших наука нічого не говорить, нічого не перечить, наука лиш шукає, вона слѣдить.

Колиж знова вона дійде вже до основної розв'язки якогось problemu, тоді проголошує її, але відрубно від гіпотез і теорій, і тоді доперва каже се приймати як математичний аксіом.

І тому на зібраню 50 дослідників природи в Монахові в р. 1877. виразно проф. Р. Вірхов¹⁾ напминає, щоб за вислід науки подавати лиш те, що певно доказане. „Ми — каже він — мусимо докладно розрізняти між тим, чого ми вчити хочемо, а тим, за чим ми слѣдити бажаємо. Те, за чим ми слѣдимо, се суть проблеми. Проблем тим більше не повинен бути предметом навчання. Коли ми вчимо, тоді мусимо держатись тих менших, а мимо того так великих областей, які ми дійсно опановуємо.... Ми мусимо поставити собі за задачу, в першій мірі подавати дійсне, властиве знанє, і ми мусимо учням все сказати, коли ми йдемо далше: те вправді не є доказане, се лиш моя гадка, мое понятє, моя теорія, моя спекуляція“.

Таке поступованє гідне лиш мужів науки, й на те повинні ми звертати на кождім кроці бачну увагу. Коли будемо відрізнявати погляди індивідуальні від правд доказаних, тоді жадні впливи вишні не накинуть нам безкритично своїх псевдонаукових мрій. Такіє в нашій добі є много, а щоби не зійти з дороги правди і добра в виборі і твореню свѣтогляду власного, належить знати крітерія правдивого свѣтогляду, щоб не помилитись в оцінці різних філософічних системів.

Крітерія правдивого свѣтогляду.

У відповідь на многі метафізичні питання появлясь днес не мало праць умових, а ті писані є із різних таборів. Всі вони хотять мати за собою повагу наукову, хоч в дійсности многі єї не мають. А тих мабуть є найбільше. Однак на таких і тим-подібних висновках не можна і не вільно будувати поглядів на свѣт і жите, з тої простої причини, що ті конклюдзії не лежать на трівких і левних основах.

Свѣтогляд належить будувати на премісах певних і безсумнівних, а тоді ніколи не дійдемо до ложних і небезпечних норм життя.

¹⁾ Гл. Dr. Joseph Donat S. J. Die Freiheit der Wissenschaft. Innsbruck 1910. ст. 387. в поданем жерела.

У Плятона читаємо ¹⁾: „Треба з того всего, що розум людський відкрив, вибрати те, що є найлучше і найпевнійше, і на тім, мов на лоді, менше або більше безпечній, пустити ся на бурливе море того житя, хіба що можна знайти на сю подорож цілковито певний корабель, се є об'явлене Воже, щоби сю подорож щасливо закінчити“.

Так вже говорив філософ в старині, коли то ще людство не знало тільки ложних і шкідливих системів. А щож говорити про нашу добу, що глянувши поза себе побачить тільки розбурханих филь ума людського? Днесь тим більше треба глядіти, де правда, де незіпсуті принципи, і тих держатись, на них будувати свій світогляд.

А щож се світогляд?

Світогляд найширше взятий, се система засад теоретичних і практичних, після яких належить устроїти ціле своє єство, і поглядів філософічних на питання і річи перші і найважнійші.

До таких питань належать ті, як: 1) чи є Бог? 2) чи є світ, і що він є? 3) чи є душа безсмертна? 4) що є жите? 5) чи є жите загробне і ин.

Кожний світогляд, о скільки дасть ся — каже вчений Клімке ²⁾ — повинен висвітлити і пояснити: відношене світа психічного і фізичного, духа і матерії з одної сторони; відношене світа емпіричного до абсолюта в другої сторони.

Коли ходить о точку другу, то ся є о много важнійша від першої. Чи основою бутя, як каже Клімке, є розум, чи нерозум, чи ціла вселенна разом із єї поодинокими частинами є вицвітом беззглядної еволюції, є висловом неумолимих, незахитних і вічних законів, чи з питанням про перші появи житя на землі, чи взагалі вселенної належить звернутись до Абсолюта, чи ні, чи сей Абсолют стоїть поза світом емпіричним, чи становить з ним нерозлучно одно єство, так що емпіричний світ з одної, а Абсолют з другої сторони становлять лиш два його ріжні кути баченя, все те питання, які рішають про цілі і призначене не лиш кожного чоловіка з'окрема, але й цілої вселенної, се роздороже, від якого виходять лиш дві дороги в противних напрямках, або до Абсолюта, або від Него.

У відповідь на всі ті питання повставали ріжні філософічні системи, які вже тим, що не удержались на все, доказували, що не заспокоїли людського духа, що не містили в собі правди.

¹⁾ Platon, Phaedon p. 85. наведене у Йосифа Пельчара: Konferencye apologetyczne o przyczynach niedowiarstwa w naszych czasach i o potrzebie religii. Wyd. 2. Kraków 1890. стр. 30.

²⁾ Гл. Fr. Klimke T. J. Spółczesne światopoglądy (Przegl. powszechny z 1907 p.) стр. 16. порівн. також Fridrich Klimke S. J.: Die Hauptprobleme der Weltanschauung. (Kösel), Kempten u. München 1911. стр. 19—20.

Між скрайними поглядами можна однак знайти і золотий середній, що потрапить відповісти вдовольно на всі важні питання, не порушуючи притім загальних правил здорового розуму.

Щоби за те відрізнити правдиві елементи якогось систему від хибних, належить мати певні критерія, які моглиб бути провідним світлом в оцінці даних світоглядів.

На питання отже, що є камінем пробним кожної філософії, а тим самим і світогляду, відповідає проф. М. Моравський¹⁾, що, як що до користі, так що до правди, є ним наука моральна, яка впливає логічно з систему. Кожний систем, кожда філософія, що веде до неґації моральності, мусить бути відкинена і то не лиш тому, що зла, але й тому, що ложна, бо абсурдом є — каже він — щоб була суперечність між правдою а добром

Що отже без моральності в християнським розуміню нема жадного життя розумного і гідного людини, як се виразно зазначає краківський філософ Клімке²⁾, на що кождий безперечно повинен згодити ся, тому наука моральна рішає про правдивість світогляду.

Щобий знова систем не вів до неґації моральності, мусить додатно й розумно розв'язати проблем істнованя Бога, Абсолюта.

Заховуватись неутрально в так важнім предметі неможна, бо в противнім случаю можнаб до такого віднести слова славного Джемса (James), що він тим сам себе характеризує, як блязна і брехуна³⁾.

Згаданий отже проблем істнованя Бога, як се також підчеркує візний астроном Фляммаріон⁴⁾, є перший між всіми, хоч проти нього виступають деякі учені і хочать доказувати, що Бога в понятю християнським нема, що ідея ся є лиш змішанем людського ума.

І тому, коли який світогляд перечить істнованю розумного і свободного Абсолюта, тоді се одно вповні вже вистарчає до його залишення, бо такий систем не буде присв'ячувати в наших чинностях, аві не буде дороговказом в найрізномородніших колізіях життя.

Правдивий отже — пише вчений Клімке⁵⁾ — і в найвзне-

1) Гл. X. Maryan Morawski T. J. *Wieczory nad Lemanem* Wyd. 2. Kraków 1897. ст. 61–62.

2) Гл. Friedrich Klimke S. P. *Die Hauptprobleme der Weltanschauung* (Kösel) Kempten u. München, 1911. ст. 160.

3) Пор. Friedrich Klimke S. J. *Op. cit.* ст. 26.

4) Гл. Camille Flammarion: *Gott in der Natur* (з франц.) Hendel, Hall. a. S. ст. 7.

5) Гл. Friedrich Klimke S. J. *Die Hauptprobleme der Weltanschauung* ст. 49, також „*Spółczesne światopoglądy*“, *Przegląd powszechny* 1907. ст. 30.

слійшим того слова значіною непроривний погляд на сьвіт буде сей, що пізнавши істноване і властиву натуру остаточної радії всіх річий, уміє заспокоїти найєstownнійші потреби наші інтелектуальні, уміє цілости життя нашого надати один певний напрям, взносячи його до відвічних незахитаних нічим ідеалів.

Глянутиж проте мусимо на найбільше пориваючі новітні системи філософічні і вказати при помочи наших крітерій на науку правдиву, а відкинути хибну.

Натуралістичний монїзм і матеріалїзм.

Від хвилі, коли проф. внайського університету, Гекель, виступив із своїм монїзмом, наука його находила що раз більше приклонників, хоч менше серед представителів науки, за те о много більше серед її популяризаторів, а навіть серця університетської молодіжи наповнила радістю, що тепер вже потрафить вона освободитись від заскорузлих середновічних поглядів.

Наука монїстична не була чимсь новим і нечаяним, мала вона вже своє підготовлене перед її остаточним скристалїзованим, тим більше, що корінів її матеріалістичних доктрин, належить шукати вже в старині.

Але відколи натуралістичний монїзм, а о тім лиш тут беєда, заяв визначне місце в філософічних поглядах, відтоді свобідно і розумно думати, йти за поступом духа часу, значить, бути монїстом.

Днесь, головню у нас, ворожо настроєні суть до себе табори теїстичний, і атеїстичний, якого власне представителями суть монїсти. З Українців на тім місци, побіч кількох інших, можна згадати Д-р. Івана Раковского, що своїми письмами перещіплює на наш ґрунт монїстичні природничо-філософічні теорії.

Монїзм, висше названий, визнаваний школою Дарвіна і Гекля, носить назву механічного, або також матеріалістичного. Систем називаєсь монїзмом, бо підчеркує єдність сьвіта матеріального й духового, сьвіта і Бога. Тому не дивно, що сам Гекель називає свій монїзм також пантеїзмом.

Вселенна в монїзмі являєсь всемогучим, без початку і кінця круженєм бутя, вічною зміною видів і явищ, безнастанним рухом вічної матерії ¹⁾. Ціла вселенна оживлена духом, що так само вічний, як і сама матерія, але від неї не ріжний, сам без свідомости і розуму, а істнувати лиш може в злуці з матеріальною субстанцією.

¹⁾ Гл. Dr. Joseph Engert: Der naturalistische Monismus Haeckels, auf seine wissenschaftliche Haltbarkeit geprüft. (Theologische Studien der Leo-Gesellschaft). Wien 1907. ст. 17.—172.

В згаданій системі, званій декуди механічним атомізмом, зазначається також основну єдність неорганічної і органічної природи, з котрих та послідна власне, відносно пізно, розвинулась ¹⁾ з першої. Вже з того самого випливає, що не можна робити беззглядної різниці між світом рстинним а звіринним, як також між звіринним, а світом людським.

Всі ті три області природи се після монізму витвір природних сил.

Коли теологічний дуалізм — каже Е. Гекель ²⁾ — шукає в дивах природи самовільного поняття якогось дивачного сотворителя, то монізм, розбираючи правдиві причини, узаєє противно в еволюційних фазах кінечний наслідок законів природних, вічних, кінечних.

Ціла вселенна і все, що в ній находити ся, складається з вічних, однородних, одухотворених атомів, наділених силою притягання й відштовхання, а всі зміни зводяться до рухів тих дрібних, невидимих частинок. Всі прочі прояви, як світла, магнетизму і електричності, викликає дуже легенький комічний етер своїм філюванням, і его не вагається Гекель назвати навіть „творчим божеством“ ³⁾.

Що до kwestії першого життя на землі належить прийняти самородство. Перші органічні животики на землі повстали природно, тоді, коли вона до певної степені остудилась, а на остудженій і скріпелій скорупі її поверхні появились каплі води, перше усиле органічного життя.

„Велика загадка — голосить дальше поважно Гекель ⁴⁾ — що відносить ся до походження людського рода і його становища в природі, питає над питаннями, стало науково розв'язане; чоловік походить від цілого ряду малпачих ссавців. Лиш несвідомі або ограничені уми можуть сумніватись о тій правді“.

Подібно, як людське тіло, розвинулась також і душа, із душі звірячої, бо її розвій йшов паралельно з розвитком тіла. Душі безсмертної, як такої, в яку вірить християнин, нема, бо в дійсности те, що ми називаємо душею, є лиш природним явищем, так що психологія є лиш галуззю наук природних, а в особливості фізіології ⁵⁾. Духові прояви, се чинність мозку і нервів ⁶⁾, що власне суть органом душі, а се послідна є лиш

¹⁾ Гл. Ernest Haeckel: Monizm jako węzeł między religią a wiedzą, Tłum. M. Rosenfeld, Kraków 1906. ст. 16.

²⁾ Гл. Duilhé de Saint Projet: Наукова апологія християнської віри, Львів 1905. ст. 193. Укр. переклад о. Яр. Левницького.

³⁾ Гл. Ernest Haeckel, Op. cit. ст. 25.

⁴⁾ Гл. Ernest Haeckel, Monizm... ст. 31.

⁵⁾ Пор. Dr. Joseph Engert: Der naturalistische Monismus Haeckels, Wien 1907. ст. 69.

⁶⁾ Пор. д-р. Іван Раковський, Психологія, Коломия 1909, ст. 24.

сумою певних органічних чинностей, невіддільно злучених з матерією, і полягаючих на матеріяльних процесах¹⁾ так, що душа являєсь в натуралістичнім монізмі функцією матеріяльного душевного органу, і тому мусить пояснювати ся її матеріяльними силами, механічним рухом психоплазми²⁾. До тих функцій дасть ся також звести і свідомість³⁾, що повстає із хемічних і фізикальних процесів в плязмі.

Розум і воля не суть виключною власністю чоловіка, бо вони знаходять ся також у висших звірят, а у чоловіка воля осягає лиш найвисший ступень, і називаєсь вільною.

Заключення і постулати натуралістичного монізму можна зібрати за славним Васманом⁴⁾ в чотири точки:

1) Не повиннісьмо узнати Творця особового, Бога позасвітового, бо світ і права, якими він рядить ся, існують від віків.

2) Перші організми на землі повстали наслідком самородства (*generatio aequivoca*), з матерії неорганічної.

3) Не повиннісьмо узнати доцільности в природі, бо все розвинуло ся на основі законів чисто механічних.

4) Нема ественної різниці між чоловіком а звіриною, наслідком чого не можна приписувати чоловікови посідання безсмертної душі.

Так представляєсь в загальних чертах наука геклівського монізму, природничо-філософичного систему. Зредуковане духового первня в тій науці до мінімум, зводить її до матеріялістичного погляду, що є нічим иншим, як в своїм виді також монізмом, подібно, як пантеїзм. Систем Гекля, як се виразно зазначає вчений Енгерт⁵⁾, так само добре можна назвати матеріялізмом, як і спіритуалізмом, бо оба придатки абсолютно суть ідентичні, і взаємно можуть бути місто себе поставлені.

Різниця лиш між моністичною наукою а матеріялістичною лежить в тім, що в монізмі єнайского професора, хоч істноване душі, як такої, і її безсмертність, а також істноване розумного і вільного позасвітового Бога, цілковито знесене, так як се має місце в матеріялізмі, то мимо того являєсь ту слаба тїнь чуття-духа, що є так вічна, як сама матерія, але від неї невіддільна.

Монізм вправді силкуєсь нераз боронитись перед замітом матеріялізму, се однак даремне, бо хто раз станув на дорозі

¹⁾ Гл. Dr. Joseph Engert, Op. cit. ст. 70.

²⁾ Пор. Dr. Joseph Engert, Op. cit. ст. 118—119.

³⁾ Гл. Ernest Haeckel, Op. cit. ст. 32.

⁴⁾ Гл. E. Wasmann T. J. *Trzy odczyty o ewolucyi (z nim.)* Warszawa 1910. ст. 27—28.

⁵⁾ Пор. Dr. Joseph Engert: *Der naturalistische Monismus Haeckels* Wien 1907. ст. 170.

монізму натуралістичного, тим самим став в практиці чистої води матеріалістом.

Чи дійсно так є, належить приглянутись засадам матеріалістичних доктрин, щоб описля могло показатись, чи справді моніст стоїть на ґрунті матеріяльних, мехавічних проявів людського життя. Хоч сей систем належить вже до історії, хоч в останніх десятиках літ матеріалізм знова утратив на вартости в кругах наукових, то однак, як пише проф. Єрусалем¹⁾, дуже є він розповсюднений серед образованого загалу. Матеріалізм не здобув собі визначнішого становища між творцями науки, зате тішив ся прихильністю поміж популяризаторами філософічних поглядів, у французких енциклопедистів, а в Німеччині голосять його голосні матеріалісти²⁾, як Файербах (1804), Фогт (1817), Моле-шот (1822), Чольбе, Віхнер (1827) і Давид Штраус, філософ і теолог. По них висуюють ся вже на перше місце моністи Гекель, Гекслі, Пляте і ин., у нас можнаб зачислити до них Івана Раковского.

Матеріалізм, як систем філософічний в противенстві до матеріалізму практичного, учить, що все у вселенній, почавши від мертвого каменя аж до геніяльного розумного сотворіння, має за точку виходу і початку матерію несвідому і без чутя. „Ся лиш матерія — пояснює славний Геттінґер³⁾ — є дійсним бутєм, вона є вічна, вона є всім, а поза нею нема нічого: жадної душі, жадної совісти, жадної чесноти, жадного духа, жадного Бога“.

Наука отже матеріалістів сходить ся із навчанем моністів, одні другим не лиш не перечуть, вони навіть о тих самих речах те саме майже твердять.

Після Віхнера⁴⁾ все є лиш матерією і силою, матерією і рухом; що виходить поза те (душа, Бог), називає матеріаліст трансцендентальним, а трансценденцію вважає він як замішанє людського ума.

Другий корифей матеріалізму, Фогт⁵⁾, всі спосібности, які ми під назвою „прикмети душі“ розуміємо, вважає лиш за продукт субстанції мозгової. Думки до моґу майже так само відносять ся, як жовч до утроби, а моч до нирок.

¹⁾ Гл. Prof. Dr. Wilhelm Jerusalem: Wstęp do filozofii (з нім.) Warszawa 1907. ст. 154.

²⁾ Гл. ks. Jan Bączek: Zarys historyi filozofii, Warszawa 1909, ст. 10. —109.

³⁾ Pop. Dr. Franz Hettinger: Apologie des Christentums 5. Aufl. Freiburg 1875. Bd. I. ст. 178.

⁴⁾ Гл. P. Peter Nilkes S. J. Schutz — und Trutzwaffen im Kampfe gegen Unglauben und Irrglauben. (Kevelaer) 14. Aufl. T. I. ст. 16.

⁵⁾ Carl Vogt, Physiologische Briefe für gebildete aller Stände ст. 206, рл. Flammarion — Gott in der Natur ст. 170.

Принцип проте духовий в матеріалізмі цілковито зносить ся, бо приймає його се поворот до первісного стану людеко-сти, се ненаукове і неправдиве. Чоловік, згідно його мозок, се машина, що витворює навіть найсубтельніші думки, що повстають в наслідок руху атомів. До того руху зводять ся всі явища психічні без виїмка.

Для матеріалізму отже — як справедливо пише філософ Брузалем ¹⁾ — психологія є лиш фізіологією мозгу.

Все пояснює ся механічним діланем, навіть свідомість, як се голосить Моєшот ²⁾, а волю вважаєсь конечним висловом стану мозгу, що витворюєсь впливами виїшними. Свободи волі нема жадної.

Жите духове з'явилося на землі разом із тілом матеріальним, в часі, не осібю, отже жусить разом із матерією, а властиво із її розкладом гинути, бо воно звязане з функціями фізіологічними.

Позаяк в тій науці дійсним, реальним є лиш матеріальне фізичне, а все що психічне, є тільки функцією того послідного з тої а не иньшої причини, систем сей називаєсь також „матеріалістичним функціоналізмом“.

Колиж знова ходить о пояснене явищ психічних, не оглядаючись на инші важні питання, то в послідних часах наробила досить шуму теория більш модерна, хоч все таки матеріалістична, звана „паралелізмом психофізичним“ ³⁾. Головними прихильниками тої науки суть Спенсер, Гекслі, Фр. Лянґе, Фехнер, Паульзен, Вундт, Гефдінґ і ин.

Вона виходячи з принципу моністичного вчить, що в дійсности є щось одного, що те, що Кант називає „Ding an sich“, є чимсь одним, а лиш в світі емпіричнім представляєть ся воно чимсь двійним, матерією і духом. Суть явища фізичні (фізіологічні) і психічні, але вони суть лиш двома ріжними образами дійсної єдности. Вони існують лиш в нашім умі, в дійсности їх нема. І то коли розглядаємо сю єдність силою внутрішньої свідомости, маємо до діла з явищами психічними, колиж змислами, маємо явища фізичні.

З того отже виходить, що ні одні ні другі не мають жадного сталого підмету, як також, що одні явища на другі не мають жадного впливу.

¹⁾ Prof. Dr. Wilhelm Jerusalem: Wstęp do filozofii, Warszawa 1907 стр. 154

²⁾ Pop. C. Flammarion: Gott in der Natur стр. 171.

³⁾ Гл. Fridrich Klimke S. J. Die Hauptprobleme der Weltanschauung, (Kösel) Kempten u. München 1911. стр. 129—130, і 143—146, також Dr. Seb. Reinstadler: Elementa philosophiae scholasticae, Vol. II. Friburgi 1909. стр. 132—135.

Щоб однак зрозуміти, як се можливе, щоб один життєвий процес представляв ся нам раз як явище психічне, а другий, як фізіологічне, те пояснює Фехнер. Як коло оглядане з вні виглядає випукле, а з середини вгнуте, так само має ся річ в нашій справі.

В сій теорії безсмертність людської душі не має очевидно місця, бо із смертю форми індивідуальної гинуть всі процеси життєві, яких власне двома лиш різними сторонами були ті явища психічні і фізичні.

(Далі буде).

Іван Ших
парох Жидачівський.

Святий Іван Новий Сучавський.

(Д а л ь ш е).

Коли рік 1686-ий кінчав ся, а Турки ненапавши Молдаву повернули домів, тогди і воевода, духовенство і весь народ затужили за мощами св. Івана — і дня 23-го грудня 1686 написав воевода Константин до Дозитея, перебуваючого втогди в Стрию, лист, в яким просив его, щоби з мощами і дороговизностями вертав домів, позаяк небезпека турецька щасливо минула, а если би его непослухав, то прозив ему утратою митроп. престолу і екскомунікою патріяршою. Митрополит звиняв ся у відповіді воеводі, що король его поворот проволікає; на то написав воевода друге письмо з П.І. 1687, в яким строгими словами приказує митрополитови сейчас привезти мощі до границі, і в разі послуху обіцяє, що все дасть ся еще упорядкувати, що престол митрополитий незаміщений еще чекає на него. Однак Дозитей ані не перевіз мощів ані не вертав ся до Сучави, длятого кинув на него патріярх єрусалимський велику клятву. В р. 1693 звиняв ся Дозитей перед патріярхом, що не его вина, що мощів годі було перевезти до Сучави, позаяк помимо кілько-разової просьби, король не хоче їх відпустити, і просить патріярха, щоби зняв з него клятву, а прислав благословенє. В короткій часі потім помер Дозитей в Жовкві р. 1693. і зістав там похоронений.

Похарник воеводський Буїнеску оповідає, що Дозитей спорядив перед смертю єпископа всіх скарбів, які привіз був з Сучави до Жовкви в присутності єпископа Шумлянського і панів польських; одну копію зложив в актах міста Львова, а другу переслав до Ясс. Вся спадщина по Дозитею складала ся 1) з актив і документів митрополії Сучавської 2) з дорогоцінностей належних до мощів св. Івана і 3) з апаратури церковної; всі ті предмети зложені зістали до скарбниці королівської в Жовкві. Єпископ Шумлянський, іменований королем Собеским адміністратором митрополії Сучавської, лишив значнійшу часть спадщини в скарбниці королівській, одну часть дарував до ужитку церкві в Жовкві, де лежали мощі святого, а решту взяв до церкви св. Юра у Львові і для других убогих церков. По смерті короля Собеского казала вдовиця королева перелічити всю позісталу спадщину по Дозитею при єпископі Йосифі Шумлянським, монахови Адріані і гетмані короннім Станіславі Яблоновським і назад в скарбниці замкнути. По її смерті перейшла Жовква на доньку її Марію Кароліну де Буйльон, а по ній на родину Радивилів. Що з тими дорогоцінностями в тім часі діяло ся, не знати, хоть молдавські воеводи кілька разів о їх зворот домагали ся. Коли Галичина дістала ся під Австрію, то правдоподібно постигла їх така сама судьба, як і інших дорогоцінностей церковних. З них обличив ся еще крест золотий висаджений 12 смарагдами з срібною рукояттю в архикат. церкві св. Юра у Львові, і також дорога єпископська мітра, деякі церковні річі позістали в церкві Василянській в Жовкві, дещо привезено з мощами святого назад до Сучави — а прочі відай цінніші пропали.

Молдаване просили о зворот св. мощів кількома наворотами королів польських, і удавали ся до цариці Катерини II, але надармо; аж коли Галичина а відтак Буковина дістали ся під Австрію, втогди подав р. 1780 радовецький єпископ Дозитей Херескуль просьбу до центральної управи у Відні о зворот мощів з Жовкви до Сучави. На тоє поданє відповідо правительство на підставі цісарської постанови з д. II/XI 1781, що зворот мощів святого до Сучави лиш в такий спосіб може наступити, щоби через тоє не викликати немиліої сензації Уніятів дотично їх почувань релігійних. Але як раз тоє услівє дало товчок до великого і горячого спору між Василянами з єпископом гр. к. львівським Петром Білянським з одної, а між православним єпископом радовецьким Доз. Херескульом і правительством Буковини з другої сторони. По стороні Василян станув галицький губернатор граф Бріґідо, а по стороні Буковинців управитель Буковини єнерал барон Енденберг. Вісім місяців по першім своїм поданю, переслав єпископ Херескуль другий меморіал до комендеруючого єнерала Галичини барона Шредера в тій самій справі докладаючи, що св. Іван є власністю церкви прав. буков, що его мощі зістали тимчасово пере-

несені до Жовкви, і що букв. священство і народ мають повне право домагати ся їх звороту. Сей передав тоє меморандум губернаторови львівському, котрий небавом написав єпископови Білянському, що з'огляду на цісарську постанову, призволяючи в засаді на зворот мощів Вуковині, і з'огляду на обставину, що навіть не знати, чи свв. Іван був католиком і столицею римскою канонізованим святим, належало би тоє тіло в спосіб невикликающий соблазни, назад до Сучави перевезти. На тоє губернаторське письмо відповів єпископ Білянський під д. 21 Жовтня 1782, що перенесене тіла із Жовкви до Сучави, викличе прикрі наслідки у ісповідників уніяцких, позаяк ті мощі суть більше як через 90 літ в супокійнім посіданю Василіян, котре посіданє і цісарєва Марія Тереса їм в р. 1776 затвердила. А що свв. Іван є дійсно святим, виходить з того, що він був замучений еще в тих часах, коли не було розділу церкви восточної від западної, значить ся в часах загальної єдності обох церков — і що єпископи єго від давних віків завсїгди за святаго узнавали. До єго мощів удає ся множество богомольців із України, Галичини і Угор, і єсли би їх перенесено до Сучави, то викликав би той факт не лиш загальне невдоволенє, але потягнув би той наслідок, що паломники замість до Жовкви, ішли би до Сучави, і видячи там подобу обряду православного з уніяцким, заражували би ся отруєю правос. секти.

Прочитавши тоє письмо Білянського, вилагодив губернатор до коменд. генерала Галичини і до придворної ради воєнної доклад того змісту, що з'огляду на релігійний, Білянським піднесений момент, і з'огляду політичного, належало би мощі свв. Івана придержати в Жовкві і невідавати їх до Сучави, бо правительству повинно залежати на тім, щоби невикликувати невдоволеня у руского галицкого далеко більшого, на користь Вуковинського числом значно меншого народу. Команд. єнерал барон Шредер прихилив ся в повні до докладу губернатора і вислав від себе письмо до Відня майже такого самого змісту з додатком, „що Сучавяни еще не подали доказу, що ті мощі правно їм належать ся“. Той послїдний додаток привів найвишшу управу на гадку перейти на дорогу доказову на підставі грамот привезених Дозітейом до Жовкви, і она приказала перестудіювати архів князя Радивиля в Жовкві, що і дійсно стало ся при комісії, яка складала ся з комісаря радивилівських посїлостий пюзифовича, ротмістра Давесані і касієра львівського магістрату Мануарди. Під д. 23/II 1783 спорядив Мануарда індекс тих документів, які після єго заяви були писані в славянській, рускій, грецкій і волоскій мові, і начислив їх на 395 кусників, декотрі грамоти перевів він з волоскої і церковно-славянської на мову німецку — (ті переклади знаходять ся тепер в архіві бібліотеки державної у Відні, оригінали і прочі непереведені документи пропали без вісти, незнати куда їх рознесено !).

Получивши потрібні документи, вистосовав енерал Енденберг в спілці з єпископом Херескулем меморандум до львівської генер.коменди під д. 13/3 1783 і до центрального правительства у Відні, долучив (перекручену) біографію сьвятого, із котрої виказував, що сьв. Іван не був і не міг бути католиком і засягнув аж до флорентійського собора. Докази тієї суть слабкі, а подекуди незгідні з правдою, як н. пр. що Греки небули ніколи сполучені з церквою католицкою, і що задля ворожнечі до католицизму, занехав митрополит молдавський Теокист латинську, а завів славянську азбуку. Белиж той сьв. Іван, продовжує Енденберг своє письмо, ніколи не належав до кат. церкви, длятого не повинен він у католицьких монахів в Жовкві лежати, лиш там, де було його первісне місце т. є. в православній Сучаві, і підносить момент політичний, що наслідком звороту моцій до Сучави піднесло би ся тоє місто, і багато заможних молдавських родин перенесло би ся до Сучави і заведено би знов злуку духовну між Буковиною а Молдавою, і піднесено би любов і привязанє у волоскої нації для австр. цїсаря.

При кінці марта р. 1783 були всі спірні письма в руках найвисшої управи у Відні, перед остаточним рішенем віддала она тоті письма враз з прилогами ц. к. цензорови книг імпрійських православному сьвященникови Шекересови, до заопівіювання на ті два питання:

I) Чи сьв. Іван Суч. був католиком чи схизматиком? і

II) Які закиди дадуть ся навести супроти заяви єпископа львівського Білянського, супротивляючого ся перенесеню моцій сьв. Івана із Жовкви до Сучави?

Як видно з несподівано скорої відповіді виготовленої в 12-и днях Шекересом для центральної управи, мусїв бути той Шекерес спритним і перебіглим хитруном. Енерал Енденберг, який енергїчно і запопадливо пильнував справи видачі моцій у Відні, вишукав відай заздалегідь того чоловіка і повіз діло так, що центральноа управа вибрала его арбітром, хоть могла ужити до того совістних фахових знатоків. Шекерес знав, з ким має до діла, — і не запускаючись навіть на докази історичні, ужив лиш викрутів адвокатких. Під д. 12-го і 18-го цвїтня 1783 предложив він найвис. управі своє „із історії і документів“ впливаюче пересвідченє, що сьв. Іван Суч. був гр. прав. віри, і що проста справедливість вимагає, щоби его моції були видані до Сучави. На доказ сказаного наводить Боляндистів „Acta Sapientium“, збиває їх твердженє, що Іван Новий був міщанином Акерманським, і наводячи російську Мінею і псалтир (!) московський, в котрих записане житє сьвятого, доходить до заключеня, що сьв. Іван був замучений в р. 1492; дальше говорить, що в Акермані і Трапезунті небуло ніколи формальних уїятів, ані в р. 1492 ані в р. 1200, і що сей сьвятій єсть лиш в самій Жовкві почитаний за сьвятого, понеже в уїяцких мінеях, печатаних

в Польщі, не знаходить ся служба для него, а тримаючись житиписи сьвятого, поданої єпископом Херескулем до Відня, де сказано було, що сьвятого Івана Турки замучили, і знаючи, що Турки доперва за султана Баязеда Акерман в р. 1484 здобули, мусів консеквентно дійти до фатального закінчення, що смерть сьв. Івана десь около р. 1492 наступила, значить ся втотди, коли моцї єго вже через дев'яност літ в Сучаві почитали.

На підставі такого справоздання арбітра Шекереса приказує дня 11/6 1783 найвисша управа віденьска видати моцї сьв. Івана до Сучави, і кладе на серце губернаторови і єпископови Білянському, щоби не видали скорше моцї єго Буковині, аж доки через субституцію інших, для Уніятів до почитання призначених моцїв, або в який инший спосіб дана буде безпека, що через перенесенє моцїв до Сучави не бу уть Уніяти незадоволені. Єпископ радовецький прислав до Жовкви архимандрита Мелетія, (котрий обікравши відтак дорогоцені вота і захопивши касу фонда релігійного, утік був в Туреччину і там пропав) і ігумена з Путни Йосифа, а губернатор вислав Григорія Дуникевича, пароха при церкві сьв. Пятниць у Львові, і циркулярного комісаря Галюму в супроводі двох плутонів швалієрів і кількох міщан Сучавських — прибули ті комісарі дня 28/6 1783 до Жовкви. О 12-ій годині вночі обступили жовнірі монастир василіянський — комісарі обвинули моцї сьвятого трема білими простиралами, запечатали їх печаткою циркулярною, списали протокол, і серед голосного плачу Василян і міщан жовківських повезли їх на Львів, Галич, Станіславів, Коломию, Заболотів і Снятин на Буковину; крізь цілу дорогу працювали їх церковні процесії гр. к. і римо-кат. і переночували їх по церквах. На границі Буковини ожидав їх єпископ Херескуль з численним духовенством і народом, при супроводі 300 жовнірів і множества народу перенесено їх до Лужан, — Чернівців, а 25 вересня до Сучави.

В розказї цісаря Йосифа стояло, щоби з моцями віддані зістали всі дорогоцености призначені почитаню сьвятого; однак монахи жовківські, упереджені о тім цісарським декреті, заховали дещо з річий враз з рукою сьв. Івана. Славні відпусти жовківські, получені із значними доходами тамошного монастиря, упали. В наслідок голосних жалів і нарікань ОО. Василян, чув ся приневоленим цісар Йосиф II. дати їм яко компензату моцї сьв. Партенія, котрі доси спочивали в монастири Кляриск у Відні. За часів провінціяла васил. Дзюковского р. 1784 зістали они привезені до Жовкви в шклянній трумні і враз з рукою сьв. Івана Суч. зложено їх під головним престолом церкви монастирської. Однак моцї сьв. Партенія не викликали такого релігійного одушевлення, як моцї сьв. Івана; парід негорнув ся до них, доходи монастиря і славні відпусти упали; тов, що оточувала авреолу почитання цілих поколінь, не дало ся засту-

пити штучно набутою новостію. (Maryjan Sokołowski: „Spadek po metropolice Suczawskim“).

Тепер лишивсь мені розслідити одну з найтрудніших точок моєї розвідки, іменно, о скільки можливо доказати бодай в приближеню час, коли св. Іван Суч. жив і вістав на смерть засуджений.

(Дальше буде).

Проф. др. Йоган Гшпан.

Тов. св. Фльер.

Багато бо званих, малож вибраних.

(К о н е ц ь).

В тім згляді нема рішення учительської власти церкви¹⁾. Але що ж тоді з хрещенем? „Коли хто не родить ся від води і Духа, не може увійти в царство Боже“ (Іоан 3, 5).

Жадане тут хрещене водою може бути заступлене хрещенем бажання; католицька наука учить, що в конечній потребі можна заступити хрещене водою т. зв. хрещенем бажання Як висше зазначено, можна досягнути оправдане, без важного розрішення лише совершеним жалем; з гого слідує доказ, що всі, котрі за помочию ласки Божої взбуджують совершений жаль, приймають також і хрещене бажання. Бо *votum sacramenti*, яке мусить бути злучене з жалем совершеним (*contritio*) досконалою любовію (*caritate perfecta*) до хрещеня крови (*ad baptismum flaminis*), потребує бути нерозвите (*ein latentes*) (*votum sacramenti baptismi flaminis implicitum*) а такий обіт нерозвитий є завсїгди при правдивім совершенім жалю. Такий обіт нерозвитий (*votum implicitum*) „є таке настроєне ума (*Gemütsverfassung*), в якім чоловік нетерпеливо жадав би охрещеня, коли би знав, що оно

¹⁾ Однак Congregatio S. Officii дала місіонарам відповідь дня 28. лютого 1703: „Missionarium teneri adulto etiam moribundo, qui incapax omnino non sit, explicare fidei mysteria, quae sunt necessaria necessitate medii, ut sunt praecipue mysteria Trinitatis et Incarnationis“.

є для него конечним реkwізитом спасеня; очевидно, такий обіт не може бути відділений від совершеної любви¹⁾.

Особливо, дотично Турків і Магометан, пише талановитий (*geistreiche*) і бистроумний богослов, кардинал Де Люро: „*Denique Turcae et Mahumetani, si qui essent, qui invincibiliter etiam errarent circa Christum et ejus divinitatem, non est, cur non possint vera fide supernaturali credere unum remuneratorem supernaturalem: hoc enim non credunt propter argumenta ex creaturis naturalibus desumpta, sed dogma hoc ex traditione habent; quae traditio processit a vera ecclesia fidelium et ad ipsos usque pervenit, licet alii errores admixti sunt in eorum secta. et consequenter poterunt aliquando in actum contritionis perfectae ex tali fide prodire*“²⁾.

В тім розділі кладе кардинал велику вагу на *fides supernaturalis proprie dicta*, Deum esse et remuneratorem supernaturalem esse. *Fide supernaturali proprie dicta* вірю, що Бог є і що він є remunerator supernaturalis, для того, що Бог се об'явив. Та се однак не є ще рішене, чи Апостол народів вимагає тої *fides supernaturalis proprie dicta*. Вправді Гуртер³⁾ твердить, покликаючи ся на ватиканський собор⁴⁾ і на одно реченє, проскрибоване Інокентом XI⁵⁾, що віра в ширшій змислі (*late accepta*) надприродна не є вистарчаюча. Та се ледво чи можна вивести з розд. III. сес. III. Ват. Соб. і з проскрибованого реченя Інокента XI. В кождім разі є правдоподібний погляд, що також віра надприродна в ширшій змислі вистарчає до оправданя. Чоловік (розум, вні християнства і об'явленя) може з сотвореної вселенної заключити істнуванє Бога (се є навіть догмою) і на Божу нагороду (відплату). Єслиж він є притім вспертий знутренною ласкою — для чогож не мала би бути та віра надприродна *late accepta* вірою оправдуючою? В тім я йду за старим, многозаслуженим апольогеом з Фульди, який влучно замічає: „Позаяк тепер богослови учать загально, що для оправдуючої віри є рішучо потрібно, щоби була надприродно об'єктивною т. є. мусить опирати ся на об'явленю, то я не хочу йти на перекір тій загальній науці, лише замічу: єсли вороги віри нам закидають, що ми засуджували до пекла всіх тих, які не мають об'явленя, то сей закид відносить ся не до формальної науки богословів... Конечности віри в об'явленє до оправданя і спасеня *necessitate medii*, не можна жадним способом доказати

¹⁾ Oswald a. a. O. I⁴ 211.

²⁾ De fide, disp. XII, sect. 5, n. 50—51.

³⁾ Hurter Hugo, Compendium theologiae dogmaticae III¹¹ (Oeniponte 1903).

⁴⁾ Sess. III. cap. 3. Bannwart-Denzinger n. 1789 (1638).

⁵⁾ Bannwart-Denzinger n. 1173.

ані з об'явлення, ані з науки церкви ані з природи річи¹⁾.

В той спосіб зайшли ми до поган. *Facienti, quod est in se, Deus non denegat gratiam.*. Той аксіом, який має свою підставу в сьв. Письмі, який вже в патристиці находимо майже *ad verbum*, який в часі розцвіту догматичної науки вивершено (викінчено), сей безконечно відрадний аксіом відносить ся також і до бідних поган, „які сидять в темряві і тіні смерті“. Апостол народів жадає надприродної віри в Бога і его відплату. Ту віру вчить поганин з вселенної а найдобротливіший Бог уділяє ему внутренної учинкової ласки надприродної (*gratia interna actualis supernaturalis*). *Facienti, quod est in se*, уділяє Бог цінної ласки совершенного жалю (*Liebesreue*), в якім містить ся *implicite* хрещене бажання.

Сьв. Тома є тої думки, що Бог може післати поганинови, *facienti, quod est in se*, міціонаря: „*Si aliquis in barbaris natus nationibus, quod est in se, faciat, Deus ei revelabit illud, quod est necessarium ad salutem, vel inspirando vel doctorem mittendo*“²⁾. Очевидно Бог ніколи не винний, навіть, як поганин буває погублений. Навіть поганин, який ціле жите не чув слова о надприроднім об'явленню, мусить в пеклі визнати; *Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa!* До повисших слів сьв. Томи треба замітити, що внішне Боже пановане над сьвітом і Боже об'явлення наглядно учать, що Бог допускає другорядні причини (*causae secundae*) так в природнім порядку, як також в таїнственнім царстві надприроднім, і лише тоді в чудесний спосіб сам починає (*eingreift*), коли се потрібне, коли сили другорядних причин вже не вистарчають. До сеї правди, відносно Божого старання о спасенє поган, є більше відповідний погляд Гумберлета, ніж сьв. Томи.

На всякий случай можемо зі сказаного заключити, що ми колись на страшнім суді побачимо також багато поган по правій стороні на превелике засоромленє погублених католиків.

Щоби замірену тему обговорити всесторонно, хочу еще на закінченє зробити кілька принципіальних уваг.

Гомілетична, навіть часто аскетична література, знає лише в есхатологічних питаннях небо і пекло. За те цілком не звертає уваги на *limbus puerorum*, який по страшнім суді також буде дальше істнувати; є се місце або стан природної щасливости, де ідуть діти, які умирають перед хрещенєм. Та хто гадав би, що лише діти призначені до того місця, той був би в блуді.

Де мають подіти ся ті дорослі, уроджені в грісі первороднім, які за свого житя не поповнили жадного тяжкого гріха?

1) Heinrich—Gutberlet, *Dogmatische Theologie* VIII. (Mainz 1897) 495 f. — A. Fischer, *De salute infidelium, Essendiae* 1886.

2) S. Th. In 2. dist. 28 q. 1 a. 4 ad 4. — Пор. також *De veritate* q. 14a. 11 ad .

Чи і між поганами нема багато ідіотів, нерозвинених умово, божевільних, у яких неможливе прецінь розважне і добровільне переступство Божого закону в тяжкій річі?

Такі люди не можуть піти на вічну погубу, бо у них є надто мало особистої добровільности до гріха первородного. Єслиж они поповнили лише простительні гріхи, то не можуть їх відпокутувати в чистилищі, бо они не суть в стані освячаючої ласки. Найрозумнійше отже є припущене, що они відбудуть часову кару¹⁾ в *limbus puerorum* а по відбутій покуті остане *limbus puerorum* для них вічним побутом або станом, де така є природна щасливість, якої не може жадний чоловік на сім світі, навіть серед найщасливіших відносин, досягнути²⁾.

Друга расія, длячого також не мале число дорослих буде приміщене в *limbus puerorum*, є та, що много народів стоїть морально так низько, що їх не можна майже уважати спосібними до сповнення дійсного, формального, смертельного гріха, бо їм бракує поняття правдивої моральности. То, що у християн є великим проступком, як *fornicatio inter solutos*, уважають деякі народи, як щось цілком зрозумілого і так потрібного, як хліб насущний. Кровава месть вважає ся, як національна чеснота, найогидніші пороки є буденними річами. Моралісти признають *ignorantiam invincibilem* відносно декальoga, особливо в народів морально низько стоячих, а що найменше „*quandoque invincibiliter principia secundaria legis naturalis ignorari possunt*“³⁾.

Біля людей цілком несповна розуму і побіч морально так низько стоячих, які не суть спосібні до сповнення формального тяжкого гріха *secundum mensuram christianam*, „є ще пребагато посередних степенів між нормальними людьми і духово збоченими, з яких многим бракує розуміння о тяжкості гріха“⁴⁾.

Що правда неможливо навіть приблизно подати, кілька поган на тій підставі буде оправданих, кілька дорослих, уроджених в первороднім грісі (*Erbsünder*) буде уживати вічної, природної щасливости — се залежить від недосяжних Божих постанов, — але, єсли возьмемо разом всі віки і народи, то се число буде велике. Они не належать до вибраних, ані тим менше до погублених. Коли має ся їх зачислити до якої категорії, то безсумнісно таки до вибраних, бо між природною щасливістю

¹⁾ Свв. Тома є острійшого погляду що до того 1 а 2 дає г. 89 а. 6: Неможливо, щоби хто самим первородним гріхом лише простительно грішав.

²⁾ Пор. дуже гарний опис природної щасливости в *limbus puerorum* в W. Schneider, *Das andere Leben*⁵ (Paderborn 1901) 623 ff.

³⁾ S. Alphonsi *Theologia moralis* lib. 1 n. 170 — S. Thomae 1 а 2 дає q. 94 а. 6. — S. Bonaventurae lib. II. *Scut. dist.* 39 а. 192.

⁴⁾ Heinrich-Gutberlet а. а. O. 434.

а надприродною є вправді велика різниця *ἀνάβασις εἰς ἄλλογόνος*, та ще більша пропасть є між природною щасливістю а страшною, вічною, безконечною, повною болести погубою.

І ще одна принципіальна підстава промовляє за тим, що більше людей буде спасених, як осуджених а то воплочене Слова. Хотяй ще не є формальним ореченєм віри, що Христос за всіх людей умер, то все таки є догмою, що умер *pro omnibus praedestinatis*, навіть за всіх віруючих. Впрочім екстензивна універсальність хрестної жертви є так дуже в сьв. Письмі і переданю узаasadнена, що може нині-завтра стати формальною догмою. Для марниці Бог не вмирає. Не можна погодити разом гіркого терпіня і смерті, як кінця усього теандричної діяльності Богочоловіка, „*cuius una stilla salvum facere totum mundum quit ab omni scelere*“. Певно, що спасене довершило ся хрестною смертю лиш об'єктивно, але суб'єктивно dokonує ся оно через ласки *ex meritis Jesu Christi*. Кождий чоловік, без виїмка, дістає тільки ласки, що потребує, щоби стати спасеним, навіть не виключаючи погружених в грісі, закам'єнїлих в пороках і засліплених злобою грішників. А ласка ділає так притягаючу, так повабно, так прихилюючу. „Коли отець, піславший мене, не притягне його“ (Ів. 6. 44.) каже Спаситель. Хто може описати потягаючу і таїнственну силу дійствующої ласки (*actualis*)! Безгранична любов Бога, яка нам показує ся в природі і надприроді, великанське діло воплоченого Слова, *qui suos dilexit in finem*, безчисленні голоси совісти, згадка о другім сьвіті і о будучій карі, чудесна переміна журби і радости „мертві книги як живі говорять, слова проповідника прошибають серце, як красна є смерть тих, котрих любимо“¹⁾...

То лиш поодинокі, малі камінчики, до великанського-мозаїкового малюнка: „Дійствующа ласка“.

о. Мел—ий.

До статі о. Евст. Цурковського*).

Стаття Впр. о. Евстах. Цурковського, поміщена в „Ниві“ ч. 5 і 6. під заголовком „Вплив радикалів на нашу політику

¹⁾ Faber, а. а. О. 329.

*) Отсю статю, що представляє наші відносини до русофілів в инім сьвітї, як се зобразив Впр. о. Е. Цурковський, містимо для викликаня велими пожаданої дискусії, так конечної для проясненя порушеного Впр. о. Ц., а немаловажного для нашого церковного життя питання. — Ред.

і наші суспільні відносини", спонукує й мене виказати свої погляди на нашу політику народну і наші суспільні відносини.

Впр. о. Е. Ц. дав нам в своїй статі короткий історичний перебіг в області політичній і культурній нашого народного життя — навіть досить вірний, бо сам то все майже пережив, що написав, сам те перебув — словом, був свідком сих всіх подій аж до теперішнього нашого стану культурно-політичного. Подібні мемуари є навіть цінним вкладом в нашу політичну літературу; — однак, як кажу, має ся статя лиш історичну вартість, але що до анальоїї, які о. Е. Ц. випроваджує з тих історично-політичних подій, яби зовсім не годив ся на них, бо они є надто суб'єктивно представлені, бракує їм тої незалежності від свого я, словом, об'єктивності. Передовсім нарікає о. Е. Ц. на партійні роздори, які тепер у нас таки на добре запанували — на ті взаїмні поборюваня — так, що иноді забуваєть ся на спільного ворога, що нас пожирив і котрому отсе пожирив нас, ввиду такого стану річий між нами, легко приходить. Дальше ідеалізує о. Цурк. давні часи, почавши від 48—70 років, де хоть були дві партії з більше менше очевидними ідейними ріжницями, всеж таки ішли спільно на свого ворога — Поляків. Відтак маркує сильно, що не так русофіли, через нашу консолідацію з ними, нам зашкодили в нашім розвитку політично-культурнім, як радикали, бо внесли розстрій між нас — те розбите консолідації раз на все. Шан. автор опирає се своє твердження ніби то на даніх історичних — як то нам помагала колись та консолідація з русофілами, а як зашкодило нам отсе розстанє з ними, аж до оклику: в одних стратегічесьмо союзників, в других (себто радилів) не набули приятелів.

Консолідація добра, але з ідейними людьми, а не із зрадниками; бо консолідація з такими не то не добра, але убійча. Такою убійчою консолідацією як раз була консолідація Українців з русофілами. Що австрійське правительство колись з Русинами инакше обходило ся, як тепер, то не тому, щоби з нами числило ся було, як з елементом народним поважним, але як з елементом сервілістичним, рабським, котрого уживає ся до рабської служби, а по сій службі, по відслуженю відправляє ся з нічим. Так само і австрійське правительство потребувало нас, вірних Тирольців, в часах прикрих і невідрадних, до повадження застій і грозьб бутних Поляків, шляхти польської, що то призвичаєна до безправств в своїй державі, не хотіла в ніякий спосіб погодитись з новими порядками річи, як з знесенем панщини, з наданєм конституції трохи ліпшої як та їх „3 мая“, де то буда шляхти лишилась і на дальше. Тоді то австрійське правительство потребувало Русинів до присмирєня тої бути польської — і легко ту поміч у нас найшло, бо руський нарід гнетений неволею — Поляками радо ішов на руку правительству, котре помагало здоймати з него ті кайдани. Всеж таки нечислилось правительство з Русинами на серйоз, бо бачило між нами

тоді брак сили під кожним зглядом, навіть національним. Ми тоді самі не знали, „Що ми — чії сини“ і треба лиш було Полякам показати свої зуби, хотьби от через повстане їх в 63 р., — а правительство набрало зараз респекту зглядом них — уступило перед ними — видаючи нас з легким серцем в їх руки для святого спокою, котрого тоді ему так було потрібно. А якби ми були тоді трохи острійшого тону і не забули були за нашу козацьку славу і показали зараз правительству і наші зуби в якій будь формі, хотьби і через повстане, як Поляки — тоді би инакше з нами сталося і не бідили би ми тепер.

Розумівсь само собою, що коли правительство видало нас на поталу Полякам, то певне, що нам се приємно не могло бути і Русини тоді їмили ся розпучливої політики і звернули свої очі на північ — до білого медведя. І якби не сей рух з надавем волі народам, що то попхав народи зажити власним житєм, що займив уми всіх поневоленних доси народів в собі самих роздуті іскру невмирущу, якби не сей рух, що й нас Русинів обіймив — то сей білий медвідь давно би нас Русинів був удусив в своїх обіймах. А так і ми зачали прислухуватись мелодійним звукам наших народних співаків, Котляревському, Шевченкові, Шашкевичеві і собі бажали зажити власним житєм і тут доперва зачав ся зворот і в нашій політиці на добру дорогу і тут вже зачав ся розлам між націоналістами Українцями, а десператами русофілами. І коби зараз тоді той розлам був набрав таких форм, як отсе днесь се сталося, тоді булоби ціле наше політично народне житє инакше виглядало нині, а навіть наше питанє українське булоб вже рішене, а так маємо тепер через ту консолідацію з русофілами — право — і царєславе в Галичині, через них витворивсь радикалізм і найновіший винахід партійний — христ. суспільники. — А се все наробилося через ту консолідацію з нашими русофілами.

Австрійське правительство, хоть ніколи на серйю не трактувало Русинів яко націю, — то всеж таки силою конечности думало з першу хоть о просьвіті, о двигненю з тої темноти, в якій застала нас Австрія по прилученю нас до себе. І Русини скоро зачали проявляти свою животність, повстала у нас хоть інтелігентна верства духовна, вихована в семинари *ad hoc* для Русинів креовані — і вже нарід наш мав дещо провідників, а по часі, якби ішло все в нормальнім темні, було би прийшло і до здобутків дальших — на поля культури, бо й університет львівський був спершу для Русинів призначений; — але власне та консолідація зі старою партією, з русофілами, те лихо наробила, що правительство до решти віддало Русинів на поталу Полякам — з причини події звісної загально, а котра мала місце в Холмі, де то наші десперати, виховані у Львові на сьвящеників, пішли туди подвизатись своїм ренегатством, тай нам зашкодили, бо й тої опіки правительства над Русинами в Галичині позбавили. Наші приятелі *Ziemialkowski et tutti quan-*

ті використали сю хвилю в нашу некористь, представляючи нас в горі, у короні, яко неблагонадежних і захарапчили нам нашу народну долю в свої неситі лабеті на довгі предовгі часи так, що ми нині мусимо з такими величезними жертвами і моральними і матеріальними етап за етапом на полі культурнім від наших ворогів добувати і так гірко мстити собі жите-істнуване національне. Все то, отче Цурковський винна тому консолідація з нашими русофілами!

Но — а радикалізм звідки взяв ся? Так ні сіло ні пало — чейже нічо не дієсь. Самі кажете, о. Ц., що все має своє природне повстанє — тож і радикалізм не повстав сам від себе, не прилетів як саранча десь з вітрами-бурями, ані як яка зараза, бо якби так було, то вже би й давно щез, забравши свої жертви! Так отже знов консолідація з русофілами тут винна, що взагалі радикалізм у нас витворив ся і з такою заїдністю з початку кинув ся в першій мірі на Церков Христову і наше духовенство, а тепер хоть вже трохи змодифікований, но всеж ще борєсь проти нас духовних. —

Як я вже згадав, першими провідниками, якими обдарила Австрія Русинів, бо так і мусіло бути з природи річи, були образовані євьященики, що вже й репрезентували Русь галицьку. Кобиж то ті руські євьященики з хвилею, як національне питає, як всюди, так і у нас, взяло верх, кобиж то ті євьященики були єго плекали, як належить ся і нічим не дали ся знеохотити до праці над народом, бо лиш тут була надія нашого відродження, кобиж то вони так постійно були видержали при народнім прапорі і не ішли разом з русофілами, що то ослаблювали ентузіязм у народовців в їх народній роботі, бо вони очевидно не хотіли нашого відродження, не хотіли роботи, труду, праці — спускали ся на готовий хліб — на хліб російський — і все параліжовали ту роботу у своїх собратів народовців, чи то цькованєм на них, яко на атеїстів, чи то приписуючи їм взагалі всякі можливі ...ізми, чи то вносячи в ряди євьященичі гниль в формі утилітарних засад, говорячи: „Учи хлопа розуму, що здохнеш з голоду“ або „Пхай хлопські діти в школу, а що з своїм зробиш, де їх подієш“!?. Та на жаль такими і тим подібними способами як може не відтягали зовсім від народної роботи євьящеників народовців, то дуже ослаблювали постійність їх в роботі — або робили її неясною, не зовсім щироюповною, лиш половичною, а коли возьме ся ще й то на увагу, що на наше нещастє єрархічні становиєска занимали часто або люди слабого характеру, або й здекларовані національні відступники, що то силою свого авторитету убивали впрост всяку народну роботу, тоді ясно буде, чому та народна робота розпочата ідейними євьящениками народовцями не набрала того розмаху, так тоді нам потрібного, а навіть наступила стагнація в тій роботі, бо зовсім зрозуміла річ, що хто не їде наперед, то лишаєсь позаду. Чи отже при таких стані річий — при

консолідації з русофілами, а навіть при ерархічній їх перевазі могла ся робота похвалитись такими результатами, які нарід наш потребував і жадав? Ні, ніколи! А жите своє право знає, раз розбуджений нарід хоть поvoli, всеж таки ішов наперед тим паче, що вже приходила єму поміч тепер від світської інтелігенції, рекрутованої переважно з священничих родин. Ся молода генерація, вихована вже в новійшій школі, де ріжні оклики про волю і свободу були її щоденною поживою, правда, не все здоровою, взяла ся та наша молодша генерація до роботи над народом, розпочатої вправді її батьками, та неведеної далше, розпочала будити нарід зі сну, з несвідомости національної! Но й щож — скажім правду собі — не стрінула ся наша молодіж на уші своїх батьків інтелігентів священників у всіх того рода її змаганнях? На жаль — так! Священники в сих змаганнях молодіжці виділи нічого иншого, лиш безбожність, безвірство у своїх синів і парадіжували ті змагання, викликаючи в горячих серцях молодих огорчене, розчароване, а далше й погорду і ненависть, а навіть і до безвіря у них дійшло — і почали уважати священників за колоду народного поступу — і тут були вже зародки радикалізму! Якби не було тої консолидації з русофілами, тоді не прийшло би до конфлікту між старшими народними робітниками а молодшими, бо одні поглиблювали би змагання других, прийшло би напевно до порозуміння, бо вирозумілість і порозумінє приходять при роботі, а не при безчинності і радикалізм не мігби навіть мати місця в нашім народнім житю і священство наше задержало би й на далше було верховодство, хотьби і не знать при яким зрості світської інтелігенції, бо оно у нас є одиноким культурним чинником на селі. А так через сю консолидацію з русофілами, що то при тім всім зміли все видні становиска захопити для себе, а через се раком точити наш внутрішній народний організм — витворив ся радикалізм в цілім того слова значіню!

Тепер доперва зачалась боротьба внутрішня, що велась по обох сторонах досить завзято, а иноді і безпардонно, чим викликавалось в народі згіршене і деморалізацію в самих початках, аж знов взяв верх здоровий змісл в народі — „хто працює, сей є пожиточний, а не той, що багато говорить і кричить“. Ся засада змусила священство взяти ся за серйозну роботу в народі — і де та робота є слідна, там радикалізм не має місця, викликаючи в рядах менерів радикальних велике негодоване і скрегіт зубів. Наше свідоме священство враз з прихильними світськими інтелігентами приймили се, що добре було в програмі радикальній, за свою програму в народній роботі і повстало сторонництво національно демократичне, захопило керму над цілим Українським народнім рухом, ослабляючи тим самим радикальну партію. — А хоть она тепер ще існує, то її сила зовсім притуплена, а по часі таки мусить зіллятись з нац. демок. сторонництвом, бо її змусить до того

природний зріст народної свідомості. Сей отже фермент радикальний в нашій народній організмі не був безкорисний для цілого нашого народного руху, бо раз, що причинив ся до виступу з поміж нас того хоробливого елемента, русофілів і положив раз на все кінець консолідації з ними, а по друге заставив наше священство до поглиблення роботи над народом у всіх напрямках культуральних. Від тепер зазначилися острійші контури в нашій народній роботі — дальше жебраним хлібом жити годі було — час вже постаратись о свій власний, і тут розпочалась доперва ера правдивого нашого народного життя: повстав клич „Рідної школи“, питоме життя економічне, „Сільський Господар“, сотки товариств кредитових по краю під зарядом „Союзу ревизійного“, „Доставка“, „Гостинниця“ і проч. — словом, зачалось наше чисте народне життя, без русофілів, що занечистили нам нашу українську хату. — Ба! але тепер зажурились наші споконвічні вороги Поляки, що то з тої нашої дотеперішньої консолідації з русофілами кували так гладко для нашого народу кайдани і тягли останні соки — користи з нашого народного організму для себе — ой зажурились — і дальше в голову заходили, якби то знов який клин уткнути в наше народне дерево і его розколоти — і видумали! Видячи, що русофіли вже не здатні за оруддя до побивання українського руху, взяли ся вигрівати назад недобитків з давньої „нової ери“, котрих стерла була на прах здорова народна політика — а котра то „нова ера“ мимоходом тут сказавши, рівнож лиш з причини нашої консолідації з русофілами повстала на маневр хитрого пок. Баденього; — бо наші народні провідники видячи, як русофіли ідуть в гору у Поляків, захотіли недопустити до їх зросту так шкідливого для нас а хочачи і себе зробити благонадійними, заініціювали ту нещасну еру, що спалахнула як солом'яна полонінь і погасла. І зовсім природно, бо ласкою і поклоном не добуваєсь сили народної, але боротьбою, — но але недобитки полишились в роді Барвінських і як раз тепер зачали наші приятелі вишукувати їх — а долучаючи до них різних карієровичів — і розбитих русофілів, особливо з кругів духовних, витворили нову партію, так зовиму „християнсько суспільну“. І знов через кого то, як не через ту колишню консолідацію народовців з русофілами повстали ті християнські суспільники? Хтож тут головні світочі, як не русофіли, розумієсь вбрані в маску вже українську, а все в тій цілі, щоби знищити розвій життя Українців! Но — але тепер вже нема страху, щоби ся партія могла досягнути свою ціль в десяткованню наших змагань до незалежної України! От хиба надгородять сих христ. суспільників одних гонорами, других рангами — парохіями товстими і проче — тай тільки їх добра буде — але до України — вара їм вже раз на все!

Я не виджу нічого так дуже шкідливого в різних наших, хоч би і як радикальних партіях, ні для нашого народного життя

ні для нашої Церкви; можуть бути якісь там „принципальні“ ріжницї, лиш щоби була якась в тім ідея*) — а не безідейність, підлота, ренегатство. Я занадто сильно вірю в могутність нашої католицької Церкви, щоби она могла захитатись від леда якої там партії.

Не маємо ми священники чого боятись революції духової (бо лиш в теперішній добі о такій може бути бесіда), наколи й ми в ній живу участь взяти схочемо, а безпечно стяг Христовий не то не затратимо, але й ще високо піднесемо! Втікати від противників і замикатись від них хіньским муром, потраплять хіба лиш слабо-духи, а сильні духом всі сили напнуть, щоби не лишати їм повірену паству на поталу злу, но до остатньої каплі крови її боронити муть ріжними способами, як Христос боронив, а звістна річ, що до сильних духом весь світ належить.

Очевидець.

С. Ізидор Дольницький

Духовник львівського руского дух. Семинара.

О Службі Св. Йосифа і Найсвят. Серця Ісусового.

До Вас звертаю ся, моїх колись синів духовних в Семинари Львівськім.

На желане одного з наших Преосвящених уложив я дві Службі: одну св. Йосифу, а другу Найсв. Серцю Ісусовому і дістав на обі апробату від Ординаріату Митрополичого, з припорученем тогож, щоби ті Служби відправляли ся в всіх Церквах. Се припоручене уміщене на чолі кожного примірника і звучить так:

Що до св. Йосифа:

Ч. І0112 з 1909.

„Службу Св. Йосифу Обручнику позволяє ся печатати і має ся щорічно ві всіх Церквах 26. Груд. відправляти“.

† *Андрей*
Митрополит.

*) На сю „нешкідливість“ і „ідейність“ радик. партій годі хіба згодитись з шан. автором. — Редакція.

Що до Найсв. Серця Ісусового:

Ч. 1593, з 1909.

„Позваляє ся печатати сю Службу Сьвященнійшому Серцю Ісусовому і позваляє ся відправляти в Церквах“ і проч.

Від Львівського Митропол. Ординаріята.

А. Білецький

Офіціал.

При печатаню тих Служб був я грамотою урядовою нашого Ординаріату завізаний, щоби ёму кілька примірників їх предложити в сій ціли, щоби їх припоручити до відправи і прочим двом Ординаріатам; в сій то справі до мене лично ласкав був прийти Впр. крілошанин Пакіж.

Тимчасом в часі минувших вакацій зібралась у Св. Георгія комісія, зложена з Сьвященників трех Епархій і уложила Типик на рік 1912. На сій комісії, хоч завізаний, не міг я бути. Однако по випечатаню того Типика спостеріг я, що в нім нема і згадки о сих двох Службах. Причина того може бути та, що П. П. Отці Комісарі не знали Митрополичого припоручення, або лучше сказати, тому, що они уложили Типик для всіх трех Епархій, а припоручення Митрополичого Ординаріату до прочих двох еще не вислано. Але здає ся, що лучше би були зробили, якби були бодай замітили, що они мають припоручене Ординаріатске в Львівській Архієпархії, так як не залишили замітити 24. мая Богослужене Евхаристійне, приписане в Архієпархії. Що отже они опустили, то я тепер доповняю.

З нагоди бесіди о сих двох Службах мушу Вам пригадати, (бо і самі о тім добре знаєте), що знаходять ся у нас такі скрайні консерватисти обрядові, котрі 1) критикують наш Собор Львівський за то, що як кажуть, занадто високо підносять культ св. Йосифа*); а 2) що сі дві Службі не повинні у нас правити ся, яко противні нашому обрядови.

Що до св. Йосифа відповідаємо: із слів Собора о культі Св. Йосифу еще не конче слідує, що св. Йосиф є більшим сьвятим від Предтечі. Се слова Собора: „Що до почеси сьвятых, повеже як мовить Апостол, одна зьвізда від другої раздїяється, хоч всі сьвяті перед Богом суть великими, однак декотрі суть славніші від других; а що межи ними особливо відличає ся св. Йосиф, Обручник Пр. Діви, ми держимось сего поучені найторжественнійшою на землі повагою Намістника Христового, тому, що сей сьвятий декретами так бл. п. Пія IX, як і славного Ёго наслідника Льва XIII, установлений Патроном

*) бо висше Предтечі, котрий в нашім обряді займає перше місце по Пресв. Богородиці.

Вселенської Церкви. Дятого і сей Синод, обіцяючи собі знаменитих благ духовних від покровительства сего святаго, бажав собі по милости Божій прийняти Ёго яко особенного Покровителя Рускої Церкви“*).

Коли тут Собор каже, що св. Йосиф межи святими особливо відличає ся, то тим зовсім не зменшає святости або до стоїнства иншим найбільшим святим, бо не йно св. Йосиф, але еще й они відличають ся особливо межи иншими. Ба навіть еслиби Церков приписувала св. Йосифу культ внїшний більший, як Предтечі, то еще не вадило би більшости святости Предтечі; так як культ внїшний, який Церков Грецька віддає св. Николаю, єсть більший від культу девять менших Апостолів, а однак се не є доказом більшої ёго святости чим Апостолів, котрі без сумніву суть найбільшими святими Нового Завіта*). Церков Грецька приписує св. Николаю „Всенощне бдїніє“, а Апостолам (кромі Верховних і Ів. Богослова) заведво Полудей, в уставах Славянских, а в Грецьких ані того. Так в книгах Літургійних Грецької, як і Римської Церкви, Св. Предтеча займає перше місце по Пр. Богородиці, іно там, де приходять поминанє Ангелів, там Св. Предтеча поминає ся аж по них. Такий порядок поминань заховує ся так в Грецькій Церкві, як видно в Ёктенії Спаси Воже, як і в Римській, як видно в Літанії Лявретанській і в Исповіданії Гріхов (Confiteor) положенім на Повечерії в Бreviарі Римскім. Ёсли отже ті два великі Архіереї Вселенські, котрі відправляли Правило Церковне і по піднесеню культу Св. Обручника, не погрішили нічого против обряду Римского, ані против Св. Предтечі, то так само і наш Пречестний Собор не погрішив ся ніяк против обряду Грецького, ані против Св. Предтечі через піднесенє культу Св. Йосифа, бо наконець він опирає ся на повазі Архіереїв Римских.

Впрочім Собор основує висоту культу Св. Йосифа не на своїм мудрованю, но на повазі Вселенських Архіереїв Пія ІХ. і Льва ХІІІ., котрий то послїдний підносить достоїнство св. Йосифа понад всіх святих, бо в своїм письмі до всіх Святителів Церкви католицької з року 1889 пише о нїм так:

„Дячого блаженний Йосиф іменно має ся за Покровителя Церкви і взаїмно Церков приобіцює собі дуже багато з ёго опіки і покровительства, того особенні причини суть ті, що він був мужем Марії і мнимим отцем Христовим. Відси походить все ёго достоїнство, ласка, святість, слава. Певно достоїнство Богоматери єсть так високе, що нічого більшого не може бути. Однак понеже межи Йосифом і блаженнійшою Дівою зайшов вузол супружества, то до того внеслого достоїнства, котрим Бо-

*) Титул IV. Гл. VII. стр. 139.

*) яко основи Небесного Єрусалима (*Апокаліпс.* 21. 14).

городця без порівняння перевищує всі природи сотворені, він зближився, як ніхто інший. Бо подружжєство єсть товариством і дружєством найбільшим із всіх, котре зі своєї природи має прилучене взаїмне удїленє дїбр. Для того если Г. Бог дав Дїві Йосифа за Обручника, то дав безперечно не іно товариша пожити, дївства свїдка, хоронителя чести, але також через союз подружєський співпричастника єї високого достоїнства. — Подїбно св'ященим достоїнством він один перевищує всіх, понеже божим совїтом був сторожем Сина Божого, уважаний людьми мнимим Бго отцем. З того слїдовало, що Слово Боже Йосифови скромно підчинялося і повинувалося і віддавало всяку честь, яку дїти повинні віддавати своєму отцю“.

А що до слів Спасителя: „Не воста в рождєнних женами болїй Іоана Крестителя“ (Мат. 23. 11.), то Корнилій А. Ляпидє відносить се до Св'ятих Старого Завїта. (In Math. XI. 11.), а може іно до Пророків, бо св. Лука, котрий описуючи той самий случай, що і св. Матей, ограничує єї слова на Пророків, бо каже: „Болїй в рождєнних женами пророк Іоана Крестителя ніктоже єсть. (Лук. 7. 28.); бо тут має ся читати не пророка, в падежи родитєльній, як читають пізнїйші*) виданя, но пророк, в падежи іменитєльній, як має текст Грецький: *προφήτης*. Також і в переводї латиньскім слово *Propheta* могло би розуміти ся в падежи 6. (*instrumental*.), однак зі взгяду на текст грецький, має ся толкувати в падежи 1

А що до культу Найсв. Серця Христового, як він не противить ся нашому обрядови, то вже Їх Преосв'ящєнство наш Митрополит Андрей солїдно і ясно доказують в своїм листї до Духовєнства своїх єпархїй, печатанім в Жовкві 1906.

Закиди і бїгновїди..

Закид: Служба Найсв. Серця Христового є 1. винаходом новим, і 2. взята з латиньскої Церкви, проте не лицьов нашо-му східному обрядови. Відп. Що до 1: Служба Найсв. Серця що до предмету є нова, але що до форми вона уложена стисло після уставу Типика грецького і длятого не противить ся нашому обрядови¹⁾. Послухаймо о тім слів Їх Преосв'ящ. нашого Митрополита: (з Листу паст. стр. 7. і 8.)

„Питанє проте, чи нова якась Служба, цїлкомъ вѣдповѣдаюча приписамъ, духови обряда грецького малабы ухидити за недозволену инновацию, лишь длятого, бо єсть новою. На те питанє рѣшучо треба вѣдповѣсти, що при захованю правныхъ формальностей (*servatis de jure servandis*) и формы обрядовой

*) Славянські.

1) бо обряд не лежить в предметї Служби, але в вїшній її формї.

може бути впроваджене нове богослуження такъ вѣдповѣдне духови обряду, що хотай нове, обрядови не буде чуже. Їсли того не признасть, треба сказати, що богослуження обряду грецького такъ завмерло, що вже не єсть способне до нѣякого розвою. Уважати за рѣчь суцну восточнымъ обрядамъ бракъ внутрешнои сили житя и розвою, се єсть брати обрядъ не такимъ, якимъ его намъ исторія передала, але такимъ, якимъ находить ся в якѣмсь одинѣмъ выданю, вѣдъ котрого не смѣ анѣ на волось вѣдступити сей, що не знає анѣ его духа, анѣ исторіи. Исторія обряду, хотай на жалѣ не досыть перестудіована вказує на систематичну поступаючу еволюцію вѣдъ першихъ часѣвъ Христіянства. Много єсть Службъ впровадженихъ въ обрядъ еще въ девятѣмъ и десятѣмъ столѣтїю. Почитаємо Святыхъ творцѣвъ канонѣвъ, котрі жили и працювали въ столѣтїяхъ осѣмѣмъ, девятѣмъ. Навѣть вѣдлученї вѣдъ Соборнои Церкви восточнои Провинціи такъ само понимаютъ обрядъ, впроваджуючи безъ жадного шкруплу новї Службы¹⁾.

І дїйстно Миней Російскї переповненї суть Службами новихъ Лжечудотворцѣвъ Російскихъ, але в сѣм не противить ся обрядови грецькому, бо Служби їх уложені після правил Типика грецького. З тої причини анѣ Греки не прогрішили си против своему обрядови, коли виробили Службу Григорію Паляма, хоч злочестивому.

Якбиьмо тримали ся тої засади, що в Церкві не має вводити ся нїчо нового, то биьмо не мали майже жадного праздника, бо они були установлені не всї нараз, но поступенно в літахъ слїдуючих, не малибиьмо анѣ величавого обряду Плащениці, бо той дуже пізно настав в Церкві, так що в книгахъ церковнихъ нашихъ і Грецькихъ анѣ згадки о нїмъ нема. Не булоби Саккосів, бо о нихъ нема згадки в Евхольоріонахъ Грецькихъ в рукоположеню Святительскім, іно о фелонї, не малибиьмо Мітр, котрихъ еще до Гоара 1653) Святителї Грецькі не уживали: *Annuli usum Graecos Episcopos ignorare, nec mitras ambire*. Іно Патріярхъ Александрійскій мав право уживати мітри з причини, котру наводить Фотій в Номоканонї, пишучи:

Hujus quoque temporis Patriarcha Alexandrinus ex praesenti edicto jus habet, ut cum diademate (μετὰ λώγων) celebret. Habuit autem hanc facultatem S. Cirillus Alexandrinus a Romano Papa Caelestino, quando coacta est Ephesina Synodus adversus Nestorium. Cum non posset Caelestinus adesse Ephesi et judicare Nestorium, visum est ut Sancto Cirillo a Caelestino permitteretur huic Synodo praesidere¹⁾.

Що до 2: Празникъ Найсв. Серця взятий є з Церкви Латинської іно що до предмету, а не що до внѣшної форми, в котрій властиво лежить обряд. Такъ якъ Церковъ Римска для того,

¹⁾ Titul. VIII. cap. 2.

що взяла многі річи від Церкви Грецької, не обвиняє ся о нарушене свого обряду, так само, если Церков Грецька возьме щі з Церкви Римської, не може обвиняти ся о нарушене свого обряду, бо одна і друга Церков убирає предмет обряду в свою питому форму. Н. пр. Празник Воведенія П. В. після всіх трактаторів о Празниках, перейшов з Церкви Грецької до Латинської, а іменно до Римської, після Венедикта XIV, в році 1374¹⁾; а нікому не прийшло до голови обвиняти за те Римську Церков. А що Церква Римська багато взяла з обряду Церкви Грецької, то свідчить Венедикт XIV, пишучи: *Sedem Apostolicam non omisisse, quoties id rationi consentaneum putavit, aut asciscere in universam Ecclesiam Latinam ritus, qui ad Graecam Ecclesiam pertinebant, aut permitterent ut particulares quidam ritus, qui ab Ecclesia Graeca manarunt, in nonnullis Latinis Ecclesiis observarentur*²⁾.

А коли якийсь там в Римі критикував св. Григорія І. Папу Римського за то, що з Церкви Царгородської впровадив в Церков Римську пісень Трисвятую, (котру і нині Римляни співвають в язиці Грецькім і Латинськім в велику п'ятницю при поклоненню Ч. Креста) Святий відповів так: *Si quid boni vel ipsa (Constantinopolitana), vel altera Ecclesia habet, ego, ut minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari semper paratus*³⁾.

Закінчене.

Як хто отже з Вас жичить собі набути для своєї Церкви ті дві Службі, нехай віднесе ся до мене, а я їх за посліплатою пішлю ему. Ціна примірника оправного півтора корони, а неоправного, но брошурованого 1 кор. Мені вигіднійше булоби, якби О. Декан місцевий дав мені знати, кільки примірників для Церквей его Деканату потребує, тобим на его руки післав.

Поздоровляю Вас всіх з Вашими чесними супругами і дітьми і поручаю ся Вашим молитвам і Вас поручаю опіці Пр. Богоматері

Ваш колись Отець духовний
а нині Дзидзьо

Ізид. Дольницький

Духов. Семин. Руско-Львівського.

¹⁾ De festo Praesent. B. V.

²⁾ In Epistola Allatae sunt.

³⁾ Lib. 9. Epistol. 12. Ind. 11. — Коли Церков Грецька була злучена з Престолом Св. Петра, тогди і процвітала так, що і Римська і прочі Церкви могли багато з неї добра взяти; а тепер, коли зійшла на багно і запустіне, не можемо з неї нічо взяти, но мусимо звертати ся до Церкви Римської і від неї побирати скарби духовні.

Всячина.

Котрі віроісповідання суть нині в Австрії признані яко стоваришеня релігійні.

Яко стоваришеня релігійні суть признані нині в Австрії отсі віроісповідання:

1. Церква католицька з трома обрядами: латиньским, грецьким і вірменьским.
2. Церков греко-східна нез'єдинена.
3. Церков євангелицка (авгсбурске і гельветске віроісповідане).
4. Релігія жидівска (разом з Караїтами).
5. Церков старокатоликів.
6. Євангелицкі Братя (Herrenhüter).
7. Липовани на Буковині.
8. Східні Вірмени в Сучаві.
9. Магомедани в Боснії і Герцеговині.
10. Найновіше, бо теперішню сесією парламентарною признане стоваришене релігійне є сторонники Ісламу ганефітського віроісповідання.

Церков англіканська (Hochkirche) в Австрії не є признана, мимо сего найвисшим рішенням з дня 28. мая 1821 р. дозволено на побудоване дому молитви для англіканської громади в Трпесті під умовом, що душпастир підлягати ме гельветському консисторови у Відні, тепер evangelischer Oberkirchenrat.

Для непризнаних віроісповідань дозволяє право (Art. 16. St. G. — G.) приналежним до них тільки на домашні практики релігійні, о скільки они не є ані противні законови ані деморалізуючі. Стіваришене членів непризаного законом віроісповідання не може уважатись підметом права, але є стіваришенем недозволеним.

Ч. Т.

Театрально-організаційна комісія Товариства „Просвіта“.

З кінцем місяця цвітня засновано при Головному Відділі Тов. „Просвіта“ у Львові нову, сему з ряду комісію театрально-організаційну. Комісія ся мати ме за задачу в першій мірі подавати всілякі поради і вказівки аматорським кружкам театральним наших читалень, Січій, Соколів, Руських Весід і т. п., як уладжувати аматорські вистави, які добирати штуки і т. д. Не менше важною для комісії справою буде зладжене і тягле ведене точного спису дозволених до вистави ц. к. Намісництвом

творів; разом комісія старати ся буде о придбане театральної бібліотеки, з відповідних для аматорської сцени творів і з музикальних партитур до народних штук, які визичувати ся ме до ужитку кружкам. В окремії частині „Письма з Просвіти“ поміщувати ся буде дотеперішній репертуар для аматорських кружків, а також буде подавати ся рецензії й нових драматичних творів; репертуар найвідповіднійших до вистави штук буде дуже точний і основний та видавати ся ме його й окремо, яко летючі листки. Пляни на дальшій меті обнимають: 1) Утворене під зарядом комісії та покровом Тов. „Просвіти“ вірцевої сцени людскої так, щоби підчас проб та самих представлень могло все двох до трох людей приглядати ся, як слід, режисерській роботі та в сей спосіб у сім напрямі образувати ся; 2) Уладжуване курсів для режисерів; 3) Видаване дешезої бібліотеки театральної з найвідповіднійших творів; 4) Придбане до визичування театральної гардероби і тут в першій мірі строїв козацьких і історичних, щоб уможливити виставу штук з нашої бувальщини; 5) Ведене катастроу існуючих і організованих нових кружків.

Крім сеї роботи з театральними кружками возьме ся комісія енергично до помочи і праці над анальоґічними кружками хоровими і оркестральними. Так отже нова ся комісія завияти ся ме одним, величезним, дотепер в нас без опіки позістаючим відломом просвітно-культурного життя, який найчастійше являє ся й рішачим чинником освідомлюючим темні і байдужні маси простолюда. — На чолі комісії стоїть інж. Степан Чарнецький, як голова, його заступником є о. Іван Туркевич, секретарем Іван Савицький, а референтом комісії до Головного Віділу радн. о. Теодозій Лежогубский.

Малярство релігійне *).

Вроджений запал до краси в природі і зусиле підхопити її і в наслідуваню перенести на даний предмет або відповідно принововити, викликали штуку. Той вроджений запал напирас і побуджує артиста до творчого наслідування краси природи. В першій мірі стремить він до підхоплення до наслідування красної форми; але задля тісної сполуки форми зі змістом, дух артиста мусить також полюбити і зміст, який має представити его образ.

Ті два чинники форма і зміст вибивають ся також в вражіню, яке робить на видця вже готовий образ.

І тільки дуже абстракційний теоретик, перебірчивий естетик і смакун-артист може задоволити ся лише самою красою форми. Більшість людей глядить і займає їх не лише красота форми в образі, але і то, „що“ образ представляє.

Зміст образа тому не є нічим припадковим, случайним ані для видця ані для артиста. То признає навіть так скрайний

*) Karol Wróblewski: Zasady piękna w sztuce.

прихильник „красоти для краси“, яким є Віткевич. Також і він є тої гадки, що артист то „оживотворений апарат“ і від его душі залежить, на котру сторону свѣта скерує він свій апарат.

Отже можливим є скерованє предмету (об'єкта) того живого апарату в сторони не тільки звичайного земского житя, але і в сфері найвисших таїнств релігійних. Тоді „живий апарат“ набирає еще більшого житя. Артист в сѣм случаю ввійшовши в нечувано тісну звязь зі змістом образа (догматом віри), не тільки ставить нам перед очі красоту того змісту, але виражає в нїм рівночасно свою особисту пошану, культ і пієтизм для него.

З такого настрою повстають образи релігійні, як то прекрасно виражає ся про се статут середньовічного малярского цеху зі Сієни: „Цілюю*) релігійного малярства є при помочи Божій вказати невправнім (в тім заводі), що може зробити сила віри“.

Цілком справедливо тому сказано о свѣтїм малярї, містику Фра Angelico: „Для него малярство було тільки милим виразом актів віри, надії і любови“.

З того слїдує ясне заключенє, що ціхою, котра відріжняє малярство релігійне від свѣтского (цивільного) належить уважати: конечний пієтизм до него і повстаюче з сего збудованє і ублагородненє видця.

Вправді кажуть деякі, що з релігійних образів неможна робити жадних заключень о внутрішнім настрою артиста. Ругіно, а тим менше Тусуан не були цілком аскитами, а прецінь їх образи мають вираз екстатичної побожности; тільки не многі серед непроглядного легійона малярів релігійних могли як Фра Angelico в глибині власної душі находити взори до образів націхованих великою тугою за позагробовими свѣтами. — Але як всі люди, так і артисти, носять в своїй груді шляхотнійшу часть свого „я“. Притім посїдають і змисл і здібність так глибокого затоплення в нїм, що з него, нїби зі зерна золота зможуть викути тоненьку вттку, котра розснута — вистарчить на гафт великого і чистого характеру в образї.

Розумієсь, що нинї з легко зрозумілих причин — трудно доглянути того будуючого первня в релігійних образах. — Штравс, Ренан і цілий синедріон новітних теологів доконали свого. — Модним нинї стало ся раціоналістичне „пониманє“ Христа, яко діяча тільки або добродушного вандрівника-проповідника. Пр Д. Марія буває представлена яко наївне дівча при кужелі, то знова як бідна жінка звичайного теслі в нужденній хустинї на голові.

Ось як гр. Nagtach представив „Кушенє Христа“ через диявола: Дияволом є тут жіноча стать, що виходить з пекольної глибини серед диму і випарів. Христос напрасним гестом відтрунувши стать від себе, сам в заклопотаню утікає.

*) Rio, L'art chrétien I. 61.

То само можна сказати і о „Воскресенню Христа“ Верещагіна і о „Родині Йосифа в Назареті“ Англійця Millais. Є в тих образах все: історія, анатомія, перспектива, досконале знане фльори палестинської, брак однак головної річі — натхнення, що то з віри спливає на предмет, котрий має бути представлений.

Rembrand і van Ruysdael були мовістами, а мимо сего їх декотрі образи „Зложенє Христа до гробу“, „Христос в городі“, „Сумний аж до смерті“ ціхує така глибина набожного настрою, що не уступають в нічім ділам архикатолицького Fra Angelico або екстатичним постатям Perugin'a. Не віроісповіданє отже є міродайним в оцінюваню вартости образу, але глибоке відчутє, з яким маляр забирає ся до представлення якогось предмету віри.

Для одного з польських артистів не вистарчило одіти Матір Божу в краківську сукману, розпустити єї коси по раменах і дати в руку пригорщу татарского зілля, щоби через то лише сотворити образ Матери Божої *krakowskiego ludu*. Вираз твари на тім образі чисто людський, сьміючі ся очі і рум'яні лиця, зробили з неї красну дівчину*), а не Богородицю, що достоїнством своїм взносєть ся високо понад всяку земську твар.

Або чи може бути що більше карикатурного над образ, котрий свого часу Uhde поважив ся назвати іменем Христа? Представлений хтось на розстайній дорозі; руки і рамена то, постати піднесені в гесті; поза як можна догадувати ся, проповідника; одіж єго то червоний грубий мішок, в пасі шнуром оперезаний. Брунатний лахман звисає єму нїби плащ з одного рамени. Волосє на голові побурене спадає на рамена. В виразі твари нема ні крихітки не то Вождєства, але навіть одробини шляхотного вигляду людского. Правдивий тип сибірського бродяги або засланця з Сахалїну. І то має бути стать Христа, про котрого єв. Письмо каже, що був красний від синів чоловічих.

З того, що сказалисьмо о релігійнім малярєстві показуєсь, що мильним є твердженє декотрих критиків, будьтоби поезія і малярство в представлюваню євєтих — релігійних тем послугували ся виключно людськими середниками.

Правда, Гільосса єв. Тереса, поезії Франца Сераф., книги Тома й Кемпіє писані єуть людським язиком; правда — де мова в них о любови Бога аж до запертя, до затрати себе — уживають ті поети-містики вираженє (язика) земської любови. Так само Fra Angelico, як і Рафаїл уживали до своїх образів людських середників, котрі єуть доступні і для кожного иншого артисти: фарб і кисти, євітла, барв і взорів. — Однак сила відчуття, настрої, що з внутр оживляє ті часто людські вирази в поезії і людські середники в малярєстві, не вєсєди були однакові. Звідси то дїєсь, що повстають твори — діла штуки, в котрих

*) Ту добре пригадати собі, чї і у нашім релігійнім малярєстві нема подібного образа Пр. Д. М.

силою творчою крім засобів, хочби і найкрасше згармонізованої душі людської, мусить бути **висша провідна сила**. Сила та нераз через натхнене пре артиста до діл релігійних, на котрі сам геній людський глядить потім зі здивуванням.

Діжж, йдѣже хѣщєтѣ, дѣшєтѣ *)...

Не встидайтеся п. малярі сказати: колом розгоновим, піддержкою, самим діланем і рукояттю доброго висліду в релігійнім малярстві є — ласка Божя. — Ч. Т.

3 головного виділу Товариства сьв. Ап. Павла.

Подаєся до відома членів Тов. сьв. Ап. Павла, що:

1. Відпоручником Товариства до „Рідної школи“ є Всесв. о. др. И. Боцян, ректор духовної семінарії;

2. „Щоденні молитви“ — (відтиска з малого катехизму) розіслані до кружків, де їх можна набути по ціні по 4 сот. від примірника;

3. Виконуючи ухвалу Загальних Зборів нашого Товариства віднесенося до Преосвященного Митрополитичого Ординаріята з жалобою на клевету завдану нашому Товариству редакцією „Церковного Востока“.

4. На прошене генерального Вікарія Всесв. о. дра Й. Жука вислано для наших переселенців в Росії 100 примірників наших видавництв в квоті 103 К.

5. Позаяк перше видане книжки „Де знайти правду“ розійшлося в 5.000 примірниках а нове запотребоване оказалось конечними, видано другий наклад тої книжочки з доповненнями по ціні 1 корона від примірника;

6. Виконуючи ухвалу Загальних Зборів, постаранося о завізанне комітету в справі збирання жертв на будову монастиря і церкви для СС. Василянук у Львові і видано в тій цілі відозву, яка зістала поміщена в ч. III. АЕуархіяльних Відомостей;

7. Проситься старшину кружків о надіслане звіту з діяльності за минувший рік, як також о зібране членських вкладок і залеглостей за побрані видавництва нашого Товариства.

За Виділ:

о. *Евген Гузар*.

о. *др. Д. Яремко*.

Що наме статистика Галичини за послідне 10-літе?

Хотай ще не зараз появиться офіційальне справозданє Бюра статистичного при Виділі кр. у Львові про послідний спис людности в Галичині, вже постарались деякі зі сторони Поляків видістати статистичні дані з краевого Виділу, щоби „з волею ствердити“ приріст римо-католиків і затирати з радости руки, що приріст сей є рівнозначний зі зростом польского стану посідаєня. Користаючи з тої нагоди, наводимо порівнюючу табелю спису людности в Галичині, щоби витягнути також для нас цінні спостереженя.

*) Еван. Іованн III. 8.

	рим-кат.		греко-кат.		вірмено кат.		православ.		протестанц.		Жидів		інші і безро-ісповідя.
	загалом	0/0	загалом	0/0	загалом	0/0	загал.	0/0	загалом	0/0	загалом	0/0	
1890	2999716	45·40	2790894	42·23	1739	0·03	1429	0·02	43931	0·67	768845	11·63	1262 0·02
1900	3345780	45·73	3108972	42·50	1532	0·02	2233	0·03	45382	0·62	811182	11·09	857 0·01
1910	3745145	46·58	3378451	42·02	1392	0·02	2816	0·04	37292	0·46	872975	10·87	1316 0·01

Загальний спис людности в Галичині з кінцем р. 1910 виносив 8,029.387; з того припадає на східну Галичину 5,336.177, а на західну 2,693.210, крім війська, яке виносить 62,860 людей.

Процентіві відносини греко-католиків до римо-католиків в східній і західній Галичині з осібна унаглядняє слідуєча таблиця:

		гр. кат.	рим. кат.	Жида	без віроіспов.
1890	Схід	62·86‰	22·65‰	15·39‰	0·90‰
	Захід	3·60‰	88·01‰	7·97‰	0·42‰
1900	Схід	62·79‰	23·51‰	12·85‰	0·85‰
	Захід	3·44‰	88·52‰	7·69‰	0·35‰
1910	Схід	61·68‰	25·31‰	12·36‰	0·65‰
	Захід	3·24‰	88·53‰	7·42‰	0·31‰

Наколи порівнаємо загальне число греко-католиків попередних десятиліть з десятилітєм посліднім, то приріст нашої людности випаде в посліднім десятиліттю далеко слабший ніж в попередних. Однак се явище не є наслідком зменшеня плодитости нашого народа а толкуєсь сильно розвиненою еміграцією зарібковою в послідних десятиліттях. Коли зважм, що галицька еміграція за послідне десятилітє виносить 477.834, з чого на Русинів гр. католиків припадає 254.000 то прийдем до висновку, що еміграція є причиною, для чого наш нарід мимо релятивного приросту виказує за послідне десятилітє майже о $\frac{1}{3}$ ‰ менший приріст людности.

Але чим витолкувати сильний приріст римо-католиків в західній Галичині, який видає ся в очи при перегляді другої таблиці?

Во придивім ся, що говорять сі вїмі цифри: 1890—1900 прибуло римо-католиків в західній Галичині $\frac{1}{2}$ ‰, підчас коли чотири рази менше число римо-католиків в східній Галичині зростає в тім самім часі майже о 1‰. Від р. 1900—1910 виносить приріст римо-католиків на заході ледви 0·01‰, підчас коли рівночасно чотири рази менше їх число на сході виказує приріст о цілих 2·20‰. Наколи би толкувати се явище природним

приростом польского населення, то насуває ся непоборима трудність, длячого приріст римо-католиків на заході не йде в парі з їх приростом на сході. Наколи приріст залежить від плодної сили даного народу, то чим витолкувати сю велику нерівномірність плодності польского народу в східній і західній Галичині? Ніхто не буде так наївний, щоби толкував сю нерівномірність відмінними територіяльними або кліматичними відносинами, бо они в цілій Галичині менше більше однакові. Питане се розв'язує лиш одна відповідь: Причина приросту римо-католиків в східній Галичині не є явищем природним лиш штучним. Безнастанне латиньщенє греко-католиків, яке приняло по 1908 р. застрашачі розміри, будованє щораз то нових твердинь польских в формі капличок по руських селах, отсе єі штучні чинники, що збільшили ряди польскої нації і латиньскої церкви о 2%. Се нові *zdobycze polskiego pług*a в XX. віці.

Андрій Ішак.

Монашества у нас брак.

Чиви монаші і конгрегації се вицвѣт християнства; тому чим більше релігійний є котрийсь нарід, чим лїпше розуміє науку Христову, де більше процвітає житє християнське, у того народу є більше чивів монаших, є більше ріжних релігійних конгрегацій.

А если так є, то видно, що у нас дуже заросла буряном винниця Христова, коли наше монашество таке мізерне; кілька соток монашества на 4 мільйони Русинів в Галичині то сьмішно мале число. Хто сему винен, що у нас гейби призабули на ради євангельскі — лишаю се без відповіді. Скажу лишє се, що я еще не чув проповіді на тему рад євангельских. Давнійше мусіло бути у нас инакше, бо знаємо, що у нас на Руси було багато монастирів, а тепер у нас всего 13 монастирів мають оо. Василияне, а і ті декотрі майже пусті пр. в Підгірцях, в Погони.

А мимо сего з подивом мусимо глядіти на ту муравлину працю оо. Василиян; таке мале їх число, а так много трудять ся пр. і при видавництві книжок, при редакції газети, в праці душпастирській при парохіях, на місиях в нас в Галичині і в Америці, а тепер ще при ново основанім інституті місійнім в Бучачи, так, що на них сповняєсь народна наша пословица: що „хто працює, тому Пан Віг і силу дає, а хто лїнує ся, тому ще ту відбирає, хоч вже і так єї мало має“. Однак хочби при Божій помочи і подвоїли а навіть потроїли они свою працю, то та їх праця еще не буде такою, якою она у нас повинна бути. А причина сему: брак, мале число монашеств у нас. У нас треба не 6, 7 соток монашества, нам треба 6, 7 тисяч, так, як се є у наших Поляків. У них пр. в самім місті Львові було в році 1911. 807 монахів і монахинь, коли у нас

77, а то 10 оо. Василян, 29 сестер Служebníць, 28 Василян і 10 Студитів. Отже 10·5 разів більше як наших монахів і монахинь є польських монахів і монахинь у Львові; а порівнявши число польських монахів і монахинь в самім Львові, з нашим числом монахів і монахинь, які де не будь в, то Поляки мають около 150 монахів і монахинь більше від нас. Що за великаньська різниця між ними а нами. Хтось би міг сказати, може по иньших містах в східній Галичині не стоїть так зле наше монашество в порівнаню з польським. А я скажу на се, що і не ліпше, як у Львові пр. возьмім Коломию, столицю нашого Покутя, а порівняне чисельне між монахами а монахинями польськими і рускими буде ще гірше, ще сумнійше для нас. Ту після шематизму з 1911 р. є оо. Бзуїтів 7, Сестер милосердя (Шаритки, котрих у Львові є аж 143) ту 7, Сестер Служebníць 8, Сестер Род. Мар. 8, Уршулянок 28, разом 58, а на то все 4 наші Сестри Служеб., отже 14·5 разів більше є в Коломиї польського монашества чим руского. Або возьмім столицю нашого Поділя, місто Тернопіль. Ту є оо. Бзуїтів 22, оо. Домініканів 4, Сестер Милосердя 6, Домініканок 4, Сестер Служеб. 13, Згромадження Сестер св. Йосифа 8. Разом 57. З руского монашества є лише 9 Сестер Служеб. Отже 6¹/₃ разів сильнійше стоїх монашество польське від руского.

Коли порівнаємо отже ту чисельну лише перевагу польського монашества над руским, то цілком нам не стане дивним, коли кожного місяця читаємо, що у Львові перейшло кілька десятків Русинів на латинський обряд. І хоч багато ще иньших причин складаєсь на сей наш масовий перехід на латинський обряд як у Львові, так по иньших містах а навіть селах, то на мою гадку сего би не було, коли би наш нарід був добре обучений в справах релігійних; мою гадку стверджує се, що наші Русини то, що роблять ту в Галичині зі зміною обряду, то саме роблять в Америці зі зміною віри. Обучати добре в справах релігійних, научити розуміти науку Христову і приписів Церкви, видно, що не було кому, а притягати до себе різними а преріжними способами є кому; з того ясне заключенє, що если хочемо, щоби наші люди добре уміли постояти за свою віру, нарід і обряд церковний, щоби в нашім народі зацвило правдиве жити християнське, щоби наша Русь була дійсно святаю Русію, то мусимо пособляти розширюваню нашого монашества мужеского і жіночого.

Насуваєсь питанє, в який спосіб маємо пособляти розширюваню нашого монашества? Чи може закладати нові чини або конгрегації?

На разі нам нема потреби старати ся про основанє нових чинів або конгрегацій. Ми мусимо скріпити, сильно поставити на ноги наперед ті чини, які є у нас, а потім доперва будемо виділи, чи нам треба закладати нові.

А пособляти розвоєви нашому монашеству можемо і мусимо в двоякий спосіб: морально і материяльно. З одної і другої сторони потребує помочи наше монашество: моральної, через розбуджене у народа духа жертви для справ релігійних; материяльної передовсім потребують чини і конгрегації жіночі, а ті у нас суть дуже бідні. Обі сі помочи най пліють всі, хто може; ніхто най не відтягаєсь від жертви на великій жертви. Материяльну поміч мусимо дати всі, по можности кожного при якій будь нагоді. — Моральну поміч передовсім має дати клир сьвітський. А у нас під сям зглядом дуже мало робилось. Душпастирі тому повинні при кожній нагоді яко проповідники слова Божого вказувати на велике значіне рад евангельських, а передовсім пояснити, в чім полягає суть життя монашого, сказати про великість ласки покликання до стану монашого.

Через голошене і розяснюване рад евангельських взбудити і роздути огонь любови до життя уєдиненого, до життя монашого. Душпастир повинен помагати душі, що хоче вступити до Закону, радою: роблячи єю уважною, що до монастиря повинно вступати ся не в часі набожного натхнення, але по спокійній, зрілій розвазі: дальше представляючи строгість життя законного з одної і солодість з другої сторони; в той спосіб перешкодить і не допустить до заводу неодного, що нерозважно підняв ся так великої жертви; если вже хто невідклично рішив ся піти до Закону, тоді душпастир має обовязок порадити такій душі, до якого чина має вступити, як також помочи побороти трудности, які можуть ставити родичі своїй дитині, що хоче вступити до монастиря. В тім дусі впливати на молодіж можуть парохі також в той спосіб: звертати дітям увагу, щоби наслідували побожних монахів або монахинь, если є в тім місці.

Дальше повинен душпастир і о се дбати, щоби до монастиря діставали ся не ті, що шукають в монастирі легкого хліба, але ті, котрі хочуть правдиво служити Богови.

Подібно як душпастир, повинен впливати в тім дусі на шкільну молодіж о. катехит.

Верімоє до сеї праці: вспомагати морально і материяльно наше монашество всі. Запамятаймо собі се, що праця польських монахів і монахинь принесє користь для Польщі, а плоди тої праці вже видимо. Міста наші спольщені; а польонізація вкрадаєсь і на села. А певно се станєсь инакше, коли по містах у нас буде своє монашество; оно не дасть на поталу наших міст*) наперед латинізації а потім польонізації. Вспомагаючи,

*) У нас якось так склалось, що діяльність наших політичних, економічних і просьвітних інституцій звернула ся з цілою форсою на села, полишаючи міста безпощадному заливови поляків і жидів. Ми гейби забули,

морально і матеріяльно монашество, виробимо тим самим у себе сильних борців за віру і нарід свій; поставимо сильні оборонні мури для нашої Церкви і народу. Зникнуть у нас розпаношені заходи польонізаторські, зникне нахабна латинізація нашого міщанства і нашого пролетарияту, наших робітників так по містах, як і по селах. Зникнуть заходи шизмофільські, зникне погубний лібералізм, соціалізм і радикалізм.

Найперше і найскорше, що можемо і мусимо зробити, то хай буде се: Захоронкй під опікою руских монахинь мусять повстати у нас в кождім місті, місточку і селі.

Ч. Т.

Від Адміністрації.

Просимо наших посліплатників о ласкаве а скоре вирівнане всяких залежностей. Не думаємо, щоби наші довжники бажали нам кривди: припускаємо, що тільки з неуваги не вислали нам вже доси посліплати. Та коли би ся неувага мала тревати далше — ми мусіли би хиба здержати їм висилку часописи.

що міста суть світочі культури і центри політичної власти; для кожного народу міста суть вікнами вселюдської цивілізації. Через сі вікна всесвітний потік цивілізації плеть ся по селах. А для галицької України сі вікна забиті. Тому дуже добре би було, будувати на будуче і монастирі по містах більших пр. в Тернополі (ту аж допрошує ся на „всходніх кресах“ монастир оо. Василя і то великий), в Коломії, Станиславові, Стрию і меньших містах, як в Чорткові, Городенці, Заліщиках і багато иньших.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

Одинока руська робітня
різб'ярсько-столярська і позолотнича
ДМИТРА СТАЩИШИНА
у Львові, ул. Рицарська ч. 18 — Телефон 1707
поручає ся Всч. Духовенству.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спроводила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, хрести і др.) і о різні різби (кивоти,
процеси, олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позопочення чаш і направи риз

просить висилати до Львова, де в їх робітня.

За гроші, складані на вкладковій книжці, дає 6%,
уважаючи вкладчиків співликами свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцелленція митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатія” вибудована на найсолідніших основах.

„Карпатія” приймає забезпечення на життє у всіх
найдогідніших комбінаціях при найкористніш-
ших умовах: на дожиттє, посмертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатія” дає забезпеченням всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки забезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатія” основана на взаємності і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатія” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однієнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИЮ”.

„Карпатія” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою агєнтуру.

Блисші інфрмациї що до обезпечень і агенций удї-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановско го
№ 12. Дирекция приймає також зголошення внесків на
обезпечення на життя і ренти.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бавдажів припуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Societe hygienique“ в Падуї (Італія) — зеднав собі уже світову славу своєю метою цілковитого усуваня пропуклин без жадної операції, лишень при помочи ужитя бавдажа власного винаходу.

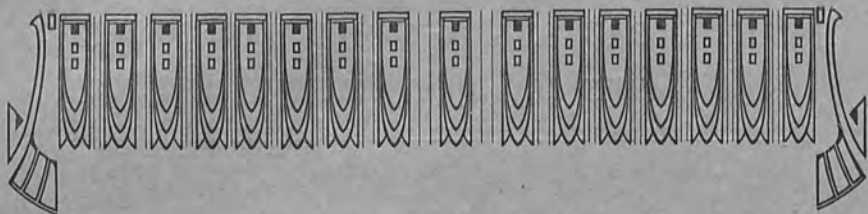
Тисячі людей терплячих на пропуклину вилічив М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслугоє на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Світле ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженем з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бавдажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконувана тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарского Орла. Сотки листів з подякою та признання не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частий світа, але і від багато лікарів потверджують ту опінію, що

бавдажі М. Фрайліха

суть безуслівно певним средством до цілковитого усуваня терпінь пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бавдажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жадане franko кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуслівно в заведеню М. Фрайліха в цілі збаданиа, де мусить позістати через кілька днів.

ПОРУЧАЄ СЯ

Всечеснійшому руському Духовенству до
ужитку свого і церковного

„НАПІВНИК ЦЕРКОВНИЙ”

(Ігн. Полотнюка)

поручений Всесвітл. Митропол. Ординариятм.

Половина чистого доходу зі спродажи, призначена на
цїли Руского Товариства Педагогічного.

Цїна книжки К. 3. опрaвл. 4. К.

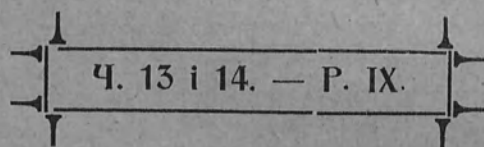
Замовленя слати до Канцелярії Руского То-
вариства Педагогічного

у Львові, Мохнацкого 12.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

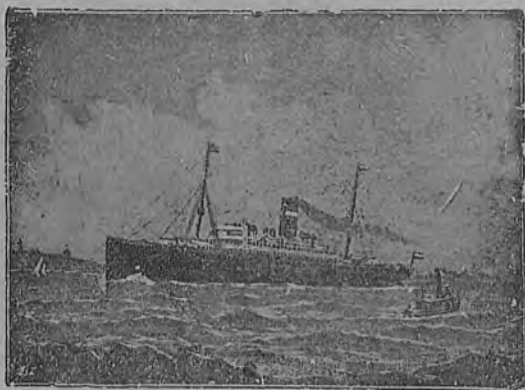
Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 13 і 14.

З М І С Т:	
Вражіння після „Ниви“ на російській Україні.	377
<i>Антін Стельмах</i> : Синтеза світоглядів.	381
<i>Іван Ших</i> : Сьв. Іван Новий Сучавський.	398
<i>о. Іван Сендецький</i> : Самопоміч.	402
Церковні літопись.	412
Всячина:	
(На евхаристийний конгрес до Відня. — В справі участі руских селян. — В справі збираня жертв на будову монастиря і церкви СС. Василян. — З Дирекції жіночих шкіл Руського Товариства педагогічного у Львові. — Заклик до нашої жертволюбивої суспільности. — Видавнича Комісія Руського Товариства педагогічного. — Наші гаразди).	416

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини, взагалі до всіх місцевостей північної і південної Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білету залізничні до кожної місцевості північно, і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского священника, котрий виконує душпастирські обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького Lloyd'a
у Львові, Городецька 93.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцеленция митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатия” вибудована на найсолідніших основах.
„Карпатия” приймає обезпечення на житє у всіх
найдогідніших комбінаціях при найкористній-
ших умовах: на дожитє, посмертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатия” дає обезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки обезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатия” основана на взаємності і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатия” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на житє лиш одна, однієїнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИІ”.

„Карпатия” перєдає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою агєнтуру.

Блисші інфрмациї що до обезпечень і агенций удї-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановского
№ 12. Дирекция приймає також зголошення внесків на
обезпечення на житя і ренти.

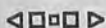
ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 13 і 14.

Львів, 1. червня 1912.

Рік IX.

Вражіння після „Ниви” на російській Україні.

В нїдрах широкої України, серед мертвого моря російського синодославїя, часами збираєть ся нас декілько, що болїємо питаннями віри і вселенської Церкви Христової. Маємо в своєму гуртку і пана, і мужика, і сьвященника. Якось ото спільно перечитували „Ниву”. Дорогою гостею є для нас „Нива”, орган єдности Церков на рідній мові, часопись, про яку чули ми лише з синодальних „Церковныхъ Вѣдомостей”, але так чули, що бодай не казати. Та позаяк синодальна репутація є для нас запорукою поважання до того, що вона ганьбить, то радо поставили ся ми до „Ниви”, щиро й любовно, так як би читали десь на чужині милий лист з вітчизни. В числі 2. „Ниви” (15 січня 1912 р.) є писання о. М. Галущинського „Пробудїмо ся зі сну”. — Перечитавши тоє, читачі мої багато сперичали ся, хвилювали ся та доводили оден другому. З повним поважанням до мисли о. Галущинського про ОО. русофілів, клеймили сих, яко зрадників віри і народу, синодославних запродавцїв та московських політиканів, що бажали би „И капиталъ приобрѣсти и невинность соблости”, але трохи инакше поставили ся до другого й третього розділу згаданого писання, де розвязуєть ся питання про „обрядовщину” та „що нам робити”. Про остатнє маю на думцї подїлити ся з „Нивою”.

Минаючи історичну розвідку о. Галущинського про дорогу, „якою йшли люди, що завели наші руські єпархії в Росії в обійми схизми”, бо що було в Росії за часів Лісовського-Попеля, того не може бути зараз ні в Росії, ні, тим паче, в Гали-

чині; минаючи сю частину писання, яко не цілком переконуючу, особливо коли роздивляти ся питання з погляду ширшого, як галицько-український, — читачі мої багато недоумівали над отсими місцями о. Галушинського: 1) „Ми не тільки хочемо задержати чистоту нашого обряду, але все нам подобаєть ся, що було колись в нашім обряді, хоч воно противить ся вірі католицькій та не відповідає потребам часу й душі людської“; 2) „По думці наших обрядовців всюди має бути поступ, розвій, жите — тільки один обряд має стати архівом, сьвятощі церковні старими ґратами, не допасованими до обставин часу і потреб душі“; 3) „Чим більше (до грецького обряду) заводжено конечні зміни, достосовані до потреб часу і душ людських, дух католицизму в нашім народі збільшав ся“; 4) „А однак многих потреба змін в нашім обряді... обряд є висловом віри, відповідаючим вимогам часу і потребі душі людської“... 5) „Тільки той може піднести подібну трудність (запозичовання практик церковних з иньшого обряду), що не розрізняє обряду від догми, форми від змісту, та сліпим і не чулим є на потреби душ людських“.

І ото тутешні читачі „Ниви“ недоумівали, чи висше наведені цитати анальоґічні суть для цілого греко-католицизму в широкім змислі того поняття, чи для греко-католицизму Галичини, чи для греко-католицизму о. Галушинського та декількох його однодумців*), „бо так“, доводили оден другому: „як форма конкретно представляє зміст, так обряд конкретно представляє догму; як зміст виливаєть ся в формі, так догма виливаєть ся в обряді; коли зміст і догма, яко такі, суть абстрактні, сказати-б, незалежні, то вже форма і обряд суть в прямій залежності від індивідуальности своїх творців. Догму науки Христової представляли конкретно, виливаючи в обряд, два сьвітлові історичні чинники, оден т. з. романізований, другий т. з. елїнізований, і представили та вилляли кожен відповідно своїй натуральній, дуже складній, Господом Богом наданій духовій і фізичній індивідуальности. Так протягом довгих віків, вогнем первісної віри Христової і силою боговдохновенної мисли Вітців і Учителів Церкви — склали ся сьвященні предання — обряди римські і елїнські, і зараз кожний добрий римлянин і кожний добрий елїн, та йже ся німи, се-б то кожний Кельт і Поляк, кожний Вірмен і Русин — повинен памятати оте вартеве „тїм же оубо, братіє, стоїте и держите...“ Через се власне не тільки бажало-б ся „задержати чистоту нашого обряду, але й все нам подобаєть ся, що було колись в нашім обряді“. А що воно „не противить ся вірі католицькій“, то раз, що воно було до часів ви-

*) Се питання, над котрим здавалось ся перевести широку дискусію. Ми радо схилюємо місцем як для рос. Українців, так і для галичан. — Ред.

зантійського відколу, а друге знов те, що воно освячено власттю Найсвятійшого, блаженної пам'яті, Вітця, Климента VIII, приймившого Русь до лона своєї Церкви, яка єдина зберігла суцність древнього православ'я в ясній чистоті його і непорушности, і коли іменем глави своєї освятила чи благословила що, то лишається воно освященим і благословеним во вся дні до скончання міра...

А далі, недоумівають, що то за „потреби часу, обставин та душі людської“, якими так пестить писання Вп о. Галущинського, і до яких обряд мусить „дostosовуватись“, яким повинен „відповідати“. Чи то мають ся на увазі потреби галицькі, чи греко-католицькі, чи римо-католицькі, а чи взагалі потреби нашої сучасности та її душ? Коли потреби чисто галицькі, то хіба-ж змінами в старім обряді (та усуненням терміну „православний“) треба бороти ся з „атцями“, „лемківскою дурійкою“ та житомирськими вихованцями? А чи не краще бороти ся більш кованою зброєю, про яку о. Галущинський і сам каже, се-б то проповідями, приватними розмовами, виданням відповідних книжок та піднесенням житя релігійно-морального серед народу і духовенства, а не запозичуваннями практик церковних з иншого обряду, не замовчуванням однаковости греко-католицького та синодального обряду, божістина влізе в вікно; натомість чи не краще бороти ся отверто, роз'яснюванням ріжниць дійсних, внутрішніх, глибоких та з'ясуванням тої оберпрокурорщини, розтічи й безладдя, що зветь ся греко-російським православ'єм в Росії, а в Галичині мусить звати ся не иначе, як схизмою, бо воістину православні суть лише греко і римо-католики. Тутешні читачі „Ниви“ добре уявляють собі, як важна й тяжка тота справа, але з пташиного дивлячись лету, сьміють думати, що так неначе не з того боку підходять до неї всесесні та правдивоповажані галицькі обороньці віри католицької. Відкидаючи напр. термін „православний“, а не називаючи тим, звичайним для руського народу терміном віри католицької, змінюючи та запозичуючи обряд, тим самим уводять простий люд в підозрінне до себе та несамохиті тручають його „в обійми схизми“, атци якої як найліпше користують ся з тих рокових помилок і, як відомо нам і з Житомира і з галицької праси, мають чималий успіх.

Бо то завжди так: аби лише оборонець відступив ся на єдину пядь від своєї позиції, аби лише кришку захитав ся, то вже справа його непевна, аж заким знов не стане твердою стопою на своєму місті, тоді почне свій напад. Тай знов з морального боку чи личить же, щоби пастирі греко-католицькі, через те лише, що якісь там схизматики іменують себе „православними“ та держать ся грецького обряду, цурали ся старожитнього терміну „православний“ та старожитнього, благословеного Найсвятійшими Вітцями обряду.

Коли мають ся на увазі потреби греко-католицької, то по-мимо дивної неприхильности до рідного обряду, о. Галушинський не повинен забувати ся, що обряд для греко-католицької Церкви є поки що величезною місієюною зброєю, бо поза межами Галичини починаєть ся широке море синодославія — Україна, Московія, Сибір, Туркестанщина... а що греко-католицький обряд зможе тут більше, а ніж римський, то про се годі й говорити: адже люд темний, сути справи не знає, а до латинського обряду ставить ся взагалі вороже, як до чогось чужого, ба навіть сьмішного. Уявіть собі, прошу, кацапа в костелі, того самого кацапа в червоній сорочці з оксамитовою жилеткою поверх, що так щиро вклякає в греко-католицькій церкві в Петербурзі, на Полозовій вулиці, № 12, в о. Олексія Зерчанінова. А проте що в синодославній церкві — що в о. Зерчанінова, то з зовнішнього боку однаковісенько.

Коли мають ся на увазі потреби римо-католицької, то так би й сказати: пора, мовляв, затушкувати всілякі зверхні ріжницї та швидче нівелювати ся в один спільний всім католикам обряд латинський. Се так, звичайно — так... Але чиж стала вже для того пора? Чи не мати ме з того віра католицька великої згуби, а Поляки (поки-що) великої знайди?

Може, врешті, мають ся на увазі потреби сучасности та її душ, бо адже о. Галушинський охоче каже про архів і грати, про поступ, розвій, і жите... Так як би в радикальній промові... Але як то може стосувати ся до сьв. Церкви та її тих чи других скарбів? Хіба так: Римо-католицька Церква в цілїм своїм житті, — і в змісті і в формі, і в догмі і в обряді, в важницях і в дрібницях, — ніколи не поступала ся вічним для часового, небесним для земного, ангельським для людського, через те вона як була, так є, так і буде во віки; через те Господь Бог, по безмежному своєму передвидженню, і дав їй ключі Царства Небесного. Східна же частина її, церква византийська, тільки те й знала, щоб достосовувати ся до потреб часу та душі людської, хоч ті потреби, та обставини, та душі, яко речі земні, завжди були й суть гріховні або протилежні науці Христовій. А вона, знай, достосовувала ся, та ломала старі грати, та трошила архіви, та розвивала ся, та поступала, та заводила зміни, — одно слово, — притьмом йшла за житєм і ото дожила ся: має собі оберпрокуратора в кращім разі, а безладе та ростіч в гіршім, на Балканах та в Туреччині; а штунду, суббото адвентизм, молоканьство, духоборство, хлисто-скопчество, атеїзм та бузувірство й там і сям. Але оборони, Боже, щоби новаторствуючи в консервативній по своїй сути справі та пристосовуючи ся до потреб часу й обставин його, церковний розпорядок греко-католицький допустив ся чогось подібного в межах свого богоспасаємого володіння. Оборони, Боже!

Так гадаємо, сумніваємо ся і доводимо один другому, ми, в нідрах далекої від Галичини України, в вільні від праці часи,

зійшовши ся в тісний гурток однодумців, — ми, що офіційно належучи до оберпрокурорії, як лише уміємо й можемо, повсякчасно „Sentimus cum ecclesia catholica“ і найкращі надії наші церковні покладаємо на греко-католицьку Галичину, а для того надто не байдуємо, як там діється, пишеться і говорить ся. А если з нашого несвідомого далеко говоримо або пишемо не до діла, если в думках наших та висновках помиляємо ся, то просимо вибачення і науки, а найперше віри в нашу непохитну щирість до достохвальної „Ниви“ і її святаї справи.

IV/28 1912 Юр. Стрижаський.

Антін Стельмах.

Синтеза світоглядів.

(Д а л ь ш е).

Критика монїзму, матеріалїзму, проблем душі.

Коли хочемо мати правдивий погляд на вище наведені системи, мусимо в них при помочи лучів критичного світла відділити те, що імовірне а часом і правдиве, від того, що є лиш особистою видумкою, що не опираєсь на жадних даних. Розум сам домагавсь, щоби те, за чим не промовляють жадні аргументи, відкинути, щоби на таких основах світогляду не будувати, бо він ніколи не буде відповідати дійсности, а тим самим не буде правдивим.

Про kwestії, які порушує і розбирає натуралістичний монїзм, а се: 1) чи суть ріжниці квалітативні чи квантїтативні між трема світами мінеральним, ростинним і звїринним, 2) чи самородство належить зачислити до історії, чи ні, 3) чи чоловік є лиш найвищим звеном в довгім рядї еволюційних фаз, буде бесіда деінде.

Розбираючи критично вперед монїзм, звернути треба на тім місци увагу на інші елементи, і на основі тих видати о тім системі прихильний, або неприхильний осуд.

Вже на самім початку стрічаємось ту із атомами вічними, а до того еще одухотвореними, і однородними. Знати треба, що бесіда не о атомах хемічних, не о атомїзмі науковім, проти ко-

того ніхто не виступає, але о атомізм філософічним, що хоче пояснити природу тіл і матерії взагалі, хоче відразу розв'язати гордийський узол початку світа. Згодитись проте на навчання моністів не можна, а се тому, що воно не лиш що не оперте на жадній трівкій основі, але й тому, що не пояснює питання, яке має пояснити, а крім того признание атомів вічних, однородних і душею наділених се суперечність.

По перше є се ненауково лучити духа з матерією без вистарчаючої рації, а се тому, бо як виразно зазначає вчений Енгерт¹⁾, внутрішній вплив атомів на себе і психічні якості не зносять ся з механічним поясненням.

Се впрочім цілком ясне, що там, де правлять желізні, механічні закони, там не можна мішати якогось духа.

„Was ist anderes — пише знаменито компетентний в тій справі Клімке²⁾ — als eine uralte, in eine hypermodern gelehrte Terminologie eingekleidete Mythologie, wenn Ernst Haeckel von der primären Ergonomie der Materie spricht, von der primitiven Empfindung, die jedem Massenteilchen von Anfang an innewohnt, von der Lust der Atome bei ihrer Verdichtung, Unlust bei der Verdünnung der Materie? Das sind alles Anschauungen, die dem Bedürfnis nach mythisch-phantastischer Ausgestaltung der Wirklichkeit entspringen, sich aber wissenschaftlich in keiner Weise begründen oder auch annehmbar machen lassen“.

Впрочім наука віде еще в жаднім атомі душі не відкрила, а коли так, коли мимо нивішного так високого вже стану людської умістности, фізика ні хемія віде душі в атомі не добачила, хоч вже його на електрони поділила, то приймає одухотвореного атома, се протавне звичайному науковому станови річи, а принаймні не дасть ся емпірично оправдати³⁾.

Дальше, коли візьмемо під увагу однородність атомів, те, що всі вони мають одну природу, то як пояснити ріжнородність тіл в видах і рухах? Атоми однородні відповіди на се не дають.

Атоми в монізмі натуралістичнім є вічні. Чи се можливе? На тім місці зазначу лиш, що слідує:

1. Все, що вічне, те є само від себе, жадної причини свого буття поза собою мати не може. Те, що є само від себе і через себе, мусить бути таким а не иншим, мусить мати раз на все певні сталі, незмінні, ціхи, прикмети. Бо зміна тих прикмет, робила дану річ вже від чогось зависимою, а те, що зависиме, вже не є само через себе; а тим самим не може бути вічне. А-

¹⁾ Гл. Dr. Joseph Engert: Der naturalistische Monismus Haeckels, Wien. 1907, стр. 169.

²⁾ Гл. Friedrich Klimke S. J. Die Hauptprobleme der Weltanschauung. Kempten u. München 1911. стр. 98.

³⁾ Поп. Dr. Joseph Engert: Op. cit. стр. 138.

томи проте, наколи суть вічні, суть незмінні. А тимчасом досвід вчить чогось якраз протилежного. Хімічні синтези або аналізи вказують, що атомами чоловік посередно розпоряджає після своєї вподоби. розумієсь лиш в певних границях. Після засади: „*corruptio unius est generatio alterius*“ — розклад одного тіла є рівночасно повстанням другого, атоми із розкладом тіла одного, стають новими життєвими елементами тіла другого. Атоми, що колись служили до творення безсмертної гомерівської Іліяди, або драм Шекспіра, днесь суть може частиною складовою якої рослини, або якогонебудь тіла иншого. Атоми отже улягають змінам, піддаються внішнім також впливам, а се свідчить проти їх вічності.

2. Атоми існуючі від віків, булиб самі через себе, і самі булиб вистарчаючою рацією свого існування. Тоді мусілиб бути від нічого незалежні, бо в протилежнім разі вже не малиб послідної рації бутя в собі, а лиш в чім иншій. Тимчасом знаємо, що атоми, в своїх чинностях і рухах від себе взаємно зависять, а з того виходить, що неможливою є річню, щоб вони самі були основою і причиною свого бутя; а коли так, то тимсамим не суть вони вічні. „Є се отже лож — пише Dr. Esser¹⁾ — коли матеріалізм без подання сліду якогось доказу, говорить о незнищимости і вічности матерії“.

Ті атоми наділені від віків силою притягання і відшпихання, якими пояснити хотять моністи появу першого руху у вселенній. Та се їм не вдає ся, бо вже славний Нютон сказав, що початку руху не можна вивести з сили тяжести²⁾.

Ще що до kwestії про Бога. Бога означає Гекель³⁾ як нескінчену суму всіх сил в природі, як суму сил атомів і всіх дрюгань етеру.

1) Гл. Dr. M. Esser: Die Schöpfung aus Nichts nützegeben dem Materialismus, Panteismus und Semipanteismus, Philos. Jahrb. Bd. 22. Fulda 1909. зом. 1. ст. 39—40.

2) Ось що пише в тій справі Dr. Esser: Auch die Schwerkraft genügt nicht zur Erklärung der Bewegung. Denn die Astronomie kennt nur einen idealen, keinen realen Mittelpunkt des Fixstern-Himmels, um den etwa die anderen Gestirne rotierten. Newton selbst gibt zu, dass das Gravitationsgesetz den ersten Anstoß der Bewegung nicht erklären kann..... Gerade die Erklärung der ersten Bewegung bildet die grösste Schwierigkeit für das Kant-Laplacesche System. Denn da nach dem Daltonschen Gesetz von der Diffusion der Gase diese ein immer grösseres Volumen einzunehmen suchen, konnte der ursprüngliche Gasball keine Kugelform haben, wenn sie ihm nicht von einer äusseren Ursache gegeben worden wäre, und es konnte sich in ihm kein Mittelpunkt bilden, um den etwa die übrigen Teile hätten rotieren sollen. (Philos. Jahrbuch, Bd. 22. Fulda 1909. Heft 1. ст. 41.).

3) Ernest Haeckel: Monismus jako węzeł między religią a wiedzą. (З нім.) Kraków 1906. ст. 49.

В тім підчеркнути треба, що з таким богом, або без него, все одно. Нема навіть найменшої рації називати сили природи і сили атомів богом, бо се нонсенс. В Бозі мають концентрувати ся всі досконалости в найвисшій степені, бо инакше щож се за Бог? Також в Бозі повинен бути найвисший розум і воля, а хтож їх припише природним силам, що ніякої свідомости навіть свого ділання не мають. Скаже моніст, що ті сили вічні і їх можна назвати богом, бо вони все сотворили. Так, але де доказ на се, що вони вічні? Доказу на те жадного нема, а і самі моністи жадного не старають ся подати, бо такого знайти не в силі. Протівно, доказати скорше можна, що ті сили, закони не існують від віків. Сили ті самі без матерії існувати не можуть, а коли матерія, атоми не вічні, то якжеж сили можуть бути вічні? Впрочім сили ті не суть абсолютно конечні. Вони можуть бути, а цілком не булоб в тім суперечности, колиб їх не було. Коли так, то не суть вони абсолютно конечні, вони суть привагідні, а як такі вічні бути не можуть, бо що вічне, те є абсолютно конечне, воно мусить бути, і то таке а не инше, і жадного виїмка в тім бути не сміє. Сили природні отже вічні не суть, повстали в часі, а як такі, котрих передтим не було, а самі з себе повстати не могли, тому вони власне домагають ся їх Творця, що їх покликав до бутя і злучив з матерією.

Показуєсь, що на основі до тепер сказаного, поглядів моністичних прийняти не можна.

Відкликуючись до висше поданої критерії правдивости світогляду, треба замітити, що монізм не узнаючи особового позасвітового Бога ¹⁾, а попадаючи в пантеїзм, правдивим поглядом на світ бути не може. Поминаючи те, що він не опираєть ся на жадних майже даних наукових, зазначити треба, що містить він в собі суперечности, бо приймаючи одухотворені атоми, узнає також, що вселенна є оживлена одною загальною душею, що знова не дасть ся з собою погодити. Бо в який спосіб душі атомові зливають ся в одну загальну? Тому цілком справедливо звертає на се увагу вчений Енгерт ²⁾, що монізм натуралістичний не пояснює проблему світа.

Згадати на тім місці належить і се, що цілий сей безцільний процес того велита-вселенної являєсь в монізмі, як се крас-

¹⁾ Що цілком монізму взагалі, не лиш натуралістичного, а усунути із світа личного Бога, о тім наше знаменито філософ Фр. Клімке в словах: „Alle Errungenschaften der modernen Kultur werden in den Dienst des Monismus gestellt. Die exacten Wissenschaften müssen ihm nicht weniger als die moderne Kunst und Literatur dazu behilflich sein, das Christentum, insbesondere den Glauben an einem persönlichen Gott, auf immer aus dem Felde zu schlagen“. (Fr. Klimke S. J., Der Monismus und seine philosophischen Grundlagen, Freiburg 1911, 2, pp. Stimmen aus Maria-Laach 1911. Heft 6. cr. 24).

²⁾ Гл. Dr. Joseph Engert, Der naturalistische Monismus Haeckels, Wien 1907. cr. 171.

но зазначає згаданий Енгерт¹⁾, марнованем сил і тому противенством в самому собі. Кінець світа має бути лиш початком давньої страшної забави іграшки! І в самій річч так. Коли приймавсь Бога позасвітового, тоді ціла вселенна голосить його славу, а як такого нема, то на що те все, яка ціль всякого буття?

Моральність, досконалість, стремління до найкрасших ідеалів, стаєть ся тоді пустою, безвартісною фразою, бо вони траплять в натуралістичнім монїзмі цілу свою вартість, коли не віднесе ся їх до першої і найвищої досконалости, до зобов'язуючої святости.

Коли нема безсмертної душі, коли о житю кожної одиниці чи суспільности рішає лиш борба за існування, тоді цілком певно, так як колись поганьство, так тепер монїзм не має для душі жадної надії, жадного життя, жадної сили; для чоловіка має він лише терпіння і смерть, а жадної чинности ні вічності, бо брак ту всякої любови²⁾.

Переходячи далше до уваг про матеріялізм, належить застановитись над kwestією душі, яку майже так само розв'язує монїзм.

Матеріялізм, як і монїзм натуралістичний душі безсмертної не визнають. Після Віхнера все є лиш матерією і рухом, а що поза тим, є замішанем людського ума.

Принимати існування Бога є нерозумом, принимати існування душі і її безсмертність є нерозумом, бо все пояснити дасть ся чинниками механічними, самою матерією. Душа, ся метафізична мара, се лиш продукт мозку. Житє пояснюєть ся лиш хемічними процесами.

Пригляньмось тепер, чи можна згодитись на такий погляд.

Не признавати якогось духа, а лиш писатись на чисті процеси хемічні — годі. В житю людсьім суть факти, яких хемічним діланем пояснити не дасть ся. Свідомости і свободної волі ще ніхто хемічними процесами не пояснив.

Хотіли отже — пише Векер³⁾ — житє пояснити чисто хемічно, значить майже те саме, що хотіти книжку пояснити хемічно тому, що вона зложена лиш з двох хемічних складників, паперу і чорнила.

Чинности психічні уважати лиш за функції мозкової субстанції, се на нічим не опираєсь. Жадної нема до сего основи.

Є се отже трохи недорічно — замічає справедливо філософ Венчер⁴⁾ — хотіти розуміти мозок як тілесний орган,

¹⁾ *ibid.* ст. 205.

²⁾ Гл. Dr. Joseph Engert: *op. cit.* 345.

³⁾ Гл. Dr. W. Koch u. Dr. O. Wecker: *Religiös-wissenschaftliche Vorträge. Erste Reihe. 2. Aufl. Rottenburg a. N. 1910* ст. 35.

⁴⁾ Гл. Dr. Max Wentscher: *Einführung in die Philosophie 2. Aufl. (Gütschen) Leipzig 1911.* ст. 113.

якому припадала б фізіологічна функція витворювати і видавати думки, або взагалі щось психічного.

Але звернім увагу на важніші заміти із сторони матеріялістів.

Не треба — кажуть вони — душі як окремого ества духового, до того, щоб витворювати загальні поняття та думки. До сего служить мозок. Миж знаємо, що чинности психічні розвиваються паралельно з мозгом. Хтож не знає, що дитина і старець не можуть так добре думати, як чоловік в повні жита? А хто не знає, що ушкоджене мозгу потягає за собою утрату певних спосібностей? Видно, що всі так звані чинности душі суть лиш впливом субстанції мозкової, і без неї нема думання, нема психічних явищ. Душа отже се нічо иншого, як мозок.

У відповідь на сей заміт треба сказати, що матеріялісти не розуміють цілковито річи. Без струни нема музики! Чияж се значить, що струна сама витворює тони? Ніколи в світі. Музик витворює тони, а струна є лиш услівем до того, щоб музик міг добути якийсь тон. Тому, як каже справедливо Нількес¹⁾, матеріялісти не відрізняють причини від услівя. Мозок є услівем, а душа людська причиною витворювання гадок. А що ушкоджене мозгу, чи якої його части, потягає за собою утрату певних спосібностей духових, то се тому, що мозок — як зазначає вчений астроном Фляммаріон²⁾ — є конечним знарядом до об'явлювання душі, є *conditio sine qua non*. А не треба додавати, що маєсь на думці чоловіка в нормальнім стані. А коли так, то тепер зрозуміло, чому у старців чинности психічні слабнуть, так що видаєсь начеб у них дух старів ся. Се тому, що у них відповідні органи змислові старіють ся, а через те не можуть так добре функціонувати, як пр. у людей молодих. Що не душа старієсь, а лиш тіло, за тим промовляє факт³⁾, що много старців заховує часто спосібности умові в цілій свіжості і блеску, мимо ослаблення функцій вегетативних. До таких належали Софокль, Платон, Гете, Александер і Вільгельм Гумбольдти, Ківіє, Лев XIII. і ин.

Дальше, каже матеріяліст, не можна прийняти істновання душі без нарушення засади фізичної поставленої Робертом Майнром (1842) о енергії в світі.

Після сеї засади сума енергії в світі є все стала. Її не можна ні збільшити ні зменшити. Коли приймаєсь душу, тоді актом волі я витягаючи пр. руку, витворюю нову скількість

¹⁾ Гл. P. Peter Nilkes S. J. Schutz — und Trutzwaffen im Kampfe gegen Unglauben und Irrglauben I. T. 14, Aufl. (Kevelaer) et. 58.

²⁾ Camille Flammarion: Op. cit. et. 164.

³⁾ Гл. X. Dr. Kazimierz Wais: Psychologia T. III. (Bibl. dz. chrześc.) Warszawa 1903 et. 149.

енергії, що знова говорить проти засади сталості енергії. Душа проте існувати не може.

Щоб відповісти на повисший заміт, підчеркнути на тій місці належить те, що питане, чи скількість енергії є абсолютно сталою, не є певно розв'язане. Досліди наші є скупі і недостатні, так що стояти при абсолютній певності тої гіпотези не можна. Впрочім хочби навіть засада сталості енергії оказалась абсолютно певною, то і тоді навіть механістичний аргумент тратить на вартості, коли зважить ся, що воля наша нової енергії не творить ніколи, як се зазначає добре філософ Брузалем¹⁾, а лиш нагромаджену в мязі силу нап'яту перемінює на живу. Воля, — як знаменито пише Вайс²⁾ — як чинник духовий, рядить лиш існуючою вже енергією, отже скупляє її в певнім місці, або розділює, примінює до певного предмету, переносить з одного тіла на инше, замінює один її рід на другий, словом, воля впливає на зміну не скількості енергії об'ятої системою матеріяльним, а лиш її якості.

Матеріалістичні отже виступи проти існування безсмертної індивідуальної душі, своїми аргументами нікого до себе потягнути не можуть. А се змушує нас до відкинення того систему, тим більше, що відкидаючи безсмертність і існування душі, не не визнає жадного духового Бога, а коли того нема, тоді нема ніякої чесноти, бо нема жадної моральності. Висказ сей набирає тим більшої ваги, коли пригадаємо собі, що послідовною консеквенцією тої науки є цілковитий детермінізм, що наше почуте відвічальності і етичну вартість чоловіка вважати мусить самою лиш ілюзією³⁾.

Форт виразно каже: *Der freie Wille existiert nicht*; значить, нам лиш не раз здає ся, що ми в діланю незалежні від жадних чинників, бо, як каже Спіноза, ми несвідомі тих природних причин, що впливають на наші діла.

Розумієть ся, на таке ми згодитись абсолютно не можемо. Здорово і розумно розбираючи те питане, ми мусимо стати в опозиції до матеріалістичної науки, бо ся стоїть на зовсім хибнім становищі. Не можна відмовляти чоловікові прикмет, які так наглядно в него виступають. Свободи волі заперечити не дасть ся, а тим самим матеріалізм з тої точки осуджений. Вистарчить лиш трохи подумати над тим, а мусимо назвати чоловіка вільним. Бо що розуміємо під свободою волі?

¹⁾ Гл. Dr. Wilhelm Jerusalem: *Wstęp do filozofii* (з нім.) Warszawa 1907. ст. 158—159.

²⁾ Гл. X. Dr. Kazimierz Wais: *Psychologia* Tom III. Warszawa 1903. ст. 88.

³⁾ Ноп. Prof. Dr. Max Wentscher: *Einführung in die Philosophie*, (Götschen). Leipzig 1911. ст. 118.

Розуміємо ту прикмету волі, силою котрої вона стає в діланню незалежною ні від зовнішніх ні від внутрішніх впливів. Позитивно дефініюючи, то свобода волі (*liberum arbitrium*), є се спосібність волі ві всіх обставинах і в кожній хвили в ріжнім вибирати, а се *facultas eligendi*¹⁾.

Що чоловік таку спосібність має, о тім свідчить власне його переконанє. Кожний внутрішньо є о тім переконаний, і має повну свідомість того, що має волю свободну. По сповненім вчинку чує кожний або вдоволене або жаль. А се незбитий доказ в користь свободи. Бо на що жалувати, або тішити ся, наколи так мусіло стати ся, бо якась неумолима konieczність до сего нас перла?

За свободою волі говорить також застанова над ділом, яке маєм зробити. Та застанова, в котрій чоловік може рішитись за, або проти, булаб смішна, колиб чоловік не міг зробити так, як хоче.

Пригляньмось єще процесови намови, переконування, напминання. Ми переконуємо другого в тій надії, що він хибні погляди схоче добровільно змінити. Колиж він свободи волі не має, тоді всякі переконування злишні і даремні. Коли нема свободи волі, тоді непоможе дитині і напмінєне родичів, вихованє всяке виключене і чоловік мусить мати такий характер, який йому дали зовнішні обставини. Колиж ми знова бачимо в світі щось противного, то се говорить проти детермінізму.

Наконець спитаймо єще, що тоді, коли свободи волі нема? Річ ясна. Коли чоловік ділає лиш під впливом кінечного напору, тоді треба повипускати на волю всіх злочинців, а суди карні позносити. Бо злочинець не тому крав, забивав, підпалював, що так хотів, а тому лиш, що обставинами був до сего змушений, він отже нічого не завинив. Колиж мимо того злочинці дальше сидять по тюрмах, видно, що цілий світ узнає свободну волю, а відкидають ві лиш одиниці, що мати ві нехотять.

Із висше сказаного випливає тоді недвозначно, на яких основах матеріалізм стоїть. Жадні наукові дані не промовляють за його правдивістю, а мимо сего в нинішній добі так много єще є матеріалістів. Чому се, на те влучну дав відповідь Гафнер в ділі п. н. „Матеріалізм“. Ті люди — пише він²⁾ — хотять бути звіврятами, щоб лекше могли жити як звіврята, се є хотяг усунути з дороги стид, совість, всяку тривогу перед карою, щоб спокійно без перешкоди йти за понуками змисловими.

¹⁾ Гл. Dr. Albert Stöckl: Lehrbuch der Philosophie, 6, Aufl. Bd. I. Mainz 1887. ст. 118.

²⁾ Гл. Fr. Brors T. J. Prawda, Tłum. F. F. cz. I. Warszawa 1910. ст. 34—35.

Матеріалізм — пише Іванов¹⁾ — не має проте і ніколи не osiąгне світової могутості, бо ігнорує основні питання людскости, відбирає чоловікові все, що становить його самотність зброю в життєвій боротьбі, і дає йому в заміну мрачні й повні розчарування теорії, хоч впевняє, що суть оперті на фактах. Матеріалізм не вміє бути також провідником, бо неможливо жити й вмирати після волі первісної матерії. За багато перечить, а за мало твердить, що не є доказом сили. Для мислителя є він плитким і никлим; для Богови ворожих партій, для сторонництва бунту і анархії є слабкий.

Тому справедливо також каже славний філософ Освальд Кільпе²⁾: *der Materialismus erscheine „weit entfernt davon“, „eine empirisch bewiesene oder gar selbstverständliche Anschauung zu sein“.*

Спитаємо тепер, що належить думати о тій модній теорії паралелізму психо фізичного, і як до неї відноситись?

Теорія ся стоїть на ґрунті матеріалізму, бо хоч признає і робить ріжницю між явищами психічними а фізичними чи фізіологічними, мимо того не признає ні субстанціальности, ні духовности душі. Життя отже загробного після паралелістів нема.

Коли ходить о те, як ся теорія представляє в освітленю критичним, то завважати ту треба три річі³⁾.

1. Паралелізм, що називає його проф. Вайс закаптуреним матеріалізмом, повалює засаду причиновости, після якої кожний наслідок мусить мати причину, і то причину пропорціональну. А в тій теорії⁴⁾ бачимо, що суть явища психічні, духові, а

1) N. Iwanow: Uwagi o chrześcijaństwie i nauce, Wiedl. Bettex'a. Tłum. J. Tyszkiewicz, Lwów 1906. str. 267.

2) Гл. А. Deneffe S. J.: Der atheistische Monismus str. 26, з под. жер- в „Stimmen aus Maria-Laach 1911. Heft 6“.

3) Гл. X. Dr. Kazimierz Wais: Psychologia, Tom IV. Warszawa 1903. str. 49—51. також dr. Seb. Reinstadler: Elementa philosophiae scholasticae, Friburgi 1909. Vol. II. str. 139.

4) Паралелізм психо-фізичний не може вже устоятись під отсею знаменою критичною заміткою ученого Фр. Кайморо: Die konsequente Durchführung des parallelistischen Grundgedankens und seine Anwendung auf verschiedene Wissenschaften, führt zu den merkwürdigsten Konsequenzen, die aller Erfahrung und allem gesunden Denken ins Gesicht schlagen. So hätte sich die ganze Geschichte der Menschheit, ihre Politik, ihre mannigfachen Kulturzeugnisse aus rein physischen Faktoren aufbauen müssen. Die Eroberungszüge Alexanders des Grossen oder Napoleons, die Literatur der Griechen und Römer, die Kirchen und Paläste des Mittelalters, die Kunst und Technik der Neuzeit: alles wäre so vorhanden, auch wenn nicht ein einziger Gedanke dabei gewesen wäre, oder zum mindesten wären die parallel laufenden Gedanken von gar keinem Einflusse auf sie. Damit hat sich aber unserer Ansicht nach, der Parallelismus selbst gerichtet. (Hauptprobleme der Weltanschauung (Kösel) Kempten u. München 1911, str. 130.).

нема жадного духа, жадної субстанціальної душі. Заперечена отже перша часть тої засади, бо є наслідок а нема причини, а буде заперечена друга часть засади причиновости, коли хто скаже, що субстратом тих явищ є матерія, бо ту знова маємо наслідок, а нема пропорціональної причини.

2. Противить ся найочевиднійшим фактам. Приклонники тої теорії утримують, що не може бути жадного впливу душі на тіло і відворотно чинностей фізіологічних на психічні. Але сейчас виступає проти такому твердженю свідомість і досвід виїшний, що власне свідчать за тим, що існує взаїмний вплив на себе світа психічного і фізичного і відворотно. Найвиразнійше ілюструє сей вплив воли. Рухи наших органів залежать в нормальнім стані виключно від волі, яка є явищем психічним, і сей один факт вистарчає вже до повалення теорії. А коли хто сумнівається ся о впливі волі на органи, тоді стоїть йому отверта дорога до загального скептицизму, може коли хоче бути консеквентним, сумніватись о всім.

3. Зазначити наконець належить, що паралелізм веде до ложних заключень. Коли в нас нема жадного тривалого принципу, жадного підмету, до якого моглиб належати згадані явища психічні, тоді і за вчинки їх добрі не можна їх нагороджати, а за злі не можна карати, бо вони були конечні в однім непроривнім ланцуху психічних чинностей.

Як бачимо матеріялістичні погляди удержатись не можуть. Вони є лиш впливом скривлених інклінацій людської природи, се щось, від чого вона має очистити ся. Страшні і небезпечні в своїх наслідках конклюдії суть послідовною консеквенцією ложних преміс, головню що до невмодимої конечности в цілім людським поступованю і діланю.

Тож справедливі суть отсі знаменні слова Льюцого: Між всіми поблудженнями людського духа се видає ся найгіршим, що міг (себто людський дух) дійти до того, щоби сумнівати ся о своїм власнім існуваню, яке сам безпосередно перебуває, або вважати його витвором знішної природи, про яку знаємо лише за посередництвом духа, а який якраз перечимо¹⁾.

Щоб закінчити вже критичні уваги про натуралістичний монїзм і матеріалїзм, звернім ся еще до питання про душу людську, що днесь тільки ударів мусить зносити із сторони противників. Коротко треба еще відповісти на питання, на яких теїстичний світогляд опираєть ся, а се, чи існує душа духовна і субстанціальна, і чи жне вона по смерті чоловіка.

На питанє, що є душа взагалї, відповідає Беддер²⁾, є се перший принцип внутрішній живучої тілесної субстанції, а коли

¹⁾ Lotze, Mikrokosmos, Bd. I. 3. Aufl. §. 296, наведено в Кат. Сходї, Bun. II. 1907. ст. 199.

²⁾ Гл. Dr. Seb. Reinstadler: Elementa philosophiae scholasticae, Friburgi 1909. Vol II. ст. 29.

віднесемо се до чоловіка, то душа буде тоді по просту першою внутрішньою причиною життя вегетативного, сензитивного і інтелектуального.

Розумна душа людська річево ріжнить ся від чинностей психічних і фізіологічних, не належить вона до жадного підмету, вона є субстанцією¹⁾.

За тим промовляють слідуєчі докази. Проф. Вайс²⁾ так розумує: Наколи чинности психічні не належать до субстанції, тоді самі суть субстанціями. Бо все що є, або існує *in alio*, або *in se*, в першім случаю є акціденсом, в другім субстанцією — середина нема. Але чинностям, що признають самі противники, зовсім не прислугує субстанціальність. Отже належать вони, як акціденса до субстанції. А коли субстанцією сю назвемо душею, доказ скінчений.

А що нам каже в тій справі наша свідомість? Ся свідчить, що в чоловіці є все щось сталого, щось незмінного. У кожного, чи він дитиною вже, чи молодцем, чи старцем над гробом, відзиваєсь те саме незмінне „я“. Від матерії, від тіла воно походить не може, воно мусить бути еством окремим від всіх модифікацій фізичних, бо сі послідні все змінюють ся. Тіло людске все те саме не є. Субстанція, що творить мозок — як підносить Фляммаріон³⁾ — не остаєсь навіть два місяці тасама, бо по довшім чи коротшім часі атоми тої субстанції цілковито вимінюють ся через нові дози спожитого корму. Подібно змінюєть ся і цілий організм, так що цілком певно тіло людске є зовсім відмінне від того, яке було перед 7 літами. Однак мимо тих змін в чоловіці виступає все первень непроривний і незмінний, якийсь принцип реально відмінний від всіх актів психічних і фізіологічних. Душа проте є субстанцією, існуючою самою в собі і незалежною в своїм бутю від матерії.

Вправді декотрі старають ся сей аргумент ослабити кажучи, що і наше „я“ також змінюєть ся. Але кождий із здоровим розумом на се лиш усміхнєсь, бо нікому ніколи не приходить на думку, щоб застановитись, чи він, а властиво його „я“, є тепер те саме, що колись, чи случайно його „я“ не перейшло в „я“ його сусіда.

Душа людська є дальше духом, вона не є фосфорисценцією мозку, не є матеріальною.

¹⁾ Кожда річ є або субстанцією або акціденсом. Субстанцією є ся річ, що існує сама в собі як в підметі, а не в другій, акціденсом називає ся кожда вища, що неіснує сама в собі як в підметі, а лиш в другій. Прим. чорний атрамент. Атрамент, сама теч, може існувати сам, отже є субстанцією, а чорність, темна барва, як така існувати сама не може, мусить бути в другій річ, ту в атраменті, отже, темна барва є акціденсом.

²⁾ Гл. X. Dr. Kaz. Wais: *Psychologia* Tom III. Warszawa 1903. ст. 128.

³⁾ Пор. C. Flammarion: *Gott in der Natur* (з франц.) ст. 183.

1. Пізнаємо буття чисто можливі, також нічевість і ріжного рода браки. Але те, що в дійсности не існує, а тим більше те, що є нічевістю, не може ні ділати на органи, ні не може бути спосібністю тілесною пізнаване¹⁾. Отже душа є духом.

2. Ми пізнаємо також крім того що матеріяльне, і те що матерією не є, а навіть в жадній із нею звязи не стоїть. Ми пізнаємо много, що в фізичнім матеріяльнім порядку не існує. Ми чесногу пізнаємо й проступок, справедливість і жорстокість, красу і ціль, хоробрість, вічність, безсмертність і ин. Всі ті поняття лежать поза матерією, матерія їх витворювати не може, а коли так, то є в нас первень, крім матеріяльного, другий, духовий.

3. До тої самої конклюдзії доходимо, коли звернемо увагу на факт, що акти волі від тіла не суть зависимі. Воля—пише знаменито проф. Вайс²⁾ — сперечаєть ся нераз з пожаданем низшим, змисловим. Але, колиб ві акти належали до органічних, не ріжнанилиб ся тоді від змоги пожадани змислового, а тим самим суперечність, о якій бесіда, булаб неможлива, бо жадна спротога не став з собою в суперечности.

Душа проте є духовою субстанцією від матерії внутрішню независимою так в бутю як і в діланю, значить³⁾, ві чинности не вимагають матерії, суть независимі від органів змислових, се є суть нематеріяльні, надзмислові. Що дійсно такі чинности можуть нераз обходитись без відповідного органу, о тим наглядно поучує нас примір, який подає Фіхте⁴⁾. Один хлопець в наслідок поважного нарушеня головного мозгу стратив память і був близким ідіотизмови, але в часі соннабулічного сну вертались йому память і розум; мало сего, він не лиш говорив о тім що було, але навіть пророкував на будуче. Скоро лиш пробудив ся, сейчас попадав знова в ідіотизм.

Примір сей ілюструє отже дуже добре свійство духа, бо вказує, що він може ділати часом і без матерії, і є єством окремим від тої послідної.

Голосити отже — каже Фляммаріон⁵⁾ — що в чоловіці віщо иншого нема, як продукт матерії, прирівнувати його з хемічною синтезою, й тим доказувати, що думанє є хемічним добуванєм певних матеріяльних сполук, є величезним блудом.

Розходять ся єще тепер о найважнійшу може розвязку, а се, чи душа людска жие по смерти, чи є безсмертна? На те питанє мусимо відповісти „так“, за чим промовляють хочби ті аргументи.

¹⁾ Гл. X. Dr. Kaz. Wais: Psychologia T. III. ст. 153.

²⁾ Гл. X. Dr. Kaz. Wais: Psychologia T. III. ст. 154.

³⁾ Пор. Fr. Brors T. J. Prawda, Cz. I. Warszawa 1910 ст. 36—37.

⁴⁾ Гл. Проф. д-р А. Шилтовъ: О безсмертіи души. Изд. втор. Москва 1898. ст. 10.

⁵⁾ Гл. C. Flammarion. Op. cit. ст. 170.

1. Віра в безсмертність є спільна цілому роду людському, і нема такого народу, який би тої віри не мав¹⁾. Як старинний Геродот свідчить, то Єгиптяни мали бути першими, що вірили в житє загробне. Розумієсь, се о стільки стійне, о скільки єгипетська література є найстаршою з тих, що до наших часів заховались. В безсмертність душі вірили Ассирійці, Вавилонці, як се показуєсь із великої старовавилонської епопеї. З вірою в безсмертність стрічаємось також у Фенікійців, Сирійців, Хананейців і Жидів. У Індів вказує на сю віру метампсіхоза, а буддизм, хоч голосив вірвану, мимо того ніколи не сказав, що із смертю тіла кінчить ся житє душі. У Хінців культ предків вказує на віру в безсмертність, а Перзи вірили навіть в воскресєнє тіл. Що Греки і Римляни не були відмінних поглядів, о тім свідчать пісні Гомера, діяльбогі Плятона, драми Софокля, Енейда Віргіля, Оди Горацого, розправи Ціцерона і інші. О Германцях те саме говорять їх мітології, вони таке саме місце находять у Кельтів і Славян. Та віру в безсмертність мали не лиш народи культурні, з нею стрічаємось у диких племен африканських і інших.

І щож тепер думати о тім загальнім історичнім факті? Се доказує безперечно, що чоловік вже родить ся з тою ідеєю безсмертності. А коли так, коли нема ні одного народу без тої віри, тоді мусимо сказати, що поза тою вродженою ідеєю безсмертності криє ся дійсність.

2. Людська душа стремить до безконечного щастя. Чоловік шукає того щастя вже на землі, але його не знаходить. І під тим зглядом чоловік є нещасливійший від звєрини, бо пчела шукає за медом і його находить, хомяк пільний шукає за зерном і його має, бузьок шукає за жабою і її знайде, перелетний птах відлітає на зиму до теплого південного краю і ним тішить ся, взагалі природний гін кожного сотворіня стає заспоковий, а лиш чоловік вічно нещасливий. Не мають щастя бідні, а ещє більше непокоять ся багаті. Модерний стоїк Кант каже, що бути щасливим, є се домаганєм кожного розумного, але скінченного ества. А тимчасом деж ті щасливі? Навіть ті, котрих людство за найщасливійших мало, вони тим щастєм не тішились. Пригадаймо собі на Вольтєра, що у вершка свого щастя гірко плакав, на Наполеона, який відізвавсь до своїх приятелів, що навіть не може сказати, щоби в житю своїм один цілий день мав вповні щасливий²⁾. Навіть такий Гете, той, що йому нічого не було відмовлене, чого лиш його серце могло собі бажати, бо мав богацтва, талан, честь, ласку і признанє у людей

¹⁾ Гл. Dr. C. Gutberlet: *Lehrbuch der Apologetik* Bd. I. 3. Aufl. Münster i. W. 1903. ст. 144—157.

²⁾ Гл. Otto Cohnausz. S. J. *Idole des Zwanzigsten Jahrhunderts*, Religionswissenschaftliche Vorträge Würzburg 1911. T. V. ст. 12.

й високе становище, а він на склої свого життя так каже: В самій річї житє моє не було нічим, лиш трудом і працею; можу сьміло сказати, що в моїх 75-літах не мавем ні 4 тижні правдивої щасливости. Воно було вічним теченєм скали, що все на ново мала бути підношена¹⁾. І щож проти того скажемо? Скажемо тільки те, що коли того щастя нема на землі, а стремління до него кождий чоловік в своїм серцю носить, так що воно є вроджене, то цілком певно мусить воно бути заспокоєне по тім житю земнім. Житє проте загробне є конечним постулятом людської природи.

3. Доси наведені лиш були докази розумові, а тепер звернім ся із тим питанням до емпірії і спитаймо, чи вона має які дані, на основі яких можнаб що заключати о житю загробнім. Стоїть ту перед нами спиритизм, уважаний в найширшій своїм значіню. Перед послїднім дефінітивним заключенєм наведу з тої области кілька примірів.

1. В р. 1859. родина Шмідтів, зложена із мужа, жени і маленької дочки, відплила з Франції в Ріо-Жанейро. В дорозі жена занедужала і вмерла, але перед смертю попала в обморок, а коли прочунилась, сказала до мужа: Я вмираю спокійно і не тривожу ся о своє дитя. Я була тепер в Ріо-Жанейро і найшла вулицю і дім, де живе наш свояк Фріц. Він обіцяв мені, що заопікуєсь дитиною. Розумівсь і в голові не було мужеві в те вірити. Тоді якраз жена явилась з дитиною на руках перед очима кривного свого Фріца в Ріо-Жанейро, а що був се факт в його житю незвичайний, тому затамив собі той день. Аж за кілька днів приходить до него Шмідт, його земляк з дочкою на руках, і коли його побачив Фріц, повитав його словами: знаю все, тебе постигло нещастє, твоя жена в часі дороги вмерла, але перед смертю була у мене і просила, щоб заопікуватись дитиною. Опісля довідав ся Шмідт, що се як раз тоді було, коли вона вмираючи на кораблі о тім йому говорила.

Факт сей, що стоїть в звязи з галюцінацією, тим більше заслугує на віру, що обсервував його і подав позитивіст, ученик Августа Конта. (Гл. Шилтовъ, ст. 32).

2. Парох в Берні швайцарскім Renaud оповідає: В р. 1826 мешкав в Берні чоловік назвиском Кіфер, хорий на чахотку. Відвиджував я його 2—3 рази в тижні. Раз з причини навалу занять не міг його відвідати, але в ночі збудив мене якийсь голос подібний до Кіфера і просив, щобим до него прийшов. Встав я зараз, засьвітив, але позаяк видавалось мені сьмішним виходити о тій порі з дому, отже положивем ся до ліжка. Не минула година, а почувем другий раз голос, але знова засну-

¹⁾ Гл. Viktor Cathrein S. J. Religion und Moral, oder Gibt es eine religionslose Moral? Freiburg 1904. ст. 126.

вем. О другій годині той сам голос, але вже сильніший і з докорами. Зібрався я і пішов до хорого. Коли зачукавем легко до дверей, почувем голос хорого: „Прощу увійти, прецінь вже від двох годин чекаю на отця пароха“. Заставем його дуже ослабленого і голодного, бо тої ночі немав нікого при собі. (Prof. Dr. Maks. Perty: *Osobliwości świata widzialnego i niewidzialnego*. Kraków 1910. ст. 22.).

3. Пізнійший дісар Карло IV., як 19-літній молодець чув в ночі в освітленій комнаті хід якоїсь невидимої особи. Карло приказав тоді своєму охмістрови встати і засвітити більше світла. Нагло побачили оба, як пугар був невидимою рукою взятий із стола, перелетів через комнату, відбився о стіну і впав на землю. Карло IV. писав о тім факті в своїй життєписі. (Prof. Dr. Maks. Perty, *op. cit.* ст. 117.).

4. В однім польськім селі коло Великого Глогова, в домі католицького пароха, давались чути через довгий час голоси людські, невидимі руки замітали комнату і роз'ятрували огонь в печі. Король вислав двох офіцерів, щоб розслідили причину. Коли прийшли офіцери на місце, відізнались голоси бубнів, хоч ніхто не бачив ні бубнів, ні тих, що бубнили; опісля почались звичайні псоти, причім офіцери невидимими руками були побиті. В виду того власть краєва казала дім збурияти, а на його місце поставити новий. (Prof. Dr. Maks. Perty, *Op. cit.* ст. 118.).

5. В записках славної драматичної французької артистки, панни Hipolity Clairon, знаходиться описаний факт, що так був голосний в Парижі, що обіг цілу Европу і знайшов відгомін також в письмах Гетого, як і в хроніках сучасних.

Було се в Парижі в р. 1743. Панна Н. Clairon мала тоді літ 20, а що тішилась молодістю і поведженем сценічним, мала много конкурентів, але одного лиш з них наділила своєю приязню, а се красною поета de S. Але коли опісля панна Н. Clairon пізнала в нім мелянхоліка, як також неясний і деспотичний характер і його дальші надії, тому виратувавши його з тяжкої недуги, в яку попав, зірвала з ним цілковито, щоб не мучити молодого чоловіка.

По 2½ літах по їх взаїмнім пізнанню поет de S. лежав на ложі смерті, і перед смертю казав собі запросити панну Н. Clairon, щоб хоч в останнє її ще побачити і поговорити. Але її найблизші здержали молоду артистку від того кроку, і поет de S. вмер, не маючи нікого при собі, з виїмком служби і одної старшої товаришки.

Раз потім сиділа при вечері панна Н. Clairon в товаристві кількох осіб. Годинник вибив 11 годину в ночі. В тій хвили дався чути якийсь страшний крик, всі здумілись, а молода артистка зімліла і майже через чверть го. ини була непритомна. Коли прийшла опісля до себе, лишилось на її просьбу товариство з нею дальше і постановило поставити на вулиці сторожу, щоб викрити зухвальця.

Від тоді всі її приятелі і сусіди, а навіть агенти поліційні, чули все о тій самій годині той крик і то перед її вікнами хоч не бачили нікого, хтоби кричав. Н. Clairon знала, що сей невидимий псотник, якого цілий Париж називав „духом“, з нею мав щось спільного.

Коли раз згадана артистка їхала з товаришем Rosely на вулицю St Honoré до їх знаомої, дав ся чути три рази той страшний крик, так що коли заїхали перед дім знаомої панни П., збігли ся люди, щоб їх з дорожки винести, бо були непритомні.

Опісля на три місяці псоти і страхи устали. Але, коли раз сиділа панна Н. Clairon в звичайнім своїм товаристві і коли вибила 11 година в ночі, дав ся чути біля її вікна вистріл із стрільби. Вистріл чули всі, бачили навіть огонь, хоч вікно було неушкоджене. Присутні думали, що хтось настає на житє артистки і тому через лаятнянта поліції, пана Marville, заряджено на будуче средства безпеченства. По докладній ревізії сусідніх домів, обставлено їх на кілька днів сторожію з гори до долини, а передовсім дім артистки Н. Clairon. Вулиця була наповнена агентами і цікавими. Але мимо всіх средств осторожности вистріл давав ся чути і видіти через цілі три місяці, а падав все о тій самій годині і трафляв в ту саму шибу, але ні разу не бачено того, хто стріляв. Обставини ті записані також в протоколах поліції.

Раз знова панна Clairon їхала о 11 годині із своєю гардеробною, запрошена на один вечір до панни Dumesnil. На запит гардеробної, чи не на тій вулиці помер поет de S., відповіла артистка притакуючо, а навіть вказала рукою менше-більше дім сей. Але сейчас від тої сторони випалив стріл, добре їй знаний, але так страшний, що аж дорожка затрясла ся, а коли приїхали на місце призначеня, були майже без змислів. Стріл сей був вже послідній, бо від тоді давались вже чути оплески, зовсім як в театрі. Аж доперва по упливі 2½ літ все скінчило ся.

Що за причина тих явищ, довідалась Н. Clairon доперва від приятельки помершого поета de S., що власне була при його смерті. Коли вмираючий о годині 10¼, довідав ся, що його давнійша любка Н. Clairon не вдоволить його бажаню, і навіть тепер не явить ся, взяв стоячу при нім приятельку за руку і зворушаючо закликав: „Та потворна жєнщина! нич тим не зискає! Буду її переслідував по смерті так, як переслідував я її за житя“. Ся хотіла його успокоїти, але було вже за пізно, бо в тій хвили віддав поет духа і вмер. Було се якраз о годині 11.

(Гл. Prof. Dr. Maksymilian Perty, doktor medycyny i filozofii: Osobliwości świata widzialnego i niewidzialnego, Kraków 1910. ст. 119—130).

Примірів таких і тим подібних можна сотки наводити, а хоч о многих історичній стійности ми не певні, а навіть много є і

ложних, все таки є дуже много таких, яких дійсність свідомством віродостойним стверджена ¹⁾. Фактів тих ²⁾, чи то з галюцинації, чи сомнабулізму, або телепатії, значить впливу одної особи на другу на віддаль, але без всякого медіум, многі не хотять днесь узнати, але до них можна віднести ті слова, які сказав проф. Шілтов ³⁾ о славнім психофізику Вундті, що всі ті явища відкидає: „Вони практично з тими феноменами не ознайомлені і тому їх апіорне твердження не може мати серйозного значіння“. Явищ тих жадним способом природно пояснити не дасть ся, коли не припустить ся існування безсмертної душі. Доперва ся гіпотеза розв'язує так трудний проблем, і лиш ся, і більш жадна.

Явища духові, се не мрії, а дійсні факти. Много вчених, між ними Crookes, Wallace, Perty, Zöllner, Fechner, Möbius, Flammarion, Lombroso, Brofferio, Шилтов, переконались о дійсности явищ духових. Вони своєю силою так вдаряють дослідника, що навіть ум позитивний і скептичний, стає дуже часто безрадним і мусить признати те, в що до тепер не вірив. Сам проф. Шилтов визнає ⁴⁾, — що давніше сьміяв ся, коли читав антиматеріалістичні твори, бо матеріалізм вважав тоді за непорушну скалу. Але опісля, під впливом зділаних експериментів що до явищ духових, став завзятым спірітуалістом, а навіть написав особне діло про безсмертність душі, бо матеріалізм видав ся йому як односторонний і ложний.

Тому виразно проф. університету медіолянського Броферіо зазначає ⁵⁾, що житє душі по смерті є днесь річю експериментально доказаною, а хоч не є вона еще частию знання, мимо того загальне узнання явищ духових і безсмертности душі є лиш квестією часу.

І тепер ясним стане, чому то згаданий Шилтов завидує поколінням будучих віків. — Для них, пише він ⁶⁾, ідея розуму,

¹⁾ Обширнійше о тім читати можна в слідуючих книжках: Prof. Dr. Maksymilian Perty: *Osobliwości świata widzialnego i niewidzialnego*, Kraków 1910, тогож автора: *Dowody istnienia świata duchowego, do którego wstępujemy po śmierci*; Prof. Dr. Lombroso: *Śmierć ciała nie jest śmiercią duszy czyli: Umarli żyją*; Dr. Angelo Brofferio: *Czy będziemy żyli po śmierci?* того самого автора: *W obronie zjawisk duchowych*; Dr. E. Hartman: *Czy człowiek żyje po śmierci?* і проф. д-р А. Шилтов: *О безсмертії души*. Москва 1898.

²⁾ Зазначити на тім місці належить, що хоч спіритизм много має ложної, а навіть противної католицькій вірі науки, все таки можна вмінити йому в заслугу те, що доказує досьвідно існування жити загробного.

³⁾ Гл. Проф. д-р Шилтов: *О безсмертії души*. Москва 1898 ст. VII.

⁴⁾ *Op. cit.* ст. 114.

⁵⁾ Гл. Prof. Dr. Angelo Brofferio: *Czy będziemy żyli po śmierci?* Kraków 1908. ст. 18—19.

⁶⁾ *Op. cit.* ст. 34.

— свободи волі, безсмертність душі і істнуванє Бога, будуть такими аксіомами, якими тепер для нас є біг землі довкола сонця, істнуванє метеоритів і пр. Тоді ні один чоловік не буде сумніватись о тих великих правдах.

І дійсно; тоді не буде вже одиниць, що вчилиб і голосили науку про житє загробне, не буде Пітагора, ні Сократа, ні Плятона, ні Арістотеля, ні Ляйбвіца, ні Канта, ні Фляммаріона, ні Шілтова, бо тоді всі будуть науково переконані, що душа існує і є безсмертна, а о явишах духових — як пише Броферіо ¹⁾ — буде ся тоді говорило, як днесь говорить ся о еволюції, яку фанатики вважають вистарчаючою до вясненєя всего.

(Конець бує).

Іван Ших
парох Жидачівський.

Сьвятий Іван Новий Сучавський.

(Д а л ь ш е).

Кождий, хто уважно прочитав житєпись сьв. Івана написану Григорієм Маїхом, мусить прийти до заключєня, що він був засуджений намістником (іпархом) Перзом по вірі і походженю; того не може вже тепер ніхто заперечити. Та тут заходить перша поважна трудність — требаби іменно доказати, чи і коли панували Перзи на побережах чорного моря в сторонах Акерману, а спеціально в самім Акермані. Що Перзи дійсно там в сторонах Акерману панували, потверджують історики: Равлінсон, Шльосер, Гельмоит і другі. Не підлягає ніякому сумнівови той факт історичний, що Перзи за панованя їх короля Хосроеса II, займивши западні і північні береги чорного моря непоминули певно і Акерман — і в початках 7-го віку по Хр. з відтам навіть двічі Царгород облягали. Були они втогди поклонниками культу Мітраса, а що відзначали ся по всякий

¹⁾ Гл. Dr. A. Brofferio: Czy będziemy żyli po śmierci? Kraków 1908. ст. 19.

час жорстокостію і нетерпимістю в справах релігійних, то і та люта смерть св. Івана була би впливом їхнього фанатизму релігійного в тих часах, бо займивши всі побережа чорного моря, мусіли тримати свою осаду в такім гандлевім місті, яким втогди був Акерман. Але приймивши тоє твердження за правдиве, треба би консеквентно признати, що если смерть св. Івана наступила в 7-ім віці, то належало би єго зачислити до святих католицької церкви, бо втогди не було еще розділу церкви восточної від западної. Та якраз та точка стала ся притокою розличних гадок. Як вже сказано, перекутили декотрі з волоских писателів текст Григорія Мніха в сей спосіб, що св. Івана приказав замучити не перзкий намістник, лиш турецький Каді. Шкода часу гайти над тим баламудством з'огляду на той факт, що околиці чорного моря коло устя Дністру і місто Акерман займив доперва султан турецький Байзет в р. 1484 — як моці святого Івана вже 82 роки в Сучаві почитали.

Перший з повітних волоских писателів, що ступив на іншу дорогу доказову того, православними писателями уперто бореного погляду, мов то св. Іван зістав в 14-ім віці замучений, був єпископ Мельхіседек з Романю. Текст оригінальний життєписи святого мав він під рукою, — годіж було вже потім заступити слова тексту „перської віри“ на „могаметанської віри“ і в розвідці „Viata sf. Ioan cel Nou Bucuresci“ 1884 виступив з новою гіпотезою іменно, що св. Івана засудили на смерть Татари! Після єго гадки заселили в 13-ім віці береги чорного моря Ку-мани, котрі з відами перейшли в теперішню Угорщину, а 200,000 з них дало ся вихрестити в ріці Сереті; по них прийшли Татари від Каспійського моря і в віці 14-ім і 15-ім займили Азов і береги Чорного моря. Они були визнавцями релігії Конфутія, обожали сонце, луну і огонь — а що та віра походила із Перзії а Татари вї від Перзів переймали, проте сказано в біографії Григорія Мніха, що іпарх, судія св. Івана був Перзом, значить ся, був Татариним визнаючим перзку віру. Тота надто сміла гіпотеза сего визначного волоского писателя потребує тим паче обширнішого пояснення і спростовання, бо хоть она є з боку історичного нестійна, однак прийнято зістала майже всіми пізнішими писателями за незбитий аксіомат історичний.

Акерман, у Славян Вілгородом званий, заложили у лімана Днястра еще Греки з Мілєту під назвою Тірас. За часів римського імператора Севера 193–211 по Хр. получило се місто привілей вільної пристани. З того видко, що оно було значною торговельною осадою. Підчас переселення народів з востоку на запад, будь Готи, будь Перзи і Гуни а правдоподібно утікаючі перед навалою Гунів Готи, дальше Гуни, а в кінци також і Перзи зруйновали місто Тірас совершенно. Правдоподібним, але історією недоказаним припущенєм буде, що на руїнах Тіраса Візантіїці помімо неусталою фільованя народів, з мілітарних і торговельних причин, пове місто побудовали. Певним на-

томість є, що доперва в другій половині XIII-го віку около 1261-го р. на місці старого Тіраса подарованим Палеологами Нікейськими своїм союзником Генуейцям, нова осада під назвою Мавро Кастро зацвила, і під управою річпосполитої Генуейської аж до р. 1484 позіставала. В тім році займив султан Баязед город Мавро Кастро по короткій облозі.

Про татарську осаду в Акермані в початку XIV-го столітя незнайшовем ніде ніякого сліду, така осада могла там аж по занятю Акермана султаном Баязедом повстати. Коли Турки враз з Татарами в 16-ім і 17-ім віці в тих околицях дійсно панували, навіть ті послідні в Бесарабії поселили ся і безустанно на сумежні краї нападали. Але втогди они були вже ісповідниками ісламу а не культу Мітраса.

Єще одно, вправді історією непотверджене припущенє було би можливим. Татари могли при першім нападі на край європейскі перед р. 1240, заганняючись на Русь і Угри, займити бодай на короткий час і Акерман, але тото занятє могло бути лишень хвилевим; бо мов той ураган перелетівши рускі землі, напали они на Шлеск, побили р. 1241 князя Генрика побожного на Вальштаді, подались на Угорщину і довідавшись про наближаюче ся численне христ. військо під чеським королем Вячеславом, і про смерть Чингісхана, повернули домів, не лишивши ніде своїх залог, крім великої Руси. Однак неімовірим було би твердженє, що они підчас того нападу і Акерман займили, бо они нападали лиш густійше заселені краї з причини запровіянтованя войска; а Акерман лежав в околиці безлюдній, мочаристій, яка не могла дати Татарам потрібної поживи в часі походу, а місто положене на скалистих берегах моря було Італійцями сильно укріплене. Історично певним є, що в Акермані помимо навали розличних кочівників панували безпереривно Візантийці аж до р. 1261, а потім аж до р. 1484 Генуейці. Яко доказ, що Татари не були і немогли бути в Акермані через цілий час 14-го столітя, наводжу слова одного із старших і совістнійших польських хроністів. Marcin Bielski, kronika polska, Sanok, 1856, str. 497, подає слідуєче: „Витовт, князь литовський, вибрав ся р. 1398 з литовским, польским і руским войском проти Татар. Коло ріки Ворскли здібав ся з вовводою Тамерляна Едигою; 14-го серпня згаданого року по неудачних переговорах поблиз Едига руско-польске войско. По тій своїй побіді потягли Татари до Таврики, де здобули Кафу під Генуейцями і спалили також і більше міст над морем, в котрих Греки мешкали“.

Єсли після повисшої вістки Татари доперва в послідних роках 14-го віку Таврику займили, то яким чином могли они вже в початку 14-го віку в Акермані, котрий так далеко від Таврика на запад положений, панувати? Они преці посувались етапами зі входу на запад.

Але розгляньмо дальше повисше припущенє: Єсли Татари консь чи в 13-ім чи 14-ім віці бодай через короткий час пану-

рали, то би ще з тої обставини невицпивало, щоби автор житєписи св. Івана мав причину називати татарську віру перською. Таж автор Григорій Мніх жив якраз в часах, коли Татари були добре знані і на Молдаві і на Русі; їх напади відбувались майже що року на рускі краї і на Волощину, то був би певне за свіжої памяти назвав їхню релігію татарською, а не перською; бодай всі тогочасні хроністи згадують лиш про татарську віру, називаючи її „татарская прелесть, татарская скверная нечесть“ (Хрестоматія, Відень, 1854). Тай если би біограф св. Івана мав був на гадці Татар, то чомуж написав „іпархъ і ігемон“, скоро сучасні хроністи, а тим самим і Григорій Мніх знали, що назви гіпархів і ігемонів Татари немали; у них, себ то Татар, намісники ханів звались після власти і чину то бей, то мурза, то бечлербег то баскак, а що він придержав стару назву гіпарх і ігемон, то буде доказом давної ремінісценції про панованє грецких імператорів над Акерманом. І дальше реченє в житєписи „и тако ѿ црѣ чытеамъ и саномъ сподобившиса сѧ нимаже“ вказує на те, що автор не гадав про Татар, бо знав добре, що Татари своїх володітелів не називали „царями“, лиш „ханами“ і в данім разі був би певно написав „ѿ ханѣ ане ѿ црѣ“. Царями татарських володітелів ніхто не називав.

В житєписи наводять ся еще слова висказані іпархом перским до св. Івана: „сего вѣ ради кобно ехѧ женами же и дѣтми сѧ чиндошасѧ, слышаше Тебе проповѣдатеѣ нинѣ хощѧа быти“. Після сих слів зійшла ся була вся кольовія перзка міста Акермана на судєбнім місци, щоби послухати проповіді св. Івана; виходить з сего, що св. Іван уроженець Трапезунта, де так само в минувших як і теперішних часах богато Перзів проживало, умів по перзки, бо інакше був би єго намісник перзкий не просив о проповідь, котрої хотіли послухати не лиш Перзи мушчини, але і їх жінки і діти. Татари нападаючи на чужі краї, не возили ся з жінками і дїтьми, бо той баласт був би спиняв скорість їх походів, аж коли вже де осіли ся стало, втогди спроваджували худобу і родину. Знак тому, що в час смерти св. Івана мусіла бути перзка а не татарска залога, коли Татари ані в 13-ім ані 14-ім віці в Акермані не володіли і в нїм ніякої осади і кольонії мати не могли.

(Конець буде).

Самопоміч.

Вже в статті „Про церковні відносини в Америці“ („Нива“ чч. 5, 6, 7 і 8) зазначив я, що, аби їх доволі можна зрозуміти, треба ще знати про інші відносини побуту наших переселенців на еміграції, як національні, культуральні, маєткові, а доперва сума всіх даних, всього про і contra, розяснить нам відносини церковні а то і викаже в декотрих напрямках плюси і мінуси, та витворить нам можливо ясний образ загальний хо-сенности нашої еміграції суб'єктивно і об'єктивно зі взгляду на емігруючих і материял, звідки еміграція рекрутує ся.

Отсим хочу, мимоходом іно, бо що иншого маю на меті, подати один образок з побуту нашої еміграції під взглядом материяльним.

Передімною лежить звіт комісії контрольної руско-народного Союзу в Америці (Р. Н. С.) за час від липня 1911 по кенець січня 1912.

Р. Н. С. єсть одним з найбільших товариств та найстарших в Америці і числить з кінцем лютого с. р. 14.175 членів. Старшим за него і в двох богатшим, бо числячим около 30.000 членів є „Соединеніє Русскихъ Братствъ“, що з першу мало згуртувати всю нашу Русь на еміграції. Колиж в Соединеню взяли верх угорські Русини а з ними їх „превелебні панове“ духовники, закліягі мадярони, зачали они поводити ся з галицкими Русинами до того степеня арогантско, нетерпимо, ба навіть кривдячо, шикануючи тих же навіть в тім, що їм після статута правно належало ся, що не стало нашим терпцю та відділивши ся, заложили нову організацію, згаданий висше Р. Н. С.

І так повстали дві більші організації заповомогів для Русинів емігрантів.

1) Соединеніє з характером релігійним і католицким і з такоюж маркою на верх, на ділі же о стілько, о скілько сей їх католицизм (*sit venia verbo*) можна погодити з започатою та веденою з завзятостю борбою *per fas et nefas* з „українчиком“ Преосв. Ортиньским, котрого оно паче всіх ненавидить;

2) Р. Н. С. з маркою вірі католицкій прямо не ворожою, а часом і прихильною, хоч національно свідомою.

3) По конвенції (загальних зборах) в р. 1910 в Cleveland О. відпала від Р. Н. С. знов одна часть із за приводу ухвали конвенції зміни назви РНС. на гр.-кат. РНС., котра то зміна була йно анальоґічним висновком ухвали тойже конвенції, що членом організації може бути тільки Русин гр.-католик, та утворивши нову організацію під назвою конкуренційною та-

кож РНС. з органом з першу „Шершень“ а під пору „Народна воля“ з цілю розбитя цілковитого РНС. старого, зачала вести крайно і зовсім не етичними средствами борбу против Управи Церкви в особі Преосв. Епископа і духовенства. Національно в ся організація свідома та числить 3500 членів.

Понеже ратуючи свій престиж старий РНС. виступив був рівно гидко, як і інші організації против Управи Церкви (через якийсь час йно, тепер зовсім льояльно з сеї дороги навернув) оказала ся потреба знов одної організації під патронатом Преосв. Епископа під назвою „Любов“, котра у виду зміни тактики уряду старого РНС. на разі не має рації бити, але може колись її мати.

Ще суть інші організації, котрі назву о стілько рускими, о скілько наші краєни до них належать а то.

а) „Общество русских“, в більшій половині складаюче ся з гр.-кат. членів, в меншій з православних з під Горлиць та з таким-же урядом. Інтересним є тут се, що „духовником“ сего „общества“ є гр.-кат. священник з під влади Епископа айришского Гобена, о. Т. Обушкенич. Числить членів до 4000.

б) „Взаимопомощь“, чисто православна організація з до 4000 членами, так, що вступаючий складає обіт, що тільки в православю буде жити, а коти би змінив віру, сим самим зрікає ся всіх прав до запомогі.

в) Послідню під пору організацією старою в літа, молодю в розум, є „Гайдамаки“. Стоїть она під патронатом прєзвитеріянським і крайно ворожа нашої церкві, та навіть всякій вірі позитивній. Має членів около 200.

Подавши тих кілька уваг для організації, переходжу до згаданого звіту; подаю его по 8 ч. „Свободи“, органу організації РНС.

Стан з 9 червня 1911.

Д о х о д и: (в долярах)	77.946·01
Липень	13.284·62
Серпень	19.259·44
Вересень	13.551·57
Жовтень і листопад	16.710·50
Грудень	14.341·09
Січень 1912	14.472·31
Весь прихід	169.565·54

Р о з х о д и:	
Липень	8.057·50
Серпень	15.053·52
Вересень	11.642·35
Жовтень і листопад	12.289·31
Грудень	18.343·89
Січень 1912	12.217·13
Весь розхід	77.603·70

По зіставленю :	169.565·54
	<u>77.603·70</u>
остає в касі	91.961·84

Стан каси Союзу молодечого :

стан 9 червня 1911	12.584·81
Приходи від 1/7. 1911 до кінця січня 1912	2.551·97
Розходи	<u>299·00</u>
надвижка приходів	2 252 97
отже разом стан каси :	14.837 78

Справозданє „Свободи“	
позістала решта	1.528.21

Доходи від 1 вересня 1911 по лютий дня 13. 1912	13.767 96
	<u>15.296·17</u>
Розходи за такийже час	<u>12.796.68</u>
	2.499·49

Весь маєток РНС. виносить :

Готівка РНС.	91.961·84
Дім вартости	13.500·00
Готівка Молодечого Союзу	14.837·78
Готівка „Свободи“	2.499·49
Вартість друкарні „Свободи“	18.155·00
довгують на	<u>439·76</u>

Разом РНС. має маєтку	141.393·87
-----------------------	------------

т. є. 706.696.35 корон.

Се сума хоч би і на Америку кольосальна, зваживши на бідні жерела, з відки она назбирала ся. А чи наші і котрі часописи можуть похвалити ся доходами до 160.000 корон, як тижневник „Свобода“!

На перший погляд видає ся, що, щоби могли так кольосальними сумами оперувати, треба рівнож якогось великого підприємства, щоби такі гроші ложило, та не хоче ся вірити, що се цент бідного робітника чорнороба. А щож доперва сказати про інші організації славянські? Приміром така „Jednota“ словацка хотіла в р. 1910 купити 30.000 акрів землі під парцеляцію для Словаків і мала змогу заплатити готівкою повисше 50 долярів за арк числячи.

Чим оно все дієть ся?

Заким ще нам снило ся, то англо-саска раса ввела в себе засаду самопомочи і перетворила її так, що ввійшла она в її

плоть-кров. „Help your self“ Смайлса, то не его винахід, то характеристика англійсаса внутрішня і вишня. Се в для Англіосаса так типове, що приміром припрошуючи гостя до їди чи до питя у себе дома, не то не силує, як то у нас водить ся, задаючи гостеві прямо муку своїм гостеприємством, та радіючи, що гість угодений, виходячи від нас, ногами прямо „мисліть“ пише, але просячи сідати до стола з повагою відзиваєть ся до гостей: „Help your self“! Помагай собі сам! — і тільки просьби, а далі ні слова в сій справі „гартловій“. Так то „самопоміч“, не спускати ся на нікого, виродила у Англіїця і его нащадка Американця незрівнана підприємчивість, та довірчивість тільки у власні сили, та, що за тим йде, лучність з другими на засаді самопомочи в тім самім ділі. У него не так як у нас, що з найменшим ділом звертає ся суспільність то до парламенту, сойму то до ряду, то до інших дикастерій або осіб приватних за розличними „подаваннями“ і дієть ся далше, як у деяких нам знаних народів, що діла без підпори і не значнуть, а зачавши пристосують ся найчастійше до німецької пословиці: leicht gewonnen, leicht zerronnen!

Наші родимці осівши між Англіосасами, а будучи з народу дуже спосібного та вражливого, що всяке чуже добре (хоч на жаль і зле) всякають в себе скоро, як губка воду, в короткім часі переняли ся сею житевою ідеологією — помагай собі сам!

Взоруючи ся на Американцях потворили они у себе товариства, як у своїх учителів виділи, та треба признати, що взявши на взгляд матеріал, який мають до розпорядження у веденю організацій, не тільки не ведуть їх зле, але противно, дуже добре і дуже солідно. Неімовірим видаєть ся, щоби наші емігранти, бідні тутейші робітники-денники могли тамки — правда, що з підмогою духовенства, такі великі товариства основувати і самостійно, та вповні солідно вести. Коли прийде у нас так читальню заложити, то ледви стягнуло ся тих 10 людей до підпису а опісля животіє на папери. А торгівлі, а інші товариства? Кілько труда, кілько турбот в заложеню а більше в веденю, а коли брак ідейного проводу, то найкрасше діло нидіє. Та за чим-же на еміграції се діє ся инакше як у нас у виду того самого матеріалу до розпорядимости а і най се не буде образою для еміграції, они мають до розпорядження матеріял культурно доволі гірший, як ми, а прецінь, коли прийде *buisneess* (інтерес), стоять они више за нас. А так! тому, що ми попри найкрасші статути, найрожевійші заміри забули про „Help self“ помагай собі сам, та спускаємо ся на роботу другого, на от тамтого, най ось той зачне, на мене ще час! Русин на еміграції видить ясно, що там ніхто ему не допоможе, йно він собі сам, але знає також, що ему ніхто і не перешкодить, жадна „владза“ ні жадний навіть „патронат“, що в зароді енергію самопомочи втримує, та ві заколисє до сну.

На підставі згаданої самопомочи заложений і РНС. яке товариство заповогове і не на основі, на якій опирають ся усякі товариства асекураційні, т. є докладного означення оплат на умовлений протяг літ, а тільки на підставі розмету. Другий сей спосіб полягає на тім, що висота вкладок, з правила місячних, залежить від числа случаїв смерти, чи каліцтва або хвороби, що творять робітника неспосібним до заробкованя і після числа таких нещасливих случаїв в місяцю розділяє ся квота потрібна до покриття запомог між членів живучих на місяць слідуєчий і тільки таку рату потрібну члени вплачують. Розумієть ся, що з фондів розпорядимих організація сейчас запомоги виплачує.

Попри поміч-запомогу в квоті 1000 доларів по смерти члена дбає РНС. про своїх членів і під иншим взглядом. Щоби інформувати та просвічувати, має свій в 6 великих листках орган-тижневник „Свобода“, на котру платить кожний член 10 цм. місячно а крім сего датку платять члени місячно: 5 цм. на фонд резервовий, 1 цм. на ф. бідних, 1 цм. на ф. народний, 1 цм. на ф. еміграційний.

Тут аж кортить мене подати ширшому загалови до відома підстави статута, спосіб заряду, спосіб виборів, в який переводить ся вибір заряду і т. и. РНС. Се в многім инше та ліпше єсть в РНС. як в подібних наших товариствах, та на жаль мушу ограничити ся. Лишаю се до вясненя, коли гадка мною порушена знайде відзвук у братії-святицтва та тоді сього потреба зайде.

Навівши отже так поверховнійше звістки про РНС. в Америці, котрим можемо бути горді, думаю, що загал наш добачить, до як світлих результатів ся „власна поміч“ наших емігрантів доводить. Ратує она їх і їх родини, там і в краю від загибели і нужди. Я бачу, що сі чорнороби в дбайливости про материяльне забезпечене знайшли средства подбати також і про ідеальні цілі як фонди: народний, убогих, еміграційний, що би мати де і в наглій потребі зачерпнути. А то все таним, дуже таним коштом! Та подумав я собі. Чи не перелицювати-б нам сего РНС. на наш австрійско-галицький спосіб, та сотворити ось таку організацію, зпершу йно для священників. Проба в тім духу у нас була, проба ідейна „Врацький Союз“ о. Джульєвського, та в ширшій розмірі не здійснила ся. Та думаю я собі, що колиб подібну організацію дало ся нам ввести в життя, булоб се великим ділом не йно в помочи материяльній для наших родин, а се булоб звеном лучности нашої, котра доси єсть якби ніяка; се булоб помочю для церкви, народа, убогих і в инших ідейних цілях і де ми тепер одинцем упадаємо, тоді моглиб ми доклати великих діл, бо були би разом. Сли чорнороби емігранти доходять до світлих результатів, то чи ми не моглиб досягнути, сли не висших, то бодай і таких самих.

Думаючи про се, взяв ся я до роботи, та взяв до студій за підставу то, що мав під рукою. Шематизми свої а шематизми з Епархій Перемиської і Станіславівської на мою уклінну просьбу зволили мені Преосв. Ординаріяти заслати, за що сердечно дякую. Вправді шематизми, річ відома, суть в багатьох недокладні, а всеж дати загальні і висновки з них можуть заведи дати ошибку в якихсь сотних проценту, тож і обчислення з них можна уважати за зовсім певні і віродостойні.

Висліди з моїх обчислень на підставі згаданих шематизмів дали слідуєчі висліди :

(Гл.: Табеля I. стор. 408).

Число умерших становить 2·1% живущих.

Рахуючи 2000 К за помочи.

(Гл.: Табеля II. стор. 409).

До объяснения повисших обчислень додаю ось тільки.

І так. Колиб приступили до організації тільки священники до 40 літ віку, платили би на сказані ціли і на виплачуване за помочи по смерті кожного члена 19·76 К.; колиб приступили всі в віці літ до 45 то платилиб річно 19·98 К. і т. д. а колиб всі без різниці то аж 47·70 К.

Різниця межі 19·76 К а 47·70 К аж надто ударяюча. А так не хотіло би ся тої старовини сідоголової, що стирала своє жите в зноях і трудах і всяких клопотах для Церкви, народа і родини власної лишити безпомічної і взяти їх безпардонно поза скобки.

Коли справа сталаб актуальною, знайшли би ся на се способи, а я від себе подаю ось які :

Веру рік життя 55 за вихідну.

Число священників в віці літ до 55 виносить 70·4 проц. а в такім же віці умерших 32·3 проц., натомисть число священників старших за 55 літ життя становить 29·6 проц. а в тих же літах умерших 67·7 проц. Різниця процентів в користь старших а в ущерб молодшим виносить 38·1 проц.

Я думав би сю різницю 38·1 проц. розкинути в той спосіб, щоби 20 проц. заплатили літами старші від 55 літ самі а решту т. є. 18·1 розділити по рівній пайці на всіх загалом. Коли отже до покриття всіх за помог в році, треба 106.666 К то 716 священників повисше 55 літ життя заплатили би 20 проц. т. є. 21. 333 К або 29·80 К від 2000 К а крім того разом з всіма причиняли би ся до покриття квоти 85 333 К т. є. платили би по 33·69 К. В такім разі квота вислідна з попередньої таблиці виглядала би ось так :

Священники до 55 літ життя платили би за 2000 К за помочи посмертної йно 33 К 69 с., отже в порівнянню з 47 К 70 с. о 14 К 02 с. менше а священники повисше 55 літ життя платили

Пересіч священників, жпо- чих у всіх трох єпархіях в в віку літ :								Разом
	до 40 літ	від 40-45	від 45-50	від 50-55	від 55-60	від 60-65	від 65-70	
після процентів	863	303	316	333	182	187	145	2531
	341	115	125	138	73	73	58	
	6			2	2	2	1	20
	1	1			1	2	4	19
Смертність за літа (після шематизмів)	1		1	6	1	3	5	25
	1	1	2	4		3	3	17
	1	1	2	2	1	3	4	22
	2	1		1		2	2	13
Пересіч смертності становить процент	3	1	1			3	4	12
	6 ¹ / ₆	2 ² / ₆	2 ⁵ / ₆	6 ¹ / ₆	1 ⁵ / ₆	6 ² / ₆	9 ⁵ / ₆	53 ² / ₆
	116	44	47	116	95	12	186	336

	до 40 літ	до 45 літ	до 50 літ	до 55 літ	до 60 літ	до 65 літ	до 70 літ	вище 70 літ	Річно
За кожного умер- шого потреба на покрите річно К.	12.333	17.000	22.666	35.000	38.666	51.333	70.000	106.666	
Кожний член за- платить річно від 2000 К. в коронах	14.36	14.58	15.30	19.80	19.36	22.50	30.60	42.30	
Крім сего : фонд резервовий	60	60	60	60	60	60	60	60	1518.60
" бідних	60	60	60	60	60	60	60	60	1518.60
" народний	60	60	60	60	60	60	60	60	1518.60
на часопись	240	240	240	240	240	240	240	240	6174.40
адміністрація	120	120	120	120	120	120	120	120	3087.20
Р а з о м	19.76	19.98	20.70	25.20	24.76	27.50	36.—	47.70	Корон

би 33 К 69 с. + 29 К 80 с. = 73 К 49 с. в порівнянню з 47 К 70 с., о 25 К 79 с. більше. Додати до сего 5 К 40 с. на інші цілі. Іще знаходжу один спосіб. До такого товариства заповомогового могли би приступити і члени родин священників, не вище однаковож 40 літ життя.

Понеже число священників в віці літ до 40 виносить 863 то членів моглоб приступити в тімже віці що найменше 669. Се число беру для вирівнянн рахунку, щоби сума всіх обезпечених могла вийти рівна а то 3200. Се число є дійсно як найменше взате, бо і члени родин священників, понад 40 літ життя маючих, могли би приступити за членів не маючи ще 40 літ життя.

В сїм случаю змінила би ся таблиця живючих і умерших ось в сей спосіб:

(Гл.: Таблица III. стор. 411).

Понеже на заповому по 58 членах на кожного 2000 К треба би було 116.000 К річно, то кождий член платячи порівно без взгляду на літа заплатив би йно 36 К 22 с. + 5 К 40 с. т. є. 41 К 22 с. Примічаю, що датки і в сїм разі для членів до 70 літ життя зістали би такі самі як в попередній таблиці. Припустивши і на тім зіставленню комбінацію сказану, що низше 55 літ платять члени після процентового числа менше а старші 55 літ більше, то різниця внесе около 19 процент.

Старші заплатили би 10 проц. а 9 проц. розкинуло би ся на всіх. Тоді 716 членів заплатили би на покритє 10 прц. від 116.000 К — 16 К 20 с. а крім того 32 К 65 с. випадаючих з порівного поділу. Остаточний рахунок був би такий, що члени низше 55 літ платили би 32 К 65 с. + 5 К 40 с. — 39 К 05 с. а више 55 літ 32 К 65 с. + 5 К 40 + 16 К 20 с. = 54 К 25 сот. Щоб було ліпшим, щоб було догіднійшим, рішили би священники члени, колиб гадка сама подобала ся, хоч я особисто сьом за плаченем голова за голову — всі порівно. Любов вспільна вирівнає все. Для старших віком можна означити якесь більше вступне і т. д.

З сего зіставлення побачите братя, що ми заплатилиб менше, як би платити мусїли, колиб обезпечували ся в товариствах асекураційних, хоч такий брацкий союз сього послїднього не виключає. А кїлько хїсна булоб з сего союзу брацкого, тож подумайте собі самі.

І цїль високо релїгїйна, бо можна би установити один день в році, щоб кождий священник за упокій членів братів відслужив одну сьв. Літургїю за злїченє душі в чистилищїм огні, коли ніхто не буде міг вже о нас пам'ятати а о утвореню фундацій за душу свою не ма у нас задля незавидних відносин матеріальних що і мислити.

	до 40 літ	від 40 до 45 літ	від 45 до 50 літ	від 50 до 55 літ	від 55 до 60 літ	від 60 до 65 літ	від 65 до 70 літ	вище 70 літ	Разом
Число членів жюючих	1532	303	316	333	182	187	145	202	3200
‰	48	9.5	10	10.4	5.4	5.8	4.4	6.4	
Число умерших	10 ⁹ / ₁₀	2 ² / ₆	2 ⁵ / ₆	6 ¹ / ₆	1 ⁵ / ₆	6 ² / ₆	3 ⁵ / ₆	17 ⁵ / ₆	58
‰	19	4	5	10.5	3	11	17	31	

І ціль національна, культурна і милосерна і просвітна і все тут знайшло би ся.

Подумайте братя та скажіть своє слово. Ту просив би я Тов. сьв. Ап. Павла, щоби над сим подумало, та справу взяло в свої руки а чейже дійдемо до путя та лучшего добра. Ніхто нам не допоможе і на нікого не здаваймо ся тільки на Господа Бога перше а опісля „*Help your self*“ помагаймо собі самі!

Золотники дня 9 мая 1912.

о Іван Сендецький.

Церковна літопись.

Наше народне учительство. Наше народне учительство видає вже пятий рік свій становий орган „Прапор“. Напряма сего органу (під зглядом релігійним) був протягом свого п'ятилітнього істновання ріжний, переважно однак ворожий вірі і церкві. Та в так антирелігійнім дусі, як сего року, не був „Прапор“ еще ніколи редагований. Пригляньмось кільком посліднім числам сего органу.

Ч. 4, ст. 71: „... Наші товаришки, місто разом з товаришами єднатись в організації, воліють надіятись кращої долі... у небі“.

Ч. 6, ст. 95 і сл.: „Про инші цілі сучасної народної школи, як от про виціплюване в діти пошани супроти права приватної власности, супроти всіх „власть імущих“ і т. д. не будемо й говорити, бажаючи нашому органови заощадити видатків на „другий наклад по конфіскації“...“

„Наука про людську душу (психологія) подає ся в наших ц. к. семинарах в такій формі, яку надали їй в часах творення церковних догм сьвяті коментатори сьв. Письма. Дуалізм, креатизм (?), танатизм (?) і т. п. останки середновічної льогіки царствують зовсім ексклюзивно в нашій шкільній психології, царствують нині, в століттю триумфу еволюційної теорії в біології. Дух іспанського інквізитора товче ся по старих мурах учительського семинара“...

„Всюди авторітет і авторітет: тут батько, там вчитель, тут.. та ні, оминімо конфіскацію“...

„Рационалістичне вихованє — се велике питанє дня. Всюди нині про те говорить ся, та тільки говорить ся, але мало робить ся на сім поли. А преці конечно треба би вже зробити в сім напрямі якісь кроки“...

„Доперва злочинний виступ еспанського попівства (?) проти Ф. Феррера і єго модерної школи, звернув увагу цілого культурного сьвіта на справу вихованя“... І так дальше про Феррера і єго модерну школу.

Ч. 10, ст. 170 говорить редакція у вступній статі з нагоди самовбійства Чорнія: „І тепер спитаємо: Чи ж ся моральна гідота, яка провилася в кругах професорів і учнів львівського учительського семинара не є впливом сучасної системи шкільництва, яке спочиває в руках держави і церкви? Сеж нічого иншого, як вироблюванє... релігійно-моральних, патріотичних характерів“... Дальше називає редакція всіх професорів учительських семинарів... „ідіотами і моральними каліками“ (!) (сам редактор „Прапора“, п. Михайло Баран, молодий учитель, отже ученик якраз тих „ідіотів і моральних калік“...), а дальше кличе: „створім вільну школу і вільних педагогів, а тоді не буде ані панів Дембовських ані жертв їхньої системи“...

Ч. 11, ст. 191 (статя редакційна): „Нашою мрією: Вільна школа і Вільний педагог“.

Ч. 12, ст. 204 (статя редакційна):... „Соціяльна-демократія і радикальна партія в принципі стремлять до „Вільної школи“, що і нам являєть ся найсимпатичнішим“...

Ч. 13, ст. 223 і сл. перестерігає редакція руску суспільність перед „кігтями чорного вампіра клерикалізму, що до тла випе її живучу кров“, та перед „хитрою почітикою пана (!) графа Шептицького і брутальним накидуванєм своїх поглядів пана (!) Хомишина“.

Ч. 14, ст. 239 і сл. містить статю „Клерикалізм в народній школі“, де говорить ся про „клерикальну акцію в шкільництві, яка стремить до того, щоби видерти місце, яке повинно стати опокєю глибоко понятої науки, яке повинно бути прибіжищем правдивого знаня, а не крамом тандети“... „Чорна риза і сьв. кадило, отсе пружини, які порушають шкільний механізм в нашім краю“. Дальше нарікає автор статі на реколекції, на церковні товариства. „Нема одного уступа (в шкільних підручниках) без... пятна (!) сьв. віри або католицької церкви“. „Супроти того в сякий розумнійший (!) і вільнодумнійший вчитель приневолений терпіти сиравдішні тортури (!) при навчаню“... „Кождий історичний факт, кожде явище в природі... є сьвідомо перекручений і вмісно так пастроений, щоби служити виключно і одиноко в першій мірі цілям клерикальних сфер“. — Статя кінчить ся окликом: „О народє український, колиж ти пізнаєш, що твоя загибіль в Римі (!)“.

В тім самім числі містить редакція звістку про Феррерівську „Міжнародню лігу для раціонального вихованя молоді“. Сю лігу,

якої кличем „Вільна школа“, редакція „Прапора“ припоручає горячо нашому учительству.

Ч. 15 (остатнє) ст. 252 і сл. (редакційна стаття: „Школа і мілітаризм“) містить такі вискази: „Дух мілітаризму є того самого рода, що дух клерикалізму. Духовенство і державні авторитети злучені з клером самі вказують досить ясно, що гасло: „релігія мусить бути заховане для народу“, є нічим иншим, як тільки фразою, що має на цілі заховане народної маси в невільництві“.

В тім же числі у Всячині подає ся „десять заповідей для учнів“ по рецепті „Вільної школи“.

Ось так редагований становий орган нашого народного учительства. Як бачимо, „Прапор“ став тепер на рівні з давнішим „Промінем“. Борба з вірою і Церквою — се єго головна ціль, що має запровадити до дальшої цілі — „Вільної школи“. Чи дорога, яку вибрало наше народне учительство, заведе напу школу, а з нею і наш нарід до ліпшої будучности, побачить невдовзі саме учительство. Ми пригадаємо лише отсю правду, висказану Вашингтоном: „Не є патріотом той, хто підкопує релігію, ту могучу підвалину суспільности“.

Плачі за ддя „гонення православних в Галичині“. І знов хронікар петербургських „Церковныхъ Вѣдомостей“ (ч. 18) плаче над бідними православними в Галичині, котрих „переслідує“ „польско-німецке правительство“. Плаче не тільки над долею арештованихъ священиківъ Гудими і Сандовича, але так само над Бендасюком і Колдрою. Що їхъ посуджують о звичайне шпійонство в хосен Росії, се редакцію „Цер. Вѣд.“ зовсім не турбує. Вона має на се такий викрут: „Польскіе агенти подбрасывали къ русскимъ дѣятелямъ письма, приглашающія ихъ къ государственной измѣнѣ въ пользу Россіи“. Отже вони, ті арештовані, се невинні ягнятка. Далше згадують „Цер. Вѣд.“ про Митрополита Андрея, котрий „рѣшилъ, спрятавшись за стѣну учениковъ, изгнать изъ семинаріи русскихъ“. — І „ціль была достигнута і нѣкоторымъ русскимъ воспитанникамъ пришлось оставить семинарію“. Се останнє розумієсь, очевидна неправда, бо жаден з „русскихъ“ не вилетів з семинарії, а видалено лише кількохъ Українців... Уважати зновъ Преосв. Митрополита авторомъ семинарскихъ замішань, се вже надто комічне, щобъ взагалі на те що відповідати. — Злобить ся відтакъ хронікар „Цер. Вѣд.“ по тій причині, що наші консисторії заборонили католицкимъ священикамъ належати до православної і радикальної „руско-народной“ організації (новокурсної фракції), величає „депутата“ Куриловича за єго письмо до „уніятскихъ епископівъ“ з нагоди тої заборони, подає змістъ листу гр. Бобриньского в „Тай сі“ і згадує про відповіді Гавроньского та Степанківского. Гавроньскому закидують „Цер. Вѣд.“ незнане історії Галичини. „Польскій писатель осмѣливается утверждать, что въ Галиціи нѣтъ совершенно русскихъ“. І справді, тут Гавроньскій промахнувся в Галичині

від російських шпівнів аж кишить, а він каже, що „русских“ тут „совершенно нѣтъ“.

Интересно, що „Цер. Вѣд.“ оклеветуючи нашого митрополита, покликають ся, як на докази, на статі „Прикарпатской Руси“ і... „Галичанина“!!..

Katolische Kirchenzeitung про православну пропаганду в Галичині. В 21. ч Сальцбургської „Kirchenzeitung“ знаходить ся стаття: „Eine orthodoxe „Los von Rom“ — Bewegung in Galizien“, підписана буквами J. M. Стаття написана для інформації німецької суспільности про церковні події в Галичині, а переказує думки подібної статі бернського „Шас-у“. Стаття держана в тоні досить об'єктивним, хоч не мало в ній невірности. Сумно воно, що не знайде ся ніхто між нашим духовенством, який володіє добре німецькою мовою, аби інформувати позакраєву німецьку католицьку пресу про наші справи. А чужий, аби і як для нас прихильний, не втне того, що свій.

По виборах до міської Ради у Відні. Як звісно, християнсько-суспільна партія понесла діймаюче поразене при парламентарних виборах в р. 1911. Заходила обави, що не менше фатально випадають також для неї вибори до міської ради у Відні. Сі вибори мають для німецьких християнських суспільників далеко більше значіння, чим вибори до парламенту. Блок соціалістично-ліберальний докладав всіх сил, щоб повалити ненависну собі партію. І здавалось, що християнсько-суспільна партія невдовзі перестане існувати. Та вийшло що иншого. Християнські суспільники таки побідили світло, здобуваючи 131 мандатів. Соціалісти здобули всього 10 мандатів, ліберали 22, а дикі 2. Страта християнсько-суспільників виносить всього вісім мандатів, що з огляду на шалену контрагітацію всіх сторонниць не являє ся великою стратою.

Французькі католики. У Франції велике число свідчих осіб помагає духовенству в катехитичній праці. Кардинали Гвіберт і Рішард — оснували навіть спеціальне архибрацтво свідчих катехитів. В самім Парижі 4900 учителюк учить катехизму 44.174 дітей. Взагалі числить тепер Франція 40.000 свідчих осіб, що учить катехизму 200.000 дітей.

Католицьке шкільництво в Франції. До Французької революції знаходило ся французьке шкільництво майже виключно в руках духовенства. Дперва конвент в р. 1795 основує школу державну, дозволяючи однак і на школи приватні. Наполеон в р. 1806 заводить шкільний монополь. Від тепер не було вільно без зізволена правительства закладати школи або наукові інститути. Дотеперішні приватні школи піддав Наполеон під строгий нагляд правительства. Так тривало до р. 1833. В сім році вибороли католики право закладати приватні народні школи. Нечувало скоро множили ся від тепер католицькі школи. Так пр. числив інститут християнських шкільних братів в р. 1789 лише 800 членів, в р.

1845 вже 4000, а в 1899 р. 20.000 членів; заведень їх було в р. 1789 лише 126, а в 1899 році около 1.500 з 5.271 клясами і 214.721 учениками. Те саме бачимо і в інших подібних шкільних стоваришеннях католицьких. Ліпша метода наuczування і красне виховане, яке давали католицькі школи, було причиною, що родичі воліли посилати свої діти до католицьких шкіл, чим до державних. — В р. 1850 дозволило правительство (знов за старанем католиків) основувати приватні середні школи. В р. р. 1850—1852 повстало 257 католицьких гімназій; в два літа пізнійше було вже 379 католицьких гімназій з 21.195 учениками. В тім самім часі задля недостачі учеників замкнено 52 державні гімназії. В р. 1876 числять державні гімназії 72.259 учеників, а католицькі 78.650. В роках 1896—97 убуло в державних гімназіях 863 учеників; в тих самих роках помножило ся число в католицьких гімназіях о 3.682 учеників. В р. 1900 було в державних гімназіях 81.321, а в католицьких 91.140 учеників. — В р. 1879 вибороли дальше католики право закладати приватні школи висші. Помимо великаньських коштів, яких вимагає основане університету, католики взяли ся до роботи і в короткім часі заложили пять католицьких університетів, а то в містах: Ліль, Париж, Анжер, Ліон і Тулуза. Найкрасший університет є в Ліоні; він має всі виділи і понад 100 катедр. По нїм іде університет в Парижі. На всіх католицьких університетах є немало професорів перворядної наукової сійности і європейської слави.

Всячина.

На евхаристийний конгрес до Відня!

Від евхаристийного комітету у Львові одержуємо слідуючий поклик до поміщення:

„Щоби постарати ся о відповідне приміщення для руських учасників конгресу в часі їх побуту у Відні в днях 12. 15. вересня с. р. потреба знати докладно число всіх учасників. Тому просить ся всіх, що хотять взяти участь в конгресі і хотять користати з того приміщення, о яке комітет буде старати ся, щоби найдальше до 25. червня с. р. зголосили ся письменно в комітеті. Учасників з Львівської архієпархії просить ся надіслати свої зголошення до Впр. о. Іларія Паянківського віцеректора дух. Семінарії у Львові ул. Коперника ч. 36.

Учасники з прочих єпархій зголосять ся в своїх комітетах в Перемишлі і Станіславоу.

Для руских учасників конгресу замовив комітет карти участі, які уповажняють до участі в конгресі, до звиджування вистав і музеїв і до користання із зниженої ціни їзди желізницею.

Просить ся проте разом з зголошенням надіслати на карту участі 7. К. і 2. К. на покриті видатків комітету, разом 9. К.

Крім сего хто хоче одержати провідник по Відни, ілюстрований звіт з конгресу, реферати і мови в язиці німецькім, надішле 3. К., а хто хоче одержати руский звіт з конгресу і рускі реферати надішле теж 3. К.

Белиби хто хотів лиш в поодиноких днях брати участь в конгресі, може дістати карту участі за зложенем 2. К. і та карта буде уповажнати до звизки ціни їзди желізницею. Комітет постарав ся і о ті карти, при тім однак зазначає ся, що всі учасники без виїмку мають надіслати 2. К. на покриті видатків комітету.

Учасники конгресу, що набудуть наперед карту участі, будуть могли користувати ся значними знижками ціни їзди на державних желізницях. Після інформацій одержаних комітетом буде платити ся за білет їзди звичайним особовим поїздом в III., II. і I. класі половину належитости за білет до поспішного поїзду дотичної класи. Таким чином їзда зі Львова до Відня і назад III. класою буде коштувати 31. К. 70. с. себто 15. К. 85. с. в одну сторону, а їзда таким самим поїздом в II. кл. там і назад 49. К. 90. с. а в одну сторону 24. К. 95. с. За їзду поспішним поїздом III. II. і I. класою буде платити ся належитість за білети тихже клас особового поїзду а проте білет III. кл. зі Львова до Відня і назад буде коштувати 46. К. 40. с., а II. кл. 76. К. 40. с. Комітет рішив ся евентуально замовити окремий особовий поїзд, коли зголосить ся 300 учасників, котрі хотіли би їхати тим поїздом до Відня і назад, тоді знижка булаби еще більша.

При зголошеню просить ся подати до відома комітетови, коли і на кілька днів хотіли би учасники їхати.

В справі участі руских селян в евхаристийнім конгресі у Відни на посліднім засіданю Львівського комітету подано проєкт, який заслугує на особливу увагу Веч. Духовенства. Після сего проєкту всі брацтва повинні старати ся вислати своїх делегатів і їм в разі потреби і по можности уділити помочи на покриті видатків. Таким чином осягнуло би ся значне число учасників селян.

В справі збираня жертв на будову монастиря і церкви СС. Василянок помістили Архієпархіальні Відомости ч. 3. слідуючу відозву:

„Світла будучність віщує ся кождому народови, що між своїми синами і доньками має людий праці і повних посвяти для загального добра, що знає їх працю і заслуги як слід оцінити, що заховує вдячну память для тих визначних своїх синів і доньок і свою вдячність для них уміє в слушний час ділом заявити. До такого діла ми отсим взиваємо весь наш загал.

Заслуги СС. Василянок, тих вибраних доньок нашого народу, суть загально звісні. З ревною службою Богу получили вони повну посвяяти і саможертви працю над релігійно-моральним і патріотичним вихованем нашого жіноцтва. Через свої дівочі інститути, а найпаче через закладене дівочої руської гімназії у Львові ведуть вони перед у сій важній області нашої національно-культурної праці.

Від ряду літ, рік-річно виховують інститути СС. Василянок кількасот дівчат в католицькій душі, в привязаню до руського обряду і любови до руського народа, а се неперечно має і буде мати велике значінє в історії русько-католицької церкви і руського народу. Найбільший дівочий інститут СС. Василянок, закладений у Львові в р. 1882 замітний і важний тим, що дає удержанє, опіку і релігійно-моральне і національне вихованє не лишень ученицям виділових і середних шкіл, але і студенткам університету.

Крім інституту для дівчат основали СС. Василянки у Львові руську гімназію, яка має вже тепер шість клас. Ся дівоча гімназія, на яку хто зна, коли спромігби ся руський загаль, признана взірцевою через шкільні краєві власті. СС. Василянки не щадять свого монастирського гроша на її потреби. Не рахуючи поміщення, коштів, опалу, світила і услуги, вложили дотепер в класовий інвентар, оба габінети і бібліотеку понад 13.000 К. Своєю дбалостію о гімназію досягнули СС. Василянки се, що вона відповідає всім вимогам научним, педагогічним і гігієнічним. Такою інституцією гордив би ся кождий державний народ, що сотки подібних заведень, ціле шкільництво має в своїх руках. А для руського народа се одинока інституція, що підготовляє дівчата до висших університетських студій. Се інституція, за яку одну мусить ся признати Василянкам велику заслугу і якою вони заслужили собі на тревалу вдячність цілої руської суспільности.

Була надія на чим раз краший розвій так дівочого інституту як і гімназії, доки СС. Василянки мали приміщенє в домі при вул. Зибликевича у Львові. Та „Народний Дім“ викиненем СС. Василянок із агаданого дому, відобранєм огорожу і церковці не лишень знищив ті надії, але поважно загрозив самому існуваню дівочого інституту і підтяв дальший розвій гімназії.

В виду сего нам не вільно бути байдужними, нам не вільно лишати бездомічні інокіні з їх дівочим інститутом і гімназією на поталу судьби.

Нашим обовязком є прилюдно ділом заявити, що ми високо цінимо сполучену з ревною службою Богу повну посвяти і саможертви працю СС. Василянок для добра народу.

Доси Чин СС. Василянок не простягав руки по жертви, бо готов був жертвувати ціле своє майно для добра загалу і на будуче не схоче простягати, бо знає, що загаль стогне під тяга-

ром жертв на різні народні цілі. Та обов'язком загалу єсть прийти в поміч Чинові, коли сей Чин працює для его добра.

Крайна вже пора, щоби ми прийшли з такою помічю, яка би дала СС. Василянкам не лишень можливість побудувати монастирський дім і церков у Львові, але zarazом виратувала їх інститут для дівчат і гімназію від прозячого упадку і запевнила тим інституціям світлий розвій. А до сего потреба нового дому на поміщенє інституту і просторого огороду.

Звертаємо ся з отсею відозвою до нашого загалу. Наколи нам розвій дівочого інституту і дівочої гімназії лежить на серці, ми мусимо прийти з помічю СС. Василянкам, се справа церковна, справа народна і в чийм серці є два кличі знаходять відгомін, сей не пожаліє своєї лепти. Всечестне Духовенство і всі, у кого бєть ся щирє серце, нехай займуть ся збіркою жертв. Треба вокористати всяку нагоду, жертвувати на сю ціль відправу богослужєня, повідомити вірних про ціль і заохотити до жертв. Се жертва на боговідну ціль, а руський народ ніколи не скупив на таку ціль своєї крєвавиці.

Всі жертви просимо присилати до Виділу Товариства сьв. Ап. Павла у Львові вул. Коперника ч. 36.

У Львові дня 12. марця 1912.

о. Л. Туркевич, о. І. Чанельский, о. Т. Войнаровский, о. Е. Гузар, о. Л. Луженицкий, о. Т. Лежнегубский, о. Др. Боцян, о. Др. Яремко, о. Петро Білинський.

Прихилиючись до висше наведеної просьби Митр. Ординаріят має повну надію, що Всч. Духовенство займе ся щиро і ревно збиранєм жертв на так взнеслу і многоважну ціль.

Від Митрополитального Ординаріята.

Львів, дня 20 марця 1912.

Ся відозва не перестає бути актуальною мимо сего, що СС. Василянки після донесєнь часописий переносять ся на слідуєчий рік до нового дому.

З Дирекції жіночих шкіл Руського Товариства педагогічного у Львові.

Приватні і вступні іспити до чотирокласової школи вправ, п'ятикласової виділової і вступні іспити на II. і III. рік учительської жіночої семінарії відбувати муь ся перед вакаціями дня 17. червня від 8. години рано. Зголошеня приймає дирекція устно або письменно кожного дня. Такіж самі іспити по вакаціях пічнуть ся 3. верєсєня о год. 10. рано. Такса іспитова виносить в школі виділовій 10 К. в семінарії 15 К., в школі вправ 5 К. Такси без огляду на вислід іспиту не звертає ся. З засади приймає дирекція до своїх шкіл лише доньки членів Р. Т. П., а хто досі не є членом товариства, може вписати ся перед самим іспитом. Вписове виносить 1 К., річна вкладка 2 К. для міщан і селян 1 К. До іспиту має учениця явити ся зі свої-

ми книжками, чорнилом, олівцем згідно крейдками або фарбами до рисовання, кандидатки на II. і III. рік семінарії з власними скрипками, а на папір до писання і рисовання складають в дирекції 10 сот. До вступного іспиту на III. або IV. рік семінарії можуть зголошувати ся також укінчені учениці жіночих ліцеїв, що зложили іспит зрілості і ті мають складати лише іспит доповняючий: на III. рік — з загальної педагогіки і гри на скрипках, на IV. рік з загальної педагогіки і дидактики. Крім сего мають такі учениці складати іспит з науки співу, руханки і жіночих ручних робіт, наколи свідомство зрілості ліцеальне не виказує з сих предметів принаймніше „вдоволяючої“, „доброї“ ноти. Іспитова такса для тих учениць виносить 5 К. і 10 сот.

Вступні іспити на I. рік семінарії будуть відбувати ся 20. червня о год. 3. попол. і 3. вересня о 10. год. рано. Зголоситись треба устно або письменно перед іспитом. До того іспиту треба предложити доконче метрику уродження, посвідане шкільне свідомство і свідомство фізичного уздібнення, виставлене урядовим лікарем (фізиком). О те свідомство можна постаратись аж у Львові у доцента гігієни і соматології в семінарії Р. Т. П. Д-ра Евгена Озаркевича (Підвале 7.).

Д-р. О. Макарушка.

Заклик до нашої жертволюбивої суспільности, який був поміщений в „Ділі“ ч. 8081. і „Руслані“ ч. 85. за сей рік, приходить ся нам і на сім місци в „Ниві“ повторити.

Ходить о „Ювілейну Захоронку ім. о. Маркіяна Шашкевича“ в Яворові. Ми свідомі сего, що наша укр. суспільність дуже обтяжена і оподаткована. Та колиж ми мимо сеї свідомости витягаємо руку до тої суспільности і просимо о лепти на Захоронку в Яворові, то чинимо се тому, що Яворівське населене, а й цілий повіт, так з'убожіли, що витягнути з него крім послідних соків хиба вічо не можна. До того — як звісно — в самім Яворові є приватна укр. гімназія, а при ній бурса з числом понад 130. хлопців і якжеж можна місцевому населеню тому всему зарадити? Тимчасом ще й на тім неконець, бо з кождим днем ростуть потреби, як от пр. йде новий шкільний рік, треба подумати о новім будинку під гімназію, а ні, так хиба замкнути її! І так незнати, за що хапати. Тепер доперва можна одінити, що то значить еманципаційна борба! Що то коштує остаточне визволене народа! Наша суспільність не жахає ся вже жертв, вона не одно відмовить собі, щоби народови подати помічну руку! І з тої причини приходить ся нам представити нашій суспільности „образ запустіння“, „образ мерзости“, „образ занидія“, який кождий добачить в маломіщаньскім житю. Атмосфера і нужда, серед якої доводить ся жити нинішній міщаньскій дитині, переходить всяке понятє. На се потрібний талач Горкого, щоб сесе описати вірно і правдиво. Ми сего не будемо пробувати описувати, а скажемо коротко:

„наші діти по містах і місточках гибіють, харловатіють, дусять ся так, що кожний рік приносить із собою необчислені шкоди і страти“. Так всюди, так й в Яворові!..

Зрозуміла се як слід горстка Яворівських Поляків і хоч так само як і ми одержують приватну гімназію і бурсу, здобули ся вже і на Захоронку в Яворові, спровадили З. „матечки“ і інтерес йде якийсь, бо в Яворові польська Захоронка потрібна хіба для... інтересу. З тої причини від днесь вже споглядають лукавим оком на бідних Русинів, що і собі захотіли, сказатиб так по правді Поляками самими підогнані, здвигнути Захоронку і то під іменем о. Маркіяна та віддати свої діти під провід і опіку С. С. Службениць.

Гей! гей? яка би то розкіш була — бачити до купки зібрані з улиць Яворівські діти в Захоронці під вмілим проводом С. С. Службениць! Почути, як з усток їх виходять не проклони, не мерзота, а релігійні або патріотичні піснї! Бачити їх в церкві, зібраних коло престола Найсолодшого Серця Христа або коло образу Преч. Діви Марії в маю і вслухувати ся в їх милосвучні, дитячі голосочки! А невинні забави, а „св. О. Николай в гостині на Руси“, а вертепка в Захоронці, чиж не був би се правдивий пир не лиш для дітвори, але і для їх батьків?..

Так, хоч Захоронка на око мала річ, а в тім випадку річ чисто льокальна, (з тої одної причини ред. „Діла“ відмовила місця в своїм органі на поміщення надісланих жертв і імен ласкавих жертводателів) виходить, що в житю народнім навіть одна Захоронка значить дуже багато і не вільно сеї справи легковажити так, як ніхто днесь не легковажить пр. бурси в якімсь місті.

Що наша суспільність відносить ся симпатично до Захоронок і радо би сей рух поперла, свідчить про се факт, що і на заклик наш перший відгукнулось поважне число жертводателів, яких імена виказує ся на стовпцях „Руслана“.

Тому то ми не заперестанемо вказувати на діти як на перший, найбогатший і найкрасший скарб і кликати: „Ратуйте народний скарб, підніміть здолтану і з болотом змішану що йно розвиваючу ся цвітку-пучок, вирвіть діточі, красні душі з під опіки тих (нехай й батьків!), які ті невинні душі нищать і кривлять, бо на правду — винїшна, деморалізаційна струя що раз більше і більше підмулює, підриває, нищить і деградує, а то й як злодій до сердець тих „найменших“, а найбільше податних, нечаяно підкрадає ся і їх жите раз на все руйнує так під зглядом національним, як і під зглядом релігійно-моральним!“

В ім'я найкрасшого і найвимовнішого кличу Христового: „Щосьте одному із „менших“ моїх братів вчинили, менісьте вчинили“..., витягаємо руку в останнє в тій надії, що наша високопатріотична і християнська суспільність нашої руки не

відхилить а хотьби найменшою лептою наше святе діло підпоможе.

Складки приймає з вдячністю о. Ст. Білинський, сотрудник в Яворові, а можна висилати впрост до Каси Задаткового Товариства в Яворові на вкладк. кн. ч. 5232 До 15. мая с. р. зложено на сю книжочку 348. кор. 73. сот. Всім жертводателям, що з лептами перші посіпили, щире Спаси-Біг!

о. Ст. Білинський

сотрудник в Яворові.

Видавнича Комісія Руского Товариства педагогічного повідомляє отсим всіх Вп. Авторів, які надіслали вже свої праці на підставі оголошеного конкурсу, що досі признано пригожими до друку іно дві: „Орлеанська дівчина“ і переклад Верна „Зора півдня“. Всі прочі праці оригінальні чи перекладні можуть Вп. Автори відібрати собі в канцелярії товариства, евентуально прислати марки на оплату порта.

Спростованє. В цінній часописи „Нива“, ч. 11 і 12 з дня 15-го мая с. р. Впов. Добродій Антін Стельмах, в статі: „Синтеза світоглядів“, подав кілька невірних заміток дотично моїх поглядів, причисляючи їх до монізму. Супроти сього заявляю рішучо, що: 1) я до моністів ніколи неналежав і не належу; 2) своїми писаннями я ніколи не „перещіплював на наш ґрунт моністичних, природничо-філософічних теорій“. Причислюване моїх поглядів до монізму або матеріалізму полягає очевидно на недорозуміню моїх писань. Примір такого недорозуміння подає власне Добродій Автор у своїй згаданій статі. Власне говорячи про погляди матеріалістів на людську душу, покликують ся на мій начерк психології, подаючи навіть сторінку (24), на якій мають бути висловлені такі, чи тим подібні, погляди. Тимчасом поданий уступ звучить в оригіналі ось так: „Деякі психологи (Ілля Рабіє) подають еще п'яту прикмету, яка має відріжнювати духові прояви від фізіологічних. Після того погляду духові прояви мають бути незалежні від приладів людського тіла та у всякому разі не є чинностями яких небудь приладів чоловіка. Однак психофізіологи є як раз противної думки а то, що духові прояви є чинністю мозгу й нервів, згідно інших відповідних приладів та від них безуслівно залежать. З огляду на те загал психологів сеї ріжницї не признає“. З наведеного уступа бачимо, що я в ньому зобразив тільки дотичні погляди психолога Іллі Рабіє й його прихильників та протилежні сьому погляди психофізіологів (не моністів) а з сього ніяких висновків про мої особисті погляди робити не можна і не годить ся.

Іван Раковський.

Наші гаразди.

Прочитавши в „Ниві“ статю Всеч. о. Ю. Дуткевича в справі петиції о дорожній додаток св'ященства, прийшло мені на гадку, чи такі заходи не суть безвартні та чи не належать

они вже до історії. Бо прошу собі уявити, кілька то петицій не висилало руське священицтво до різних міністерств, а всі они без винятку пішли або на цілопалене, або спочили по міністеріяльних кошах. Бою ся, чи така сама судьба не постигне і найновішу петицію. Бо правительсто еще майже віколи приличного голосу не слухало, хиба аж на крик улиці наставляло уха. У нас зійдуть ся на Соборчик, а чуючи, що иньші стани, от хотяй би бідні університетські професори, старають ся о дорожняний додаток, давай і нам старати ся, але як? Так як від 48 р. бувало — покірно, усердно і всемилостиво просять, як дід під порогом, ну і чекає ся і на тім кінчить ся. Тої покірно, усердно, всемилостиво струсячої дороги, кілька літ придержувало ся і народне учительство в борбі о красшу долю. Однак пізнало, що досить вже того упокореня і хоть яка прогалина ділить національне руське учительство від польського, сильно зорганізувало ся і виступило на улицу, та зажадало сего, що до життя доконче єсть потрібне.

А ми все тримаємо ся заячої клямки, щоби хрань Боже когось не образити, а може боїмо ся, щоби і мійський пролетарій не обкидав нас камінем за працю, яку робимо в ім'я Бога і в ім'я відродження нашого народа. Так по правді, яка у нас єсть станова організація? В нас Українці священики з трох єпархій повинни мати бодай два органи. Один чисто становий а другий чисто богословський. І здає ся, що нема стану без організації, крім руських священиків. І здає ся, що руське священицтво до такої організації не здібне. Бо коли так глянемо прозорим оком, то одним задато добре веде ся на масних парохіях, щоби хотіли вести політику улиці, другі нуждарі прибиті правом патронату через працю над своїм народом, махнули на все рукою, а треті гладкі, що знають коло інтересу красно ходити, до таких справ не мішають ся.

А катехити, за них ц. к. професори борять ся, виборють щось для себе, впаде щось і катехитам.

А вже дійсно справа вдовичо сиротинського фонда повинна бути справою чести священицтва.

Скажім собі правду, що в нас лежить причина, що вдова побирає аж 100 корон річно. На ріжні ціли нам стати, тільки не платимо цілими літами до вдовичо-сиротинського фонда. Таж в нас кожда єпархія повинна для своїх вдовиць давно мати в єпископських містах свою кам'яницю, свій дах, де могли би їх діти в роді пансиону мати релігійне вихованє та кінчити середні школи. А самі вдови по захоронках могли би многі прислуги положити. А до чого в нас тепер дійшло? Страшна перспектива будучности нашої рідні на случай смерті голови родини, пхає нас в болото матеріялізму. Стараємо ся о парохії не раз в такий спосіб, що ніяк не дасть ся погодити з станом священичим. А деякі будучі адепти священицтва їздять по

Бориславах, Тустановичах і інших місцях за тисячами, а додаток жінка. Але ліпше о тім і замовчати. Ну, вмер парох, пів біди, має вдова ще рік право сидіти і ґрунт і дохід, тай часом і гріш на гірку годину. Але вмер бідний сотрудник а лишить діти, молоду вдову а часто і довг, то доперва розпука.

І тут зупинюся я трошка довше.

Женячка молодого питомця залежить або від стану маєткового нареченої або від протекції. Без тих двох даних, а не знає корити ся шлягунам патронату, то єсть засуджений на жебраче жите.

Возьмім ту третю часть, яку сотрудникови парох дає. Я вже беру ідеального пароха, котрий не бере від сотрудника за Службу Вожу. Отже той сотрудник бере третій крейцар з парастату, з мированя, з похорону малих дітей. А великі похорони, всі шлюби, то собі звичайно парох резервує, значить сотрудник має дулю. А до того мусить мешкати по сільських хатах а буває так добротливий парох відступить шпихлір або вогкий покій для свого милого сотрудника. Ну еслиж був так хто ризиковий і оженив ся з бідною сиротою по священнику а еще селяньський син, homo novus, яка его перспектива? Буде товк ся по найгірших сотрудництвах, а коли на якім сотрудництві умре парох, то его возьмуть як грішну душу, бо він там не надає ся на адміністратора а передовсім як вдови нема. Возьмім такого сотрудника скитальця, порахуймо его третій ґрейцар, котрий міг вистарчати тому 10, 20, 30, 40 або 50 літ і додаймо 25 зр. пенсії по 4, 7, 8, 10 місяцях платних. А чи Собор львівський сказав і точно опреділив відносини доходів? Де там, ляпідарно сказано. третина і взаїмна любов. Тож хотий треба боліти над тим, де тепер питомці женять ся, але всеж таки єсть много і на їх оправданя. Цивіль кпить собі — богатий парох видасть доньку за священника, але аж посивіє, бідний рад би видати, але щож, він бідний, бо не має протекції.

Возьмім тепер кампанію виборчу, кілька священник напроцює ся, кілька наговорить ся, кілька резолюцій не поставить до свого посла, але нігде за свою нужду. А правду сказавши, то таки більша часть послів вилізла по наших хребтах в почот посольський.

Такі гадки прийшли мені по причитаню статі о підвисшеню і дай Бог, щоб бодай мені в сні підвисшене приснило ся.

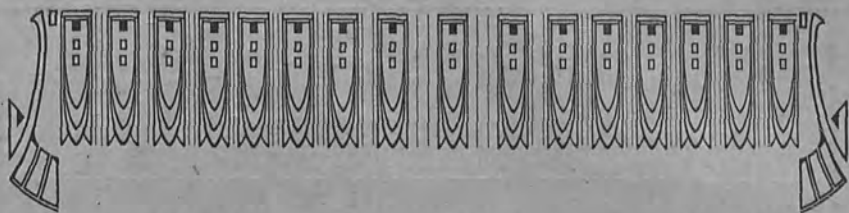
о. Йосиф Заболотний.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає

св. св. Ярослав Левицький.

З друкарні Ставропигійської під хпр. М. Рефца.

ПОРУЧАЄ СЯ

Всечеснійшому руському Духовенъству до
ужитку свого і церковного

„НАПІВНИК ЦЕРКОВНИЙ”

(Ігн. Полотнюка)

поручений Всесвѣтл. Митропол. Ординариатом.

Половина чистого доходу зі спродажи, призначена на
цїли Руского Товариства Педагогічного.

Цїна книжки К. 3. оправл. 4. К.

Замовленя слати до| Канцеляриї| Руского То-
вариства| Педагогічного

у Львові, Мохнацкого 12.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів припуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель динльому почесного „Societe hygienique“ в Падуї (Італія) — зеднав собі уже світову славу своєю методою цілковитого усуваня пропуклин без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклинувилічив М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслугує на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Світіле ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженем з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконуване тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарского Орла. Сотки листів з подякою та признани не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частий світа, але і від богато лікарів потверджують ту опінію, що

бандажі М. Фрайліха

суть безауслівно певним средством до цілковитого усуваня терпінь пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жадане фалко кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безауслівно в заведеню М. Фрайліха в ціли збадана, де мусить позістати через кілька днів.

Одинока руська робітня
різьбярсько-столярська і позолотнича

ДМИТРА СТАЩИШИНА

у Львові, ул. Рицарська ч. 18. — Телефон 1707

поручає ся Всч. Духовенству.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

сировадпила нові матерії на ризи і розширила ападно їх робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші, монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти, процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів

для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає замовлення на образи.

Позолочення чаш і направи риз

просить висилати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6%,

уважаючи вкладчиків співільниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Ставїславові ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руска ч. 20,

Телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам рільникам обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.

Проценти від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8. до 2. год. в полудне.

Конто в Щадниці поштової ч. 35.527.

Конто жирове в банку австро-угор.

Вкладки щадничі	К. 3,468.296
-----------------	--------------

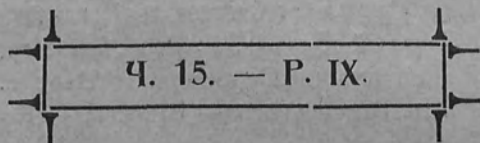
уділи членські	К. 341.275
----------------	------------

Позички уділені	К. 3,916.577
-----------------	--------------

Канделярії Товариства отворені перед полуднем.

Н И В А

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 15.

З М І С Т:	Перші збори „Католицької Унії“ у Відни.	426
	<i>Іван Ших</i> : Сьв. Іван Новий Сучавський.	429
	<i>Антін Стельмах</i> : Синтеза сьвітоглядів.	436
	<i>о. Евстахій Цурковский</i> : Про „Голос громади“.	445
Весячина:	(У відповідь на „Спростованє“ Влов. п. проф. Д-р. Ів. Раковського. — Відозва, — Конкурсе).	449

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руска ч. 20,

Телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень
„Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стова-
ришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної ви-
соти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм чле-
нам рільникам обезпеченим в „Дністрі“ від більше
літ.

Проценти від вкладок 4%, без потручення податку
рентового.

Виладки приймає і виплачує Каса Дирекції То-
вариства в годинах урядових, від 8. до 2. год. в
полудне.

Конто в Щадницї почтовій ч. 35.527.

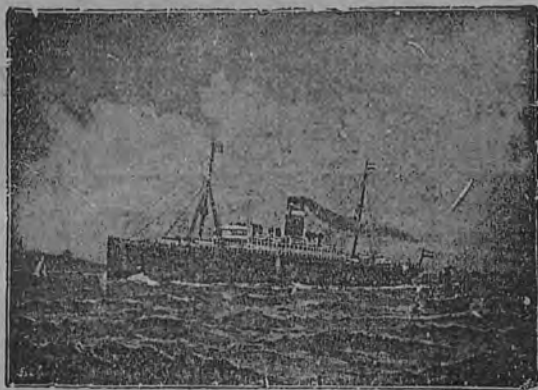
Конто жирове в банку австро-угор.

Виладни щадничі	К. 3,468.296
-----------------	--------------

Уділи членські	К. 341.275
----------------	------------

Позички уділені	К. 3,916.577
-----------------	--------------

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини, взагалі до всіх місцевостей північної і південної Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білету залізничні до кожної місцевості північно, і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского священника, котрий виконує душпастирські обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

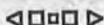
ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 15.

Львів, 15. червня 1912.

Рік IX.

Перші збори „Католицької Унії” у Відні.

Дня 29. і 30. мая відбули ся перший раз збори делегатів „Католицької Унії“. В остатних часах, як звісно, відбували ся з великим заінтересованем збори католиків в Австрії (Katholikentag). В наслідок сих дебат повстав тепер католицький Союз, як велике товариство з'єднуюче всіх католиків в Австрії під протекторатом Преосвщ. Єпископату під назвою „Католицька Унія в Австрії“. Сей католицький союз має на цілі з'єдинити всі католицькі народи в Австрії до спільної свідомої культурної праці, завести суспільний спокій, та порозумінє між народами.

З'організований в тій цілі осередний комітет виготовив відповідний статут з узглядненем вимог поодиноких народів полишаючи кожному з них автономію в своїх аналогічних менших організаціях. Статут сей випечатано у всіх існуючих мовах в Австрії. В висше згаданих днях запросив сей комітет на перші збори сего союзу делегатів всіх австрійських народів з кожної поодинокі дієцезії. В тій цілі визначив Митр. Ординаріят у Львові своїх відпоручників: о. Д-р. Ам. Редкевича і Д-р. Ст. Федака а перемиский Еп. Ординаріят Д-р. Ол. Кулачковского і о. Гр. Лакоту. Перший сей з'їзд мав більше інформаційний характер. Особливо перший день з'їзду призначено на спільні порозуміння, які відбували ся через цілий день в канцелярії осередного комітету.

29-го мая вечером о 8 год. зібрали ся делегати під проводом кн. Зденка Любковіца і містоголови графа Rességnier-a в Rittersaal при ул. Johannesgasse 4 при участі многих представників Влр. Еп. Ординаріятів в Австрії, всіляких організацій і союзів католицьких, серед яких було також много найвизначній-

ших, неславянських і славянських послів і політиків, як Dr. Krek, Zytnik, Korošec, Povše, Sramek, Stojan і багато інших видатних личностей всіх народів. По промові предсідника, якою привітав делегатів завела ся дуже інтересна а зовсім необмежена строгим регуляміном дебата про справи, що дотикають організації католицького Союзу. Коли серед учасників проявив ся живий інтерес до промов представників поодиноких народів, бо кожда національна група подбала о свою репрезентаційну річ (за Чехів о. Dr. Sramek, за Словінців о. Dr. Korošec, за Німців краєвий маршалок бар. Ромберг, за Поляків о. прал. Шмідт з Буковини і т. д.), згогосив ся до слова іменем нашої делегації редактор Д-р. Ол. Кулачковский.

Начеркнувши по коротцї історично-національний розвиток руского народа, его бувальщину, в якій він довгі віки боров ся в Христовім імені проти невірних бісурмен і азиатских орд і становив неначе забороло для християнства, розказавши дальше про церковні відносини на Руси і нинішний стан, де на звиш 30 мільонів нашого народа нині поки що лише часть $4\frac{1}{2}$ мільона австрійских Русинів з'єдинена з апостольским престолом, зазначив, що у нас в Австрії руско-католика Церков є захистом і знаменем нашої народности, що та Церков і лише она зберегла нам нашу народність, бо охоронила єї з одної сторони від обмосковлення, а з другої від ополячення. І нині руско-католика Церков захоронює народ від денаціоналізації, коли противно Русини, замешкалі на области Росії, що остали православними і підлягають російській православної Церкві, суть з огляду на російско-національний напрям і противний нашому народови і его самостійности централізм російско-православної Церкви в найвисшій степені загрожені у своїй народности. Управа православної Церкви, котрій підлягають, ширить повне обмосковленє Русинів в Росії і грозить загибеллю нашої самостійної народности. Тим чином вказують ті дійсні обставини наглядно, що тільки руско-католика Церков дає покров і захист нашій народности і тільки в звязи з Нею остоїмо ся проти денаціоналізуючих, а особливо русифікаційних замахів. Той висновок з тих фактичних відносин може легко в будуччині найти приміну і в дальшій розвитку нашої Церкви і народа...

З огляду на географічне положенє єсьмо найбільше на північний схід висуненою авангардою католицької Церкви і вже з того огляду, як і з огляду на міжнародні відносини припала нашій руско-католицькій Церкві і нашому народови велика місія на схід, що вказав вже колись і сьв. Отець Урбан VIII. своїм історичним висказом: „O mei Rutheni, per vos Orientem convertendum spero“.

Про те значінє рускої Церкви і народа тямлять заєдно передові мужі серед Князів нашої Церкви і наших політиків, ба навіть один з німецких учених богословів, князь з королівського роду, Макс Саский об'явив розумінє сего напряду і сеї далекосяглої ідеї. Тут покликав бесідник також і недавну роз-

відку радника Двора Алекс. Барвіньського, оповіщену в журналі „*Österreichische Rundschau*“ під з. *Die Bedeutung des ruthenischen Volksstammes für Österreich-Ungarn*“.

Отже з тої широї привязанности до руско-католицкої Церкви, що єсть zarazом непоборимою кріпостию нашої народности, приступаємо ми з одушевленем до організації католицького Союзу всіх народів Австрії, бо ми віримо, що тільки одніська Церков з єї основою любови ближнього в силі наблизити до себе розеднані уми населенців нашої держави і принести бажаний мир для поріжнених народів Австрії. Християнський світогляд, суспільна реформа в християнським дусі і рішуча, з'організована борба чи систематичне протиділане проти погубних розкладових, але нині дуже приманчивих демагогічних кличів і новочасних лжеученій може по нашій гадці становити ту спільну плятформу, на якій ми, приналежні до всіляких народностей і обрядів в нідрі сьв. католицкої Церкви, можемо трудити ся спільно і навіть з прилюднім, політичним життю змагати до уздоровлення і обнови нинішних невідрадних відносин та привести колись до замирення тої загальної распри на хосен нашої держави взагалі, а поодиноких народів в подрібности.

Належачи до народности, що безспорно в Австрії найбільше упосліджена, якої найжизненнійші і найконечнійші домагання ждуть єще якогось поладнання, ми покладаємо надію, що той Католицкий Союз, опертий на строгій християнській етиці, з'єднуючи всі народи Австрії хоч і до неополітичної праці, — зможе і в прилюднім життю своїм впливом на уми своїх учасників і своєю широко закровоною діяльністю довести з часом до тої бажаної ціли, аби осушити начало справедливости „*suum cuique*“, а тоді при замиренню розбурханих нині страстей і усмиренню егоїстичних цілей одних проти других — устане чей та безнастанна ворожнеча поодиноких вітий одної вселенської Церкви; ми сподіємо ся, що замирить ся чей те нинішнє „*bellum omnium contra omnes*“ в нашій державі. Маючи повну надію, що з основи церковної спільности вийде колись обнова невідрадних наших відносин і що тим шляхом дібемо ся і ми, Русини, лучшої будуччини і запорученої нам рівноправности, лучимо ся зі щирим серцем і великою надією зі змаганнями „*Unionis Catholicae*“ і переказуємо від нашого Впрсв. Епископата і від всіх наших однодумців-земляків найщирійший привіт і сердечні бажання найліпших успіхів...

Ту заяву, зложену нашими делегатами іменем цілого руско-католицького Епископата, прийняли ті сьвітлі збори дуже прихильно, так що рускі делегати вислухали многі признання, як від президії Збору, так і від найвиднійших учасників. Також і християнська преса посвятила нашій делегації симпатичні згадки.

В четвер 30/V. о г. 8. рано відправив Службу Божу на інтенцію товариства заступник Єпископату гр. Нуун, єпископ Берна, в церкві ОО. Капуцинів. Самі збори почали ся о г. 9. в сали старого ратушу, привитанем президента Ферд. кн. Любковича. По промові заступника Єпископату, в котрій пригадав слова Христа, після котрих маємо бути всі одним стадом з одним пастирем, забрав слово заст. през. дійсний діловодець Альфр. гр. Ressaégnier. Вказав на брак більшої католицької організації в неполітичній області. Пояснив, що початок „Католицької Унії“ треба глядати в остатнім католицьким з'їзді (Katholikentag) в Інсбруку, котрий припоручив особному комітетови ввести в жите католицьку організацію в Австрії. Вислідом сего має бути „Католицка Унія в Австрії“. Ціль сего товариства є злучити всіх католиків Австрії в спільний союз, поставити ясно католицькі постуляти, ввести правдивий католицький дух не лиш в приватнім житю, але і в публичнім, одним словом, „omnia instaurare in Christo“. Товариство се має стояти в тісній звязи з Єпископатом, приймає до Союзу всі подібні поменші організації і товариства ріжних народностей, де всі мають бути рівні. Товариства „Католицка Унія“ не можна мішати з партією політичною христ-суспільників.

Безпосередно потім наступив вибір осередного комітета; з Русинів ввійшли до него Д-р. Кулачковский, Д-р. Федак і о. Д-р. Редкевич.

Відтак слідували реферати. Годить ся зазначити, що декотрі з тих рефератів були дійсно совісно опрацьовані і повні здорових гадок. Першим таким рефератом був реферат краевого маршалка Rhomberg-a, в котрім виказував погубні радикальні струї та завзивав до спільного поборювання. Другий реферат був про „католицькі з'їзди“ (Katholikentag) Д-ра Купки з Берна. Референт вказував на вагу сих з'їздів кожної нації з окрема, щоб тим способом уйти закиду інтернаціоналізму, щоб дати можливість кожній нації самостійно обрадувати в так важних справах.

Третім референтом був Д-р. Віхеркевич, проф. з Кракова. Тема єго реферату була: „союз яко підстава спільної роботи“. Доказував, що в народі витворює ся вже здорова реакція а доказував се на католицьким товаристві краківської дієцезії, до котрого вже тепер належить до 10.000 членів. Дуже важним був реферат посла Крека (Словінець) про відносини політичних і неполітичних організацій. Єго тверджене є, що так, як справа тепер стоїть, не можна еще провадити католицької політики. Всіми силами потреба кинути ся на всі поля неполітичної натури і перевести католицькі ідеї в жите. До сего потреба філософічного образовня нашої інтелігенції. Велику вагу треба класти на народні маси. Католицькі принципи мають бути не лише нагим титулом, але треба їх перевести в жите народа у всіх справах (в борбі о хліб, в внутрішнім устрою, в житю

родин і т. д.). З народом потреба бути в тісній звязи. Для того першою і найблизшою задачею є кинути ся в товариства і виобразувати суспільність на католицьких принципах. Послідний реферат держав о. Faidutti (Італієць) про Евхаристичний Конгрес. Евхаристичний конгрес треба використати для „Католицкої Унії“. Лучити ся маємо „sub auspiciis Christi“, бо така звязь є ознакою певної побіди і вийде в користь теперішнім невідрадним відносинам. Така звязь скріпить віру і любов, повстане одна велика католицька родина, в котрій не буде так разячих невзгодин, бо „caritas et iustitia osculati sunt.“

О год. 1 наради перервано, та почали ся наново о год. 3. Вивязала ся дискусія над статутом, а президія давала в сій справі відповідні пояснення.

Ухваливши резолюцію, в якій збори висказують потребу католицького союзу і заяву, що всі приступають до него, забрав слово еще раз заступник Епископату, почім Президент подякувавши всім за участь замкнув збори.

Учасник.

Іван ІІІх
парох Жидачівський.

Сьвятий Іван Новий Сучавський.

(К о н е ц ь).

І диспуа на підкладі релігійнім між сьв. Іваном а корабельником Фрїтїйцем вказує на значно давїйші часи тої подїї, аїж вї кладуть православні писателї. В віках 7-ім, 8-ім і 9-ім занимали ся образованї люди радо справами релігійними, в тогди виступало в царствї візантїйскім багато єретиків, творили си партїї люто ворогуючі поміж собою, аж до крови, они впливали на державну політику і єсли корабельник, який пієсля Мінеї не належав до восточного віроісповідання, лиш може до якоїєсь з тогочасних сект, загнав ся в своїй загорїлости аж до підлої денунціяції на сьв. Івана, то буде той факт як раз відблеском тогочасних міжконфесійних обставин. А в віці 14-ім, в якім пієсля гадки волоских ієсториків мав сьв. Іван умерти, зміїнили ся відносини релігійні совершенно. По здобутю Малої Азїї

Турками, жите християнське заумерло, візантійська імперія догасала, спори релігійні і сектарства устали, страх наближаючої ся грози турецької займав уми висших і низших кляс, всі занимали ся страшною теперішністю і нелепною будучністю, диспутувати о ріжницях між визнаннями христ. було річчю небезпечною, а если де і диспутовано, то певно не публично на кораблі перед більшим числом свідків, як тоє дійсно стало ся підчас подорожи морською зі св. Іваном.

Обі найстарші житєписи св. Івана подають рівнозвучно, що корабельник був родом „фрягъ“, значить ся, походив з Фригії. Пізнійші і волоскі і німецькі і рускі писателі перекрутили тоє слово на „франк“, на більший доказ смерти святаго в 14-ім віді, коли на востокі в ті часи дійсно всіх чужинців прозивано „франками“. Лиш один з давнійших писателів, професор Шмід, написав правильно („Johannes ist seines christlichen Glaubens wegen von einem Phrygier vor Gericht gezogen worden. Wilh. Schmidt, Suczawas hist. Denkwürdigkeiten“) що св. Івана запізнав фригієць перед суд. Ми не маєм ніякої правної причини перекручувати слово фряг на франк; а если пригадаєм собі, що в часах панованя візантійського Фрігійці провадили значний гандель на Чорнім морі, і що між ними майже втогди небуло ієсовідників римо-кат.; то належить дальше речене житєписи Григорія Мніха „латинськыя ёреси сѣща“, взяти яко дописку пізнійшого, з часів наступившої розлуки обох церков походячого переписователя, ворожого католицизмови, тим певнійше, що Мінея московска того реченя немає. Відай автор Мінеї мав під рукою ще старший примірник житєписи св. Івана від примірника Гр. Мніха, в котрім того реченя небуло, бо був би інакше его не пропустив.

Зі всего доси сказаного виходило би, що жите і смерть св. Івана належить положити на кінець 6-го або на початок 7-го віку по Хр., в часи панованя короля перського Хосроеса II, если би не заходила ще одна математична непевність.

В житєписи Григорія Мніха написано в кінцевім уступі „моцѣ ѿны изѣмше кѣ столѣхъ жрѣтѣвницѣхъ полѣжшиахъ вѣзѣхъ стѣжъ трапѣзѣхъ ѿ тако прѣвѣсть ѿ ѿ мѣстоахъ нѣгде лѣтъ“. Після того реченя тримають ся прав. писателі такої рахуби. Моцї св. Івана привезено до Сучави 1402-го р., передтим лежали они в Акермані 73 і кілька літ; відтягнувши від 1402 тих 73 і кілька літ, припадала би смерть святаго около 1332 го р. Тото обчислене було би точним аж втогди, если би ми знали, чи Григорій Мніх написав самий оригінальну біографію святаго, чи може він єї лиш з якогось старшого славянського примірника переписав, або з грецького, на церкв. славянський азик перевів. Тото послідне припущенне буде правдоподібнійше. В Акермані, аж до занятя его Генуейцями, була дуже давна грецька осада, котра від перших віків христ. мала грецьких святих, які з певністю по за-

мученню св. Івана його біографію написали і враз з мощами в церкві переховували. Заки воевода Александер Добрий купив мощі святого від купців акерманських, мусів когось з волоських священників вислати до Акерману, щоби вистарався на місці о біографію і опис мученичої смерті святого, і щоби тоту житєпись в офіційальній мові, якою тогди була на Молдаві церкв. славянська, написав. Відай вислано втогди сего Григорія Мнїха до Акерману, і він перевів з грецького оригіналу житєпись святого на церк. славянський язык, чого доказом суть тоті довгі лиш грецькому письменьству з перших віків христ. питоменні конструкції. Не треба бути аж знатоком языка, щоби розпізнати, що зі словами „чтныа же ѿны мѡщы ѡзѣмше, кз стѡмъ жрѣтхъициѣ полѡжиша близъ стѣжъ трапѣзы ѡ тако прѣвѣсть ѡт ѡ мнѡжае нѣгде лѣтъ“ кінчить ся оригінальна біографія грецька, а від слів „ѡ толи не прѣсташа же вѣтхъица нѣкаа ѡкаенѡа“ аж до кінця, розпочинав ся оригінальний додаток перекладача. Той грецький оригінальний манускрипт мав певно тое речєнє „ѡ тако прѣвѣсть ѡт ѡ мнѡжае лѣтъ“, протое толкуючи дослівно весь текст, не міг Григорій Мнїх того поминути. Та лиш заходить єще питанє, коли міг бути той грецький текст написаний? На тое вже годї щось певного відповісти, і єсли би автор житєписи не був в оригіналі згадав, що св. Іван зістав засуджений на смерть перским намістником, то би позістало тое місце непрояснєним, а так кождий, хто обережно і з розвагою прочитав житєпись Григорія Мнїха, повинен признати, що смерть єго наступила правдоподібно в першій половині 7-го віку по Хр., коли Перзи в часах короля свого Хосроеса II. в Акермані через якийсь час панували.

Не можу закінчити моєї розвідки не провіриши кілька речєнь, які подав в своїм ділі краківський професор п. з. *Historja polityczna kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy*, ks. Władysław Chotkowski в Т. II. стр. 471.

Не подаючи ніякого жерела написав о. Хотковский, що Василіяни в Жовкві почитали публично мощі Івана з Сучави, котрі сему монастиреви король Ян III. подарував, забравши їх р. 1682 з Волощини. Ганить їх за те, що навіть по прийнятю Унії враз з народом віддавали честь тим мощам. А коли р. 1774 прийшли із Сучави пизматичкі черці і жадали видачі тих мощів, позаяк їх свого часу лиш на переховок були монастиреви жовківському відступили, то Василіяни супротивили ся тому бажаню, а Лев Шептицький, владика львівський, боронячи Василіян, представив урядникови австрійському недогідности політичні і небезпеку для віри, єкоро би в разі видачі мощів в руки пизматиків народ унійський уряджував паломництва до Сучави поза границю австрійську. Уряд вкінци не затвердив Василіянам посідання мощів, а Василіяни опираючи ся довшій час, видали мощі пизматикам, а за тое узнав їм Мосиф II. окремим дипло-

мом 22. вересня 1783 моці мученика Партевія за автентичні і дав дозвіл, щоби їх публічно почитано. З тої причини був відтак клопіт, бо р. 1788 хотіли скасувати монастир в Жовкві і не знали, що почати з тим Партевієм“.

В тижневнику „Gazeta kościelna“ з д. 14/I 1910 стр. 32 виражає ся О. Хотковський еще яснійше в тій справі, і повертаючи на рецензію поміщену в „Ниві“ з д. 1/12 1909 стр. 80–82 на своє діло, каже до свого рецензента: „неможе polemizувати на голі слова, пята точка дотичить справи шизматичних святих Івана з Сучави і Партевія у Василян в Жовкві. Василяни постарали ся у цїсаря Йосифа II. о патент на автентичність тих моцїв“.

В вище згаданім двотомовім ділі порушив о. Хотковський і справи рускої Церкви в дусі неприхильнім, з досадою згадує про Василян, яких видко не любить і про єпископа Льва Шептицького, ба не видержав причепити так совістному писателю, яким є д-р. Пелеш, малої але важної латки, а пишучи про св. Івана Суч. назвав его, і св. Партевія, шизматиками. Если би був лучше поінформував ся о тім предметі, то був би св. Івана не посудив о шизму, був би ненаписав, що єпископ Лев Шептицький відносив ся в оборові Василян до уряду віденьського, бо тоє зробив доперва его наслідник Петро Білянський і був би не висказав ся з таким маловажаєм про мученика св. Партевія, який належить до числа католицьких святих. Моці св. Партевія прислав в р. 1665 Папа Александер VII. Адальбертови Кліторію, абатови монастиря Спасителя у Відни, сей відступив їх Леопольдови I, а той подарував їх женському монастиреви св. Кляри у Відни. По знесеню сего монастиря перележали тоті моці на складі з іншими покасованими річами церковними, аж доки цїсар Йосиф II. неподарував їх монастиреви ОО. Василян в Жовкві.

Також підносить о. Хотковський з побожним обуренєм, що Василяни вистарали ся у Йосифа II. о патент на автентичність тих моцїв! Если так дійсно було, то они цілком розумно і обережно поступили, бо і до когож иншого мали удати ся о потверджене автентичности тих моцїв, скоро ті моці враз з дотичними документами зістали з костела Клярисок вивезені і під охороною правительства переховували ся? Таже і нині при відданю темпоралій чи єпископам чи святицям католицьким, передає їм правительство і моці св., если де знаходять ся, враз з документами посвідчаючими їх автентичність, і нікому з них не приходить на гадку назвати ті моці задля інтервенції уряду австрійського, „реліквіями цїсарско королівськими“, як тоє напечатано в тижневнику „Gazeta kościelna“ про св. Івана Сучавського і Партевія. —

Високе почитанє св. Івана Суч. і слава его імени розійшла ся через те, що при моцях его діяли ся і діють ся чуда.

Записки про них мали ОО. Василянни в Жовкві, і мають монахи монастиря в Сучаві. Тай митрополит київскій Петро Могила записав кілька чудів, що стали ся при мощах свѣтаго, котрі випечатані суть в „Estrate din Jurnalul „Biserica ortodoxa Romana pre anul 1883 de Archim: Genadie Enacenu Bucuresci 1882 — слѣдующого змісту:

„Въ лѣто мѣсяца августа 7 дня сущу въ печерскомъ монастырѣ Варлааму іеромонаху отъ Молдаво-влахійскія земля, отъ Мирона Берновскаго воеводы посланный къ мнѣ повѣда, яко въ лѣто мѣсяца егда нечестивый царь агарянскій Султанъ Османъ прійде подъ Хотинъ братись съ царствомъ польскимъ (иже съ студомъ, Божією помощію ничтоже успѣвъ противъ христیانомъ на свою погибель возвратись; возвращ бо ся, отъ своихъ воинъ абіе убіенъ бысть). Козаки запорозтїи, иже идяху противъ нечестивымъ непросто идоша къ Хотиню, идѣже полсков войско бяше, нѣустремившася на Сочавскій градъ, еже разграбити его (вси бо нарочитїи и богатїи тамо собралися бяху) и уже приближившимся имъ рѣки нарицаемыя Сочава, увѣдѣно бысть въ градъ, якъ множество козаковъ об онъ полъ рѣки суть. Граждане и вси тамо тогда сущїи все, еже имяху, внесоша въ горный градъ и жени и дѣти. Митрополитъ же тогда сущій Анастасій Криковичъ съ іереи възхоти по обычаю внести отъ Митрополїи въ вышній градъ и мощи свѣтаго великомученика Іоанна Новаго, и егда прїйдоша взяти, не възмогаша поднести в отъ мѣста его (аще бо всегда чудотворить благодатїю Божією); егда въ нужди градъ избавленъ быти иматъ отъ враговъ належających ему). Познавши по семъ избавленіе свое, не къ оружіямъ ниже на брань, нѣ на молитву и постъ устремилася съ всѣмъ множествомъ, иже бяху въ градъ моляше Бога и св. Іоанна угодника его о избавленіи. Егда же прїйдоша Козаки къ рѣцѣ, уже къ граду преити хотяще, але чудо! рѣка, юже и вюже люде тогда прехождаху, въ мгновеніе ока аще наводнися, якъ же никогдаже прежде сидевому наводненію быти. Опижъ, видѣвши се, устрасившася и начаша отступати. Зрящимъ же имъ чудо сіе и не могущимъ более ждати поидоша и тако градъ избавися молитвами св. Іоанна Новаго мученика. Отъ тогдашняго убо времени Митрополитъ съ всѣмъ клиросомъ и съ епископы уставивша по всей земли Молдаво-влахійской праздновати день той, въ онъже избави ихъ Богъ отъ толикїя бѣды, се есть мѣсяца . . . Творять же въ митрополїи въ той день литїю, обходяще церковъ съ мощами св. Іоанна, благодаряще Бога преславно отъ толикїя бѣдѣ избавившаго ихъ, молитвами св. великомученика Іоанна Новаго“. На стор. 194. подано другу записку Петра Могилы:

„При Єремїи Могилѣ воеводѣ господарѣ Молдаво-влахійстѣмъ, стрый моемъ бѣ между инѣми многими благородными Лѣхи, иже служяху ему, єдинъ сътникъ нарицаемый Уяздовскій латинскія вѣры, иже егда господаръ въ праздникъ памяти вели-

каго мученика Іоанна Новаго въ митрополію Сочавскую прійде посѣщенія ради мощей святого, видѣвъ множество много людей отъ многихъ странъ събранныхъ, лобызających св. петлѣнное тѣло и дары многи дающихъ, нача хулити глаголя къ своимъ клеветомъ: „зрите, како сіи отступници мертвѣго отступ... ника тѣло миры благовонными помазавше и аки святого многоцѣнно украсивше, толикъ народъ, прибытчества ради своего прелщающе, погубляютъ, нѣ убо аки сей, егѣже тѣло лобызаютъ, въ адѣ мучится, сѣце и лобызající тамже мучими будутъ. Абѣ же се изрекъ: предъ всѣмъ народомъ и господарю тамо сущу духъ нечистый ввійде вънъ и велми възопивъ якоже всѣмъ устрашитись и повргъ его на земли люто мучаше. Изнесоша же клевети его вонъ изъ церкви; нѣ убо зѣлнѣе мучаше бѣсъ его его въ удивленіе всему народу. Вѣдяще же клевети его, якъ лютое его отъ бѣса мученіе болѣе крѣпить ся, прійдоша къ митрополиту тогда сущему „Георгію Могилѣ“ брату господарскому, иже бѣ мужъ благочестивъ и святъ и касающагося ногамъ его моляху, да помолится о немъ Богу и св. Іоанну, якъ де избавится отъ бѣды сея, страхъ бо и трепеть одрѣжаше ихъ. Митрополитъ же увѣдивъ вину, ея же ради ругатель страдаетъ, рече: оставите его мало, да накажется, егѣ не хулити святыхъ Божіихъ и православную вѣру нашу. Онаже излиха моляху его да сѣтворитъ милость съ нимъ боящася, да сѣце мучимъ, напрасно умереть. Егда же нехоташе, умолиша и господаря, егѣ молити его: и тако понужденъ моленіями ихъ, по сѣвершеніи божественныя службы, молебнѣ св. Іоанну нача пѣти, ругатели же бѣснующагося повели предъ ракою святого приведеше, поврѣщи на землю. Ближе приведеши его неможаху держати, люте бо бѣсъ вшелъ бѣ вънъ и тако нуждою преклонше его; наконецъ молебна Митрополитъ молитвы запрещаанныя прочеть надъ нимъ, изыйде изъ него бѣсъ и здравъ бысть якъже и прежде. Онъ же пришедъ въ себе, лежа предъ ракою святого, велѣгласно нача: съгрѣшихъ о святѣе Божій истинный рабе и угодникѣ Божій, яко похулихъ Тя и вѣру святую греческую, но нинѣ наказанъ исповѣдую Тя, истиннаго Божія мученика и свята Его быти, и поклоняю святымъ твоимъ мощемъ и исповѣдуя, яко истинна есть вѣра греческая, ея же ради муки и смерти отъ агарянъ претрѣпѣлъ еси, яко доблій воинъ Христовъ; всякъ же хулай тя и вѣру святую греческую, да казнимъ отъ Бога будетъ и мучимъ якъ же азъ нинѣ, безумнаго ради хуленія моего. И съ слезами моляше глаголя: „Прости мя Боже мой и не приложи ми къ пому грѣха сего, уже бо къ тому не имамъ хулити ниже злословити вѣру греческую, но якъ истинну и правдиву и праву сущую предъ всѣми исповѣдати и ты о свѣте Божій Іоанне, прости мя; отъ селѣ бо предъ всѣми и всюду якоже свята и чудотворна Божія мученика възвѣщати буду“. Сія же и ина многа изрекъ и много помолився вѣста здравъ якоже и прежде и поклонся митрополиту наказанъ отъ него много егѣ како чтити святыхъ и вѣру православную и егѣ никогдаже хулити сихъ, изыйде славя Бога. Всеже людѣ съ

страхомъ и радостію славяху Бога, и честь воздаяху святому мученику о обличеніи и наказаніи страшномъ хулника, и ругателя вѣры святыя православныя, вяже ради св. Іоаннъ пострадавъ вѣнецъ на небесѣхъ пріять въ славу Бога въ троичномъ единствѣ славимаго Отца и Сына и св. Духа. Сіе же чудо и до нинѣ множество людей самовидци бывшии повѣдствуютъ. Написаноже сіе есть и въ книгахъ Митрополіи Сочавской. Нѣ убо и азъ отъ родителей моихъ, самовидцевъ бывшихъ, се повѣдающихъ слышахъ и самъ же онаго Уздовскаго, аще и велми малъ тогда быхъ, вѣдѣвъ памятствую. Написахъ же се, да и нинѣшніи вѣры святыя и святыхъ Божіихъ хулници, увидѣвши истинное бывшее чудо и убоявшися Божіей на себе лютейшей казни, престануть хулити, вѣдуще якъ аще и длго трѣпить Богъ и не скоръ есть на отдавіе отмщенія, но обаче мученъ, и якъ страшно еже впасти въ руцѣ Бога живаго. Влаженъ бо есть, иже чуждею казнію къ покаянію влекомъ бываетъ“.

На стор. 345 подано третю записку Петра Могилы.

„Тойже Варлаамъ іеромонахъ повѣда намъ, якъ въ лѣто 1471 въ четвертокъ по Сошествіи святого Духа, егда память празднуютъ св. Іоанна Новаго великомученика въ митрополіи Сочавской, по обычаю людиѣ, приходящіи отъ многихъ и далекихъ странъ многи дары приносятъ и егда лобизають мощи святаго и пѣнзѣи многи даютъ; епископъ же тогда сущій яменемъ... наущенъ отъ діавола, взя отъ пѣнзей на блюди при радѣ святаго сущихъ часть и съкривъ въ капсъ свой. Абіе же се сътвори, ввійде въ онъ сатана и поврже его на землю предъ ракою святаго вопія и пѣнзы тѣща. Абіе же видѣвшии прибуше, повѣдаша Митрополиту, иже (митрополитъ) пришедъ и видѣвъ его отъ бѣса мучима, рече: или отъ мощей свѣтого взя или отъ пѣнзей сихъ безъ благословенія святотатство сотвориши покусися, и абіе повелѣ искати у него; поискавше же обрѣтоша немало пѣнзей въ капсъ его. Ужалився же Митрополитъ, видѣвъ его отъ бѣса велми мучима, молитвы закликательніи нача надъ нимъ читати и абіе изыйде изъ него духъ нечистый и вставъ припаде къ ногамъ архіереовѣма, исповѣдая грѣхъ свой и прощенія прося. Онъ же, на мнозѣ наказавъ его, на время отлучи и запрѣщенія давъ, прощенія сподоби. Видите убо братіе, каково зло есть сребролюбіе и како тяжкій грѣхъ есть святотатство якъ минало якъ же Ананіи и Самфирѣ, не стерпѣ ему Богъ, нѣ абіе облечи наказавъ его въ страхъ и соблюденія и инымъ, да не дрзнутъ Богу и святымъ Его данное присвоити, или отай взяти, все бо отай безъ благословенія взимаемое, отъ еже церковное есть святотатство проклятое осудись отъ св. отецъ быти“.

При збираню жерел до тої розвідки допомогли мені два вже покійні професори іменно : Флейшер, бувший професор гімназії в Помирлі на Молдаві і прототрей Сімеон Маріян, член академії букарештенської, бувший професор гімназії в Сучаві ; а з живучих Митрополитий Сінкель о. Панкратій Сидорович, ієромонах Сучавський, за для рідких прикмет, доброти серця і честноти широко звістний і загально поважааний священик на Буковині, за що ему щиро подяку складаю.

Антін Стельмах.

Синтеза світоглядів.

(К о н е ц ь).

Критичні уваги до пантеїзму.

Що до пояснення проблему світа і життя, обговорені були коротко системи матеріалістичні. Для заокруглення сего питання належить ся еще приглянути порушваному вже системови, се є пантеїзмови, і то одному його видови. Звернути увагу треба на него тому, що подібні думки спорадично виступають і в наших часах, а се лиш в тій цілі, щоб в розв'язці так важного питання світа, оминута личного Бога позасвітового, значить від світа річево ріжного.

Під пантеїзмом — пише проф. Морачевский¹⁾ — розуміємо науку, яка твердить, що Бог і світ суть річево (realiter) одно, се є, що Бог і всі річі, які зовемо сотворіннями, не різнять ся річево, як окремі єства, але суть лиш одною і тою самою субстанцією, уважаною під ріжними взглядами, або проявляючою ся ріжними способами ; або також, що на одно виходить, що Бог є змістом всего, а світ лише появою самого Вожого єства.

Наука ся не нова, бо вже з подібними твердженнями виступали в старині з йонською школою стоїки, а опісля в новітніх часах Жордано Бруно, що за ним переняли сю науку моністи.

¹⁾ Гл. X. Maryan Morawski T. J. Filozofia i jej zadanie 1877. стр. 100.

Колиб так поспитати кого, звідки дух людський приходить до подібних тверджень, то почуємо на се відповідь за Шопенгавером, що астрономія розширила границі всесенної так, що не стало вже місця для личного Бога християньского, і там де до тепер думано, що се престол Вожий, там бувають у просторах тіла небесні, а неба з престолом Божим жадного нема. І се находить у многих віру. Тому що поза світом Бога ніхто не бачив, а у вселенній бачить ся дивні дива, а розумного Бства духового узнати ся не хоче, тому шукають собі многі вигіднійшого Бога, а се природу, і так ідентифікують Бога із світом.

Пантеїзм у повітних філософів відбиває їх зимноту духа і односторонний спосіб думаня, або їх поетичну змисловість і легкодушне бажане світа, або внутрішній розбрат як у Шопенгавера¹⁾. Що так дійсно є, покажесь низше.

Пантеїзм опираєсь лиш на недорічностях, а се тому, бо як зазначає проф. Вайс²⁾, повалює перші принципи розуму, на яких опираєсь все знане: се є засаду тотожності або суперечності і засаду причиновости.

Повалює засаду першу, бо після науки пантеїстів Бог і світ се одно. Світ є Богом а Бог світом. Питаючи дальше, яким властиво є те єство Абсолюта, мусим за Катрайном³⁾ відповісти, що не є матеріяльне, бо тоді пантеїзм переходить в матеріалізм, не є духове, бо бачимо матерію, мусить отже бути духово-матеріальним. А таке знова неможливе! Чому? Бо значилоб се, що те саме єство є рівночасно тілом і духом, або що має рівночасно чинности духові і тілесні. А се є чиста неможливість — пише Катрайн — бо духове і матеріяльне взаємно виключають ся. Дух є від матерії независимий, він думає і хоче, матерія натомість є безладна, до думаня і бажаня неспосібна.

Єство що булоб світом і Богом, немислиме, бо тоді Бог мусівби бути нескінчений (бо світ скінчений), а се абсурд. Бог мусів би бути змінчивий і незмінний, а се знова таке саме. Змінчивий тому, бо світ власне є ареною змін, а не змінний, бо се Богови прислугує⁴⁾.

В пантеїзмі панує згальна єдність божества і світа, а індивідуальність людска місця не має.

Тому пантеїзм — пише Катрайн⁵⁾ — стоїть в повній су-

1) Пор. X. Dr. Mansbach: Zasadnicze poglądy chrześcijańskie na świat i życie, Tłum. ks. J. Zalewski, Poznań 1909, str. 18.

2) Гр. X. Dr. Kazimierz Wais: Kosmologia, czyli filozofia przyrody, Warszawa 1907, str. 63.

3) Гр. Viktor Cathrein S. J. Die katolische Moral, Freiburg 1907, str. 63.

4) Гр. Dr. Albert Stöckl: Grundzüge der Philosophie Erster Hauptteil, 2. Aufl. Mainz 1910, str. 600.

5) Viktor Cathrein S. J. Die katolische Moral, Freiburg 1907, str. 64.

перечности з ясным свідомством нашої свідомости. Хто йде на полювання, щоби вбити заяця або оленя, має ясну свідомість, що він хоче вбити не самого себе, лиш цілком від себе ріжне, собі підпорядковане єство.

І тепер не здивуєм ся, коли Брорс називає¹⁾ пантеїзм глупотою, кажучи: є глупотою говорити, що вода, теля, лев, зьвізда, мурашка суть лише явищами одного, великого Бога; тоді той Бог сам себе з'їдає, коли лев роздирає теля; він себе сам забиває, коли лискавиця досягає чоловіка, він сам до вязниці себе замикає, сам забиває себе, й сам себе похороняє. Розум отже ясно і виразно пізнає недорічності того погляду.

До тої самої kwestії питає також справедливо де інде славний Катрайн²⁾ ось як: чи можна собі виобразити, щоби те саме єство іржало як кінь, ревіло як віл, як безрога валяло ся в болоті, ту яко тигр або лев пожирало людей, то значить самого себе, і такі інші нісенітниці.

Ті отже приміри вказують конечно, що в пантеїзмі тра- тить своє значінє засада тотожності, яка говорить, що кожда річ може бути лиш тою а не іншою, і що жадна річ не може в собі мати виключаючих ся знамен. А в пантеїзмі як раз те власне має своє приміненє.

Упадає також в пантеїзмі і засада причиновости, після якої все, що існує не конечно, мусить мати свою причину. Тимча- сом в пантеїзмі Гартмана (1852—1886) абсолют, що був лиш в можности, переходить без виїсної вистарчаючої причини в дійсний стан бутя. Се однак не можливе, бо колиб якась річ з можности переходила сама до акту, тоді сама собі давалаб вже істнованє, скорше, чим сама вже була, що є очевидним абсурдом.

Так проте пантеїзм в тих двох зглядах не видержує кри- тики. Те саме показуєсь, коли глянемо на пантеїстичну емана- цію. Сьвіт після тої гадки мавби бути впливом розвиваючого ся божества, яке інакше представляєсь Фіхтому, інакше Шо- пенгаверови, а інакше Гартманови. Се є очевидно не можливе, бо сьвіт будучи наслідком беззглядно конечного розвою абсо- люта, бувби мусів розвинутись вже в вічності, бо що конечно, те мусить істнувати від віків. А що, як вже було висше зазна- чено, і як опісля викажєсь, сьвіт повстав в часі, тому факт сей повалює конечно еманацию³⁾. Що сьвіт не є впливом божого єства, за тим говорить також духовість Бога, і тому що Бог

¹⁾ Гл. P. Fr. X. Brors S. J. Modernes A. B. C. für Katholiken aller Stän- de, Kevelaer 1908.

²⁾ Гл. В. Катрайн: Від атеїзму до анархізму, (з нїм.) Львів 1909, ст. 125.

³⁾ Гл. X. Dr. Kaz. Wais: Kosmologia, ст. 64.

є духом, отже з частий не зложений, не може з себе нічого видавати.

Еманацію світа з якогось абсолюта збиває знаменито філософ і теолог Гутберлет¹⁾, коли каже коротко так: Те що з Бога випливає, мусить бути Божеским і таким лишитись, а не може отже бути так зміняним, зложеним, і недостаточним, яким власне є сей світ.

Пантеїзм проте в своїй основі є плиткий і нічим неоправданий, як се впрочім вказують самі його творці.

Шеллінг порівнює Гегля до тверезого п'яка. Шопенгавер думає, що приклонники Гегля в будуччині окриють ся соромом²⁾.

Як нестійним отже є пантеїзм в своїм заложеню, так страшним в своїх кінцевих наслідках.

Одиноким дічем в пантеїзмі є сліпа желізна кінечність³⁾. А коли так, то нема індивідуальної свободи, ні особи, все загал і кінечність. Тоді ціла автономія моральна, що сталась від часів Канта славою нашого століття, а навіть посунена аж до екстрему, можлива є лиш при пантеїстичнім світогляді.

Пантеїзм — виводить дальше красно Вайс⁴⁾ — вивертає всяку релігію. Релігія полягає на честі, яку віддає чоловік Богови. А якже можна почитати Бога, що не ріжнить ся від світа, що після многих пантеїстів доперва в чоловіці набирає свідомости о собі? Чи жби чоловік мав віддавати честь Богу самому собі, або низшим від себе вствам, звірятам, деревам, каміням? Отже добре сказано, що пантеїзм є закаптуреним атеїзмом. Висказ сей стверджує також свідокство історії: пантеїсти належали до безбожників. А коли часом було інакше, то виїмки ті свідчать, що природа є сильнійша від теорії.

Пантеїзм повалює всяку етику. Бо вперед відкидає свободу волі і відвічальність і вчить, що чоловік не має власної личности, що все без виїмка є в ній кінцевим проявом, або впливом Божества. А чи може бути моральність без свободної волі? Подруге, коли чоловік є проявом Абсолюта, то всі чинности, які йому приписуємо, мусять бути добрі, досконалі, Божі; іншими словами, після пантеїстів нема ріжниць між добром а злом⁵⁾.

І тому, як зазначає вже Геттінгер¹⁴⁾, пантеїзм знайшов свій практичний вислів в комунізмі і соціалізмі і по запереченю живого Бога, чоловік, народ, Бог-держава, вступають на

1) Пор. Dr. Constantin Gutberlet: Die Theodicee 3. Aufl. Münster 1907, ст. 125

2) Гл. Fr. Brors T. J. Prawda cz. I. Warszawa 1910, ст. 105.

3) Гл. X. Maryan Morawski T. J. Filozofia i jej zadanie 1877, ст. 93.

4) Гл. X. Dr. Kaz. Wais, Kosmologia, czyli filozofia przyrody ст. 64—65.

престол того, перед котрим мусить гнути ся кожда незалежність, кожда індивідуальність.

Теїзм одинокий правдивий світогляд.

В нинішніх поглядах на світ, як взагалі ві всіх системах матеріалістичних чи в мовізмі натуралістичнім, розходить ся о те головнo, щоб розв'язати корисно для людської природи те найважнiйше питаннє: чи є Бог? Корисно, розуміти належить для натури зміслової, значить нинішня генерація домагаєсь заперечення личного Бога. І власне висловом того бажання являють ся матеріалістичні теорії, яким не ходить о те, щоб шукати правди для правди, не ходить їм о вказаннє дійсного стану річи, серед якого живемо, а лиш о те, щоб подаючи власні здогади за факти науки позитивної, заспокоїти низші пориви людства.

Та задачею правдивого світогляду те бути не може; він має глядіти лиш за максимами і нормами життя такими, що опиралиб ся на трівких і певних філярах.

Ми маємо відповісти собі на найважнiйше питаннє: мовізм чи дуалізм? Треба лиш додати, що натура людська хоч не є, як хоче Кант, зовсім зіпсута, то все таки має в собі злі первні, що стоять на перешкоді в поправній розв'язці того першого problemu.

І сим а не иншим пояснюєть ся факт, що по більшій часті людство шукає за таким світоглядом, щоби відповідав його волі, хоч нераз противив би ся розумови. Тсму повстають ложні, а навіть абсурдні і небезпечні системи, що хотять затерти в чоловіці образ вищий і благороднiйший, а лишити лиш рух атомів і відвічні конечні закони природи.

Но не бракує і таких, що бажать дістатись до жерела правди, хочби воно і не було для них так приманчиве, щоб його собі їх воля бажала, і дійсно правду відкривають, коли не хотять бурити здорових домагань розуму. Видячи ложні основи матеріалістичних понять, а також страшні наслідки переведених в практику їх засад, відвертають ся від згаданих світоглядів, а йдуть за теїзмом, коли не хотять попасти в безвихідний сумнів.

Перші, для котрих понятє личного, се є розумного і свободного Бога є великою гризотою і страшним згіршенем, ставлять постулати до позитивної науки, щоб пояснювала всі проблеми в природі її силами, а не шукала першої причини поза нею.

Згаданий метод сам собою не злий, коли має приміненє в границях можливости, і коли відносить ся до свого питомого предмету. Дослід виходить тоді на користь знання і людства,

бо відкриває багато, як звичайне діланє природи там, де до тепер вважано се за область для досліду недоступну.

Але суть квестиї і проблеми, в яких згаданий метод і сама обсервація світа, невистарчають, і до їх пояснення треба глядіти за причиною від світа матеріяльного окремою.

До сих питань і проблемів належить питанє першого руху у вселенній, початок матерії і законів всесвітніх, проблем першого життя на землі і доцільности і пр.

На відповідь на єї питання не вистарчать самі сили природи і атоми, ту криєсь якесь чарівне зеркальце, від якого виходять лучі світла і життя на всю вселенну.

В тих питаннях стрічаєсь дослідник природи майже лице в лице із Розумом Найвищим, із першою необхідною причиною всего, із Богом

Але ум людський дійшовши до першої причини, питає дальше в своїй цікавості: а звідки знова ся взялась? По ту не находячи вже відповіді, вертаєсь назад звідки прийшов, а се тому, що задав собі абсурдне питанє, на яке вже відповіді нема, коли не узнаєть ся вічности.

І так поступає проф. Гекель. Він каже¹⁾: хочби розвизало ся питанє, що відносить ся до сотворення світа, в звичайнім тривіяльнім значіню, як чудне діланє Бога, що все творять правильно, то мимо того повстає зараз друге питанє: Звідки бере ся той Бог личний? Що він робив перед сотворенєм світа? Де взяв матеріялу до сотворення? і т. д.

Енайский отже професор не може чи не хоче на то питанє відповісти, хоч може сам в душі переконаний, що далеко розумнійше, а навіть одиноко розумно, приймати вічне істнуванє Бога, чим вічність матерії і єї законів, бо досвід і дотеперішнє знанє говорить проти неї.

Але тому що не хоче узнати позасвітового Бога, додає дальше, що те перестаріле виображінє личного Бога втратить своє значінє в области правдиво-стисної філософії єще перед кінцем того столітя.

Однак в тім вже тепер можна назвати Гекля злим пророком, бо заходить історичний факт, що розвіває безосновні мрії монізму.

Ось знамените в тій справі свідєцтво філософа Страшевського²⁾: „на конгресі больоньскім — четвєртім конгресі фільо-

¹⁾ Pop. Dr. Franz Hettinger: Apologie des Christentums I. Bd. 5. Aufl. Freiburg 1875, ст. 272.

²⁾ Гл. Ernest Haeckel: Monizm jako węzeł między religią a wiedzą Tłum. M. Rosenfeld, Kraków 1906, ст. 45.

³⁾ Гл. Prof. Dr. M. Straszewski: Czwarty międzynarodowy Kongres Filozofii w Bolonii (Przegl. powszechn. Kraków 1911. zesz. 6. ст. 337).

софії, що відбув ся в Італії в днях від 5—12 цвітня 1911 р. — можна було переконатись, що питання метафізичні і філософічно-релігійні вертають і знова висують ся на перший план, а прояв такий був все для будуччини філософії добрим заповітом. Мушу також зазначити визначну роль, яку на Конгресі відіграли мислителі католицькі, було знати, що рух філософічний на ґрунті католицизму змагає ся, натомість, що стремління позитивістичні слабнуть⁴.

Доказ се ясний, що дух людський, коли чує що зблудив, вертає на дорогу правди і на ній бажає остатись. Ніхто із великих мужів науки не приписував своєму обмеженому розумови безглядної сили і не думав навіть зглубити всіх тайн, бо бачив, що є лиш порохом проти Незміримої Мудрости і мушкою одноднівкою. Лиш проф. Гекель хоче обняти своїм вством найбільші і найскритші тайни, і тому питає: „що робив Бог перед сотворенєм сьвіта?“ До того в дитинний спосіб представляє собі, що Бог мусів мати матеріял до будови сьвіта. А щож се був би за Бог, колиб він лиш так міг ділати як чоловік, а коли йому чого забракне, то стане і роботи не зачинає ні кінчить? Тому не дивно, що люди, які Бога позасьвітового знати не хотять, того звичайно не находять і обожають сили природи. Бог проте в очах тих людей є лиш олицетворенєм законів природи, як се висказав ясно в р. 1903 на зібраню дослідників природи в Кассель проф. Ляґенбург¹.

Що однак не закони маємо вважати Богом, а лиш їх законодателя, того домагавсь здоровий розум і нескривлена логіка, бо закони суть сліпі, нерозумні, так що розуму в природі сотворити не могли, а до сего поветали в часі, так що можемо — як пише вчений Деннерт²) — з абсолютною певністю твердити, що закони природи не є вічні.

Понятє отже Бога позасьвітового, від сьвіта ріжного, не є витвором підметовим, а правдою дійсною, яку приймають найбільші генії всіх віків, філософи і слідителі природи, як Сократ, Арістотель, Ньютон, Кепплер, Коперник, Галілей, Ампер, Вольта, Коші, Фляммаріон і інші.

Закон природи обожають лиш уми, що їх славний Лібіг назвав спадеровичами над границею знаня³), а ніколи правдиві генії людства і сьвітила життя духового.

Питанє проте про істнованє Бога, сей найважніший проблем, стає розв'язаним лиш в сьвітогляді теїстичнім, бо прочі або його неґують, або переміняють в карикатуру.

Що до душі, то ся в матеріалістичнім сьвітогляді являєсь фосфорісценцією мозіу, коли натомість в теїзмі — стаєсь осіб-

¹) Гл. Dr. E. Dennert: Prawo natury, przypadek, opatrność, (Gł. na czas.). Poznań 1903. ст. 13.

²) Ibidem ст. 18.

ною духовою субстанцією. Ту одержує вона висше значінє, бо від звіринної душі не лиш ріжнить ся квантитативно, але і квалітативно. Ріжницю сю вказує і се, що людска душа може сама в себе входити, може о собі рефлектувати, що конечно вказує на незалежність від матерії, розумієсь лиш в певнім значіню, чого у звірини нема, так що її душа в майже наскрізь матеріальною. В виду сего в теїзмі душа людска стає безсмертною, що є само собою зрозуміле, бо дух як незложений і простий, не вмирає, бо гине лиш те, що з частий зложене. Нічо у вселенній не гине, ні атом матеріальний, ні сила жадна. Колиж отже сили матеріальні не гинуть — замічає справедливо Врорс¹⁾ — то тим більше не гинуть сили духові, як людска душа.

Тому чоловік в світогляді теїстичнім представляєсь красивим і величнійшим, а лице його ясніє світлом Божої подоби і мудрости.

І тому важні суть і многозначучі о тім світогляді пам'ятні слова Русса, котрий каже²⁾: „Є се так чудовий систем, так повний вітхи, так взнеслий, так дуже спосібний душу підносити і віціпляти чесноту, так ясний, так дивуючий, так простий, коротко є се систем, що замикає в собі непонятне, але далеко не те множество абсурдних тверджень, яке ми ві всіх інших находимо“.

І вже хочби з того послідного згляду не можна лиш полагати на науках природних і їх відкриття вважати невідкличними догмами, що все з'уміють пояснити. Світогляд збудований лиш на науках природних має характер, після висказу філософа Венчера³⁾, фрагментний і односторончий, а се тому, що дійсно існуючим вважає лиш те, що матеріальне, коли знова світ психічний має існуванє лиш мнїме а не дійсне, а в світогляді правдивім мусять бути узгляднені обі сторони житя.

Мимо того многі, коли вже бачать нестійність матеріалістичних поглядів не приймають теїстичних понять, лиш на ті так важні питання відповідають з Du-Bois Reymond-ом: *ignotum et ignorabimus*. Скептицизм видаєсь для них тоді найбільш оправданим, і чи взагалі можна до правди дійти і її пізнати, після них належить о тім сумніватись. Колиж знова лиш ходить о питання існування Бога позасвітового, то заслонюють ся агностики повагою філософа Канта, що мав повалити всі докази на існуванє Бога.

Та скептицизм в тих питаннях зовсім неоправданий. Властивою силою оживляющею наукового досліду є не сумнів, а

¹⁾ Гл. Fr. Brors T. J. Prawda cz. I. Warszawa 1910, ст. 25.

²⁾ Гл. Dr. Franz Hettinger: Apologie des Christentums Bd. I. 5. Aufl. Freiburg 1875, ст. 275.

³⁾ Гл. Dr. Max Wentscher: Einführung in die Philosophie (Göschen) Leipzig 1911, ст. 12—13.

невгасиме стремління і незнищима певність духа, що може дійти до правди, для якої є сотворений. Та природна спосібність духа проявляється в певності, з якою пізнаємо перші правила буття і думання, дійсність світа зовнішнього, конечність найглибшої причини світа і остаточної цілі життя. Хтоби о правдах тих — пише Dr Mausbach¹⁾ — на серйоз сумнівав ся, хтоби перечив їх важности для свого думання і ділання, затарасував би сам собі доступ до всякого знання, ділав би тим самим проти своєї совісти.

„Скептицизм є навіть також психологічно неможливий. Бо на що — питає Штекль²⁾ — можливість пізнання, наколи через неї ніч не пізнає ся, як лиш позір? На що загальний, внутрішній гін, пізнане упередметовляти, коли нема жадної об'єктивности ні певности? Перідивсім є він практично неможливий. Чоловік, так сказатиб, в практиці жадного кроку не може робити без ділковитого припущення певности о многих правдах (пр. його власне істнуванє, світ). Думати, що кождий повинен здержуватись від всякого осуда, значить проте тільки, що він повинен здержуватись від всякого діла; бо ніхто на сліпо не схоче ділати“.

В справі знова модерного агностицизму в kwestії істнування Бога, належить зазначити і підчеркнути, що Кант зовсім не усунув доказів на істнуванє Бога. Треба знати, що філософія наводить на істнуванє Бога 10 доказів а Кант взяв під критичний розбір лиш 3 (три), а се онтологічний, космологічний і фізико-телсвольогічний. До сего треба додати, що доказ онтологічний в кругах теологів вже перед Кантом втратив на вартости, так що критика Канта ніч нового позитивного не дала. Що до доказу фізико-телсвольогічного то його Кант не усунув, а лише ослабив, а що згаданий філософ в своїй критиці милить ся, те знаменито доказує Otto Cohnsz в першій часті свого цінаго діла *Idole des Zwanzigsten Jahrhunderts*.

Не повинні ми отже попадати в сумнів в так важних питаннях, коли до сего нема жадної основи. Не вільно також даватися на сліпо руководитись авторітетам, коли їх наука противить ся розумови і дослідюви. З того дальше заключенє, що коли ні в матеріялістичних ні в інших скрайних поглядах не находимо правди і добра, то одна лиш отворена дорога єще, а се до світогляду теїстичного

¹⁾ Гл. X. Dr. Mausbach: *Zasadnicze poglądy chrześcijańskie na świat i życie* (Gl. na czas). Poznań 1909, стр. 9.

²⁾ Гл. Dr. Albert Stöckl: *Grundzüge der Philosophie, Erster Hauptteil*. 2. Aufl. Mainz 1910, стр. 95.

о. Евстахій Цурковський.

Про „Голос громади“*.

Предмет, про який нині хочу говорити, єсть, як подав я его в заголовку. Єсть він оден з наших корінних. Всі кажемо, що ідемо за ним, а громаді від того ані раз не лекше. Та не іно ми, але як оповідає наш перший хронікар Нестор, так робили у нас за часів княжих, як знаєм, робили так за часів козацких, кожде діло громадне ішло за голосом громади. Став ся він нашою вихідною точкою і основою, від якої починаєм і на якій опираєм усі наші почини і громадянську діяльність. І практика ся перейшла в звичай і творить нашу народну черту, яку виносять високо наші історики, ставлячи нас яко взір свободоловності і демократизму. Та мимо таких похвал сеї громадянської нашої вдачі, дійстність до них чогось ані раз не хоче достроїтись. Видимо, що упала така велика держава, якою була наша і правлена була князями, упала козащина, де правили гетьмани, тай не мощно діє ся з нами, жиючими уже під чужими, але все конституційними державами.

З того видно, що в наших основах не стоїть щось добре і чи якраз ті основи не суть причиною того лиха, тому стоїть, щоби приглянутись ближше тій справі і для того хочу зробити її предметом, а зглядно пробою обговореня.

Щоби дійти до заключень, чи той голос громади засяганий у тих жерелах, де ми засягаєм его, єсть тим жерелом мудрости, котре малоб ставати ся імперативом в нашій громадянській діяльності і тою водою в підливаню роботи на нашій громадянській ниві — хочу наперед напровадити факта, як в поодиноких случаях виглядає сей голос громади, щобиємо маючи перед собою живий образ, могли видати наш суд, прийти до заключень.

Факта беру з случаїв, які доводилось досвідчати мені самому при нагоді, як був я головою філії „Просьвіти“ і головою „Подільської Ради“ в Тернополі: Случаї такі суть збори і віча, які суть виразом голосу громади.

Для приміру наводжу такі случаї:

Було се в році 1890 і котрогось, якого вже добре не памятаю, приїжджаю на отворене читальні в селі С. По полагожденю потрібних формальностей, стаю поясняти статут і кажу в таким дусі: Товариство „Просьвіта“ засновало ся для нашого подвиження. Ті способи, на які хоче товариство „Просьвіта“ под-

*) За погляди висловлені в отсій статі відповідає лише сам Шан о. автор. — Редакція.

вигнути нас, виложило в своїм статуті, котрий дістав затверджене через намістництво. Закладаючи читальню „Просьвіти“ на єї статуті, першою нашою річю єсть ознакомитись з тим статутом, передовсім з провідною его гадкою, яка служить їй до заложеної тої ціли. Провідна гадка статута міститься зараз в першім параграфі статута, де написано: ціль товариства. Цілію єсть: а) просьвіта б) добробит. Чого просьвітою хоче товариство осягнути у нас? Передовсім, щобисьмо знали, що ми за одні, чи єсьмо народом, як другі народи, чи може лиш приналежні до других, чи мали ми коли яке царство і через що стратили, які маємо тепер права і як можемо використати їх на свій пожиток, отже просьвітою хоче осьвідомити нас о наших горожаньстві і спонукати до подбання о свої права, як дбають другі; дальше просьвітою хоче нас піднести як господарів а то учити нас, як господарять другі, щоби могли витягнути з землі як найбільший пожиток, як радити собі, щоби при господарстві помножити свої доходи закладанем садів, виробами напиктів, заводженем пасік, плеканем красшої худоби, дробу, поучити, як ми можемо розширити собі світ посилаючи наші діти до шкіл і виучувати їх не іно на сьвящеників, адвокатів, професорів, урядників, але і на всіляких ремісників і як можемо собі тут помочи складаючи жертви на бурси, поучити нас о страшних наслідках піяньства і відвести від коршми, відучити від п'яцких звичаїв і т. і. Таких річий хоче нас тов. „Просьвіта“ просьвітою поучити і тою дорогою нас підносити. Друга річ, яку має „Просьвіта“ на оці єсть, як чулисье, добробут, значить ся, щоби нам добре було. Щоби то осягнути, хоче тов. „Просьвіта“ поучити нас, як ми маємо громадно господарити, щобиśmy научили ся жити для себе, працювати на себе. Жити для себе, працювати на себе будемо тогди, коли навчимо ся так робити, щоби наш крейцар не дівав ся ніде, не йшов на боки, а лишав ся межі нами і ми всі наші потреби заспокоювали межі собою. Щоби нас на то зівчити, постарала ся „Просьвіта“ в своїм статуті, що де єсть читальня „Просьвіти“, можемо закладати собі крамницю, шпхлїр, касу. Хоч то видати, треба за товари побирані в своїй крамниці так само, як деінде але ріжниця єсть в тім, що зиски від торгу лишают ся межі нами, котрі ми можемо обернути потому на якусь нашу користь. Як при крамниці, так має ся річ і з шпихлїром і касою. Як научимо ся свій крейцар пошанувати в громадї, щоби не ішов ніде на боки, розуміючи річ, будемо і всі інші наші потреби заспокоювати іно у себе і межі нами. Потреби такі суть, як приміром: асекурація, тож як потребує хто асекуровати, то не інакше, як в „Дністрі“; потребує хто зичиги гроші, не може єще у себе, тож в якійсь касі своїй, потребує адвоката, тож іти до свого; бож тогди буде значити, що умієм працювати на себе і осягнем тую ціль, яку заложила собі „Просьвіта“, що буде добре у нас і ми через ділане по мисли статута докажем, що громада великий чоловік.

На ту промову отворилась дискусія і перший зголошуєсь до слова академик, назв'їм его початковою буквою Г., бож займає він тепер становиско і єсть в живих. Він нарочно прийшов тогди на ті збори і каже б'їльше менше так: Ми радикали і не потребуємо того слухати, що нам отець тут казали. Ми самі знаєм, чого нам потреба і якось порадимо собі, що „Просьвіта“ може нам помочи? Все, що отець говорили тут о просьвітї, то клерикальне. Доки пани і попи будуть мали ґрунти, хлопови лобра не буде і став говорити о францускій революції. Тогди обзиваюсь я: коли міркувалисьте, що „Просьвіта“ не поможе вам нічо, на що вносилисьте подане о читальню і по що просилисьте мене сюди, було запросити собі того пана і нікого не трудити і по тих словах вийшов з хати, хочачи їхати до дому.

Вийшли люди за мною, стали перепрашати, мовлячи, що они его не запрашали, нехай не противлю ся ему. Я вернув ся і збори докінчились і читальня зістала отворена, бо чинним було тут товариство філія „Просьвіти“. Але як могла поділати така мова на розвій читальні, можна собі уявити. Був се голос громади, я поїхав, а він межі ними лишив ся.

І академик сей не був унікат, а кождий, якого здибав я на зборах таких пізнїйше, говорив як позитивка одно і то само. Для доповнення їх репартоару, забув я додати, що входила пропаганда проти інтелїгенції, що не потрібно нам інтелїгенції.

Або прїбка голосу громади на дорічних зборах наших організацій повітових.

Суть збори філії „Просьвіти“ в містї, назв'їм Т. Звіт виказує як найкрасшу діяльність, а то к'їлько прибуло читалень, отворилось крамниць, к'їлько відбулось інвентур, люстрацій, к'їлько відчитів, яка участь в народних манїфестаціях. Звіт заслугував на повне признанє.

Над звітом отвирає ся дискусія і до слова зголошує ся оден з інтелїгентів, відомий з своєї вимови, назв'їм его буквою приміром Д. і каше: Звіт красний, то правда, але що хлопови по такій „Просьвітї“? Хлоп, як схоче читати, то буде читав і без „Просьвіти“, книжку позичить собі або купить, як хоче купити то купить собі і без крамниці „Просьвіти“, а схоче позичити, то позичить собі, як іно буде мав на що і без каси „Просьвіти“. „Просьвіта“, як хоче робити щось для хлоп, найже робить таке, щоби хлоп мав з неї користь, — як хлоп буде потребувати адвоката, нехай ему дасть адвоката, буде потребувати лікаря, нехай дасть ему лікаря. Як тое зробить „Просьвіта“, тогди скажу, що „Просьвіта“ робить щось для „хлопа і хлоп буде мав з „Просьвіти“ пожиток. Бесїду ту, не треба казати, приняло селянство бурливими оплесками.

На то кажу я: Внесенє п. Д. хороше, але чи можливе оно до перепроваженя? Треба би, щоби зголосились адвокати і лікарї, які хотїли би безплатно приходити їм в поміч, або щоби

„Просьвіта“ утримувала в кождім окрузі що найменше одного адвоката і одного лікаря, на що треба би великанських фондів, яких „Просьвіта“ немає і не годна мати. Зваживши з одної сторони наше положенє, де наші адвокати і лікарі мусять заробляти на хлїб насущний і безплатно своєї помочи не можуть удїляти; а з другої сторони, що „Просьвіта, хоч і як би рада, фондів на то не має, тож поки що над внесенєм таким мусить ся перейти до порядку дневного. Але все був то голос громади і робив своє.

Або случай такий: В місті, назвїм єго Т., відбувають ся дорічні збори молодого ще повітового Товариства кредитового. Засноване остало о дуже слабих фондах, та звіт виказував показний оборот, а причинилась до того Дирекція, котра з одної сторони вистарала ся о кредит в Австро-Угорськїм банку на 30.000 злр., котрий удїлив тойже Банк тільки з особистого довіря до Дирекції, а з другого боку оден з директорів вложив до каси значнійшу свою суму. З'огляду на то належало ся дирекції лиш як найбільше признаня. Тимчасом що дїє ся? Звіт піддає ся під дискусію і зголошує ся до слова оден демагог і каже: Звіту Товариства не читав я, бо немав часу, але побіжно переглядаючи, зауважав я позицію, де виказані суть кошти при стяганю довгів, котрі виносять квоту 80 злр. і каже: Коли руска інституція має робити хлопам кошти, то хлоп обійде ся без такої інституції і такої ласки знайде у Жидів. І посипались рісні оплески з сторони хлопів. І знов був то голос громади, котрий робив своє.

Або ось такий случай: Філія „Просьвіти“ скликує господарске віче до міста, назвїм єго Т. Головний предмет був: обговоренє комасачії ґрунтів, а то з причини, що предмет сей був порушений в соїмі. На референта прислав головний Видїл фаховця. Віче було дуже численне і всі слухали з великим заінтересованєм. По рефераті наступила дискусія і зголошує ся до слова знов той самий, що на зборах попередних, відомий Д. і каже: На господарстві добре не розумію ся, але на скільки могу виміркувати з виводів п. референта, виглядає мені, як би був підплачений панами. Бесїда та викликала велике заворушенє. В дальше не входжу, константую лиш сей факт. І був то голос громади.

(Конець буде).

Всячина.

У відповідь на „Спростоване“ Впов. п. проф. Д-р. Ів. Раковського.

В часописи „Нива“ ч. 13. і 14. з дня 1. червня с. р. помістив Впов. п. проф. Раковський „Спростоване“, в яким проти погляду піднесеного в моїй розвідці „Синтеза світоглядів“, рішучо заявляє, що до моністів ніколи не належав і не належить і що своїми писаннями ніколи не „переціплював на наш ґрунт моністичних природничо-філософічних теорій“.

В виду тої цінної заяви шановного Автора погляд свій піднесений мною в „Ниві“ ч. 11. і 12, в яким Впов. п. проф. Раковський зачислений між моністів, відкликую.

Та одначе не можу поминути мотивів, які вплинули на вироблене в мені такого погляду, який я заступив в своїй розвідці.

Але перед тим зверну ще увагу на само „спростоване“. Як причину хибного після нього мого погляду подає проф. Раковський недорозуміння його писань. А як примір такого недорозуміння подає шановний Автор те, що я наводячи з 24 сторінки його начерку психології слова, де він говорить о погляді психофізіологів на духові прояви, сей погляд психофізіолога Ілля Рабіє приписав йому, і також на основі того місця зачислив його до моністів.

Тому на тім місці пояснюю, що наводячи слова проф. Д-р. Раковського, я зовсім не мав на думці приписувати їх шановному Автору, а лиш ужив їх до прецизнішого означення погляду моністів на проблем душі, бо в тій kwestії моністи і психофізіологи годять ся, і тому в аднотатії зазначив я лиш, звідки слова взяті. Що я лиш в тій цілі виняв згадані слова з „психології“ проф. Раковського, і лиш так розумів, як подаю, свідчить хочби і се, що в той сам спосіб уживаю в тім самім місці слів Д-р. Енгерта, якого ніхто не посудить о симпатії до мовізму, хто лиш знає его знамениту критику того систему. А прецінь з такою самою радією, як проф. Раковський, і Д-р. Енгерт міг би посилати до „Ниви“ спростоване. З того слідує, що не мені можна закидувати недорозуміння писань проф. Раковського, але радше йому мігби я закинути недорозуміння дотичного місця в „Ниві“, щоб на будуче не кував майже з нічого головного аргументу проти другого.

Та знова не виходить з того, начеб я Впов. п. проф. Раковського зачислив в своїй розвідці до моністів лиш голосовною фразою, не опираючись на жадних даних. Якраз ті дані

були і то поважні, які в мені погляд виробили, що шановний Автор симпатизує з наукою моністів. Щоб сказати хоч найголовніше, зачну від його начерку психології.

1. Проф. К. Вайс в своїй 4-томовій психології (Варшава 1902—3), а за ним проф. краківського університету учений Габриль (Psychologia, Kraków 1906) і інші годять ся а навіть обстоюють за тим, що психологія є наукою о душі, до якої відноситься дефініція Аристотеля, що душа є *τὸ τοῦ ψυχρῶς καὶ ἀσθενόμεθα καὶ διασθενόμεθα πρῶτως* — душа є першою підставою життя, чуття і думання. О тій душі (безсмертній) і її проявах має говорити наука психології.

Тимчасом Впов. Д-р. Раковський за Гефлером сліднуючу подає дефініцію: „Психологія єсть то наука про духові прояви чоловіка“ (ст. 7.), а трохи дальше (ст. 8—9) такий до неї дає коментар: „Поді згодитись на загально приняте означенє психології, мовби то вона була наукою про душу або наукою про прояви душі; так можуть казати тільки ті, що вірять в істнуванє душі, а звісно, що сей погляд не прийнятий загально в науці“.

З того бачимо, що шановний Автор звужив собі понятє психології (що йому вільно), бо викинув із свого начерку психологію раціональну або метафізичну, що займаєть ся істнуванєм душі (безсмертної) і її натурою, а дав нам лиш другу її частину, психологію емпіричну, що говорить лиш о проявах душі. Я поділяючи погляд зовсім справедливий молодшого Фіхтоґо, а за ним проф. Вайса і Габриля, що не можна відділяти психології досвідної від раціональної, бо обі становлять і становити повинні неподільну цілість, з того простого згляду, що душа людська не існує окремо, незалежно від матерії, але з тілом природно лучить ся, творячи разом з ним одну натуру, одну особу, можу думати, що проф. Д-р. Раковський не узнає психології раціональної, чи метафізичної, або иншими словами, що не узнає безсмертної душі, тим більше, коли шановний Автор говорить виразно, що погляд про істнуванє душі в науці загально не прийнятий.

2. В тім розумованю міг я еще скріпитись, прочитавши на 16 сторінці його начерку психології слідує: „І зовсім справедливо, коли психологія має бути наукою про духові прояви чоловіка, то вона не сьміє снувати довольні мрії про ідеальні прикмети ідеальної душі, а мусить держати ся твердої непохитної основи“. Спитаю отже Впов. добродія Автора, як розуміти вислів „ідеальна душа“?

Я, і кождий инший здаєть ся мені, під словом „душа ідеальна“ зрозуміє душу, яка існує лиш в ідеї, в понятю, в умі, а яка в дійсности може неістнувати. І того рода вислів здаєть ся мені в тім місці лиш так можна розуміти, коли непроривність контексту має бути сальвована.

3. Той сам моністичний погляд Впов. проф. Раковського показуєть ся і дальше, коли він на стор. 30 своєї психології ось такий осуд видає о дуалізмі, до котрого я причисляю ся, а який стоїть на ґрунті ортодоксного теїзму. „Сей погляд — лише Впов. добродій Автор — званий дуалізмом найбільше зближуєть ся до загально принятих ненаукових поглядів“.

Колиж проте під терміном „науковий погляд“ розуміємо погляд збудований на певних і тріvkих основах і відповідаючий дійсности, тоді ясным стає, що в дуалізмі після проф. Д-р. Раковського тих принципів нема, тоді Впов. Автор зачисляючи дуалізм до загально принятих ненаукових поглядів, сам *per silentium* вступає в табір моністів. *Tertium non datur*.

4. Колиж еще пригадаю уступ з Літ. Наук. Вістника в статі шановного професора п. з. „Ювілей ідеї розвою“, яку він писав еще в р. 1909, де він подаючи науку Дарвіна пише: „Верх і корона всеї природи се безперечно чоловік, а проте звязь його що до тіла і духа із звіринним світом та походжене від меньше розвинених істот се неминучий вивід з теорії розвою“ (ст. 152.), на що він сам годить ся, бо те саме повторює в рік пізнійше в своїй психології (ст. 12.), а в XI. кн. Літ. Наук. Вістника з р. 1911., в своїй статі „Сучасний стан питання про походжене чоловіка зі становища палеонтології“ креаціонізм називає знова поглядом ненауковим (ст. 258.), тоді ясным стає, що в душу безсмертну шановний Автор вірити не може, бо ся людська душа розвинулась із звірячої, а як така безсмертна бути не може, бо звіряча такою не є, а *nemo dat, quod non habet*, тому коли у звірини безсмертності нема, то ніяким чином не може вона з'явитись у людини.

Колиж отже приймаєть ся еволюцію що до тіла і душі з істот низших, тоді без сумніву для нас жадного життя загробного нема. Се консеквентний висновок злученя всіх проявів природи в одну єдність, а що на се пише ся проф. Д-р. Раковський, доказує уступ з його розвідки „Історія а природничі науки Львів 1908“, де він говорить тими словами: „Дуже важними для нас є погляди Гекля, сього геніяльного будівничого теорії розвою; він жеж власне злучив всі так безконечно різномірні прояви природи в одну єдність (моністичний погляд), він виказав нерозривну тяглість жити всіх творів природи від одноклітинних істот аж до чоловіка включно, від першого дня істнування того-ж жити на нашій планеті“ (ст. 17).

5. Колиж, як зазначає сам Впов. добродій Автор, погляди Гекля моністичні так для него важні, то нема причини від них боронитись.

З наведених місць я набрав переконання, що Впов. Д-р. І. Раковський в безсмертність душі людської в понятю християнським не вірить, а коли вже ся одна з основних підвалин християнського світогляду усунена, тоді вже лишаєсь лиш один

крок до заперечення християнського Бога, а впрочім хочби навіть тоді хто й приймав яке Божество, то питаю, що то за Бог, що лишив людство на деспотичну іграшку неумолимої судьби? З таким Богом або без такого, все одно. Се був би скорше деїзм, а не теїзм.

Що навіть і в тій справі можна дещо довідати ся у Впов. п. професора, того нам доказує уступ з його психології, де він говорить о остаточній цілі духових проявів, а я се розумію чоловіка взагалі. Ось що читаємо на стор. 27.: „наші думки звертають ся в найбільшій мірі до пізнання всіх прояв в природі, себ то до пізнання правди, наші почування пруть нас в напрямі сього, що добре, а наші бажання поривають нас до досягнення сього, що красне. Тому маємо право сказати, що остаточною ціллю духових проявів є добро, правда і краса“.

Се мав бути остаточною ціллю цілого чоловіка, а що ті 3. елементи здаєть ся не містять ся в Бозі християнським, а вношу так з першої точки тої науки, бо шановний Автор говорить, що наші думки стремлять до правдивого пізнання природи, а коли так, то ся Богом бути не може. Бог протє християнський в тій науці виключений. А коли так, тоді зовсім не може боронитись Впов. проф. Д-р. Раковський перед замітом монїзму, бо його наука єсть чистої води монїстичною. Се лиш парафраза науки геклівської, а згодимось на се, коли почуємо слова самого Гекля: „Монїстичне слїдженє природи — пише він (Monizm, Kraków 1906, ст. 52—53) як пізнанє правди, етика монїстична як вихованє до добра, монїстична естетика, як культ краси — то суть три головні області монїзму... Правда — добро — краса — то суть три виші божества, перед котрими в пошані клякаємо; в їх природній злучї і взаїмнім доповненю одержуємо чисте понятє Бога. Тому „потрійному ідеалови Бога“, тій природній, правдивій трійці монїстичній вік XX. престоли ставити буде“.

Тільки до самого питання Бога.

Колиж питаємо шановного Автора про перше житє, на яке дуалїзм відповідає „сотворенєм“, а монїзм „самородством“, то він пише ся на те послїднє, як ясно виходить з 5 сторінки „Учителя“ з р. 1909, органу руського Товариства Педагогічного, в яким він поміщав свою невелику працю „Таємниця житя“.

Тих кілька уваг помістив я для умотивованя мого виступу з таким поглядом що до Впов. п. проф. Д-р. Раковського, і ті гадки могли мене лиш на ту дорогу пхнути, а більш на жадну.

Антін Стельмах.

Відозва!

Славний колись українсько-руський народ, що мав свою власну державу, свою питому культуру, сей народ наслідком химерного сплету історичного житя на сході Європи втратив

свою політичну самостійність а з тим і найважнійшу умову для повного національного рзвою. Виша руська шляхта покинула предківські звичаї, предківську віру та мову: одні потатарщились, другі помосковщились, треті пополячились, а ще інші пішли не знати куди, так що українсько-руське слово і українсько-руська пісня гомоніла до недавня лише під селянсько-курною стріхою.

Одначе в тій українській сумній пісні крила ся великанська сила народньої енергії, котра від хвилі проголошення прав людини-одиниці й на області українських земель з кожним днем росла, так як з кожним днем росло й народнє письменство, народна преса і тим подібні просвітно-культурні народні ожерелля. — Нині українсько руський народ стає в ряди культурних націй здібних жити питомим житєм.

Поступ народного життя слідний у нас на кождім кроці і у всякім напрямі. Однак, щоби сей народний розвій-поступ прискорити та щоби кожду хочби й найслабшу одиницю до участі в народнім поході побудити, слід нам робити як найчастішні народні обрахунки-білянси, бо лиш одиниця свідомо кріпшана народного життя почуває в собі силу й охоту до народної роботи, бо лиш тоді всякий леліє віру в красшу будуччину свого народа, а.. „Віра твоя спасе тебе“... І не кінець на тім: ми не лиш самі повинні пізнавати хто ми, але ми повинні усьільно дбати й про се, щоби нас належито пізнав світ, щоби й чужинці побачили наш національний розвій-поступ, щоби й чужинці переконали ся наочно, що ми живий самостійний народ, якого не здержить в національно-культурнім поході ніяка противна сила...

З огляду на повисші мотиви, як і з огляду на спеціальні локальні причини зважили ся українські товариства в Коломії під проводом місцевих Філій краєв. тов. господ, „Сільський Господар“ і тов. „Просвіта“ та Тов. Жіночий Кругок устроїти в Коломії виставу рідного домашнього промислу.

Вистава ся, що має відбутися в другій половині липня (а іменно має тревати від 16-ого до 25-ого липня) с. р., має на меті перед звиджуючими виставу показати, що ми є самостійним народом о питомих етнічних чертах, народом, що, хоч лишений всякої опіки зі сторони покликаних чинників, розвиває свій власний домашній промисл і штуку як зверхний обяв житєвої сили і вродженої своєрідної духової творчости. А передовсім наміром улажжуючих виставу є зложити по можности повний образ нашої славної Гуцульщини.

В цілі належитого плянового обіслання вистави подаємо до загальної відомости отсі замітки:

Виставці, що задумують взяти участь в нашій виставі, мають вже нині подумати про предмети, які мають на виставу прислати, отже вже від теперішньої хвилі приготівлювати все,

що треба, та нас в час (по можности як найскорше) повідомити, які предмети і в якій кількості (але напевно) вам будуть надіслані.

З огляду на се, що вистава, як вище зазначено, має відбути ся вже в половині липня с. р., тому виставці повинні найдалше до 20-ого червня с. р. зголосити ся, що у виставі возьмуть участь з такими а такими предметами, та найдалше до дня 1-ого липня с. р. нам заповіджені предмети прислати. Пізнійші зголошення і присилки не будуть узгляднені.

Предмети, продані в часі вистави, будуть могли відобрати набувці доперва після дня 30-ого липня 1912 р.

Оціночна Комісія видавати буде по скінченню вистави медалі, листи признання і різного рода премії.

Просимо дуже, щоби добродії, котрі мають колекції чи збірки оригінальних а цікавих виробів з рідного промислу домашнього, зволили ті збірки прислати, а за те виставовий Комітет з'обов'язує ся відіслати їх збірки оплатно і за реверсом неущкоджені.

Подрібних пояснень в справі вистави уділяє, канцелярія Д-ра Івана Ганкевича, адвоката в Коломиї, ул. Крашевського ч. 11.

Подаючи до загальної відомости повисшу відозву в справі вистави, кличемо з глибини серця до Вас руські промисловці-ремісники: Шліть на сю рідну виставу все, що маєте найліпше, найкрасше, оригінальне, гідне прилюдного виду.

Звертаємо ся і до Вас, наша Інтелігенціє, з горячим зазивом до як найпильнішої роботи, до як найінтензивніших зусиль, щоби наша — Ваша вистава була належито обіслана, так щоби ми не потребували встидати ся перед лицем гостей, так як сего вимагає наше народне достоїнство.

Діло, за котре отсе беремось, не легке і вимагає багато труду, коштів і зусиль не лиш одиниць, але цілого нашого загалу, всьої суспільности, а се тим більше, що уладжуємо виставу власними фондами без ніякої помочи так зі сторони нашого повіта як і краю та держави. — Цілий дохід вистави призначений на образоване укр. молодіжи в ремеслі і промислі,

Ми певні, що наша суспільність і наші народні інституції сповнять і в тім случаю свій обов'язок, так як значіне сеї вистави для дальшого розвою нашого народу буде всіми належито поняте і оцінене. Нам слід подбати про се, щоби вистава випала як найкрасше і бодай лиш в приближеню дала оглядачам одноцільний образ нашої національної індивідуальности.

Покажім, що ми і без нічийї з боку помочи а навіть мимо перепон вміємо добувати сили і... „іти туди, де днів“...

Д-р. Зиновий Левицький

президент вистави.

Д-р. Іван Ганкевич

голова комітету.

проф. Теодор Примак

технічний директор.

Члени Комітету:

Радник, Іван Чернявський

Інж., Роман Дудинський.

Конкурс.

Інститут Руского Товариства педагогічно ім. сьв. Ольги у Львові прийме на рік шкільний 1912/3 75. інституток. Першенство мають учениці шкіл С. Т. П.

Услівя прийняті:

1. Місячна оплата 40 К. платних з гори, 2 К. на пранє і 10 К. одноразового датку на інвентар. Спосібні і пильні, а вбогі дівчата можуть виїмково дістати знижку.

2. Кожда принята інститутка мусить піддати ся лікарским оглядинам; хоровиті дівчата, вимагаючі спеціальної опіки і догляду, не будуть приняті.

3. Кожда інститутка мусить при зголошеню виказати ся приписаною скількостію біля і прочих річий (6 сорочок, 3 спіднички білі, 2 гальки, 4 пар майток, 3 кафтаніки, 2 суковки, плащик зимовий і весняний, 2 капелюхи (літний і зимовий), 2 пари черевиків, 6 пар панчіх, 12 хустинок до носа, 4 пошевки, 4 ручники, 4 простирала на ліжку і 2 під ковдру, ковдра, коцик, випханий сінник, шітка до суконь і до черевиків, гребінь, мило, шіточка до зубів). Усе біле і постіль мусять бути позначені. Брак приписаних річий і непозначене біле можуть бути причиною неприняті до інституту.

4. Батько (мати, опікун) інститутки мусить бути членом Руского Товариства педагогічного (1 К. вписове 2 К. членська річна вклада) і зложити декларацію, що точно буде платити з гори що місяця визначену квоту і підчинити ся усім постановам інститутського регуляміну.

5. В часї ферій Різдва і Великодних всі інститутки мусять опустити інститут.

6. Інститутки платять за повних 10 місяців шкільного року; котра інститутка опустить інститут на місяць серед року або перед кінцем року, обовязана за сей місяць зложити повну оплату.

Поданя о прийняті, заосмотрені послідним шкільним сьвідомством, евентуально і сьвідомством убожества належить вносити

по кінець червня 1912. на адресу Головного Виділу Р. Т. П. (ул. Мохначкого 12). Бувші інститутки мусять також внести подане. Інститутки, які залягають з оплатами за минулий рік, не будуть прийняті на сліду́ючий рік, доки довгу не вирівнають. Кожде подане мусить бути остемпльоване марками Р. Т. П. на 50 сот. Неостемпльованих не узглядняє ся. На відповідь треба залучити переписну картку або поштові марки.

Від Виділу Руского Тов. а педаг. у Львові.

Подаємо до відома Хвальним Зарядам Крамниць і Вп. Купцям, що фабрика сірників Р. Т. П. установила нового заступника на Галичину і Буковину, п. Натана Мізеса у Львові, пл. Стрілецька 14. ч. телефону 1814. і від тепер до него треба звертати ся із замовленнями.

Менші крамниці і купці, які не можуть самі замовити бо-дай 25 пак, повинні робити замовлення на спільку, або спонукати гуртівників, у яких купують, щоби безпроволочно постарали ся о сірники Р. Т. П.

Крайна пора, щоби всі наші крамниці і всі склепи, де купуємо, держали на складі, а всі верстви нашого народа уживали виключно сірників Р. Т. П.

Комісія підприємств Р. Т. П.

З церковної штуки. Прекрасний і великий образ п. Куриласа представляєть „Матір Божу з дитятком Ісусом на руках і з хорами ангелів“ в величавих барокових, правдиво золочених рамах, єсть зараз до продажу в львівській „Доставі“, (Руска 20). Сей образ, визначений на Одеській виставі, віддаючий сьвяті особи в дуже милих рисах лиць, надає ся на запрестольну і був би незвичайною окрасою для кожної церкви. Кому був би такий образ потрібний, радимо поспішитись і оглянути.

Від Адміністрації.

Просимо наших посліплатників о ласкаве а скорє вирівнанє всяких залежностей. Не думаємо, щоби наші довжники бажали нам кривди: припускаємо, що тільки з неуваги не вислали нам єще доси посліплати. Та коли би ся неувага мала тревати дальше — ми мусіли би хіба здержати їм висилку часописи.

Найблизше число „НИВА“ (16) вийде з початком вересня.

Видав „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає сьвящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефля.

Одинока руська робітня
різьбярсько-столярська і позолотнича

ДМИТРА СТАЩИШИНА

у Львові, ул. Рицερська ч. 18 — Телєфон 1707

поручає ся Всч. Духовенъству.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші, монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти, процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає замовлення на образи.

Позолочєня чаш і направи риз

просить висилати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/₀,
уважаючи вкладчиків сінльниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцелленция митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатія” вибудована на найсоліднійших основах.

„Карпатія” приймає забезпечення на життє у всіх
найдогіднійших комбінаціях при найкористній-
ших умовах: на дожиттє, посмертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатія” дає забезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стан техніки забезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатія” оснований на взаємності і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатія” видає поліси, які по трилітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однієїнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИЇ”.

„Карпатія” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою аґентуру.

Блишні інфрмациї що до обезпечень і агенций уді-
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановск ого
№ 12. Дирекция приймає також зголошеня внесків на
обезпечення на життє і ренти.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів припуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення недуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Société hygienique“ в Падуї (Італія) — зеднав собі уже світову славу своєю метою цілковитого усуваня пропуклини без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклинувилічив М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслугує на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Світле ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженням з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконуване тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарского Орла. Сотки листів з подякою та признання не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частей світа, але і від багато лікарів потверджують ту опінію, що

бандажі М. Фрайліха

суть безуслівно певним средством до цілковитого усуваня терпінъ пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жадане фанко кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуслівно в заведеню М. Фрайліха в ціли збадання, де мусить позістати через кілька днів.

Свящ. д-р. Яків Гурка (Górka) в Тарнові

видав слідуєчі діла :

- 1) Cześć Maryi czyli o pobudkach i środkach nabożeństwa do Najśw. Maryi Panny. Краків 1907 стор. 472, ціна 4 кор.
- 2) Życie św. Anieli Merici i dzieje przez nią założonego zakonu Urszulanek. Стор. 772, ціна 4 кор.
- 3) O. P. Segneri T. J. Kazania wielkopostne przełożone z włoskiego w 2 tomach. II. видане з р. 1906 (стор. XXIX. 334+369). Ціна 8 кор.
- 4) Bl. X. Jan Marya Vianney. Kazania niedzielne i świąteczne wydane z francuskiego. 2 томи (стор. XVI. 503+360) ціна 8 кор.
- 5) Dziewica Orleańska, Błogosławiona Joanna d' Arc. Тарнів 1911 р. стор. XIV+480 з 60 ілюстраціями і топографічною картою. Ціна 4. кор. 80 сот.
- 6) Żywot i dzieła B. Holzhausera. 3 ілюстраціями. Тарнів 1908. стор. 245. Ціна 3 к. 20 сот.

Для священиків гр. кат. обряду 33% опусту
і сплату на рати.

**Замволати впрост у автора, Тарнів пл.
Катедральна.**